

**T.C.
MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI**

**ULUSLARARASI HUKUK PERSPEKTİFİNDE
TÜRKİYE'DE GÖÇ VE SİĞİNMACI SORUNU:
SURİYELİ SİĞİNMACILAR ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Abdullah Erdem GÜLER**

**Tez Danışmanı
Yrd.Doç.Dr. Mehmet DURUEL**

Hatay-2017

**T.C.
MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI**

**ULUSLARARASI HUKUK PERSPEKTİFİNDE
TÜRKİYE'DE GÖÇ VE SİĞİNMACI SORUNU:
SURİYELİ SİĞİNMACILAR ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Abdullah Erdem GÜLER**

**Tez Danışmanı
Yrd.Doç.Dr. Mehmet DURUEL**

Hatay-2017

ONAY

ABDULLAH ERDEM GÜLER tarafından hazırlanan “**ULUSLARARASI HUKUK PERSPEKTİFİNDE TÜRKİYE’DE GÖÇ VE SİĞİNMACI SORUNU: SURIYELİ SİĞİNMACILAR ÖRNEĞİ**” adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile **KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

.../.../2017

Jüri Üyeleri	İmza

Abdullah Erdem GÜLER tarafından hazırlanan “**Uluslararası Hukuk Perspektifinde Türkiye’de Göç Ve Sığınmacı Sorunu: Suriyeli Sığınmacılar Örneği**” adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunana jüri üyelerince kabul edildiğini **onaylarım.**

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

2011 yılında Tunus'ta başlamış olan ve ardından birçok Arap ülkesini etkisi altına alarak, iktidarları değiştirme amacı ile yapılan, siyasi ve toplumsal bir halk hareketi olarak tanımlanan “Arap Baharı”, yanlış ve art niyetli dış müdahaleler nedeniyle hem başarısız olmuş hem de yolundan bir şekilde saptırılmıştır. Ortadoğu'yu bilinmez bir kaosa sürükleyen bu süreç, 2010 yılında Tunus'ta başlayan protestoların domino etkisiyle gelişmiş, ardından; Mısır, Libya, Yemen, Bahreyn ve son olarak Suriye'de etkisini göstermiştir.

Bahse konu olayların Türkiye ile en uzun sınıra sahip olan Suriye'ye sığramasının akabinde ise ülkemizde başta güvenlik olmak üzere birçok sorun ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda, Türkiye'nin gündemini, dış politika ekseninde Suriye iç savaşı ve iç politika kapsamında ise Suriyeli sığınmacılar doldurmaya başlamıştır. Kuruluşundan bu yana göçe maruz kalması dolayısıyla mülteci ve sığınmacılara uzak olmayan Türkiye, Suriye'den gelen bu ani ve kitlesel akım gibi bir göçe ilk defa maruz kalmaktadır. Bu türlü büyük çaplı göçe hazırlıksız yakalanılmış ve ilk etapta yapılan yanlış müdahaleler sonucu sosyolojik ve ekonomik açıdan önü alınamaz hasarlara sebebiyet verilmiştir. Süreç içinde her ne kadar düzeltici ve önleyici politikalar geliştirilse de hâlihazırda Suriyeli sığınmacılardan kaynaklanan sorunlar devam etmektedir.

Söz konusu sorun temelinde hazırlanan bu tezde, ilk olarak kavramsal bir araştırma yapılmış olup, ayrıca uluslararası ve ulusal düzeydeki kurum ve kuruluşlar, yasal düzenlemeler ve uygulamalar ele alınmıştır. Akabinde, Suriye sorunun başlangıcı ve sonrasında Suriyeli sığınmacıların ülkemize olan etkileri incelenmiştir.

Çalışmama ışık tutan, eleştiri ve katkılarını esirgemeyen kıymetli hocam Yrd.Doç.Dr. Mehmet Duruel'e ve çalışmam boyunca maddi ve manevi desteğini aldığım ablam Hacer Ayaz'a teşekkürü bir borç bilirim.

Abdullah Erdem GÜLER

ULUSLARARASI HUKUK PERSPEKTİFİNDE TÜRKİYE'DE GÖÇ VE SİĞİNMACI SORUNU: SURİYELİ SİĞİNMACILAR ÖRNEĞİ

Abdullah Erdem GÜLER

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2017

Danışman: Yrd.Doç.Dr. Mehmet DURUEL

ÖZET

Göç olgusu, insanlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar önemini korumuş olup, bireyleri ve toplumları etkilemeye devam etmektedir. Özellikle 20. yy içinde yaşanan büyük savaşlar sonucunda göç ve mülteci sorunu ciddi bir şekilde ele alınmış ve uluslararası düzenlemeler yapılmıştır. Bu açıdan, Türkiye de tarihi boyunca bu sorunlarla iştigal etmiş ve dönem içinde farklı göç politikaları sergilemiştir. Tarihi boyunca mülteci ve sığınmacı konusunda birçok hukuki düzenleme yapan Türkiye, Mart 2011 ayında patlak veren Suriye krizinden sonra mevzuatında ve göç politikasında birçok eksikliğin olduğunu fark etmiş olup, bu minvalde düzenlemeler yapmış ve yapmaya devam etmektedir. Ancak, ani ve kitlesel bir göçe maruz kalan Türkiye'nin hâlihazırda büyüyen bir Suriyeli sığınmacı sorunu ile karşı karşıya kaldığı açık bir şekilde söylenebilir.

Bu araştırma, üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, göç, mülteci, sığınmacı ve vatansız kavramları detaylı şekilde incelenmiştir. Göçün gelişimi ve teorik anlamda göçün nasıl bir görünüm sergilediği ele alınmıştır. Ayrıca, mülteci ve sığınmacıların milletlerarası örgütlerde, uluslararası ve bölgesel anlaşmalarda ele alınış biçimi detaylı şekilde incelenmiştir. Evrensel hukuk kuralları açısından mülteci, sığınmacı ve vatansızların hakları ve göç sorunlarına ne şekilde müdahale edildiği araştırılmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünde ise göçün genel tarihi hakkında bilgi verilmiş, ayrıca Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşanan önemli göç vakaları ile ilgili araştırma yapılmıştır. Akabinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana mülteci ve sığınmacılar ile ilgili yapılan bütün önemli düzenlemeler kronolojik şekilde ele alınmıştır. Türkiye'de ilk defa uluslararası korumaya ihtiyaç duyan kişilerle ilgili düzenlenen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) hakkında oldukça

detaylı bir inceleme yapılmıştır. İkinci bölümün son kısmında ise göç yönetimi ve Türkiye’de gelişen göç yönetimi ele alınarak, Türkiye’nin göç politikası aktarılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın son bölümünde ise son yüzyılın en önemli vakalarından olan Suriye iç savaşı ve ülkemize olan etkisinden söz edilmiştir. Suriye siyasi tarihi ve geçmişten günümüze Türkiye-Suriye ilişkileri incelendikten sonra, “Arap Baharı” olarak adlandırılan süreç ve ülkemize yönelen kitlesel göç akımı ele alınmıştır. Ayrıca, Türkiye’ye ani ve kitlesel olarak göç eden milyonlarca Suriyelinin hukuki durumu detaylı olarak aktarılmıştır. Son olarak, değişen göç politikası kapsamında Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacıların yaşadığı sorunları ve sosyolojik açıdan etkileri hakkında elde edilen veriler analiz edilerek sunulmuştur.

ANAHTAR KELİMELER

Göç, Mülteci, Sığınmacı, Suriye, YUKK

**IN THE INTERNATIONAL LEGAL PERSPECTIVE THE PROBLEM OF
MIGRATION AND ASYLUM SEEKER IN TURKEY: THE CASE OF
SYRIAN ASYLUM SEEKERS**

Abdullah Erdem GÜLER

Political Science and Public Administration Program, Master Thesis, 2017

Supervisor: Yrd.Doç.Dr. Mehmet DURUEL

ABSTRACT

It can be said that, the phenomenon of immigration has maintained its importance throughout human history, and it also continued to influence those individuals and societies. Especially in the 20th century, as a result of the great wars, immigration and the refugee problem were seriously dealt with and international regulations were made.

In this respect, Turkey has been involved in these problems throughout its history and has practiced different immigration policies during the period. Having made many legal arrangements regarding refugees and asylum seekers throughout its history, Turkey has noticed that there are many deficiencies in its legislation and migration policy after the Syrian crisis that broke out in March 2011, and Turkey has made arrangements in this field and continues to do so. However, it can be said that Turkey, which is exposed to a sudden and massive aspiration, faces a Syrian asylum seeker problem that is already growing.

This research consists of three sections. In the first part, the concepts of immigration, refugee, asylum seeker and stateless have been examined in detail. The development of immigration and how it looks in a theoretical sense of immigration is discussed. In addition, the way in which refugees and asylum seekers are treated in international and regional agreements has been examined in detail. It has been researched how the refugee, asylum seeker and stateless people's rights and immigration problems are interfered with in terms of universal legal rules.

In the second section of the research, information about the general history of

migration is given and also further researches are carried out on important immigration cases in the Ottoman State and Republic of Turkey. Right after, since the founding of the Republic of Turkey, all important arrangements concerning refugees and asylum-seekers have been addressed in chronological order. A very detailed investigation has been carried out on the Foreigners and International Protection Law (YUKK), which was organized for the first time in Turkey regarding people who need international protection. In the last part of the second section, the immigration policy of Turkey was tried to be fully transferred by considering the migration governance and the migration management in Turkey.

In the last part of the study, the Syrian civil war which is the most important events of the last century, and its impact on Turkey were mentioned. After examining the political history of Syria and the relations between Turkey and Syria from the past to present, the process called "Arab Spring" and the mass migration trend towards Turkey were discussed. In addition, the legal status of millions of Syrian immigrants who suddenly and massively migrated to Turkey has been reported in detail. Finally, within the context of the changing immigration policy, the data obtained about the problems of the Syrian asylum-seekers living in Turkey and their sociological effects are presented and analyzed.

KEYWORDS

Migration, Refugee, Asylum Seeker, Syria, Yukk

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ, MÜLTECİ, SİĞİNMACI VE VATANSIZ

1. GÖÇ.....	3
1. 1. Kavramsal Çerçevde Göç.....	3
1. 2. Göçün Nedenleri ve Sonuçları.....	5
1. 3. Teorik Yaklaşımlarla Göçün Nedenleri.....	7
1.3.1. Ravenstein'in Göç Kanunları	7
1.3.2. İtme Çekme Teorisi	8
1.3.3. Kesişen Fırsatlar Kuramı.....	9
1.3.4. Parekh'in Göç Teorisi Sınıflandırması.....	10
1.3.5. Dünya Sistemi (Merkez-Çevre) Kuramı	10
1.3.6. Göç Sistemleri Kuramı	11
1.3.7. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı.....	11
1.3.8. Petersen'in Dört Göç Tipi	12
2. MÜLTECİ.....	13
2.1. Kavramsal Çerçevde Mülteci.....	13
2.2. Mülteci Kavramının Türleri.....	17
2.3. Bazı Uluslararası Örgütlerde Mülteci	19
2.3.1. Milletler Cemiyeti	19
2.3.2. Birleşmiş Milletler.....	21
2.3.3. Afrika Birliği Örgütü.....	23
2.3.4. Arap Ülkeleri Birliği Konseyi	25
2.4. Uluslararası Sözleşmelerde Mülteci	26
2.4.1. 1951 Tarihli Mültecilerin Hukukî Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi 26	
2.4.1.1. Mülteci Statüsünün Kazanılmasının Şartları.....	29
2.4.1.2. Mültecilik Statüsünün Kazanılmasını Engelleyen Nedenler.....	32
2.4.1.3. Mülteci Statüsünü Sona Erdiren Nedenler	34

2.4.2. 1967 Protokolü	35
2.4.3. 1967 Tarihli BM Ülkesel Sığınma Bildirisi	37
2.4.4. 1984 Cartagena Mülteciler Bildirisi	38
2.4.5. Avrupa Birliği Düzenlemeleri	39
2.4.5.1. Maastricht Öncesi Süreç	40
2.4.5.2. Schengen Sözleşmesi	41
2.4.5.3. Dublin Sözleşmesi.....	43
2.4.5.4. Londra İlke Kararları	44
2.4.5.5. Maastricht Süreci	45
2.4.5.6. Amsterdam Antlaşması	47
2.4.5.7. 1999 Avrupa Konseyi Toplantısı (Tampere)	48
2.4.5.8. Cenevre Sözleşmesi 1. Maddede Geçen Mülteci Tanımının Uyumlaştırılmış Bir Şekilde Uygulanması Hakkında Ortak Tutum	49
2.4.5.9. Ortak Avrupa Sığınma Sisteminin Ortaya Çıkması İçin Yapılan Hukuki Düzenlemeler (01.05.1999-01.05.2004)	50
2.4.5.10. Ortak Avrupa Sığınma Sistemi İçin Yeniden Yapılanma (01.05.2004 Sonrası)	55
3. SİĞINMACI	57
3.1. Kavramsal Çerçeve Sığınmacı	57
3.2. Bazı Uluslararası ve Bölgesel Düzenlemelerde Sığınmacı.....	59
4. VATANSIZ	62
4.1. Vatansız Tanımı	62
4.2. Vatansızlığın Türleri ve Nedenleri	63
4.3. Uluslararası Düzenlemelerde Vatansızlık.....	64

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE GÖÇ POLİTİKASININ GELİŞİMİ VE YABANCILAR HUKUKU

1. TÜRKİYE'DE GÖÇÜN TARİHSEL GELİŞİMİ	69
1.1. Göç Tarihine Genel Bir Bakış	69
1.2. Cumhuriyet Öncesi Türk Göç Tarihi	72
1.3. Cumhuriyet Sonrası Türkiye'nin Göç Tarihi.....	78
1.3.1. Göç Alan Bir Ülke Olarak Türkiye	80
1.3.2. Göç Veren Bir Ülke Olarak Türkiye	86
2. TÜRKİYE'DE YABANCILAR HUKUKU VE GÖÇ POLİTİKASININ GELİŞİMİ.....	89
2.1. Yabancılar Hukukunun Gelişimi ve Yapılan Düzenlemeler	89
2.1.1. Milli Kaynaklar	92
2.1.1.1. 1924 Anayasası ve 1932 Tarihli 2007 Sayılı Türkiye'de Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun	92
2.1.1.2. 1934 Tarihli ve 2510 Sayılı İskân Kanunu	93
2.1.1.3. 1941 Tarihli ve 4104 Sayılı Muharip Yabancı Ordu Mensuplarından	

Türkiye'ye İltica Edenler Hakkında Kanun	96
2.1.1.4. 1950 Tarihli ve 5682 Sayılı Pasaport Kanunu	97
2.1.1.5. 1950 Tarihli ve 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye'de Seyahat ve İkametleri Hakkında Kanun	98
2.1.1.6. 1964 Tarihli ve 403 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu	98
2.1.1.7. 1983 Tarihli Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği.....	100
2.1.1.8. 1983 Tarihli ve 2922 Sayılı Türkiye'de Öğrenim Gören Yabancı Öğrencilere İlişkin Kanun	101
2.1.1.9. 1994 Tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği.....	101
2.1.1.10. 1995 Tarihli ve 7473 sayılı Muharip Yabancı Ordu Mensuplarından Türkiye'ye İltica Edenler Hakkında Yönetmelik.....	103
2.1.1.11. 2003 Tarihli ve 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun	104
2.1.1.12. 2004 Tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu	105
2.1.1.13. 2006 Tarihli ve 57 Sayılı Uygulama Talimatı	105
2.1.1.14. 2006 Tarihli 5543 Sayılı İskân Kanunu	106
2.1.1.15. 2006 Tarihli 5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu	107
2.1.1.16. 2009 Tarihli ve 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu	108
2.1.1.17. 2010 Yılında Yayınlanan Genelgeler.....	109
2.1.1.18. 2012 Tarihli ve 62 Sayılı Yönerge	110
2.1.1.19. 2013 Tarihli ve 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK).....	110
2.1.1.19.1. YUKK'un Hazırlanışının Nedenleri	111
2.1.1.19.2. YUKK'un Detayları.....	115
2.1.1.19.2.1. Kavramsal Çerçeve YUKK	115
2.1.1.19.2.2. Geri Gönderme Yasası (Non-Refoulement)	116
2.1.1.19.2.3. YUKK'a Göre Türkiye'ye Giriş.....	117
2.1.1.19.2.4. YUKK'a Göre Türkiye'den Çıkış	119
2.1.1.19.2.5. İkamet İzinleri	120
2.1.1.19.2.5.1. Genel Olarak İkamet İzinleri.....	120
2.1.1.19.2.5.2. İkamet İzni Çeşitleri.....	121
2.1.1.19.2.5.2.1. Kısa Dönem İkamet İzni	121
2.1.1.19.2.5.2.2. Aile İkamet İzni	122
2.1.1.19.2.5.2.3. Öğrenci İkamet İzni	123
2.1.1.19.2.5.2.4. Uzun Dönem İkamet İzni.....	123
2.1.1.19.2.5.2.5. İnsani İkamet İzni	124
2.1.1.20.2.5.2.6. İnsan Ticareti Mağduru İkamet İzni	125
2.1.1.19.2.6. Çalışma İzni.....	125
2.1.1.19.2.7. Sınır Dışı Etme	126
2.1.1.19.2.8. Geri Gönderme Merkezleri.....	127
2.1.1.19.2.9. YUKK Çerçevesinde Uluslararası Koruma Çeşitleri	129
2.1.1.19.2.9.1. Mülteci	129
2.1.1.19.2.9.2. Şartlı Mülteci.....	130
2.1.1.19.2.9.3. İkincil Koruma	131
2.1.1.19.2.10. Uluslararası Koruma Statüsünün Kazanılmasında Usûl .	133
2.1.1.19.2.11. Uluslararası Koruma Statüsünün Reddi, Sona Ermesi ve İptali.....	135
2.1.1.20. 2014 Tarihli Kabul, Barınma ve Geri Gönderme Merkezleri ile İlgili Yönetmelik.....	137
2.1.1.21. 2014 Tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği	138

2.1.1.21.1. Genel Olarak Geçici Koruma	138
2.1.1.21.2. Geçici Korumanın Kapsamı Dışında Tutulanlar	140
2.1.1.21.3. Geçici Korunanların Bireysel Koruma Dışında Tutulması	141
2.1.1.21.4. Geçici Korunanlara Sağlanacak Hizmetler	141
2.1.1.21.5. Geçici Korumanın Sona Ermesi	142
2.1.1.22. Diğer Düzenlemeler	143
2.2. Göç Yönetişimi ve Türkiye’de Gelişen Göç Yönetimi	144
2.2.1. Uluslararası Literatürde Göç Yönetişimi ve Çeşitleri	144
2.2.2. Türkiye’de Gelişen Göç Yönetimi	146
2.2.2.1. Genel Olarak Göç Politikası.....	146
2.2.2.2. Merkezi Göç Yönetimi.....	147
2.2.2.3. Yerel Göç Yönetimi	152

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SURİYE İÇ SAVAŞI VE TÜRKİYE’DE YAŞANAN SURİYELİ SİĞİNMACI SORUNU

1. SURİYE İÇ SAVAŞININ BAŞLANGICI.....	156
1.1. Suriye Arap Cumhuriyeti’nin Kuruluşundan İç Savaş’a Doğru (1946-2011).....	159
1.2. Tarihsel Süreçte Türkiye-Suriye İlişkileri	163
1.3. “Arap Baharı” ve Suriye İç Savaşı	165
2. TÜRKİYE’DE YAŞAYAN SURİYELİ SİĞİNMACILARIN HAKLARI VE SURİYELİ SİĞİNMACI SORUNUNUN TÜRKİYE’YE ETKİSİ.....	169
2.1. Suriyelilerin Ülkeye Kabulü, Seyahat Hakkı ve Uygulamadaki Sorunlar.....	172
2.2. Suriyelilerin Eğitim Hakkı ve Uygulamada Yaşanan Sorunlar	175
2.3. Suriyeli Kadın ve Çocukların Yaşadığı Sorunlar	179
2.4. Suriyelilere Yönelik Sağlık Hizmetleri ve Yaşanan Sorunlar	186
2.5. Suriye krizinin Türkiye Güvenliğine Etkisi.....	191
2.6. Suriyelilerin Türkiye Ekonomisine Etkisi	202
2.7. Suriyelilerin Türk Vatandaşlığını Kazanması.....	212

SONUÇ **218**

KAYNAKÇA **226**

TABLolar LİSTESİ**Sayfa**

Tablo 1: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne bağılı Geri Gönderme Merkezleri	128
Tablo 2: Suriyeli Göçmenlerin Meslek Profilleri	204
Tablo 3: Türkiye'de İşsizlik ve İşgücü Oranları	205
Tablo 4: Kayıt Dışı İstihdam Oranları	206

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1: Yıllara Göre Türkiye'ye Giriş	112
Şekil 2: 2016 Yılında Hudut Kapılarında Yapılan Girişler (İlk 10 Ülke).....	113
Şekil 3: Yıllara Göre Türkiye'den Çıkış	113
Şekil 4: 2016 Yılında Hudut Kapılarından Yapılan Çıkışlar (İlk 10 Ülke)	114
Şekil 5: Yabancı Tanıtma Belgesi.....	192

KISALTMALAR LİSTESİ

AAET	Avrupa Atom Enerjisi Toplulukları
AB	Avrupa Birliği
ABA	Avrupa Birliği Antlaşması
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABÖ	Afrika Birliği Örgütü (Organization of African Unity)
AET	Avrupa Ekonomi Toplulukları
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AKÇT	Avrupa Kömür Çelik Toplulukları
AMF	Avrupa Mülteci Fonu
ANKASAM	Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi
ATAD	Avrupa Topluluğu Adalet Divanı
ATS	Avrupa Tek Senedi
BM	Birleşmiş Milletler
BMÇP	Birleşmiş Milletler Çevre Programı
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği
Bs.	Baskı
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
Ed.	Editör
EURODAC	Identification of Applicants
EUROJUST	European Agency for the Enhancement of Judicial Cooperation
EUROPOL	European Police Office
GİGM	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
HSO	Hür Suriye Ordusu
IOM	International Organization for Migration
İŞİD (DEAŞ)	Irak Şam İslam Devleti
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
MAZLUMDER	İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği
MEDULA	Eczane Provizyon Sistemi
MERNİS	Merkezi Nüfus İdare Sistemi
MÖ	Milattan önce
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization)
ORSAM	Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi
OASS	Ortak Avrupa Sığınma Sistemi
ÖSO	Özgür Suriye Ordusu
PYD	Demokratik Birlik Partisi (Partiya Yekîtiya Demokrat)
RG	Resmi Gazete
SETA	Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu

SUT	Sağlık Uygulama Tebliği
TBB	Türkiye Barolar Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	Türk Ceza Kanunu
TEPAV	Türkiye Ekonomi Politikası Araştırma Vakfı
TOKİ	Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TTB	Türk Tabipler Birliği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TVK	Türk Vatandaşlığı Kanunu
UNFPA	BM Nüfus Fonu (United Nations Population Fund)
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (United Nations High Commissioner for Refugees)
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (United Nations International Children's Emergency Fund)
UNRWA	Birleşmiş Milletler Yakın Doğu Filistin Mültecileri Yardım ve Çalışma Ajanslığı
USAK	Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu
YÖK	Yüksek Öğretim Kurulu
YTS	Yabancı Terörist Savaşçılar
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
yy	Yüzyıl

GİRİŞ

Göç olgusunun insanlık tarihi kadar eski olduğu düşünülmektedir, bunun yanında göç; tarihin her aşamasında kendisini bir şekilde göstermiştir. Özellikle doğal afetler, ekonomik ihtiyaçlar ve savaş nedenleri ile yapılan göçlerin 20. yy'dan sonra, daha çok güvensizlik ortamından kurtulmak amacıyla yapıldığı görülmektedir. Birinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan kitlesel göçle mücadele etmek amacıyla ilk etapta ikili anlaşmalar yapılmıştır. Ancak, bahse konu akımların büyüklüğü ve dünyanın giderek küresel hale gelmesi sebebiyle mültecilik konusu daha kapsamlı şekilde ele alınmaya başlanmıştır. Söz konusu dönemden bu güne kadar başta Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (BMMYK) olmak üzere birçok kurum ve kuruluş, sığınmacı ve mülteciler ile ilgili çalışmalar yapmıştır. Ancak, dünyanın hemen hemen her yerinde yaşanan mültecilik sorunun giderek önü alınamaz bir hale gelmesi, uluslararası mekanizmaların bu konuda ne denli yetersiz olduğunu göstermektedir.

Göçebe bir hayattan yerleşik hayata geçip, 600 yıl ayakta kalan bir imparatorluğa dönüşen Osmanlı'nın kuruluşundan bu yana Anadolu toprakları göç alıp vermiştir. Tarihi alt yapısı ve jeopolitik konumu gereği göç edenlerin uğrak mekânı olan Anadolu coğrafyası ise yaşanan mülteci sorunundan kaçınılmaz olarak nasibini almıştır. Türkiye ise kuruluşundan bu yana özellikle mülteci olmak üzere göçmenlerle ilgili birçok düzenleme yapmak zorunda kalmıştır. Türkiye, 2000'li yılların başı itibarıyla AB'ye uyum sürecinde modern anlamda göç politikasının oluşturulması için birtakım düzenlemeler yapmaya başlamıştır. Ancak, son zamanlarda Ortadoğu'da yaşanan istikrarsız ortamın neden olduğu kitlesel göçlerin etkisiyle göç politikasında zorunlu olarak daha farklı bir yaklaşım sergilenmeye başlanmıştır.

Bu araştırma, üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, göç, mülteci, sığınmacı ve vatansız kavramları detaylı şekilde incelenmiştir. Göçün gelişimi ve teorik anlamda göçün nasıl bir görünüm sergilediği ele alınmıştır. Ayrıca, mülteci ve sığınmacıların uluslararası örgütlerde, uluslararası ve bölgesel anlaşmalarda ele alınış biçimi detaylı şekilde incelenmiştir. Evrensel hukuk kuralları açısından mülteci, sığınmacı ve vatansızların hakları ve göç sorunlarına ne şekilde müdahale edildiği araştırılmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünde ise göçün genel tarihi hakkında bilgi verilmiş, ayrıca Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşanan önemli göç vakaları ile

ilgili araştırma yapılmıştır. Akabinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana mülteci ve sığınmacılar ile ilgili yapılan bütün önemli düzenlemeler kronolojik şekilde ele alınmıştır. Türkiye'de ilk defa uluslararası korumaya ihtiyaç duyan kişilerle ilgili düzenlenen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) hakkında oldukça detaylı bir inceleme yapılmıştır. İkinci bölümün son kısmında ise göç yönetimi ve Türkiye'de gelişen göç yönetimi ele alınarak, Türkiye'nin göç politikası tam olarak aktarılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın son bölümünde ise son yüzyılın en önemli vakalarından olan Suriye iç savaşı ve ülkemize olan etkisinden söz edilmiştir. Suriye siyasi tarihi ve geçmişten günümüze Türkiye-Suriye ilişkileri incelendikten sonra, "Arap Baharı" olarak adlandırılan süreç ve bunun bir sonucu olarak ülkemize yönelen kitlesel göç akımı ele alınmıştır. Ayrıca, Türkiye'ye ani ve kitlesel olarak göç eden milyonlarca Suriyeli sığınmacının hukuki durumu detaylı olarak aktarılmıştır. Son olarak, değişen göç politikası kapsamında Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacıların yaşadığı sorunları ve sosyolojik açıdan etkileri hakkında elde edilen veriler analiz edilerek sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ, MÜLTECİ, SİĞINMACI VE VATANSIZ

1. GÖÇ

1. 1. Kavramsal Çerçeve ve Göç

Göç ve göç çeşitleri süreç içinde kitlesel nüfus hareketleriyle beraber farklı şekillerde ve bölgelerde tezahür etmiştir. Çünkü insanoğlu her zaman yaşamını daha rahat sürdürebilecek arayışlar içinde olmuştur. Söz konusu göçlerde ise iklim, siyasi durum, doğal kaynaklar vb. etkenler önemli rol oynamıştır (Ağır ve Sezik, 2015: 97). Birden fazla tanımı olan göç kavramı, genel itibariyle belirli kişi ya da toplulukların siyasi ya da coğrafi sınırların öte tarafına giderek yeni yerleşim bölgelerinde yeni toplumsal ilişkilere doğru yönelimi şeklinde tanımlanmaktadır. İçinde barındırdığı yapı itibariyle homojen olmayan göç kavramı, milletlerin yaşamını değiştiren en önemli olgulardan biri olarak görülür (Düzakaya, 2016: 8).

Göç, bilinenin aksine sadece coğrafya biliminin değil, özellikle sosyoloji olmak üzere hemen hemen bütün bilimlerin ilgi alanında yer almaktadır. Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration-IOM)'ne göre (2009: 22) göç; *“uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirme ya da süresi ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri”* olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca tanımın devamında mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler statüsündeki kişiler de dahil edilerek detay verilmiştir. Göçmen (Migrant) ise ekonomik, siyasi vb. sebeplere dayalı olarak ülkesini değiştiren kişidir (Ağır, Sezik: 97-98). Göç, yalnızca göç alan ülkeleri değil, küreselleşmenin yaşandığı bütün coğrafyaların gündemindedir (Özdemir, 2015: 24). Küreselleşmenin yanında teknolojinin gelişmesi ve buna paralel olarak hızlı iletişim ve ulaşım olanakları göçü daha kolay hale getirmektedir.

Göç kavramının içinde, yer değiştiren bireylerin göç ettikleri bölgede ne kadar kaldıkları da önemli olarak görülmüştür. Bundan nedenle, Birleşmiş Milletler (BM),

söz konusu zaman hususunda sürekliliği bir yıl ve daha fazlası olarak belirlemiştir. Genel olarak birçok bilim literatüründe yer alan göç kavramı, siyasi bilimde içinde barındırdığı teknik hususlar kapsamında incelenmektedir.

Göç eden bireylerin çoğunluğu savaş, etnik, dini ya da mezhepsel çatışmalar, politik baskı ve zulüm ya da ekonomik nedenlerle hayatlarını kurtarabilmek amacıyla ya da daha iyi yaşam koşulları bulabilmek amacıyla göç etmektedir. Bu sebeple, göçün zoraki ve isteğe bağlı göç, devamlı veya geçici göç, yasadışı göç, transit göç, aşamalı-aşamalı göç, zincirleme göç gibi çeşitlerinden bahsedilmektedir. Belirtilen bu göç çeşitlerinde en çok ele alınan ayırım çeşidine göre göç, iç ve dış olarak iki şekilde sınıflandırılmaktadır. İç göç, ülke içinde yaşanan nüfus hareketliliği olarak tanımlanmaktadır. Dış göç ise bireylerin farklı ülkeler arasında yer değiştirmesi olarak belirtilmektedir (Tuzcu ve Bademli, 2014: 57). Genel anlamda, iç ve dış göç olarak iki gruba ayrılan göç olgusu, özelde ise ilkel, zorunlu, serbest, kitlesel, yöneltmiş göç şeklindeki ayrımlara tabi tutulmaktadır. Söz konusu ayrımların ortak noktası ise göçlerin zorunlu ya da gönüllü bir yer değiştirme faaliyeti olduğudur (Çakır, 2011: 210). Fichter’da aynı şekilde göçleri “gönüllü göçler” ve “zorunlu göçler” şeklinde iki gruba ayırmıştır. Gönüllü göç, insanların kendi iradesi ve isteği doğrultusunda, bir yerden diğerine olan yer değiştirmelerdir. Gönüllü göçün özelliği bireylerin isteğine bağlı olmasıdır; fakat bu isteği oluşturan, genel itibariyle göç edilen bölgedeki zorlu koşullardır. Zorunlu göç ise, göç eden şahısların normal yaşam alanlarından zorunlu ve elinde olmayan nedenlerle ayrılmak durumunda kalmasıdır. Bu duruma siyasi baskılar ve savaş durumu örnek olarak verilmektedir (Erkan ve Erdoğan, 2006: 82).

Zamana bağlı göçler, kısa ve uzun zamanlı göçler şeklinde tanımlanmaktadır. Büyüklüklerine göre ise bir kişi, grup ya da kitlenin göçü söz konudur. Legal sınırlar içinde düzenli göçlerle karşılaşılabilirdiği gibi, aynı zamanda illegal yollarla ya da kitlesel olarak herhangi bir yasal işlem olmaksızın sınırların aşıldığı düzensiz göçler de mevcuttur (Özkarlı, 2014:7-8).

Yapılan araştırmalara göre savaşlardan ve doğal afetlerden dolayı yurdunu terk etmiş ve başka bir ülkede kayıtlı olan insan sayısının dünya çapında 60 milyonu bulunmaktadır. Söz konusu rakama bakıldığında, göçmen sayısının Avrupa Birliği'nin en güçlü ülkelerinden İngiltere'nin nüfusundan daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Göç hareketlerinin mağdurları arasında yer alan bebek, çocuk, kadın ve yaşlıların rakamı

da oldukça fazladır. Dünya çapında alınan verilere göre, mültecilerin yarısından fazlasını 18 yaş altı çocuk grubu oluşturmaktadır. Bahse konu çocuklar arasında ise 12 yaşın altında olanların oranı yüzde 40'ı geçmektedir (www.karar.com, 2016).

Göçmen sirkülasyonu çoğunlukla devletlerin gelişmişlik düzeyi ile ilgilidir. Klasik modernleşme çağında yer altı kaynakları ve hammadde ticaretine dayanan bağımlılık ilişkisi mevcuttu. Ancak, günümüzde bu durum daha da genişlemiş olup, insan, emek ve bilgiyi de kapsamıştır. Yalnızca ekonomik sebeplerle kendi istekleri kapsamında göç eden bireyler, zorunlu şekilde menşei ülkesinden ayrılan mültecilerle aynı kategoride değildir (Düzkaya, 2016: 9).

Düzensiz göç ile yasadışı göç kavramları birbirleri yerine kullanılmaktadır. Ancak, söz konusu kavramlar birbirinden farklı anlamlar taşımakta olup, düzensiz göçün öznesi konumundaki insanlar kendi istekleri doğrultusunda farklı bir ülkede yaşamaktadırlar. Bu nedenle, göçmen kaçakçılığı ya da insan ticareti gibi yasadışı göç kapsamındaki vakalar, düzensiz göç ile aynı anlamı taşımamaktadır (Düzkaya, 2016: 9).

Göçmen kavramı haricinde mülteci hukukuna tabii diğer statüler, çalışmanın izleyen alt bölümlerinde ele alınmıştır. Göç ve göçmen kavramlarının tanımlandığı bu bölümün devamında ise göçün genel ve teorik nedenleri ve sonuçları incelenmektedir.

1. 2. Göçün Nedenleri ve Sonuçları

Göç ile ilgili ilk bilimsel incelemelerde bulunan düşünürlerden Ernst George Ravenstein, 1889 yılında kaleme aldığı bir makalesinde; *“kötü ve baskıcı kanunlar, ağır vergiler, kötü iklim koşulları ve benzeri gibi durumların göç dalgalarını meydana getirirse bile, bunların hiçbirinin insanların ekonomik anlamda daha iyi olmayı arzularak meydana getirdiği göç dalgalarıyla karşılaştırılmayacağını”* ifade etmiştir (Özkarlı, 2014:8-9). Ravenstein, söz konusu değerlendirmesiyle en etkin göç nedeninin insanların hayat standartlarını arttırma içgüdüğü olduğunu belirtmektedir. Bahse konu hususlarla ilgili araştırma yapan Türkoğlu'na göre, mülteci akışının ekonomik sebepler haricinde başlıca nedenleri arasında savaşlar, etnik, kültürel ve

mezhepsel çatışmalar, doğal afetler, baskıcı ve diktatör rejimler yer almaktadır (Düz kaya, 2016: 11).

Göç hareketleri, ortaya çıkan bu sebeplerden bağımsız olarak, hedef ülkenin göç politikasının durumuna ve hedef ülkenin vatandaşlarının gösterdiği uyuma bağlı olarak da şekillenmektedir. Göç hareketine yön veren mezkûr faktörler Suriye'nin göç sorunu kapsamında Ortadoğu ve Avrupa ülkelerine bakıldığı zaman daha net anlaşılabilir. Söz konusu denklem içinde Suriye'den göç eden sığınmacıların Mısır, Ürdün, Lübnan vb. ülkelere daha çok Türkiye'yi tercih etmesi ise buna örnek olarak gösterilebilir. Bunu hedef ülke içinde bile farklı şekillerde görebiliriz. Hedef ülke içinde bölgelere has uygulanan göç politikaları veya hedef ülkede yaşayan farklı etnik yapılara sahip vatandaşların göçmenlere yönelik tutumunu da farklılık arz edebilir. Aynı dili konuşan ve ortak kültürel değerleri olan bireyler bir araya gelmeye çalışmaktadır. Suriye'den kaçan Arap kökenli sığınmacıların Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa'da bulunmaları, Kürt ve Süryani kökenli Suriyelilerin ise daha çok doğuda bulunan Mardin, Şırnak, Diyarbakır, Malatya vb.. bölgelere iltica etmeleri buna örnek gösterilebilir.

Ülkeler arasındaki gelişmişlik farkı, savaşlar, sınır ve rejim değişiklikleri, nüfus değişim anlaşmaları, etnik ve dinî baskılar da göçe sebep olabilir. Örneğin; Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Lozan Barış Antlaşması ile Türkiye ve Yunanistan arasında nüfus değişimi (mübadele) sözleşmesi imzalanmıştır. Buna göre Türkler Yunanistan'dan ülkemize, Rumlar da ülkemizden Yunanistan'a göç etmiştir. Değişen rejim, etnik ve dinî baskılar sebebiyle Balkanlarda yaşayan çok sayıda soydaşımız Anadolu'ya göç etmiştir. Ülkemizde ise 1960'lı yıllardan itibaren Avrupa ülkelerine çalışmak amacıyla göç eden milyonlarca vatandaşlarımız olmuştur. Bu amaçla Almanya ile 1961 yılında işçi alım anlaşması imzalanmıştır.

Göç çeşitlerinden biri olan beyin göçüne ise özellikle 21. yy'de rastlanmaktadır. Dışgöçün bir çeşidi olan beyin göçü yükseköğrenim görmüş, nitelikli, alanında uzman kişilerin daha gelişmiş ülkelere göç etmesidir. Özellikle geri kalmış veya az gelişmiş ülkelerin kalkınma umudu, yetiştirdikleri uzmanlardır. Ancak bu kalifiyeli insanlar, daha iyi şartlarda çalışma ve yaşama imkânlarını gelişmiş ülkelere aramaktadırlar.

İç göçler ise yurt içindeki nüfusun dağılımını etkiler. İç göç kendi içerisinde, ülke içinde sürekli göç ve mevsimlik göç olarak ikiye ayrılır. Sürekli iç göç olarak ifade edilen kavram aynı ülke içinde en az bir yıl süreyle yapılan yer değişikliği olarak tanımlanabilir. Mevsimlik göç ise belli mevsimlerde çalışma amacıyla bazı bölgelerimizden diğerlerine yapılan geçici göçler olarak ifade edilebilir. İç göçlerin en büyük sebepleri arasında ekonomik nedenler vardır. Özellikle ülkemiz olmak üzere dünya genelinde ekonomik nedenlere dayalı olarak yapılan iç göçler daha çok tarımsal alanlardan büyük şehirlere doğru yapılmaktadır.

1. 3. Teorik Yaklaşımlarla Göçün Nedenleri

Göç ve göçmen ilişkisinin karışık, birbirine girmiş ve anlaşılması zor bir ilişki olduğu açık bir gerçekliktir. Bunun yanı sıra, çağımızda yaşanan küreselleşme süreci de bu karşılıklı ilişkiyi etkileyerek daha da karmaşık hale getirmektedir. Bahse konu karmaşık yapı göç çalışmalarında büyük bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat belirtmekte fayda var ki, bu noktada daha isabetli analizler yapabilmek için daha detaylı ve teknik incelemeler yapmak gerekmektedir.

Karmaşık bir yapısı olan göç konusunda evrensel bir genelleme yapılamaması, göçün teorik yaklaşımlarla yeterli derecede açıklanamamasına sebebiyet vermektedir (Yalçın, 2004: 5). Farklı milletlerin birbirleriyle iletişim ve bağ kurması için göç olgusunun varlığı gerekmektedir. Başta tarih ve sosyoloji olmak üzere milletler arasındaki bu türlü ilişkileri araştırmak isteyenlerin ise göç araştırmaları ve teorilerini incelemeleri gerekmektedir. Bu açıdan yaklaşıldığında göç teorilerinin incelenmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

1.3.1. Ravenstein'in Göç Kanunları

Göç konusunda önemli görüşleri olan William Farr'ın göç hakkındaki düşüncelerine karşı olarak Ravenstein göç olgusunu farklı bir biçimde ele almıştır. Farr'ın "*göçün hiçbir kesin kanuna bağlı olmaksızın ilerlediği görüşüne*" karşı olarak Ravenstein, göç olgusunu sistematik olarak belirli bir şekilde ele almaya çalışmıştır. Ravenstein, 1871 ve 1881 yılı İngiliz nüfus sayımı istatistiklerinin verilerine göre

çalışmasını hazırlamıştır. Ravenstein, çalışması sonucu elde ettiği verilere göre yedi adet göç kanunu ortaya çıkarmıştır (Çağlayan, 2006: 68). Ravenstein'in söz konusu çalışması, göç teorisi üzerine araştırma yapan birçok şahsa ışık tutmuştur. Çünkü Ravenstein'nin 1885'te yayınlanan bu çalışması, bilimsel anlamda göçle ilgili yapılan en önemli çalışma olarak ifade edilmektedir (Yalçın, 2004, 22).

Ravenstein, göç olgusunu daha çok genel geçer bir yaklaşımla ele almış olmasına rağmen, yapmış olduğu bu analizler kendisinden sonra yapılan bütün çalışmalar için büyük bir anlam ifade etmektedir. Ravenstein, 1885 ve 1889 yıllarında yayımladığı Göç Kanunları (The Laws of Migration) isimli makalelerinde göç teorisini yedi başlıkta incelemiştir:

- Göç ve Mesafe
- Göç ve Basamakları
- Yayılma ve Emme Süreci
- Göç Zincirleri
- Doğrudan Göç
- Kır Kent Yerleşimcileri Farkı
- Kadın Erkek Farkı

Göçmenlerin çoğunluğunun sadece kısa mesafeli bir yere göç ettiğini vurgulayan Ravenstein, göç edilen merkezlerdeki iş imkânlarının çokluğunun o kentte yaşayan nüfusa oranının, göçün boyutunu belirlediğini ifade etmektedir (Çağlayan, 2006: 69). Ravenstein yaptığı bu ayrımla mesafe kriterinin göçü ne denli etkileyeceği vurgulamıştır. Uzun mesafeli göçlerde ise göçmenler büyük ticaret merkezlerine yönelmekte ve basamaksız şekilde, doğrudan mezkur şehirlere yerleşmeyi tercih etmektedir.

1.3.2. İtme Çekme Teorisi

Bahse konu teoriye göre hâlihazırda ikamet edilen bölgelerin ve göç edilecek ülkelerin kendilerine has itme ve çekme etkileri bulunmaktadır. Bu kapsamda özellikle gelişmiş ülkelerin maddi durumu kötü olanlara kişilere karşı çekici olduğu belirtilmektedir. A Theory Migration (Bir Göç Teorisi) isimli makalesinde Everett

Lee'nin ortaya koyduğu teorisinde göçün nedenleri ile ilgili olarak; yaşanılan bölgeyle ilgili etkenler, göç edilecek bölgelerle ilgili etkenler, engeller, bireysel etkenler şeklinde dört sınıflandırma yapılmıştır (Bayraktar 2013: 117).

Çekme teorisi kapsamında Lee, ikamet edilen bölge ile göç edilecek yer arasında bulunan engelleyici etkenler üzerinde dikkatlice durmaktadır. Buna göre menşei ülke ile göç edilen ülke arasında gelişmişlik, güvenlik vb. herhangi bir farkın kalmadığı durumlarda, göç eğilimlerini yalnızca göçmene ait bireysel etkenlerin farklılığıyla açıklamanın yetersiz kalacağı belirtilmektedir. Lee'ye göre, göç analizlerini daha doğru yapabilmek amacıyla bahse konu engelleri de göç analizinin içine katmak gerekmektedir. Lee, teorisinde engelleyici etkenleri mikro ve makro olmak üzere ikiye ayırarak incelemektedir. Öte yandan, İtme ve çekme kuramı, genel yaklaşımla, yalnızca itici çekici etkenlerle işliyor gibi görünmektedir. Ancak göç olgusunu anlamak için sadece itici ve çekici faktörleri ele alarak incelemek yetersiz olacaktır. Bu teoriyi savunmasına rağmen Lee de göç olgusunun karmaşık ve anlaşılması zor bir faaliyet olduğunu kabul etmektedir. İtme çekme etkenlerinin yanı sıra göçü engelleyebilecek mikro ve makro faktörlerin de ele alınması gerekmektedir (Çağlayan, 2006: 74-75).

1.3.3. Kesişen Fırsatlar Kuramı

Stouffer tarafından ele alınan ve “kesişen fırsatlar teorisi” olarak adlandırılan başka bir teoriye göre belirli bir kentsel bölgeye göç eden bireylerin yoğunluğu o yerde karşılaşılan fırsatların çokluğu ile yakından ilgilidir. Ülkemizde anakent olarak tasnif edilebilecek şehirlerde yaşanan göçlerin araştırılmasında mezkûr teorinin önemli bir açıklayıcı rolünün olduğu ifade edilebilir. Göç edilen bir bölgede iş imkânlarının çok olması önceki yerleşim yerinden çok sayıda insanında göç sürecine dâhil olmasına neden olabilecektir. Belli bir müddet sonra şehre göçenlerin kişisel ya da toplu olarak meydana getirdikleri iş imkânları ve yatırımlar, ayrıca yeni göçmenler için bir cazibe haline gelebilmektedir (Kapu, 2012: 15).

1.3.4. Parekh'in Göç Teorisi Sınıflandırması

Göç teorisi üzerine araştırma yapan önemli bilim adamlarından Parekh'te göç ayrımını diğerlerinden farklı şekilde yapmıştır. Parekh'in ayrımına göre göç teorisi; liberal, etnik-milliyetçi ve toplumcu şeklinde üçe ayrılmaktadır.

Liberal görüşe göre; din, dil, ırk, siyasi görüşler, etnik yapı gibi etkenlerin ötesinde bireyler, herhangi bir toplumun ihtiyaç duyduğu asgari beklentileri karşılayacak ölçüdeyseler rahatlıkla göç ederek mezkûr topluma dâhil olabilmektedirler (Ündücü, Erdoğan ve Işık, 2009: 164).

Öte yandan, toplumcu görüşe göre ise bir ülke, kendi içinde beraber yaşayan toplulukların ortak paydaları paylaşması ile anlam ifade etmektedir. Bu açıdan bireyler kendilerini tanımlarken şahsi kimliklerinin ötesinde toplumsal kimliklerini de kullanırlar. Diğer bir ifadeyle mensup oldukları ülkenin ismiyle kendilerini tanımlanama cihetine giderler. Toplumcu görüş, Liberal görüşten farklı olarak göç edeceklerin göç alan toplumun sahip olduğu kültüre ve değerlere dikkat ettiği ve göç eğilimlerini söz konusu kriter üzerinden yaptıklarını iddia etmektedir (Ündücü, Erdoğan ve Işık, 2009: 164-165).

Parekh'in ortaya koyduğu son teori ise etnik-milliyetçi görüşüdür. Söz konusu görüşe göre; bir ülke, tarih boyu birlikte yaşamış, birbirleriyle kan bağı olan ve aynı tarihi paylaşmış bireylerden meydana gelir. Bu açıdan bakıldığında, etnik-milliyetçi görüşün göç konusunda ifade ettiği ise bir ülkeye göç edecek şahısların sadece göç alan devletle kan bağı varsa mezkûr ülkeye kabul edilebilecek olmasıdır (Ündücü, Erdoğan ve Işık, 2009: 165).

1.3.5. Dünya Sistemi (Merkez-Çevre) Kuramı

Bu görüş, 1970'li yıllarda Castle, Amin, Galtung, Wallerstein, ve Kosack tarafından öne sürülmüştür. Ancak, 1980'li yıllarda Portes ve Sassen gibi düşünürlerce geliştirilmiştir. Göç, modern toplumları ortaya çıkarmanın ve daha gelişmiş bir toplum oluşturmanın aksine, göçmen işçi gönderen ülkelerdeki işgücü kaynaklarının gelişmiş devletler yararına kullanılmasını sağlamaktadır. Bu durum ise gelişmekte olan ülkelerin ekonomisini olumsuz şekilde etkilemektedir. Wallerstein'ın teorisine göre,

kapitalizm ve kapitalizmin yan etkileri, günümüz ekonomisini ve buna bağlı göçlerin yapısını etkileyen ana unsurlardır (Güllüpinar, 2012: 67).

Diğer taraftan, dünya sistemi kuramına göre, çevre devletlerin elinde olan işgücü ve hammadde kapitalizmin etkisiyle merkez devletlerin kontrolüne geçmektedir. Merkez devletlerde işçi ihtiyacı doğması durumunda, çevre ülkelerden merkez ülkelere işçi göçleri meydana gelmektedir. Söz konusu döngü, sömürgecilikle de doğrudan ilintilidir. Bahse konu sistem, temel dayanaklarını Marksist politik-ekonomiden almaktadır. Ayrıca, bu kuram, dünya ekonomisindeki eşitsiz siyasal güç ve ekonomi dağılımına değinmektedir (Güllüpinar, 2012: 67).

1.3.6. Göç Sistemleri Kuramı

Bahse konu teoride, belli sebeplerle tarihi açıdan ilişkileri olan devletler arasında yapılan göçmen anlaşmaları ile bir göç sistemi oluşturulduğu dile getirilmektedir (Bayraktar, 2013: 118). Bu kuram, uluslararası ilişkiler kapsamında politik-ekonomik temelli olarak ele alınmıştır. Göç sistemi kuramına göre, genel itibariyle göç alan ve veren ülkeler arasında yaşanan göçlerden önce bir ilişkinin olduğunu vurgulamaktadır (Özdemir, 2015: 29).

1.3.7. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı

Göç teorilerinin büyük çoğunluğu göç olgusunu ekonomik temelli olarak açıklamaya çalışmıştır. Ancak, ilişkiler ağı kuramı göçü sadece ekonomik ekseninde incelememiş, günümüzde yaşanan göç hareketlerinin birçok faktörün etkisiyle gerçekleştiğini vurgulamaktadır. İlişkiler ağı, göçmenlerle ana vatanla kalanlar arasında ya da göç edilen yerdeki göçmenler arasında sürekli olan iletişimi, teması ve etkileşimi sağlayan, göçü teşvik eden, göç faktörünün maliyetlerini ve riskini minimum seviyeye indirerek göçü hızlandıran sosyal sermaye niteliğindedir. Göç ve göçmenlik olgularındaki sorunların ele alındığı zamanlarda dile getirilen göçmen ilişkiler ağı teorisi de göçün devamlılığını ve hızını göçmenler arasındaki bu toplumsal ağlar vasıtasıyla açıklamaktadır. Buna göre, “Göçmen ağları; göçmenleri, eski göçmenleri ve ana vatan ile göç edilen ülkedeki yerleşikleri, akrabalık, arkadaşlık,

hemşehrilik ve ortak toplumsal kökenli bağlar aracılığıyla birbirine bağlayan kişilerarası ilişkiler kümesidir” (Yaman, 2014: 283).

1.3.8. Petersen’in Dört Göç Tipi

William Petersen, itme faktörünün olduğu yerde çekme faktörünün de doğal olarak bulunabileceğini belirtmiştir. Ayrıca, Petersen’in sınıflandırmasında temel olarak ekonomik faktörlerin vurgulandığını görmekteyiz. Anılana göre, ekonomide meydana gelen dalgalanmaların bütün kesimleri bir şekilde etkileyerek her bireyin farklı tepkiler vermesine neden olmaktadır. Bahse konu kapsamda Petersen, ilkel (primitive) göçler, zoraki (forced) göç, serbest (free) göç ve kitlesel (mass) göç şeklinde dört farklı göç tipinden bahsetmektedir (Özdemir, 2015: 29).

İlkel göç teorisi, göç olgusunu insanlığın ilkel dönemleri ile ilişkilendirilerek ele almaktadır. Daha çok insanlığın doğal afetler karşısındaki çaresizliği sebebiyle göç ettiğini belirtmektedir (Sağlam, 2006: 35). Bu bağlamda, afete ve iklim değişikliğine maruz kalan topluluklar önceden yaşadıkları bölgeye benzeyen yerleşim yeri aramak için göç etmeye başlamaktadırlar.

Petersen’in yaptığı bir diğer ayırım ise zoraki göçtür. İlkel göçlerde itici faktör doğal afet ve iklim değişikliği gibi nedenler olmasına rağmen, zoraki göçlerde daha çok sosyal yapı ön plana çıkmaktadır. Bundan dolayı, kontrol tam manasıyla göç eden topluluğun elinden alınmıştır. İlkel göçlerde doğal afete rağmen insanlar aynı bölgede kalmak isteyebilirler; ancak zoraki göç de ise insanların kendi yaşadıkları yerde kalma imkânları yoktur. Zoraki göç, iki şekilde sınıflandırılabilir; ilk olarak, göç eden topluluk göç etme konusunda az çok kontrolü elinde tutabilirken, ikinci grupta ise bu kontrol tamamen topluluğun elinden alınmıştır (Sağlam, 2006: 35). Almanya’da bir döneme damgasını vuran Nazilerin Yahudileri trenlerle toplama kamplarına taşınması bu teoriye örnek olarak verilebilir.

Öte yandan, serbest göç teorisinde ise göç edenlerin üzerinde herhangi bir itici güç yoktur. Serbest göç teorisinde bireyler göç etme kararını bizzat kendileri vererek iradelerini ortaya koymaktadırlar. 19. yy Avrupa'sından dışa doğru göç hareketleri, bu göç türüne verilecek örneklerden sadece bir tanesidir (Sağlam, 2006: 35).

Petersen'in kaleme aldığı son göç türü ise kitlesel göçlerdir. Kitlesel göçler diğer göç türlerinin bir sonucu olarak ifade edilebilir. Örnek verilecek olursa, serbest göçte az sayıda öncü şahısların farklı bölgelere göç ederek ülkeleriyle bir çeşit bağ kurmaları sonucunda mezkûr ülkeden göç edenlerin sayısı hızla artar ve kısa süre içinde çekici etmenler nedeniyle göç kitlesel bir niteliğe dönüşür (Sağlam, 2006: 35). Bu kapsamda öncü göçmenler göç ettikleri bölgelerdeki sosyal durumu, ekonomik durumu ve göçe elverişliliği kendi ülkelerindeki bağlantılarıyla paylaşarak kitlesel göçe zemin hazırlarlar.

2. MÜLTECİ

2.1. Kavramsal Çerçeve Mülteci

Mülteci hukukuyla ilgili olan birçok kavramın temeli insan haklarına dayanmaktadır. Hiçbir ayırım yapılmaksızın insanların tümünün sahip olduğu devredilmez ve vazgeçilmez hakların tamamına insan hakları denmektedir. İnsan haklarının özünde bireyin onurunu korumak ve yalnızca insan olması sebebiyle özel bir tutum sergilenmesi gerektiği fikri yatmaktadır. Söz konusu davranış İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 1. maddesinde “...*Bütün insanlar haklar ve değer/onur açısından eşit doğarlar ve birbirlerine kardeşçe davranmalıdırlar*” şeklinde yer almaktadır. Topluluk halinde düzenli şekilde yaşayabilmenin gereği olarak bireyler doğuştan sahip oldukları hakları muhafaza etmeye devam ederken diğer yandan da mezkûr hakları devlete devrederek yasal güvencelere hak kazanırlar (Tezcan Vd, 2006: 28)

Mültecilerin hukuki durumunu düzenleyen 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde uluslararası terminolojide yer edinmesi için kullanılan kavram “refugee” dir. Bu ifadenin kökeni Fransızca “réfugé” kelimesidir. “Refugee” kelimesinin orijinal metindeki karşılığı “*ülkesini, evini, özellikle politik veya dini ya da savaş ve kıtlık gibi sebeplerden dolayı terk etmeye zorlanan kişi*” şeklinde geçmektedir (Akalin, 2013: 3).

Türk Dil Kurumu sığınmacı ve mülteci kavramlarını eş anlamlı olarak kullanmıştır (www.tdk.gov.tr, 2017). Ancak, sığınmacı “asylum seeker” ve mülteci

ise “refugees” anlamına gelmekte olup, bu kavramlar uluslararası literatürde farklı kullanım şekillerine sahiptir. Özellikle uluslararası belgelerin incelenmesi halinde mezkûr belgelerin Türkçe çevirilerinde karışıklık yapıldığı görülmektedir. Örnek verilmesi gerekirse orijinal metninde "1951 Convention Relating to The Status of Refugees" olan sözleşme Türkçeye "Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme" şeklinde çevrilirken, söz konusu sözleşmede değişiklikler yapan "1967 Protocol Relating to The Status of Refugees" metninde ise yanlış bir kullanım yapılarak sığınma ibaresine yer vermiştir. Ayrıca, en çok bilinen uluslararası sözleşmeler arasında yer alan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 14. maddesinde "*Everyone has the right to seek and enjoy in other countries asylum from persecution...*" şeklinde yer alan kural resmi kayıtlara "*Herkes zulüm karşısında başka memleketlere iltica etmek ve bu memleketler tarafından mülteci muamelesi görmek hakkına haizdir*" şeklinde çevrilmiştir (Ercoşkun, 2015: 2).

Mülteci kavramının temelini oluşturan “Yabancı” (Foreigner) terimi sözlük anlamıyla “*başka bir milletten olan, başka devlet uyruğunda olan (kimse)*” şeklinde tanımlanmıştır (www.tdk.gov.tr, 2017). Ayrıca, yabancı kavramı, hukuki anlamıyla “*bir devletin ülkesinde bulunan ve o devletin vatandaşlığını henüz iddiaya hakkı olmayan kimse*” olarak tanımlanabilir (Koç, Görücü ve Akbıyık, 2015: 65). Kendi ülkesinin uyruğunu taşımayan kişiyi ifade eden yabancı kavramı, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)’a göre, “*Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı olmayan*” şahsı belirtir (Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 65).

Mülteci kavramı medyada daha çok basit ve bilinen anlamıyla siyasetçiler ve kamuoyu tarafından yaşadıkları yeri terke zorlanan bireyler için kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra, uluslararası hukukta özel bir anlamı olan mülteci kavramı, en genel tanımı ile hayatlarına ve özgürlüklerine yönelik olarak ciddi tehditlere maruz kalan ve buldukları ülkeden ayrılmak zorunda olanlardır (Dürgen, 2015: 3).

Diğer bir tanıma göre ise “*ırkı, dini, vatandaşlığı, muayyen bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasî kanaatleri yüzünden zulme uğrayacağından haklı olarak korktuğu için ülkesini terk eden*” mülteci denir (Dürgen, 2015: 3). Öte yandan, diğer bir tanımlamaya göre “*mülteci, vatandaşı olduğu ülkede ortaya çıkan siyasî olaylar nedeniyle mezkûr ülkeyi iradesiyle ya da zorla terk etmiş, yeni bir ülkenin*

vatandaşlığına geçmemiş ve herhangi diplomatik koruma altında bulunmayan” şahıstır (Çelikel ve Gelgel, 2013: 19).

Mültecilik hakkındaki uluslararası düzenlemeler 20. yy'in başından itibaren oluşturulmaya başlamıştır (Dürgen, 2015: 3). Devletlerarasında ve devlet içinde ortaya çıkan çatışmaların bir sonucu olan zorunlu göç olgusu eski tarihlerden beri görülmesine rağmen, ilticanın 1948 tarihinde yazılan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile temel bir insan hakkı olarak kabul edilmesi ilticayı temel hukuki bir hak boyutuna taşımıştır. Bu bildirgenin 14. maddesinin ilk fıkrasına göre; *“Herkesin zulüm altında başka devletlere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı mevcuttur”* (Düzkaya, 2016: 18). İltica etme hakkının temel insan hakları çerçevesinde değerlendirilmesi uluslararası hukukta mezkûr hakkın boyutlarının ele alınması ihtiyacını gündeme getirmiştir.

20. yy ortalarından itibaren mültecilerin temel haklarını konu alan milletlerarası sözleşmeler akdedilmiştir (Dürgen, 2015: 4). Sözleşmelerden bazıları şu şekilde sıralanabilir:

-1965 tarihli Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme (www.ohchr.org, 2017)

-1966 tarihli Medenî ve Siyasal Haklar Sözleşmesi (www.ohchr.org, 2017)

-1966 tarihli Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (www.ohchr.org, 2017)

-1979 tarihli Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme (www.un.org, 2017)

-1984 tarihli İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı sözleşme (www.ombudsman.gov.tr, 2017)

- 1989 tarihli Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmesi (www.unicef.org, 2017)

Bahse konu sözleşmelerden örnek verilmesi gerekirse, 1984 tarihli İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme'nin 3. maddesinde;

“Hiçbir taraf devlet bir şahsı, işkenceye tabi tutulacağı tehlikesinde olduğuna dair esaslı sebeplerin bulunduğu kanaatini uyandıran başka devlete geri gönderemeyecek, sınır dışı etmeyecek veya iade etmeyecektir. Bu gibi esaslı sebeplerin bulunup bulunmadığını tayin maksadıyla, yetkili merciler, söz konusu devlette mümkün olduğu kadar sistemli biçimde yaygın, açık seçik ve kütleli insan hakları ihlalleri bulunup bulunmadığı dâhil tüm ilgili hususları göz önünde tutacaktır”

hususlu ifade edilerek mültecilerin en temel haklarından geri gönderilmeme hakkı sözleşme içeriğinde teminat altına alınmıştır (www.ombudsman.gov.tr, 2017). Son olarak vereceğimiz örnekte ise 1989 tarihli Çocuk Haklarına Dair BM Sözleşmesi'nin 2. Maddesinde;

“Taraf devletler, bu sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana-babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler. Taraf devletler, çocuğun ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırma veya cezaya tâbi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemleri alırlar”

şeklinde ifade edilerek çocuk mültecilerin hakları koruma altına alınmıştır (www.unicef.org, 2017).

Mülteci statüsünde üçüncü ülkede barınan kişilerle diğer statüde bulunan kişileri ayıran başlıca husus, devletlerin mezkûr şahıslara karşı olan yaklaşımları ve tutumlarıdır. Ülke sınırlarına gelen bir yabancıyı ülkeye kabul edip etmeme hususunda özel yetkiye sahip olmasına rağmen devletler, mülteciler konusunda kısmen uluslararası teamüller ve normlar ile denetim altındadır. Aynı şekilde, bir devlet diğer herhangi bir yabancıyı kendi ülkesine rahat bir şekilde gönderebildiği halde, mültecileri kaçtıkları ülkeye her istediğinde gönderememektedir. Bundan dolayı uluslararası hukuksal güvence altında olan mülteciler diğer yabancılara istinaden daha avantajlı bir konumdadır (Dürgen, 2015: 5).

2.2. Mülteci Kavramının Türleri

Mültecileri sınıflandırdığımızda karşımıza millî (ulusal), iklim (çevre), mahallinde (yerinde) ve ilk bakışta mülteci kavramları çıkmaktadır. Bunlardan milli mülteci (ulusal mülteci), bir ülkenin yurttaşlarıyla yakın kültürel, etnik bağları olan ve 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi kapsamı dışında bırakılan kişilere denilmektedir (Keskinkaya, 2010: 70-71). Ayrıca, milli mülteci, bir ülkede yerleşmiş olup, bahse konu ülkenin vatandaşlığını kazanmamış olmakla beraber, bu ülkede vatandaşların yararlandıkları hakların çoğunu elde etmiş ve bu koşullar olmasaydı mülteci kabul edilmesi gereken kimselerdir (BMMYK, 1998: 25). Türk asıllı olan Bulgar vatandaşları, yakın tarih içinde birçok defa Bulgaristan'dan baskı ve zulüm nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır. Bundan dolayı, Bulgar vatandaşları, Türk vatandaşlığını kazanana dek millî mülteci olarak sayılmışlardır. Aynı şekilde, 20. yy'de Pakistan ve Hindistan arasında yaşanan sorunlar kapsamında, Hindistan'dan Pakistan'a sığınan Müslümanlar ile Pakistan'dan Hindistan'a sığınan Hindular milli mültecilere verilebilecek diğer örneklerdir (Saraçlı, 2011: 113-114).

Çölleşme, erozyon, orman yangınları, su ve hava kirliliği gibi çevresel değişikliklerin, volkanlar, seller, tsunamiler, depremler ve toprak kaymaları gibi doğal afetlerin ve çeşitli sanayi kazaları ve nükleer sızıntılar gibi doğrudan insanlardan kaynaklanan felaketlerin oluşması sebebiyle göç eden insanlara iklim mültecileri denilmektedir. İklim mültecileri kavramı, yüzyılımızın yaşadığı sorunlardan olan küresel ısınma ve iklim değişikliği ile ilgili olarak yerinden olan insanları da ifade etmektedir. 1980'li yıllarda başlayarak söz konusu çevresel sorunlara ilişkin araştırmaların artmasıyla beraber, mezkûr sorunlarla baş etmeye çalışan insanlar incelenmeye başlanmıştır (Ziya, 2012: 230-231).

Öte yandan, çevresel sebeplerden ötürü göç etmek zorunda olan kişiler için kullanılan iklim mülteciliği tanımının çok iyi yapıldığı söylenememektedir. İklim mültecileri kavramı ilk olarak 1985'de Birleşmiş Milletler Çevre Programı (BMÇP) tarafından yayımlanan "Environmental Refugees" adlı kitapta ele alınmıştır. BM tarafından iklim değişikliği ile ilgili 1990 yılında hazırlanan raporda "*milyonlarca insanı yerinden edeceği için iklim değişikliğinin en ağır sonuçlarının göç hareketleri üzerinde olacağı*" hususu öne sürülmüştür. Raporla beraber çevresel bozulmanın yol

açtığı göçün sonuçlarıyla ilgili olarak uluslararası toplumun artan ilgisi iyice pekişmiştir (Mutluer ve Südaş, 2013: 1).

BMÇP tarafından yayımlanan “Environmental Refugees” isimli kitapta, iklim mültecileri, “*belirgin bir çevresel bozulma sebebiyle varlıklarının tehlikeye girdiği, geçici veya kalıcı olarak, geleneksel yaşam terk etmek zorunda kalan bu insanlar ya da ciddi şekilde yaşam kalitesini etkilediği için geleneksel yaşamlarını terk etmek zorunda kalan kimseler*” şeklinde tanımlamaktadır. BMÇP tarafından 1985 yılında düzenlenen raporla söz konusu tanımlama resmi olarak kabul edilmiştir. Yapılan araştırmalara göre, 1995 yılında çevresel etkenler nedeniyle 25 milyon insan yerinden olmuş ve 2010 itibariyle bu sayının 50 milyonu bulacağı belirtilmiştir (Ziya, 2012: 231).

Menşei ülkesinden eğitim, turizm, çalışma gibi birtakım sebeplerle yasal yollardan ayrılan, ardından seyahat ettiği ülkede iltica talebinde bulunan kimselere mahallinde mülteci denilmektedir. Menşei ülkesinden ayrıldığı anda mülteci olma koşullarına sahip olmayan bu şahıslar, yurt dışında buldukları esnada ülkesinde meydana gelen olaylar neticesinde mülteci olma koşullarına sahip olabilmektedirler (Taşdelen, 2011: 87).

Ayrıca, mahallinde mülteciler, vatanları dışındayken politik fikirlerini açıklamış ya da birtakım olaylara karışmış ve bunun gibi nedenlerle haklı bir baskı ve zulüm korkusu ya da riski altındadırlar. Bundan dolayı, söz konusu kişilerin ülkelerine dönüşleri imkânsız hale gelmiş, uluslararası hukuk tarafından koruma altına alınmaları ihtiyacı hâsıl olmuştur. Ancak, bahse konu iltica talebinde bulunan şahısların samimi ve iyi niyetli olduklarını somut delillerle kanıtlamaları gerekmektedir (Dürgen, 2015: 33).

Kitlesel yapılan göçlerde bireylerin mülteci statülerini tek tek tespit etme imkânı çoğunlukla bulunmamaktadır. Bundan dolayı göç alan devlet, kitlesel göç yapan insanların ayrılmak zorunda kaldıkları ülkesinin şartlarına bakarak bu grupta yer alan herkesi mülteci olarak saymaktadır. Bu şekilde mültecilik statüsü kazanan bireylere ilk bakışta mülteci (prima facie) denmektedir.

Bu kapsamda, ilk bakışta mültecilik, toplu nüfus hareketlerinin olduğu zamanlarda gündeme gelir. BMMYK ya da ilgili devletler, toplu göçlerde iltica

talebinde bulunan herkesle birebir mülakat yapma imkânı bulamaz. Bundan dolayı herkesi ilk bakışta mülteci olarak kabul etmek durumunda kalırlar. Çünkü insan topluluğunun ülkelerinden ani ve çok sayıda nüfusla çıkış sebebi genel olarak bellidir (Dürgen, 2015: 34).

2.3. Bazı Uluslararası Örgütlerde Mülteci

2.3.1. Milletler Cemiyeti

Hâlihazırda faaliyetlerine devam eden Birleşmiş Milletlerin temeli sayılabilecek Milletler Cemiyeti, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından İsviçre'de kurulmuştur. Paris Barış Konferansının 25.01.1919 tarihinde gerçekleştirilen toplantısında, uluslararası güveni ve barışı sağlayacak ve devam ettirecek bir cemiyetin kurulmasına karar verilmiştir. Söz konusu kararı gerçekleştirmek amacıyla özel bir komisyon kurulmuştur (Taşkın, 2006: 18). Milletler Cemiyeti Vesikası, Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesine vesile olan 28.06.1919 tarihli Versailles Barış Antlaşması'nın 10.11.1920'de yürürlüğe girmesiyle onaylanmış ve bu şekilde Milletler Cemiyeti de kurulmuştur (Zor, 2012: 22).

Milletler Cemiyeti, ortak sorumlulukları kabullenmiş ve aynı hedeflere ulaşmayı arzulayan ülkelerin kendi istekleri ile oluşturdukları ortak bir kuruluştur. Bahse konu kuruluş, üye devletlerin kendi iradeleri dışında mezkûr devletleri bağlayacak kurallar koymak ve bu devletlere sorumluluk yükleme yetisine sahip değildi. Devletlerin ana ilkeleri arasında yer alan egemenlik, Milletler Cemiyeti'nin de temel ilkeleri arasında yer almıştır (Zor, 2012: 22). Bundan dolayı yaptırım gücü olan etkin bir kuruluş görünümü sergilememiştir.

Teşkilatın kuruluş amaçlarının başında savaşı önleme çabası gelmekteydi. Birinci Dünya Savaşı'nda mağlup olan devletlerin kuruluşa kabul edilmesinden sonra, sınırlı üyelik sistemi sonlanarak, zamanla bağımsızlığını kazanmış devletlerin birçoğu teşkilata girmiştir (Zor, 2012: 22). Cemiyetin asıl amacı, devletlerarasında yaşanabilecek muhtemel sorunları barışçıl yollarla çözmektir. Ancak fazla bir varlık gösteremeyen Milletler Cemiyeti, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından 1946 yılında dağılmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın akabinde başlayan çatışmalar, politik fikirleri nedeniyle bulunduğu ülkeyi terk etmek zorunda kalan ve ülkelerine tekrar geri dönemeyen bireylerin çok sayıda bulunması, mülteci sorununun uluslararası hukukta ciddi bir şekilde ele alınması hususunu gündeme getirmiştir. Milletler Cemiyeti bünyesinde Beyaz Ruslar ile Ermeniler için kutup kâşifi Nansen'in başkanlığında 1921 yılında mülteciler için Yüksek Komiserliği kurulmuştur. Söz konusu yapı içinde mültecilerin haklarının güvence altına alınmasına karar verilmiştir. Bu kuruluşun çabaları sonucunda mültecilere rahatlıkla seyahat etmeleri amacıyla Nansen Pasaportu verilmiş ve ayrıca anılanlara yerleşme hakkı tanınmıştır (Dürgen, 2015: 6).

Milletler Cemiyeti'nde mülteciler ile ilgili alınan ilke kararına göre, mülteci olmak için iki şart beraber aranmaktadır. İlk olarak vatandaşı oldukları ülkenin dışında bulunmak ve herhangi bir devletin koruması altında bulunmamaktır. Bu duruma örnek verilmesi gerekirse Rus mülteciler için “*Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Hükümetinin koruması altında olmayan ayrıca herhangi bir devletin vatandaşlığına geçmemiş Rus orijinli kişiler*” şeklinde bir tanımlama yapılmıştır. Bahse konu tanım aynı şekilde Almanlar içinde yapılmıştır (Dürgen, 2015: 6).

Rusya ve Almanya örneklerinde yapılan mülteci tanımlarında görüldüğü üzere bilhassa milliyet hususu vurgulanmaktadır. Ayrıca, mülteci olarak kabul edilecek şahısların yaşadıkları ülkeyi terk etmeleri ve bu ülkenin koruması altında olmamaları yeterli görülmüştür. Ancak yapılan tanımlar genel kabul gören mülteci kavramındaki temel unsurları içermemektedir. Tanım, eksik olduğu gerekçesiyle eleştirilmiş ve bundan dolayı tanımlama uluslararası mülteci hukukunda resmî olarak kabul görmemiştir (Özcan, 2005: 6-7). Milletler Cemiyetinin aktif olarak rol aldığı dönemlerde imzalanan çeşitli uluslararası sözleşmelerde mülteci tanımı ile ilgili grup veya kategori yaklaşımları benimsemiştir. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nın akabinde ortaya çıkan elzem durumlar sebebiyle somut mülteci kıstasları belirlenerek grup ya da kategori yaklaşımlarından vazgeçilmiştir. Bundan dolayı mültecilere dair imzalanan anlaşmalarda daha çok hukuksal yaklaşım tercih edilmeye başlanmıştır (Çiçekli, 2009: 39-40).

2.3.2. Birleşmiş Milletler

Birleşmiş Milletler (BM)'i anlamak için Birinci Dünya ve İkinci Dünya savaşlarını sebep ve sonuçlarını birlikte incelemek gerekmektedir. İnsanlık tarihinin en dehşet verici ve ölümcül sonuçlar doğurucu savaşlarından olan İkinci Dünya Savaşı, aynı zamanda dünya tarihinde katılımı en fazla olan barışçıl topluluğu meydana gelmesine vesile olmuştur (Birdişli, 2010: 173).

Barışı tesis etmek amacıyla kurulmuş olan BM, özellikle Güvenlik Konseyinin oluşumu yönünden bu özelliği korumaktadır. Milletler Cemiyeti Misakından farklı olarak, BM antlaşması karmaşık yapıya sahiptir (Sur, 2013: 2538). Uluslararası bir oluşum olan BM, ilk etapta 51 üyeye sahipken, şimdi ise son olarak Güney Sudan'ın da kendisine bağlanmasıyla 193 üyeye ulaşmıştır.

BM örgütünün amaçları, antlaşmasının birinci maddesinde yer almaktadır. Kuruluşun amaçları özetle; uluslararası barış ve güvenliği koruma, uluslararası barışçıl ilişkiler geliştirme, sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmeyi tesis etme ve insan haklarını sağlama şeklinde sıralanabilir. BM'nin ilkeleri ise antlaşmanın 2.maddesinde yer almaktadır:

“1. Örgüt, tüm üyelerinin egemen eşitliği ilkesi üzerine kurulmuştur.

2. Tüm üyeler, üyelik sıfatından doğan hak ve çıkarlardan tümünün yararlanmasını sağlamak için işbu antlaşmaya uygun olarak üstlendikleri yükümlülükleri iyi niyetle yerine getirirler.

3. Tüm üyeler, uluslararası nitelikteki uyuşmazlıkların uluslararası barış ve güvenliği ve adaleti tehlikeye düşürmeyecek biçimde, barışçıl yollarla çözerler.

4. Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasi bağımsızlığına karşı gerek BM'nin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar”

Bu ilkeler ışığında; bütün üyelerin eşit egemenliğe sahip olduğu, uluslararası anlaşmazlıkların barışçıl yöntemlerle çözüleceği, devletlerin toprak bütünlüğüne ya da siyasi bağımsızlığına karşı BM'nin amaçlarıyla uyuşmayan şekilde kuvvet kullanmaktan kaçınılması gerektiği anlaşılmaktadır. Bahse konu antlaşmada amaç ve ilkelere yer verilmeyle beraber, belirlenen kuralların devletlerin iç işlerine karışma anlamı taşımadığı da ayrıca belirtilmektedir. Ancak bu hususun istisnası antlaşmanın yedinci bölümünde bazı tedbirler saklı kalmak kaydıyla yer almaktadır. Buna göre, uluslararası barışın tehdit edilmesi, bozulması ve saldırı hâllerinde Güvenlik Konseyi alınan kararlarla caydırıcı güç kullanılabilir (Sur, 2013: 2539).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR-BMMYK), BM Genel Kurulu tarafından 1950’de oluşturulmuş olup, mültecilerin korunması ve mülteci sorunlarının çözüme kavuşturulması amacıyla uluslararası faaliyetler tertip etmek ve diğer konuları organize etmekle görevlidir. BMMYK, kurulmasından bu yana yaklaşık 50 milyon mülteciye ve sığınmacıya destek olmuş, Norveç/Oslo'daki Norveç Nobel Komitesi tarafından 1954 ve 1981 yıllarında kuruluşu Nobel Barış ödülü verilmiştir. 2003 yılı rakamlarına göre BMMYK, toplam 115 ülkede bulunan 254 bürosuyla 5000’den fazla personeliyle yaklaşık 20 milyon insana sahip çıkmıştır. Ayrıca, BMMYK, devletler, uluslararası kurum ve kuruluşlar olmak üzere 700’ün üstünde ortağa sahiptir (www.unicankara.org, 2017).

Öte yandan, BMMYK’nın programları, 64 adet devletten müteşekkil BMMYK İcra Komitesi’nce onaylanır ve denetlenir. Başta devletler olmak üzere programları, gönüllü şahıslar ve çeşitli kurumlar finanse eder. BMMYK, BM’ye ait düzenli bütçenin yüzde 2’sine denk gelen bölümü alır (www.unicankara.org, 2017).

BMMYK’nın aktif olarak faaliyete başlamasının akabinde, söz konusu kurumun faaliyetlerine hukuki bir dayanak niteliğinde olan 1951 tarihli Mültecilere İlişkin Cenevre Sözleşmesi, BM Genel Kurulu’nca onaylanmıştır (Çalık, 2015: 1122). Ancak, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi, sadece 01.01.1951 tarihinden önce meydana gelen savaşlar sonucunda mülteci durumuna düşmüş kişilerin yararlanabileceği bir sözleşmedir. Bunun yanı sıra yıllar içinde mülteci sorunun giderek artmasıyla mezkûr sorunun sadece ikinci dünya savaşına bağlı olarak gelişmediği anlaşılmıştır. Bunun üzerine 1967’de onaylanan Mültecilerin Statüsüne İlişkin Protokol (www.goc.gov.tr, 2017)’ün imzalanmasıyla daha önceki sözleşmede yer alan zaman ve coğrafi sınırlama kaldırılmıştır. BMMYK, mülteci koruma ilkelerinin temelini oluşturan 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü’nü güçlendirerek, sistemin daha yararlı hale getirilmesi için yoğun çaba göstermektedir (Çalık, 2015: 1122). Mülteci hukukunda önemli bir yeri olan 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü’nü daha detaylı olarak incelemek gerektiği için daha ayrıntılı hususlar ayrıca ele alınmıştır.

BMMYK’nın ilgi alanı ilk etapta, mülteci konumuna düşen bireylerdi; ancak zaman içinde yaşanan gelişmeler çerçevesinde BMMYK’nın görev alanına giren grupların sayısı artmış ve görev alanı genişlemiştir. Mültecilerin kanuni olarak korunmasının sorumluluğu BMMYK’nın başında yer alan Yüksek Komisere aittir.

Yüksek Komiser, yardımların ulaştırılması hususunda organizasyonu sağlama ve devletleri, ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarını yardıma çağırma görevlerini yerine getirir (Çalık, 2015: 1123).

2.3.3. Afrika Birliği Örgütü

Yüzyıllardan bu yana Afrika kıtasında meydana gelen sömürgecilik faaliyetleriyle beraber bölgede yaşayan insanlar birçok kez mağduriyetler yaşamışlardır. Bunun yanı sıra bölge insanı iç savaşlar, ırkçılık, açlık, kuraklık gibi doğal afetlerle de ayrıca mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bahse konu zor durumlar sebebiyle Afrika kıtasının hemen hemen her bölgesinde büyük göç hareketleri görülmüştür. Yaşanan bu büyük göç hareketleri üzerine, Afrika Birliği Teşkilatı Devlet ve Hükümet Başkanları Kurulu tarafından Afrika'daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen Afrika Birliği Örgütü (Organization of African Unity - ABÖ) Mülteci Sözleşmesi (www.unhcr.org, 2017) 10.09.1969'da kabul edilmiş olup, 20.06.1974'de ise yürürlüğe girmiştir (Akalin, 2013: 46). ABÖ sözleşmesi, mülteciler ile ilgili olarak düzenlenmiş ilk bölgesel sözleşme özelliği taşımaktadır (Saraçlı, 2011: 111).

ABÖ sözleşmesinde mülteci tanımı 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin mülteci tanımına benzer şekilde düzenlenmiş olup, mülteci tanımının biraz daha genişletilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Buna göre;

“Tabi olduğu ülkesinin veya vatandaşı olduğu ülkenin bir kısmında veya tamamında, dış saldırı, işgal ya da yabancı egemenliği ya da kamu düzenini ciddi şekilde bozan olaylar nedeniyle, tabi olduğu ülkesi veya vatandaşı olduğu ülke dışında bir başka yerde sığınma aramak için sürekli ikamet ettiği yeri terk etmeye zorlanan herkes”

mülteci tanımına girmiştir (Akalin, 2013: 46-47).

Ayrıca, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi mültecilerin statülerine ilişkin temel ve evrensel bir düzenleme olarak BM Sözleşmesi'nin mülteci tanımını tekrarlarken, ABÖ sözleşmesi, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ndeki tanımı genişletmek suretiyle BM Sözleşmesi'nde açıkça yer almamış olan birtakım önemli şartları da düzenlemiştir. Bu şartlar ise sığınma, mülteci yerleşimlerinin tespiti, sınırda geri gönderilmeme, mültecilerin suç unsuru taşıyan eylemlerinin engellenmesi ve gönüllü geri dönüşe

ilişkin hususlardır (BMMYK, 2001: 55). Öte yandan, ABÖ sözleşmesindeki mülteci tanımlamasında coğrafi ve tarihsel sınırlamalara yer verilmemiştir. Bu tanım özellikle ispat edilmesi gereken haklı zulüm korkusunun varlığı şartını öne süren 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi hükümlerine nazaran daha objektif bir düzenlemedir. ABÖ sözleşmesinde yer alan mülteci tanımına göre yaygın şiddetten ve savaştan kaçan şahıslar mezkûr sözleşmeye taraf ülkelerde, haklı sebeplere dayalı zulüm korkusu şartı aranmaksızın mülteci olmayı talep edebilirler (Saraçlı, 2011: 112). Uluslararası sözleşmelerin hiçbiri şahıslara sığınma hakkı vermemiş olması halinde dahi, ABÖ sözleşmesinin 2. maddesine istinaden taraf ülkeler “*mülteci kabul edip, bunların yerleşmelerini güvenliğe almaları hususunda ellerinden gelenin en iyisini yapmaları*” gerekmektedir (www.unhcr.org, 2017).

Diğer taraftan, ABÖ Mülteci Sözleşmesi, hiçbir mültecinin geri döndürülmeyeceğini veya yaşamının ve özgürlüğünün tehdit altında olduğu bölgede yaşamaya mecbur bırakılmayacağını, ülkesine zorla gönderilmeyeceğini vurgulamıştır. Bunun yanı sıra söz konusu sözleşme ile gönüllü geri dönüş kavramının ilk defa uluslararası bir sözleşmede tanımı yapılmıştır (Dürgen, 2015: 9).

Öte yandan, ABÖ sözleşmesinin en dikkat çekici özelliği, yasal bağlayıcılığı olan tek bölgesel sözleşme olması ve ayrıca 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’ne ilave olarak mültecilerin haklarına yönelik düzenlemeler yapmasıdır (Özcan, 2005: 19). Bunun yanı sıra BMMYK, sadece kendi tüzüğü, Genel Kurul ve Ekonomik ve Sosyal Konseyin kararlarından sorumludur. Bu kapsamda, BMMYK’nın yetki alanında 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ile tanımı yapılmış olan mülteciler yer almaktadır. Bölgesel bir sözleşme niteliği taşıyan ABÖ sözleşmesinde bulunan tanımda belirtilen nedenlerle ülkelerini terk etmeye zorlanmış kişileri de kendi kapsamına almak isteyen BMMYK, tüzüğünde resmen bir değişiklik yapmamış olmasına rağmen bir dizi Genel Kurul kararı ile ilave kısımları dâhil etmiştir. BMMYK, ABÖ sözleşmesinde bulunan mülteci tanımında kişinin ülkesini terk etmesine sebep olan nedenleri, kendi tüzüğünde resmi bir değişiklik yaparak değil, ancak birtakım Genel Kurul Kararları ile kabul etmiş ve bu çerçevedeki şahısları da ilgi alanına dâhil etmiştir (Altınışik ve Yıldırım, 2002: 9). ABÖ sözleşmesi, yürürlükte olduğu andan bu zamana kadar 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü ile birlikte BMMYK’nın Afrika kıtasındaki çalışmaları için önemli bir hukuki temel meydana getirmiştir. ABÖ sözleşmesinin

düzenlenmesiyle beraber sığınmacı ve mültecilerin genel kapsamda korunması için yeni ve önemli standartlar getirilmiş olup, mezkûr standartlar ise dünyanın başka yerlerinde de uygulanmaya başlanmıştır. Göç konusunda ciddi zorluklar yaşayan ve tecrübeler edinen Afrika ülkeleri çok sayıda mülteci topluluklarını kabul etmek ve onlara yardım etme konusunda önemli çalışmalar yapmışlardır (Dürgen, 2015: 9).

2.3.4. Arap Ülkeleri Birliği Konseyi

Arap Ülkeleri Birliği Konseyi, 27.03.1994 tarihinde mültecilerin hukuki durumunu uluslararası boyutta düzenlemek amacıyla “Arap Devletlerinde Mültecilerin Durumunu Düzenleyen Arap Sözleşmesi”ni 5389 sayılı karar ile kabul etmiştir (www.refworld.org, 2017). Söz konusu sözleşmenin kapsamını oluşturan 1. maddeye göre;

“Vatandaşı olduğu ülke veya bir vatandaşlığa sahip değilse sürekli ikamet ettiği ülkenin dışında bulunan, ırkı, dini, etnik kökeni, milliyeti ya da belirli bir toplumsal gruba aidiyeti, ya da siyasi fikirleri nedeniyle zulüm görmekten haklı nedenlere dayalı bir korku duyan ve ülkesinde korunma arayamayan ya da ülkesine geri dönemeyen, ya da korkusu nedeniyle koruma aramak veya dönmek istemeyen herhangi bir kimse.

Ülkesine yönelik savaş, işgal ya da yabancı denetimi, ya da ülkenin bütününde ya da bir bölümünde kamu düzeninin ciddi biçimde bozulmasıyla sonuçlanan doğal afet ya da yıkıcı olayların meydana gelmesi nedenleriyle, menşei ülke, yer veya daimi ikameti dışında bir ülkede sığınma aramak zorunda kalan herhangi bir kimse”

sözleşme kapsamında değerlendirilir.

Bu sözleşme devletlerin dini inançları ve ahlaki kurallarından esinlenerek, 1951 Sözleşmesi, 1967 Protokolü ve 1992 Kahire Bildirgesi’ne atıf yapmıştır. Bahse konu sözleşmeye taraf olan herkesin karşılıklı iyi ilişkiler içinde olmaları temenni edilerek giriş bölümü tamamlanmıştır. Sözleşmede mültecinin tanımlandığı ve kapsamının belirlendiği 1. maddenin 1. paragrafında, “etnik köken” de ilave edilerek, 1951 tarihli Sözleşmesi’nde yer alan mülteci tanımı aynen kabul edilmiştir. Aynı maddenin 2. paragrafında ise, mülteci tanımında getirilen kıstaslarla 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’nin mülteci tanımı genişletilmiştir (Kaya ve Eren. 2015: 16).

Bu düzenlemeyle beraber Arap Ülkeleri her ne kadar göç ve mülteci konusunda kararlar almış olsa da özellikle Suriye krizi örneği kapsamında mültecilere kucak açma cihetine gitmemiştir. Özellikle Müslüman ülkelere göç alan körfez ülkeleri sosyolojik, demografik ve hukuki alt yapılarındaki eksiklerinden kaynaklanan

nedenlerle mezkûr göç dalgalarına karşı sert bir tutum sergilemektedir. Mültecilere ve sığınmacılara bölgesel yardım ve yer tahsisi konusunda başarısız olan Körfez ülkeleri, Müslümanların çoğunlukta yaşadığı Suriye, Irak, Lübnan ve Afganistan gibi ülkelerdeki mağdurlara ciddi meblağlarda yardım yaptıkları da göz ardı edilemez bir gerçektir.

2.4. Uluslararası Sözleşmelerde Mülteci

2.4.1. 1951 Tarihli Mültecilerin Hukukî Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan mağduriyetler sonucu çok sayıda insan ülkesini terk edip, komşu ülkelere göç etmek zorunda kalmışlardır. Özellikle Avrupa devletleri olmak üzere söz konusu göçlerden sosyolojik, demografik, ekonomik ve iktisadi boyutta etkilenen devletler ise mezkûr etkilerinden korunmak amacıyla bir takım yasal düzenlemelere gitme ihtiyacı duymuştur. Bahse konu yasal düzenlemenin yeterli olmayacağını anlayan ülkeler yasal düzenlemeyi uluslararası boyuta taşımıştır. Bu kapsamda toplu göçlere maruz kalan devletler tarafından Cenevre'de Mültecilerin ve Vatansız Kişilerin Statüsü Hakkında Birleşmiş Milletler Konferansı düzenlenmiş olup (Dürgen, 2015: 10-11), BMMYK'nın kuruluşunun akabinde mülteci statüsüne hak kazanmaya ilişkin şartların ve mülteci olmaya hak kazanan şahıslara uygulanacak asgari muamele standartlarının yer aldığı Mültecilerin Hukuki Durumuna ilişkin Cenevre Sözleşmesi 28.07.1951 tarihinde kabul edilmiştir. Mültecilerin sorumluluklarını, haklarını ve devletlerin mültecilere karşı sorumluluklarını ayrıntılı şekilde düzenleyen sözleşme, 22.04.1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, mültecilere muamele konusunda uluslararası standartları belirlemektedir (BMMYK, 2001: 23). Ayrıca, söz konusu sözleşme Türkiye tarafından 30.03.1962 tarihinde kabul edilmiştir (Resmi Gazete, 1961).

Öte yandan, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne taraf olan devletler, daha önceki uluslararası belgelere göre mülteci kabul edilen şahısları da mülteci olarak göreceklarini kabul etmişlerdir. Buna göre, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1. maddesinin A fıkrasının 1. bendine göre: “12.05.1926 ve 30.06.1928 Düzenlemeleri veya 28.10.1933 ve 10.02.1938 Sözleşmeleri, 14.09.1939 Protokolü ya da

Uluslararası Mülteci Örgütü Tüzüğü'ne göre mülteci sayılan” kişiler söz konusu sözleşme çerçevesinde mülteci olarak kabul edilmektedir (Dürgen, 2015: 11).

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne göre, mülteciler kural olarak yabancıların hukukî statüsüne haizdir. Ancak, birtakım haklar açısından vatandaşlar ile eşit konumda olduğu söylenebilir. Sözleşmenin düzenlendiği esnada en çok tartışılan konu mülteci kavramının tanımı olmuştur. Uluslararası hukukta sorumluluklar meydana getireceği için taraf devletler sözleşmede yer alan mülteci tanımını kendi çıkarları doğrultusunda sınırlamak istemişlerdir. ABD mülteci tanımı içinde daha dar bir tanımı talep ederken, Batı Avrupa devletleri ise kendi aralarında tanımın kapsamı konusunda görüş ayrılıkları yaşamıştır. Ancak, mezkûr Avrupa ülkeleri ABD'ye oranla daha geniş bir tanım oluşturulmasını istemişlerdir. Sonuç itibariyle, taraf devletler “haklı bir nedene dayanan zulüm korkusu” temelinde bir formül ortaya atmışlardır. Ancak taraf devletler, mültecilere kayıtsız şartsız iltica hakkı vermek istememelerinden dolayı sözleşmede sığınma hakkından söz etmemişlerdir. Buna mukabil, sözleşmede taraf devletlerin mültecileri zulüm görme ihtimali olan ülkelere iade etmeme yükümlülüğü özellikle vurgulanmıştır. Ayrıca, daha önce grup ve topluluk şeklinde algılanan mültecilik statüsü, mülteci tanımının yapılmasıyla beraber, şahıs temelli oluşturulmaya başlanmıştır. Diğer bir ifadeyle, mültecilik statüsü kapsamında her somut olayın niteliğine bakılarak sübjektif olarak incelenmeye başlanmıştır (Dürgen, 2015: 10-11).

Uluslararası mülteci hukukunun en önemli belgesi olarak görülen sözleşmenin 1. maddesinin A fıkrasının 2. bendinde mülteci;

“01.01.1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, milliyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu korkudan dolayı veya kişisel tercihi dışındaki sebeplerden dolayı söz konusu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da yararlanmak istemeyen yahut bir ülkenin vatandaşlığına sahip olmayan ve eskiden sürekli ikamet ettiği ülkenin dışında bulunan, söz konusu korku sebebiyle ya da kendi kişisel tercihi dışındaki sebeplerle oraya dönemeyen veya dönmek istemeyen herkes...”

olarak tanımlanmıştır (Akalin, 2013: 43).

Öte yandan, sözleşmenin 1. maddesinin B fıkrasının 1. bendinde ise “01.01.1951'den önce meydana gelen olaylar” ifadesinin ne anlama geldiği vurgulanmıştır. Sözleşmedeki mülteci tanımına coğrafya ve zaman bakımından

kısıtlama getirilmiş olup, mezkûr kısıtlamaların nedeni ise geleceğin tahmin edilemiyor olması ve taraf ülkelerin muhtemel sorumluluktan imtina etmesinden kaynaklanmaktadır (Akalin, 2013: 44).

Bir yabancıya mülteci statüsünün tanınması için yukarıda sayılan ırkı, dini, milliyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri şeklindeki beş unsurun herhangi birisine ilişkin bir tehdidin bulunması, zulme uğrayacağından korku duyulması, söz konusu korkunun haklı nedenlere dayanması ve şahısların ülkenin dışında bulunması gerekmektedir. Ayrıca, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi, üçlü bir koruma stratejisi ortaya koymuş olup; buna göre, mültecilerin hakları iltica ettiği devletteki vatandaşlarla eşit muamele gördüğü, diğer göçmenlere göre öncelikli ve eşit haklara sahip olduğu üç ana statü altında incelenmektedir. Buna göre;

“A. Mülteciler aşağıdaki konularda yurttaşlarla eşit muamele görme hakkına sahiptir:

- i. Dinsel ibadet ve çocuklarının dinsel eğitimi*
- ii. Düşünsel ve endüstriyel mülkiyet (m. 14)*
- iii. Yargı organları önünde taraf olarak bulunma (m. 16)*
- iv. İlköğretimden yararlanma (m. 22/1)*
- v. Sosyal yardımlar (m. 23)*
- vi. Çalışma koşulları ve sosyal güvenlik (m. 24)*

B. Ücretli bir meslekte çalışma ile sendika ve dernek hakları konularında, mülteciler, göçmenler arasında en çok gözetilen ulus ilkesinden yararlanma hakkına sahiptir (mad. 15 ve 17).

C. Mülteciler aşağıdaki konularda ise, en az diğer göçmenlere tanınan haklar seviyesinde haklara sahip olmalıdır:

- i. Meslek sahibi olma (m. 18 ve 19)*
- ii. Mesken*
- iii. Orta ve yükseköğrenimden yararlanma (m. 22/2)*
- iv. Gezi serbestliği (m. 26)*
- v. Mali yükümlülükler (m. 29)*
- vi. Taşınır ve taşınmaz mülkiyet (m. 13)”*

Sözleşmede düzenlenen diğer husus ise mültecilerin kişisel statüsü kapsamında, mültecinin ilke olarak, ikametgâh ülkesinin yasalarına bağlı olduğu öngörülmektedir. Ancak mültecinin yerleştiği bir ülke yoksa o zaman bulunduğu ülkenin yasası bu konuda geçerli sayılacaktır. Mültecinin özellikle evlilik olmak üzere önceden sahip olduğu kişisel statüsüne ilişkin haklara taraf devletlerin saygı duyması zorunludur (Toplu, 2014: 13).

Taraf devletler açısından bağlayıcılığı olan 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi, insan hakları sözleşmeleri içinde İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde tanımlanan ilkelere hukuki bağlayıcılık getiren ilk sözleşme özelliği de taşımaktadır. Mezkûr sözleşmede mülteci tanımlamaları her ne kadar dar kapsamlı yapılmış olsa da

uluslararası anlamda bağlayıcı bir nitelik kazanması açısından çok önemli bir adım atılmıştır (Akalin, 2013: 44).

Daha öncede belirtildiği gibi sözleşmeye göre mülteci statüsü kazanılması üç şarta bağlıdır. Bunlardan birincisi ülke dışında bulunma ikincisi menşe ülkedeki şartların zulme uğramaktan haklı nedenlerle korkmayı sağlayacak ölçüde olması ve üçüncüsü zulüm korkusunun ırk, din, milliyet veya belirli bir sosyal gruba mensubiyet ya da siyasal görüş nedeniyle yaşanıyor olmasıdır.

2.4.1.1. Mülteci Statüsünün Kazanılmasının Şartları

Ülke dışında bulunma şartı, BMMYK Tüzüğü'nde açık bir şekilde yer almakta olup, ülke dışında bulunmak için vatandaşı olunan ülkenin topraklarının dışında yabancı statüsünde bulunma ve tekrar vatandaşı olunan ülkeye gitmek istememe veya gidememek gerekmektedir. Devletlerarası savaş veya iç savaş nedeniyle iç göçe maruz kalan göçmenler her ne kadar yaşanan olaylar sonucu baskı ve zulüm korkusu altında olsalar da ülkenin sınırları dışına çıkamamaları sebebiyle mülteci olarak tanımlanamazlar (Ercoskun, 2015: 13).

Savaş alanlarında sivilleri korumak amacıyla uzun süredir birçok ülkede uygulana gelen güvenli bölge stratejisi, bireylerin mülteci statülerini kazanmalarını engelleyen bir nitelik olarak görülmektedir. Güvenli bölgeler kurularak büyük sayılarda olan toplu göçlerde insanlara daha güvenli alanlar sunmak, sistematik yardımlarda bulunabilmek ve komşu ülkelere olacak sosyal etkileri azaltılması amaçlanmaktadır. Ancak bahse konu hususu araştıran birçok yazar tarafından güvenli bölge stratejisi mülteci ve sığınmacı hakları açısından ciddi şekilde eleştirilmektedir.

Bu hususla ilgili eleştirilerini dile getiren Sancar ve Peker;

“Uluslararası toplumun güvenli bölge kavramına olan ilgisinin temelinde, esas olarak ülkelerin kalabalık toplulukları kabul etme ve onlara mülteci statüsü tanıma konusundaki artan isteksizliği yatmaktadır. Ancak unutmamak gerekir ki, güvenli bölge stratejisi de şimdiye kadarki uygulanma şekliyle, bu eğilimi güçlendirmeye, meşrulaştırmaya ve yerleştirmeye hizmet etmektedir”

görüşünü benimsemektedirler (Peker ve Sancar, 2001: 17). Her ne kadar kitlesel yerinden edilmede henüz ülke sınırları terk etmemiş bireyler için ülke içinde korumanın bir seçenek olarak kabul edilebileceği ifade edilse de ülke içi korumanın

geçici bir tedbir olduğu ve iltica hakkının sağladığı güvenceyi sağlayamayacağı da göz ardı edilmemelidir (Ercoşkun, 2015: 14).

Güvenli bölge stratejisine benzer bir ilke ise dâhili iç kaçış alternatifi ya da yer değiştirme ilkesi olarak adlandırılmaktadır. Yer değiştirme ilkesine göre, insan hakları ihlalleri devletin belirli bölgelerinde yoğunlaşmış olup, diğer bölgelerde durum olağan ise ihlallerin yaşandığı bölgede bulunan tehdit altındaki şahısların başka bir ülkeye iltica etmesine yerine, kendi ülkelerinin güvenli bölgelerine gitmeleri gerektiği savunulur. Son yıllarda uygulanan mezkûr ilkeye istinaden sığınma başvurusunda bulunan kişinin, yaşadığı ülkenin farklı bir yerinde güvende olacağı öngörülebilirse sığınma başvurusu reddedilmektedir (Peker ve Sancar, 2001: 18). Ancak, bu ölçüt içinde unutulmaması gereken husus ise sığınmak isteyen bireyin kendi ülkesi içindeki güvenli bölgede yaşamının ve özgürlüğünün tehdit altında olup olmamasıdır. Öyle bir durumun olması halinde mülteci başvurusunda bulunan kişinin talebi bu gerekçeyle reddedilmemelidir.

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde ülke dışına çıkmak kural olarak ifade edilmekle birlikte ülkeden ayrıldığı sırada mülteci olmayan yani zulüm korkusundan ziyade seyahat ve eğitim gibi nedenlerle ülkesini terk edenler mahallinde mülteci olarak adlandırılırlar. Çünkü mültecilik statüsünü gerektiren durum, kişi ülkesinden ayrılırken oluşabileceği gibi ülkesini terk ettikten sonra da ortaya çıkmış olabilir (Odman, 1995: 91). Hâlihazırda, iç savaş ya da diğer sebeplerden dolayı ülke içinde göç eden insanların hukuki bir statüye sahip olmalarını amaçlayan tek uluslararası belge, 2009 yılında oluşturulan “Afrika’da Ülke İçerisinde Yer Değiştirmiş Kişilerin Korunmasına İlişkin Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi”dir (Ercoşkun, 2015: 15).

Mülteci statüsü elde etmenin diğer bir şartı ise baskı ve zulüm görme konusunda haklı bir korkunun bulunmasıdır. Mülteci statüsü elde etmenin şartları arasındaki en önemli kavram zulümdür. Çünkü bu sözleşmenin oluşturulduğu esnada ileriye dönük yaşanacak sorunları genel olarak ele almak için bilinçli olarak bu kavram tercih edilmiştir. Söz konusu şartın subjektif ve objektif olmak üzere iki boyutu mevcuttur. Subjektif açıdan baktığımızda, bireyin maruz kaldığı korku, onun bireysel özellikleri ile ilişkili bir durumdur. Başvurusunun temelini oluşturan bahse konu korkunun zulme uğrama nedeniyle gerçekleşip gerçekleşmediğini anlamak için bireyin subjektif yönü de dikkate alınmalıdır (Ercoşkun, 2015: 15).

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde mülteci statüsünün şartları ortaya konulurken, "*ırkı, dini, uyruğu, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti ya da siyasi fikirleri sebebiyle zulme maruz kalacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan*" şahıslardan bahsetmektedir. Bu şekilde mezkûr sözleşme, iltica talebinde bulunan şahsın talebinin işleme alınıp, uluslararası koruma altına alınabilmesi için, "*haklı sebeplere dayalı zulüm korkusu içinde bulunması*"nı aramaktadır. Ayrıca, söz konusu korkunun ise "*ırk, din, dil, uyruk, belli bir toplumsal gruba mensubiyet veya siyasi düşünce*" gibi birtakım ölçütler taşıması şartına bağlanmaktadır (Peker ve Sancar, 2001: 20). Zikredilen maddede önemli olan husus iltica talebinin kabul edilmesi için ülkesini terk eden şahsın fiilen belli bir zarara gerek olmadan zulme uğrama konusunda haklı nedenlere dayalı bir korku içinde bulunmasının yeterli olduğudur.

Diğer yandan, birçok ülke mülteci statüsünü kabul etmek için insan haklarının sürekli ve sistematik şekilde ihlal aramasını göz önünde bulundurmaktadır. Bunun yanı sıra şahıslara yapılacak ihlallerin doğrudan devlet görevlileri tarafından yapılmasının haricinde devletin onayı ya da göz yumması sebebiyle farklı kişi ya da toplulukların faaliyetlerinden de kaynaklanabilir. Kısacası, zulüm şartının ortaya konabilmesi için, devletin koruma görevini doğrudan veya dolaylı bir şekilde yerine getirmemesi ya da getirememesi yeterlidir (Peker ve Sancar, 2001: 20). Buna rağmen, ABD, Avustralya, Kanada ve birtakım Avrupa devletleri iltica taleplerinin değerlendirilmesinde zulmün doğrudan devlet tarafından yapılması şartını öne sürmektedir. Ancak, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde devletin bireyi koruyabilmesi veya koruyamaması hususu esas alınmaktadır (Odman, 1995: 97).

Esas itibarıyla mülteci olmak için başvuruda bulunan şahıstan, zulme uğrama korkusunu objektif kanıtlarla ispatlamasını talep etmek asıl sığınma hakkının daraltılmasına sebep olur (Peker ve Sancar, 2001: 22). Çünkü ülkesini bırakmak zorunda kalan bireylerin kendi durumlarını somut kanıtlarla ispatlaması çok zordur. Bunun yanı sıra zorba bir devletin de doğrudan ve dolaylı olarak gerçekleştirdiği zulümleri açık deliller bırakarak yapmayacağı da aşikârdır.

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde veya buna benzer diğer uluslararası belgelerde zulüm kavramına açıklık getirilmemiştir. Ancak zulüm ya da sürekli baskı kavramlarının mülteci statüsünün kazanılması kapsamında, kişinin ciddi ve sürekli

şekilde temel haklarında bir kayıp yaşanması aranmaktadır. Bahse konu kapsamda bir ihlalin ciddi olarak göz önünde bulunması için bireyin bedensel ve fiziksel bütünlüğünün bozulması şartını aramak doğru olmaz. Bunun yanı sıra zulme maruz kalan tarafları tekil olarak inceleyip, objektif kriterlerle sübjektif bireyleri detaylı şekilde incelemek gerekmektedir. Örnek verilmesi gerekirse zulme karşı hassasiyetleri fazla olan kadın, çocuk ve yaşlıların ciddiyet durumlarının daha farklı incelenmesi gerekmektedir. Bir şahsa verilecek zarar, onun fiziksel ya da ruhsal bütünlüğüne yönelik olabileceği gibi, kişisel gelişiminin engellenmesi şeklinde de ortaya çıkabilmektedir (Peker ve Sancar, 2001: 25).

Sözleşmede yer alan zulüm ve baskı bir şahsa yapılan eylemden ziyade topluluğa yapılan bir girişim olarak görülmektedir. Bu şekilde bireye yapılan zulüm ve baskılarda bireyin yaşadığı sıkıntıları ispatlaması beklenebilmektedir. Ancak, bir topluluğa yapılan zulüm ve baskı daha çok bireyin bahse konu topluluğa mensubiyetinin ispatlanması yeterlidir.

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde mültecilik statüsünün belirlenmesi amacıyla ortaya konan ayrımcılık ölçütleri; ırk, din, tabiiyet, belirli bir sosyal gruba mensubiyet veya belirli bir siyasal görüşü destekleme gibi kalıplardan ziyade geniş anlamda insan haklarının evrensel ilkelerine göre anlaşılmalıdır. Örnek verilmesi gerekirse, bazı toplumlarda Müslüman kadınlara vajinal sünnet uygulaması yapılmak suretiyle fiziksel ve ruhsal bütünlüklerine saldırılmakta ve saldırıya maruz kalan kadınlar kendi devletleri tarafından korunmamaktadırlar. Bu durum ise ayrımcılık ölçütlerinden ziyade, kadın olmalarından dolayı maruz kaldıkları fiziksel ve ruhsal bütünlüklerine saldırı karşısında insan hakları çerçevesinden uluslararası korumaya muhtaçtırlar (Peker ve Sancar, 2001: 26).

2.4.1.2. Mültecilik Statüsünün Kazanılmasını Engelleyen Nedenler

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi 1. maddesinde kimlerin mülteci statüsünde olduğunu kabul ettikten sonra (d), (e) ve (f) fıkralarında kimlerin mülteci statüsünde olmadıklarını belirtmiştir. Buna göre:

“(D) Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği dışında, diğer bir Birleşmiş Milletler organı veya örgütünden halen koruma veya yardım gören kimselere, (Buna karşın durumları, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun konuyla ilgili uygun

kararları çerçevesinde kesin olarak halledilmeden, yararlandıkları bu tür koruma veya yardımlar herhangi bir sebeple sona eren kişiler, işbu Sözleşme'den tamamen yararlanırlar)

(E) İkamet ettiği ülkenin yetkili makamlarınca o ülke vatandaşlığına sahip olanların sahip buldukları hak ve yükümlülükler sahip sayılan kişilere,

(F)/(a)barışa karşı suç, savaş suçu veya insanlığa karşı suç gibi suçlar için hükümler koyan uluslararası belgelerde tanımlanan bir suç işlediğine,

(b) mülteci sıfatıyla kabul edildiği ülkeye sığınmadan önce, sığındığı ülkenin dışında ağır bir siyasi olmayan suç işlediğine,

(c) Birleşmiş Milletler'in amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden suçlu olduğuna dair hakkında ciddi kanaat mevcut olan kişiler hakkında uygulanmayacağı ifade edilmektedir.”

Bu sözleşmede yer alan engelleyici durumlar daha öncesinde İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB)'nde düzenlenmiştir. Beyannamenin 14. maddesinin 2. fıkrasında ise “*siyasal özellik barındırmayan suçlardan ya da BM'nin amaç ve ülkelerine aykırı eylemlerden doğan kovuşturma durumunda bulunan*” kimselerin bu haktan faydalanamayacağını belirtir (Barkın, 2014: 342).

BM'nin korumasından yararlanma hususu BMMYK'nın kurulmasından önce oluşturulan yapılardan kaynaklanmaktadır. BMMYK'nın kurulması için yapılan çalışmalar esnasında “BM Yakın Doğu Filistin Mültecileri Yardım ve Çalışma Ajansı (UNRWA)” ve “BM Kore Yeniden Yapılanma Ajansı” isimli iki kurum BM çatısı altında müzakere süreci yürütmekteydi. Bahse konu iki ajansın sağladığı korumanın, BMMYK ile çatışmasını önlemek amacıyla söz konusu engelleyici bir madde konulmuştur. Kısacası buradaki asıl amaç, Filistinli mültecilerin sahip oldukları ayrıcalıklı statünün korunmasını sağlamaktır (Odman, 1995: 124).

Öte yandan, uluslararası koruma ihtiyacı içinde olmama şartı ise mülteci statüsüne sahip şahısların, mukim oldukları ülkelerde vatandaş olmamalarına rağmen, bu ülkenin vatandaşlarının sahip olduğu bütün hak ve yükümlülüklerden yararlanmaları nedeniyle, uluslararası korumanın dışında tutulmalarıdır. Çünkü mülteciler bir ülkenin normal vatandaşlarından daha az hakka sahip olduklarından dolayı üstün haklara sahip olanlara mülteci statüsü vermek gereksiz olacaktır (Barkın, 2014: 343).

Diğer taraftan, mülteci statüsünü elde etmeyi engelleyecek şartlardan “*siyasal nitelik taşımayan ağır bir suç işleme halinde*” hususu ile ifade edilen siyasi niteliği olmayan adi suçlardır. Bu nedenle mezkûr hususun sözleşmede yer almasının amacı, ağır adi suç işlemiş olan bireylerin mülteci statüsü ile başka bir ülkeye girişinin engellenmesini sağlamaktır. Bu şekilde ağır bir suç işlemiş bir kişinin kendi ülkesinde yargılanmamak için ülkesinden kaçması engellenmektedir.

Sözleşmede mülteci statüsünü kazanmayı engelleyen sebepler arasında BM'nin amaç ve ilkelerine aykırı olması yer almaktadır. Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın "Amaç ve İlkeler" başlıklı bölümünün 1. maddesinde örgütün amacı şunlardır:

"Uluslararası barış ve güvenliği korumak ve bu niyetle: barışın maruz kalacağı tehditleri önlemek ve bunları boşa çıkarmak, saldırı veya barışın başka yollarla ortadan kalkması eylemlerini bastırmak üzere etkin ortak önlemler almak ve barışın bozulmasına yol açabilecek özellikteki uluslararası uyuşmazlık ya da durumların düzeltilmesini veya çözümlenmesini barışçıl yollarla, uluslararası hukuk ve adalet ilkelerine uygun şekilde gerçekleştirmek,

Uluslararası, halkların hak eşitliği ve kendi geleceklerini belirlemeleri ilkesine saygı üzerine kurulmuş dostça ilişkiler geliştirmek ve dünya barışını güçlendirmek için diğer uygun önlemleri almak, -Ekonomik, kültürel, sosyal ve insancıl özellikteki uluslararası problemleri çözüme ve ırk, cinsiyet, dil veya din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygının geliştirilip güçlendirilmesinde uluslararası işbirliğini sağlamak,

Bu amaçlara ulaşılması yolunda ulusların yaptıkları eylemlerin uyumlaştığı bir odak olmak"

şeklinde belirlenmiştir. Bu şekilde ortaya konulan BM'nin amaçlarına aykırılık öne sürülerek bireylerin mülteci statüsüne alınmama durumu birçok kişi tarafından eleştirilmektedir (Barkın, 2014: 344). Bu şekilde bir engelleyici unsur koyularak mülteci statüsünü daha karmaşık hale getirilmiştir. Bu engelleyici husus öne sürülmek suretiyle ülkelerin rahat bir şekilde ve kendi çıkarları çerçevesinde bireyleri mültecilik gibi evrensel bir haktan mahrum bırakması kolaylaştırılmıştır.

2.4.1.3. Mülteci Statüsünü Sona Erdiren Nedenler

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin 1.maddesinin (c) fıkrasında mülteciliği sona erdiren nedenler yer almaktadır. Bahse konu maddeye göre:

"(1) Vatandaşı olduğu ülkenin korumasından kendi isteği ile tekrar yararlanırsa;

(2) Vatandaşlığını kaybettikten sonra kendi arzusu ile tekrar kazanırsa;

(3) Yeni bir vatandaşlık kazanmışsa ve vatandaşlığını yeni kazandığı ülkenin himayesinden yararlanıyorsa;

(4) Kendi arzusu ile terk ettiği veya zulüm korkusu ile dışında bulunduğu ülkeye kendi arzusu ile tekrar yerleşmek üzere dönmüşse;

(5) Mülteci tanınmasını sağlayan koşullar ortadan kalktığı için vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanmaktan sakınmaya artık devam edemezse;

İşbu fıkra, vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden yararlanmayı reddetmek için önceden geçerli zulme ait haklı sebepler ileri sürebilen, bu maddenin A(1) kısmının kapsamına giren bir mülteciye tatbik olunmayacaktır;

(6) Tabiiyetsiz olup da mülteci tanınmasını yol açan koşullar ortadan kalktığı için normal ikametgâhının bulunduğu ülkeye dönebilecek durumda ise;

*Ancak işbu fıkra, normal ikametgâhının bulunduğu ülkeye dönmeyi reddetmek için önceden maruz kaldığı zulme bağlı haklı sebepler ileri sürebilen, bu maddenin A(1) kısmının kapsamına giren bir mülteciye uygulanmayacaktır.
Bu kişiye, işbu sözleşmenin uygulanması sona erecektir”*

Bu maddeye göre mülteci statüsünde korunan insanların kendi ülkesindeki haklardan tekrardan yararlanma imkânı olması halinde mültecilik statüsü sona ermektedir. Ayrıca, üçüncü bir ülkenin vatandaşlığını kazanan mültecinin bu hakları elde etmesi halinde de mültecilik korunmasından yararlanma hakkı sona erecektir. Kendi ülkesine gönüllü geri dönüş yapan mülteciler de aynı şekilde resen mültecilik statüsü sona erecektir. Söz konusu durumların gerçekleşmesi halinde dahi “vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden yararlanmayı reddetmek için önceden geçerli zulme ait haklı sebepler” ileri süren kişilerin mültecilik statüsü devam edebilecektir.

2.4.2. 1967 Protokolü

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi mülteciler hukuku açısından uluslararası düzenlemeler arasında en önemli konumda olmasına rağmen zaman ve coğrafi açıdan getirdiği sınırlamalar ve giderek artan mülteci sorunu karşısında yetersiz kalmıştır. Bu sıkıntıyı çözmek amacıyla BM Genel Kurulu, 16.01.1966 tarihinde 2198 sayılı kararla Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokolü’nü kabul etmiştir (Çiçekli, 2009: 45). Protokol taraf devletlerin onayına sunulmasının akabinde 02.10.1967’de yürürlüğe girmiştir. 1967 Protokolü, her ne kadar 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’nden bağımsız bir görünüm sergilese de mezkûr sözleşmeyle önemli ilişkileri olan yasal bir belge özelliği taşımaktadır (Akalin, 2013: 45).

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’yle doğrudan ilgili olan 1967 Protokolü’ne katılan taraf devletler zaman ve coğrafi sınırlamalar olmaksızın 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin mülteci tanımını kabul etmişlerdir. Yalnızca 1967 Protokolü’nü kabul etmek dahi 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’nin birçok şartını kabul etmek anlamını taşımasına rağmen, ülkelerin çoğu iki belgeyi de imzalayarak bunları uluslararası mülteci hukukunun temeli olarak kabul etmişlerdir (Dürgen, 2015: 20).

Öte yandan, 1967 Protokolü’nün 1. maddesinin 2. fıkrasında;

“İşbu Protokol bakımından, bu maddenin 3. fıkrasının uygulanması hali dışında, ‘mülteci’ terimi, Sözleşme’nin 1. maddesinin A 2 kısmında mevcut ‘1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve’ ve ‘söz konusu olaylar

sonucunda' ifadeleri metinden çıkarılmış addedilerek, Sözleşme'nin 1. maddesinde yer alan tanıma giren her şahıs anlamına gelecektir”(www.goc.gov.tr, 2017).

hususları yer almaktadır. Bu madde de yapılan değişikliklerle beraber 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan tarihi kısıtlama ortadan kaldırılmıştır. Bunun yanı sıra 1967 Protokolü'nün 1. maddesinin 3. fıkrasında;

“İşbu Protokol, Sözleşme'ye taraf devletlerce, Sözleşme'nin madde 1(B) (1)(a) hükmüne göre yapılanı mevcut duyuruların, madde 1B (2) çerçevesinde genişletilmedikçe, bu Protokol bakımından da geçerli olması koşuluyla, taraf devletler, işbu Protokolü, hiç bir coğrafi sınırlama yapılmaksızın uygulayacaklardır”

hususları yer almakta olup, bu maddeyle beraber 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan coğrafi kısıtlama ortadan kaldırılmıştır. Ancak, coğrafi kısıtlama, 1967 Protokolü'nün 1. maddesinin 2. fıkrasında yer alan tarih sınırlaması gibi kesin bir kural değildir. Bu çerçevede bakıldığında, daha önce coğrafi kısıtlamayı onaylayan taraf devletler istemeleri halinde bu sınırlamayı devam ettirebilirler. Öte yandan, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ni imzalamayıp ilk olarak 1967 Protokolü'nü kabul eden devletler ise mezkûr protokolün bütün şartlarını istisnasız kabul etmek zorundadırlar (Akalin, 2013: 45).

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'ne bakıldığı zaman Türkiye'nin her iki sözleşmeye de imza attığı görülecektir. Ancak, coğrafi konumu ve tarihsel yapısı açısından Türkiye, komşu ülkelerde meydana gelen krizlerden fazlasıyla etkilenmesi sebebiyle Cenevre Sözleşmesi'ni coğrafi çekince koyarak imzalamış ve bu çekincesini 1967 Protokolü'nde devam ettirmiştir. Sözleşmenin 42. maddesi *“her devlet, imza, tasdik veya katılım esnasında sözleşmenin 1, 2, 4, 16, 33 ve 36–46. maddeleri haricindeki maddeler hakkında kısıtlayıcı kayıtlar beyan edebilir”* hükmüne yer vermektedir (Deniz, 2009: 190). 1967 Protokolü'nü imzalamasının akabinde tarih sınırlamasını kaldıran Türkiye, sadece Avrupa'dan geleceklere mülteci statüsü vereceğini ifade etmiştir. Avrupa dışından gelenler ise BMMYK tarafından Avrupa ülkelerine yerleştirilmektedir (Korkmaz, 2016: 87). 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne 144, 1967 Protokolü'ne ise 145 devlet taraftır. İki devlet (Madagaskar, Saint Kitts ve Nevis) sadece mezkûr sözleşmeye, üç devlet (ABD, Cape Verde, Venezuela) ise sadece bu protokole taraftır (www.cenevreofisi.dt.mfa.gov.tr, 2017).

2.4.3. 1967 Tarihli BM Ülkesel Sığınma Bildirisi

BM Ülkesel Sığınma Bildirisi, BM Genel Kurulu'nun 14.12.1967 tarihli ve 2312 sayılı kararı ile kabul edilmiştir. Bu bildiri, 1948'de düzenlenen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB)'nin 14. maddesine atıf yapmış olup, sığınma hakkının insani olduğunu ve devletlerin sığınmaya ilişkin uygulamalara uyması gerektiğini vurgulamıştır. İHEB'in 14. maddesinde: “*Herkes zulüm karşısında başka ülkelerde sığınma talebinde bulunma ve sığınma yararından faydalanma hakkına sahiptir*” hususu yer almaktadır. Bildirinin en önemli tarafı ise BM çatısı altında yapılan 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'nde yer almayan “sığınma” konusuna değinmiş olmasıdır (Akalin, 2013: 46).

Öte yandan, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde mültecilerle ilgili olarak özellikle sığınma hakkından bahsedilmezken, daha önce düzenlenen İHEB'de bireylerin sığınma talep etme ve sığınmadan yararlanma hakkından söz etmektedir. İHEB'in 14. maddesinde ifade edilen beyannamenin ilk halinde yer alan “*talep etme ve bahşedilme hakkı*” (to seek and to be granted) doğru bir kullanım teşkil etmemekte olup, doğrusu ise “*talep etme ve yararlanma hakkı*” (to seek and to enjoy) olduğu söylenmektedir (Savaşan, 2009: 16). Farklı bir söyleyişle, sığınma talebi başvurusu yapan şahıs, hukuki anlamda herhangi bir korumaya sahip değildir. Yani şahsın hukuki güvence altında olması talepte bulunduğu devletin kararına bağlıdır.

Sığınma ile ilgili olan uygulamalar taraf devletlere tavsiye niteliğinde bir takım ilkeleri belirleyen 1967 tarihli BM Ülkesel Sığınma Bildirisinin 1. maddesinin 3. fıkrasına göre; sığınma hakkını tanıyan devletlerin söz konusu talepleri ve şartları değerlendirme yetkisinin olduğu belirtilmiştir. Bunun yanı sıra bildirinin çoğu bölümünde ise taraf devletlerin takdir yetkisi olduğuna dair atıflar yapılmıştır. Bu şekilde, BM Ülkesel Sığınma Bildirisi düzenlenerek sığınma hakkının devletlerin egemenlik hakkı ile doğrudan bağlantılı olduğu vurgulanmıştır. Bu kapsamda, BM tarafından uzun süredir mücadelesi verilen sığınma hakkının bireysel bir hak olarak kabul edilip, kanun haline getirilmesi ile ilgili yapılan bunca uğraş sonuçsuz kalmıştır (Savaşan, 2009: 16).

2.4.4. 1984 Cartagena Mülteciler Bildirisi

Orta Amerika’da 1970’li yıllarda başlayan iç savaşlar sebebiyle ciddi şekilde insan hakları ihlalleri ortaya çıkmaya başlamıştır (Altınışık ve Yıldırım, 2002: 9). Yaygın şiddet sebebiyle mağdur olup, bölgeden kaçmak zorunda kalan insanlar ile ilgili bir takım düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. BMMYK’nin girişimiyle 19-22.11.1984 tarihleri arasında Kolombiya’da Orta Amerika, Meksika ve Panama’daki Mültecilerin Yasal ve İnsancıl Problemlerinden Korunması Hakkında uluslararası çapta konferanslar yapılmıştır. Bahse konu konferansların sonucunda ise Cartagena Mülteciler Bildirisi (www.refworld.org, 2017), katılımcı devletlerce kabul edilmiştir (Odman, 2004: 52).

Cartagena Mülteciler Bildirisi, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’ndeki mülteci tanımını benimsemekle beraber, mezkûr bildiri, bu tanım dışında kalan bazı şahısları da mülteci kapsamına dâhil etmektedir. Cartagena Mülteciler Bildirisi’ndeki mülteci tanımının, ABÖ Mülteci Sözleşmesi’nde yer alan mülteci tanımı dikkate alınmak suretiyle kabul edildiği söylenebilir. Ancak Cartagena Mülteciler Bildirisi tam anlamıyla bir antlaşma sayılmadığı için hukuken bağlayıcı bir belge niteliği taşımamakla beraber, düzenlediği mülteci tanımı ve ilkeleri çoğu Orta ve Latin Amerika devletinin iç hukuklarında yer almaktadır. Buna göre Cartagena Deklarasyonu, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ndeki mülteci tanımını benimsemekle birlikte, 3. Paragrafta; “...Yaşamları, güvenlikleri ya da özgürlüklerinin genel şiddet, yabancı baskısı, iç çatışma, insan haklarının ağır ihlali ya da kamu düzenini ciddi şekilde sarsan diğer durumlar yüzünden tehdit altında olması nedeniyle ülkelerinden kaçan kişileri” kişileri de kapsayacaktır (Ganiyeva, 2015: 55).

Bu tanımda, ABÖ Sözleşmesine ilave olarak “yaygın insan hakları ihlalleri” ifadesi yer almıştır. Bunun nedeni ise Amerika’nın güneyinde yaşanan iç savaşlar ve siyasi istikrarsızlık yüzünden çok sayıda bireyin insan haklarının ihlal edilmesi sonucu mağdur duruma düşmesi olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, bildiriye yer alan mülteci tanımı, bölgesel alanda ortaya konmuş en geniş tanım olarak kabul görmektedir (Özcan, 2005: 21). Bunun sebebi ise sözleşmede, güvenlik ve yaşama ilave olarak özgürlüğün tehlikede olmasının da mülteci statüsünü kazanmada bir neden olabileceğinin kabul edilmesidir (Dürgen, 2015: 20).

Öte yandan, BMMYK Yürütme Komitesi'nin 37 sayılı Orta Amerika Mültecileri ve Cartagena Bildirisi konulu kararında Cartagena Bildirisi'nin üzerinde ilgi ile durduğunu belirtilmiştir. Ayrıca, BMMYK, bölgesel sıkıntıların bu şekilde bölgesel ülkeler tarafından çözülmeye çalışılmasını olumlu gördüğünü ifade etmiştir. Devletlerarasında bağlayıcılığı olmayan söz konusu bildiri, Amerikan Devletleri Örgütü Genel Kurulu'nda gündemde olup, hukuki konularda kaynak olarak da başvurulmaktadır. Bu kapsamda, bildiriye bakıldığı zaman, bildiriye yer alan ilkelerin birçok Orta ve Latin Amerika ülkesinin iç hukuklarında yer aldığı görülmektedir (Akalin, 2013: 48).

2.4.5. Avrupa Birliği Düzenlemeleri

AB üye olan ülkelerin hangi şekilde ve şartlarda mülteci kabul edeceği, kimlere mülteci statüsü vereceği hususu uzun yıllar üyelerin kendi yetki ve düzenleme alanında bulunmuştur. AB üyesi olan ülkelerin entegrasyonu arttıkça iltica ve göç hususları, AB'nin tartıştığı önemli konular arasında yerini bulmuştur. Bundan dolayı, AB'nin mültecilerle ilgili ortak hukuki kurallar ve politikalar üretmesi gerektiği anlaşılmıştır. Bunun sonucunda üye devletlerin AB çatısı altında sığınma ve göç politikalarıyla ilgili ortak düzenlemeler yapmaya başladığı görülmüştür. Üye devletler taraf oldukları uluslararası antlaşmaların ve AB düzenlemelerinin hükümlerini kendi iç hukuk düzenlerine yerleştirmektedirler (Dürgen, 2015: 25). Böylesine geniş süreç bütün AB üyelerinin ve dolayısıyla birlik açısından vatandaş olmayanlara ilişkin şartlarla birlikte etnik yapı, ekonomi ve ulusal güvenlik gibi önemli hususları da yeniden şekillendirmektedir (Akalin, 2013: 51).

AB'ye bağlı üye devletlerin ortak sığınma ve göç politikaları yapma ihtiyacının diğer bir nedeni ise devletlerin özellikle yasa dışı göçle mücadelede birbirlerinin deneyimlerinden yararlanma gerekliliğidir. Göç sorunu ve ihtiyaçlarıyla ilgili bir devletin tek başına çabalarının dışında bir sığınma ve göç politikasının daha etkin olacağı değerlendirilmektedir. BMMYK'ye göre de Avrupa'da göç ve sığınma politikası ile ilgili başlayan kapsamlı sürecin yakından takip edilmesi önemlidir.

Bu şekilde, AB üyeleri yaptıkları düzenlemelerle kendilerine özgü yapıları içinde sığınmacı ve mültecilerin haklarını koruyan uluslararası ilkelerle etkin ve üstün

standartlar elde etmişlerdir. AB’de mülteci hukuku hususunda temel düzenlemeler arasında;

- 1951 Cenevre Sözleşmesi,
- Amsterdam Antlaşması,
- Tampere Kararı
- Lizbon Antlaşması yer almaktadır.

Yaşanan son gelişmeler ve sorunların hızlı bir şekilde çözülme ihtiyacı sebebiyle yeni düzenlemelere imza atılmıştır. Bu kapsamda ortak göç politikası ve sığınmanın temelini Schengen Sözleşmesi, Maastricht ve Amsterdam Antlaşması oluşturduğu söylenebilir.

2.4.5.1. Maastricht Öncesi Süreç

İkinci Dünya Savaşı sonrası ekonomik anlamda çökmüş ve vatandaşları mağdur şekilde bekleyen Avrupa ülkeleri hızlı bir şekilde gelişmek adına tekrar bir mücadeleye başlamıştır. Ülkelerini kalkındırma adına bütün gayretlerini gösteren Avrupa Ülkeleri çok çalışmakla beraber artan ucuz ihtiyacını karşılamak için “açık kapı” politikası uygulanmaya başlanmıştır. Bahse konu politikanın akabinde gelişmemiş ülkelere Avrupa ülkelerine göç başlamış olup, göç akımı 1945-1973 yılları arası devam etmiştir. Açık kapı politikası olarak ifade edilen bu dönemin akabinde, pek çok göçmen işçi Avrupa ülkelerine çalışmak üzere gitmiştir (Savaşan, 2009: 19). 1973 yılında dünyada ortaya çıkan ve büyük ekonomik krizlere neden olan petrol krizi sebebiyle, açık kapı politikası yerini “kapalı kapı” politikasına bırakmıştır (Zapata-Barrero, 2002: 511). Söz konusu süreçte göç politikalarındaki değişim; katı vize uygulamaları, Avrupa’ya yolcu götüren şirketlerin belgeleri tam olmayan şahıslara hizmet vermeleri halinde cezaya maruz kalması şeklinde kendisini göstermiştir (Akalin, 2013: 52).

1990’lı yıllarda meydana gelen Sovyet Bloğu, Yugoslavya ve Kosova’daki çatışmalardan dolayı, kendi ülkelerinden kaçanlar daha demokratik ülkede ferah şekilde yaşamak amacıyla Avrupa ülkelerine kaçmışlardır. Avrupa’ya yönelik bu

şekilde yapılan zorunlu göçler ise Avrupa ülkelerinin mülteci ve göç politikalarını değiştirmesine sebep olmuştur (Akalin, 2013: 52).

2.4.5.2. Schengen Sözleşmesi

Avrupa üyeleri arasında bütünleşmenin sağlanması amacıyla atılmak istenen serbest dolaşım adımıyla ilgili olarak 28.02.1986'da Avrupa Tek Senedi(ATS) imzalanmış ve söz konusu anlaşma 01.07.1987'de yürürlüğe koyulmuştur. ATS'de Avrupa ülkelerinin iç sınırlardan ziyade dış sınır altında birleşmesi hususu ele alınmış ve 1992'ye kadar bu sürecin biteceği ifade edilmiştir (Ünlü, 2007: 134).

Diğer taraftan, AB içinde yaşanan sıkıntılar, emniyet ve gümrük kontrollerinde yaşanan sıkıntılar rahatsız edici boyutlara ulaşmaya başlamıştır. İlk etapta aralarında yaşanan sıkıntıyı gidermek amacıyla Almanya ve Fransa, 1984'te sınır kontrollerinin aşamalı olarak kaldırılmasına ilişkin Saarbrücken Anlaşması'nı yürürlüğe koymuştur. Bahse konu süreç içinde sınır güvenliği ve transit geçişler ile ilgili sorunlar devam etmeye başlamış olup, Saarbrücken Anlaşması temelinde Benelux ülkelerinin de katılımıyla 1985'te Schengen Anlaşması imzalanmıştır (Özcan,2005:33-35).

Bu anlaşmanın akabinde Avrupa Birliği üyeleri arasında uygulana gelen sınır kontrollerinin aşamalı olarak kaldırılması kararlaştırılmıştır. Anlaşmanın onaylanmasının ardından 19.06.1990'da "*Schengen Anlaşması'nın Uygulanmasına İlişkin Schengen Sözleşmesi*" imzalanmıştır (Doebler-Hagedorn, 2003: 133). Bu sözleşme ise "*göç ve iltica, polis işbirliği, uyuşturucu, silah, vize politikalarının uyumlaştırılması, dış sınırların denetlenmesi, hukuksal işbirliği, suçluların iadesi, kişi ve mallara ilişkin bilgi alışverişinin gerçekleşeceği Schengen Bilgi Sisteminin kurulması*" konularını ele almıştır (Toksöz, 2006: 50-51).

Diğer taraftan sözleşmeye bakıldığı zaman istenmeyen göçmenlerin ve sığınmacıların legal girişine imkân vermeyecek kural ve şartların konulduğu görülmektedir. Üçüncü ülkelere gelen şahısların bazılarının potansiyel mülteci olarak görülmesi sebebiyle bu şartlarla kısıtlanmış vize sayesinde girişleri engellenmektedir. Öte yandan da iç ve dış güvenlik önlemleri ile dışarıdan gelmesi muhtemel mültecilerin girişleri engellenmektedir. Bu açıdan bakıldığı zaman fiilen Avrupa topraklarına girmemiş şahsın Avrupa Birliği'ne sığınmacı olarak başvurması

kendi hukukları kapsamında da mümkün değildir. Ayrıca, Avrupa Birliği “taşıyıcıların sorumluluğu (carrier sanctions)” uygulaması ile beraber sığınmacıları taşıyacak firmalara yüksek miktarda para cezası vererek herhangi bir belge temin edemedikleri için mülteci başvurusunda bulunamayan mağdurların seyahat hakları ellerinden alınmaktadır. Bu uygulamaların insan haklarını engelleyecek ölçüde sert olmasından hareketle, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü’nde yer alan geri göndermeme ilkesinin açıkça aykırı olduğu söylenebilir (Ünlü, 2007: 135).

Öte yandan, Avrupa Birliği üyeleri tarafından hazırlanan Schengen Bilgi Sistemi de sığınmacıların aleyhine olarak uygulanmaktadır. Normal şartlar altında kural gereği herhangi bir AB üyesi içinde yakalanan kamu düzeni ve ulusal güvenlik açısından tehlike oluşturan kişiler mezkûr sisteme kaydedilmektedir. Ancak, AB üyeleri, suç işlemedikleri halde sınırlarına illegal giren veya sığınma talebi reddedilen sığınmacıları sisteme kaydettiği görülmektedir (Özcan, 2005: 41-47). Avrupa ülkeleri tarafından kurulan elektronik sisteme kaydı olan sığınmacıların ise Schengen’e taraf olan hiçbir ülkeye girme şansları bulunmamaktadır. Bahse konu gelişmeler ışığında, insan hakları savunucuları tarafından “Avrupa Kalesi (Fortress Europe)” yaratılmaya çalışıldığı şeklinde değerlendirmeler yapılarak eleştirilmektedir (Kirişçi, 2002: 72).

Ayrıca, Schengen Uygulama Sözleşmesi faaliyete girdiği dönem itibariyle anlaşmaya İngiltere ve İrlanda dâhil olmamakla beraber AB üyesi olmayan Norveç ve İzlanda sözleşmeye dâhil olmuşlardır. Bu durumda AB’nin formel yapısına ters bir durum oluşturmuştur. Söz konusu dönemde AB parlamentosu tarafından yeni düzenlemeler getirilmesi amacıyla çalışma grupları oluşturulmuştur (Toksöz, 2006: 51). 1990’lı yıllarda meydana gelen Sovyet Bloğunun yıkılması, Yugoslavya parçalanması ve Bosna Hersek işgali olayları sebebiyle Avrupa’ya sert bir göç akımı olmuştur. Bu durum ise AB üyesi ülkeler arasında mültecilik ve göçmenlik konularında ciddi görüş farklılıkları ortaya çıkarmış ve zaman zaman tartışmalara sebep olmuştur (Ünlü, 2007: 136). Sığınmacı rakamlarındaki artış sebebiyle, AB üyesi devletlerin sorumluluk alanlarının tespit edilmesine yönelik olarak Dublin Sözleşmesi (Dublin-1) kabul edilmiştir. Sözleşmenin daha sonra topluluk sütununa aktarılmasıyla Dublin Tüzüğü meydana gelmiştir (Akalin, 2013: 56).

2.4.5.3. Dublin Sözleşmesi

AB üyesi ülkelerin sığınma başvurusunu incelemekle sorumlu üye devletin belirlenmesi konusunda sorunlar yaşamıştır. 15.06.1990'da tam ismiyle “*Avrupa Topluluklarına Üye Devletlerin Birinde Yapılan Sığınma Başvurularının İncelenmesinden Sorumlu Devletin Belirlenmesine İlişkin Sözleşme(Dublin Sözleşmesi)*” olarak imzalanmış ve söz konusu sözleşme 01.09.1997’de yürürlüğe girmiştir (eur-lex.europa.eu, 2017). Dublin Sözleşmesi genel itibariyle Schengen Sözleşmesi’nin içinde yer alan sığınma taleplerine ilişkin kuralları taşımaktadır. Bununla beraber, şartların belirlenmesindeki sorumlu ülkenin tespitine ilişkin daha kapsamlı açıklamalara yer verilmiş olup, siyasi sığınmacının kim olduğu hakkında da uzlaşmıştır (Ünlü, 2007: 136). Schengen Sözleşmesi’ne benzer şekilde Dublin Sözleşmesi de Avrupa Topluluğu Adalet Divanı (ATAD)’ın hukuki denetimine tabi değildir. Bundan dolayı, Schengen Sözleşmesi ile Dublin Sözleşmesi arasında herhangi bir çatışma yaşanmaması amacıyla Dublin Sözleşmesi’nin 01.09.1997’de yürürlüğe girmesiyle beraber, Schengen Sözleşmesi’nin sığınma ile ilgili olan bütün hükümleri ortadan kalkmıştır (Akalin, 2013: 56).

Öte yandan, Dublin Sözleşmesi, sığınma taleplerinin içeriği ile ilgilenmemekte, yalnızca sığınmacıların AB üye devletlerinin topraklarına girişi ve başvuru koşulları dikkate alınarak sorumlu ülkeyi tespit etmektedir (Ünlü, 2007: 136). Bu şartlar masaya yatırılıp, akabinde sıranın başından başlamak suretiyle sığınmacının hangi şarta uyduğuna bakarak, sorumlu ülke tespit edilmektedir (Akalin, 2013: 56). Söz konusu hiyerarşik sıra ise:

- Aile birleşimi(sığınmacının ailesinin bulunduğu ülke sorumludur),
- Oturma izninin olduğu ülke,
- Vize aldığı ülke,
- İllegal giriş yaptığı ülke,
- Legal giriş halinde girişin ilk kabul edildiği ülke,

-Bunların hiçbirinin uymadığı(elçiliğe başvuruda bulunma gibi özel durumlarda) sığınma başvurusunun yapıldığı ülke olarak belirlenmiştir (Ünlü, 2007: 136).

Diğer taraftan, Dublin Sözleşmesi, AB üyelerini birleştiren ortak bir mülteci tanımına ulaşmadan, ortak ilke ve şartları belirlemeden AB üyelerinin sığınma başvurularına yönelik kararlarını standart hale getirmeye çalıştığı için etkisiz bir düzenleme görünümü sergilemiştir. Bahse konu sözleşme sığınmacıların başvurularını istedikleri ülkeye yapmalarını engellemektedir. Ayrıca, sözleşme, sığınmacıların bir AB ülkesinden diğerine yönelik seyahatini engellemek üzere tasarlandığı ifade edilmektedir. Bu ve buna benzer örnekler ve tespitler ışığında Dublin Sözleşmesi'nin sığınmacıların temel haklarını engelleyici bir yapıya da sahip olduğu değerlendirilmeleri yapılmaktadır. Dublin Sözleşmesi, Dublin-2'ye kadar devam eden zaman zarfında uygulamada birçok sıkıntıyla karşılaşmış, tam anlamıyla sığınma şartlarını oluşturmaya yönelik bir düzenleme olmasa da Dublin-2 için temel oluşturmuştur.

2.4.5.4. Londra İlke Kararları

Maastricht Antlaşması'nın imzalanmasından önce AB üyesi devletlere yönelik artan sığınma başvuruları sebebiyle mülteci ve sığınmacı politikasında düzenlemeye gidilmiş ve Londra İlke Kararları kapsamında üç adet yasal metin hazırlanmıştır. Bu düzenlemelerle sığınmacılığın kazanılmasındaki sürecin kötüye kullanılmasının engellenmesi amaçlanmıştır. Bu düzenlemeler, “Genel Anlamda Ciddi Zulüm Riski Olmayan Ülkeler Hakkında Sonuç Kararları”, “Açıkça Temelden Yoksun İltica Başvuruları Hakkında İlke Kararı” ve “Ev Sahibi Üçüncü Ülkelerle İlgili Meselelere Uyumlaştırılmış Bir Yaklaşım Hakkında İlke Kararı”dır. Bu belgelerde AB sınırları dışında güvenli ülke ve sınırların içine girecek sığınmacıların tanımları bulunmaktadır (Akalin, 2013: 58).

Söz konusu düzenlemelerdeki asıl gaye, sığınma politikası konusunda devletler arasındaki ayrışmaların azaltılarak, gerçek anlamdaki sığınmacılar için etkin bir sistem oluşturmaktır. Bahse konu süreç, belli müddet sonra ilk etapta transit geçtiği AB üyesi ülkeye gönderilme ve ikinci olarak da zulüm korkusuyla kaçtığı ülkesine tekrar deport

edilmesine sebep olabilecektir. Ayrıca, AB sınırlarına komşu olan ülkeler sığınmacı konusunda ciddi sıkıntılar yaşayabilecek ve 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin mültecilere ve sığınmacılara sağladığı temel haklar ihlal edilebilecektir (Özcan,2005: 68-75).

Bu ilke kararlarının asıl amacı, sığınmacı başvurularında ön şart getirilerek, incelemeye dahi gerek kalmayacak olan açık noksanlıkların belirlenip, iş yükünden kurtulmanın sağlanmasıdır. Bu şekilde getirilen düzenlemeyle AB ülkeleri kısa zamanda gerçek olmayan başvuruları tespit edebilmeyi hedeflemiştir. İlke kararlarıyla AB üyesi devletlerin sığınmacı başvurularını belli bir prosedür etrafında standartlaştırmaya çalıştığını görmekteyiz (Akalin, 2013: 58).

Sonuç olarak, Maastricht öncesi döneme bakıldığı zaman ortak pazarın kurulması ve serbest dolaşımın oluşturulmasına yönelik tedbirlerin alındığını görmekteyiz. Diğer taraftan, bu süreçte yapılan çalışmaların sadece devletlerarası temaslardan kaynaklanmasından dolayı, sığınmacı politikasında yalnızca uygulamada karşılaşılan sıkıntılara odaklanılmıştır. AB üyeleri arasında ortak karar alma mekanizması oluşturulmaya çalışılmıştır. Ancak, devletlerin egemenlik alanlarını korumak istemeleri sebebiyle bahse konu hedef sonuçsuz kalmıştır (Ünlü, 2007: 138).

2.4.5.5. Maastricht Süreci

Belçika-Almanya sınırına çok yakın olan en eski Hollanda şehri Maastricht'de toplanan AB Konseyi'nde bulunan 12 üye ülkenin devlet ve hükümet başkanlarının kararıyla 09-10.12.1991 tarihinde Maastricht Antlaşması (Maastricht Treaty) diğer kullanılan adıyla Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) imzalanmıştır. Bu tarihte Topluluklara üye ülkelerin Dışişleri ve Maliye Bakanlarınca imzalanan Maastricht Antlaşması; 200 maddesi, 17 ek protokol ve 33 adet ekiyle Roma Anlaşması'nda yapılan en önemli ve en karmaşık hükümler içeren onuncu değişikliktir. Bu antlaşmanın yürürlüğe girmesi için anayasal değişiklikler yapılmış olup, ancak mezkûr antlaşma 1993 yılında yürürlüğe girmiştir (Günay ve Özen, 2002: 71).

Bu anlaşma ile beraber devletlerarası işbirliğini gerektiren iki yeni alan meydana getirilmiştir. Söz konusu uygulamalar “Ortak Güvenlik ve Dış Politika” ve “Adalet ve İçişlerinde Konularında İşbirliği”dir. Bu uygulamayla beraber Avrupa

Atom Enerjisi Toplulukları (AAET), Avrupa Kömür Çelik Toplulukları (AKÇT), Avrupa Ekonomi Toplulukları (AET) Avrupa Birliği adıyla tek bir başlık altında toplanmıştır (Akalin, 2013: 60)

Maastricht Antlaşması'nın getirdiği düzenlemeler ile her ne kadar içişleri ve yargısal konularda AB üyelerini birleştirici bir yapıya sahip olsa da sığınma hususunda pek fark olmadığı görülmektedir. Sığınma politikası hususunda çok sayıda çalışmalar yapılmış olup, AB üyesi ülkeler söz konusu çalışmalardan “Sığınma Prosedürleri için Asgari Teminatlar Hakkında Konsey Kararı”nda ulusal kanunlarını karardaki hükümlerle uyumlaştırmayı kabul etmişlerdir. Ancak, sığınma politikası hususundaki ulusal mevzuatların tamamı ile uyumlaştırılması gerekirken, çok az düzeyde anlaşma sağlayabilmişlerdir (Savaşan, 2009: 20).

Öte yandan, Maastricht döneminde kendi ülkelerinde savaştan kaçan göçmenleri korumak amacıyla AB üyeleri, bir takım külfetin altına girmiştir. Bu külfeti paylaşmak için de üye ülkeler arasında ABA'nın K1 maddesini dikkate alınarak 1995 yılında “Yerinden Edilmiş Kişilerin Geçici olarak Kabul Edilme ve İkametleri Hakkında Yük Paylaşımı ile ilgili Konsey İlke Kararı” kabul edilmiştir (Savaşan, 2009: 21).

Diğer taraftan, bu kararın akabinde 1996 yılında ABA'nın 3. maddesinin 2. fıkrası dikkate alınarak kararı tamamlayıcı nitelikte olan “Yerinden Edilmiş Kişilerin Geçici olarak Kabul Edilme ve İkametleri Hakkında Yük Paylaşımı ile İlgili Bir Uyarı ve Acil Durum Prosedürüne Dair Konsey” isminde yeni bir karar imzalanmıştır (Akalin, 2013: 61).

AB'ye üye devletlerin egemenliğin ulusal sınırlarda veya AB sınırlarında paylaşılan egemenlik olarak yeniden tesis edilmesinin ve sınır kontrollerinin daha sıkı hale getirilmesinin yapılacak uyumlaştırma çalışmaları ile mümkün olacağı ifade edilmiştir. Ancak, bahse konu çalışmalar sonucunda AB üyesi devletlerarasında önemli uygulama farklılıklarının olduğu ortaya çıkmıştır. Carl Levy'e göre bu farklılıklar ve uyumsuzluk durumu, 1980 ve 1990'lı yıllardaki uyumu sağlama amaçlı çalışmaların sadece bir hedef olarak var olmasından, gerçekte ise devletler tarafından benimsenmemesinden kaynaklanmıştır (Akalin, 2013: 61; Savaşan, 2009: 21; Levy, 1999: 21).

Daha sonra 1997 yılında Amsterdam Zirvesi'nde kabul edilen Amsterdam Anlaşması'yla bu süreç yeni bir boyuta dönmüştür. Fakat Maastricht Anlaşması sonrasında AB üyeleri arasında oluşturulmaya çalışılan göç politikası düzenlemeleri de istenildiği seviyeye ulaşamamıştır.

2.4.5.6. Amsterdam Antlaşması

AB üyeleri tarafından Amsterdam Zirvesi'nde Ekim 1997 ayı içinde imzalanan Amsterdam Antlaşması, 1999 yılında yürürlüğe girmiştir (Van Selm ve Tsolakakis, 2004: 2). Maastricht Antlaşması öncesinde olduğu gibi Amsterdam Antlaşması'nın hazırlık aşamasında da savunma konusunda İngiliz-İtalyan ve Fransız-Alman farklı ortak girişimlerinin olduğu görülmüştür (Tezcan, 1999: 151). Tartışmalara ve farklı görüşlere rağmen ortak noktada birleşme sağlanmıştır. AB'nin sığınma politikasının gelişiminde bir dönüm noktası olarak Amsterdam Antlaşması kabul edilmektedir. Türkiye'deki sığınma sisteminin geliştirilmesinde AB müktesebatının temelini oluşturan mezkûr antlaşmanın büyük etkisi bulunmaktadır (Buz, 2008: 125).

AB'nin sığınma politikasının en önemli düzenlemesi olan Amsterdam Antlaşması ile beraber sığınmayla ilgili yaşanan sıkıntıların çözümünde AB üyelerinin aralarında yapacakları antlaşmaların belirleyici olmaktan çıkarılmıştır. Bunun yerine sığınmacı sorunu ile ilgili politika geliştirme ve karar alma yetkisinin AB kurumlarına devredilmesi gündeme getirmiştir. Bu anlaşmayla beraber, AB'nin sığınma ile ilgili hususlarda hangi alanlarda yetkili olacağı belirlenmiş ve 5 yıllık bir geçiş süreci hedeflenmiştir (Dürgen, 2015: 26-27). AB üyelerinin sığınmacı konusundaki külfetlerinin paylaşımı, uzun süreli oturma ve vize verilmesine ilişkin karar ve AB üyesi ülkede ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarının hangi şartlarda diğer üye ülkelerde ikamet edebileceğini düzenleyen kararlar ise 5 yıllık geçiş sürecinde istisna tutulmuştur. Söz konusu geçiş sürecinde AB Komisyonu'nun yasa teklif etme yetkisini üye ülkelerle paylaşacağı, bu süre sonunda ise üye ülkelerden gelecek muhtemel teklifleri dikkate almak durumunda olacağı belirtilmiştir. Bu şekilde yapılan düzenlemeyle sığınma ile alınacak hükümlerin AB üyeleri tarafından denetlenip, sınırlandırılabilirliği anlaşılmaktadır. Ancak bu konu kapsamında İngiltere, İrlanda ve

Danimarka'ya bazı ayrıcalıklar tanınmış olup, mezkûr ayrıcalıklar hem idari hem de yasal karmaşalara sebep olmuştur (Savaşan, 2009: 22).

Öte yandan, AB üyeleri arasında başlatılan Schengen Sözleşmesi de 1999 yılında onaylanarak yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması'na ekli bir protokolle Topluluk sütununa aktarılmış olup, sözleşme AB hukukunun bir parçası olmuştur. Bu şekilde, Schengen Sözleşmesi de AB'nin ikincil hukuk hükümleri haline gelmiştir. Amsterdam Antlaşması ile öngörülen 5 yıllık geçiş süreciyle bağlantılı olarak, yine 5 yıllık süre için geçerli olacak şekilde Avrupa Mülteci Fonu oluşturulmuştur. Bu sığınma sistemi ise de AB'nin sığınmacı politikasındaki en önemli düzenlemeleri arasında sayılmaktadır (Savaşan, 2009: 22).

2.4.5.7. 1999 Avrupa Konseyi Toplantısı (Tampere)

Schengen Antlaşması'nın imzalanması ve akabinde 1997 yılında Amsterdam Antlaşması'nın düzenlenmesiyle beraber AB hukukunun sığınma hususunda genel çerçevesi belirlenmiştir. Bu şekilde herhangi bir mülteci ve sığınmacı akınına karşılık olarak AB'nin dış sınırları güçlendirilmiş ve sığınma prosedürü ise belli bir standartta ulaşmıştır. Avusturya'nın başkanlığında 1998 yılında toplanan AB Komisyonu, BMMYK ve uluslararası sivil toplum örgütleri tarafından 1951 Mülteci Sözleşmesi ile getirilen düzenlemeleri zayıflattığı gerekçesiyle eleştirilmiştir (Taneri, 2012: 314).

Bunun üzerine, AB Komisyonu, Ekim 1999 ayı içinde Finlandiya'nın Tampere şehrinde toplanarak "*sığınma arama hakkına tam olarak saygı*" hususunda anlaşmışlardır (Dürgen, 2015: 27). Bahse konu toplantı esnasında, "*Güvenlik, Özgürlük ve Adalet Bölgesine Doğru*" başlıklı bir belge kaleme alınarak, söz konusu belge, devlet ve hükümet başkanları tarafından kabul edilmiştir. Bu belgede AB üyelerinin "Ortak Avrupa Sığınma Sistemi" oluşturulmasına karar verilmiştir (Taneri, 2012: 314).

Bu toplantı çerçevesinde, bir kişinin zulüm gördüğü yere geri gönderilmemesi ilkesine gerçek manasıyla uyulacağı Ortak Avrupa Sığınma Sistemi (OASS) kurma hususunda anlaşmaya varılmıştır. Bu sığınma sistemiyle ilk etapta sığınma talebini inceleyecek ülke tespit edilecektir. Daha sonra, âdil ve etkin bir sığınma prosedürü kurulması amacıyla sığınmacıların taleplerinin inceleneceği standartların belirlenmesi

planlanmıştır. AB üyeleri, sığınmacıların belirlenmesi ve kabul edilmesi konularındaki asgari ortak şartlardan, geçici koruma ve yardımcı korumaya kadar birçok hususta ivedi tedbirler alacaklarını ifade etmişlerdir. Bu önlemleri tabi olduğu ülke ya da transit geçiş yaptığı ülkenin siyaset, insan hakları ve kalkınma ile ilgili sorunlarına yönelik kapsamlı bir yaklaşıma dayandırmışlardır (Dürgen, 2015: 27) .

Öte yandan, söz konusu toplantıda AB için dört aşamalı bir göç politikası hazırlanmıştır:

- Tabi olduğu ülke ve transit geçiş yaptığı ülkelerle insan hakları ve gelişen diğer konularla ilgili ortak politika geliştirme

- Ortak sığınma politikası ile şartların her devlet açısından aynı şekilde değerlendirilmesi

- Kabul eden ülkelerle kaynaşma ve üçüncü devlet vatandaşlarına eşit davranma

- Göçmen akınları konusunda daha etkili bir yönetim oluşturma (Taneri, 2012: 315).

Öte yandan, bu toplantıyla mülteci ve sığınmacı konuları, genel göç görüşünden farklı tutularak tam anlamıyla bir insan hakkı olduğu vurgulanmıştır. Ortak bir sığınmacı sistemi kurulması amacıyla hazırlanan Tampere Toplantısı'nda idari anlamda tek bir yere bağlı bir sistem kurulmamıştır. Bu toplantıda kurulmak istenen sistem, önceden belirlenmiş prosedür ve şartlara bağlı sistematik bir göç politikasının hazırlanmasıdır.

2.4.5.8. Cenevre Sözleşmesi 1. Maddede Geçen Mülteci Tanımının Uyumlaştırılmış Bir Şekilde Uygulanması Hakkında Ortak Tutum

AB Konseyi, tam adıyla “Cenevre Sözleşmesi m. 1’de Geçen Mülteci Tanımının Uyumlaştırılmış Bir Şekilde Uygulanması Hakkında Ortak Tutum” olan kararı oy birliği ile kabul etmiştir. Bu sözleşmeye göre, sığınmacının zulüm görme şartıyla başvuru yapabilmesi için zulmün şahıslar ve topluluklar tarafından değil de kendi devleti tarafından yapılması gerekmektedir. Burada zulmün bizzat devlet

organları tarafından yapılmasının yanında, ayrıca devleti kontrol eden taraflar veya örgütler tarafından da gerçekleştirilmesi yeterli görülmüştür. Sözleşmede devlet organı, devlete bağlı şahıs ve toplulukların yanı sıra diğer kesimlerden gelen zulümle ilgili istisna teşkil eden bir madde konulmuştur. Buna göre, “sözleşmenin 1-A maddesinde yer alan gerekçelerden birine dayandığı ve doğası gereği kişisel olduğu, yetkililer tarafından teşvik edildiği veya gerçekleşmesine izin verildiği hallerde” sığınmacının başvurusu yetkililerin inisiyatifi dahilinde incelenebilecektir (Şanlı, 2004: 142).

2.4.5.9. Ortak Avrupa Sığınma Sisteminin Ortaya Çıkması İçin Yapılan Hukuki Düzenlemeler (01.05.1999-01.05.2004)

AB üyeleri, 1999 Avrupa Konseyi Toplantısı (Tampere)’nda oluşturdukları Ortak Avrupa Sığınma Sistemi (OASS)’ni faaliyete geçirmek için 1999-2004 yılları arasında bir dizi hukuki değişiklikler ve düzenlemeler yapmışlardır. Bu düzenlemeler sırasıyla ele alınacaktır.

2000-2005 yılları arasında hazırlanmış Avrupa Birliği Mülteci Fonu bahse konu düzenlerden birisidir (eur-lex.europa.eu, 2017). AB ülkelerinin mültecileri ve sığınmacıları ülkelerine kabul etmesi ve bunun sonucunda ortaya çıkan sonuçlara eşit şekilde katlanması için 28.09.2000’de “Avrupa Mülteci Fonu (AMF)’nu oluşturan 2000/596/EC sayılı Konsey Kararı” kabul edilmiştir. Bu kapsamda, AMF’nin kurulması külfetlerin ve sorumlulukların paylaşılması ilkesinin kurumsallaştırılması hususunda atılmış en önemli adımdır (Akalin, 2013: 65-66).

AMF’nin asıl amacı mezkûr kararın 1. maddesinde bulunmaktadır. Ayrıca, mezkûr kararın 2. maddesine göre de AMF sadece 01.01.2000 ve 31.12.2004 tarihleri arasında geçerli olacaktır. Söz konusu kararın 3. maddesinde ise AMF’den kimlerin faydalanacağı hususu yer almaktadır. AMF’den faydalanacaklar ise;

“1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’ne göre mülteci statüsüne sahip olan ve üye ülkeler tarafından ikamet etmelerine izin verilen üçüncü ülke vatandaşları veya vatansızlar,

AB üyelerinin ulusal kanunlarına veya uygulamalarına uygun şekilde uluslararası korumadan faydalanan üçüncü ülke vatandaşları veya vatansızlar”

olarak belirlenmiştir (Akalin, 2013: 66).

Diğer bir düzenleme ise Geçici Korumaya İlişkin Konsey Yönergesidir. Geçici koruma sağlamak amacıyla; 1995 yılında “Yerinden Edilmiş Kişilerin Geçici olarak Kabul Edilme ve İkametleri Hakkında Yük Paylaşımı ile İlgili Konsey İlke Kararı” ve 1996 yılında “Yerinden Edilmiş Kimselerin Geçici Kabul Edilmesi ve İkametleri Hakkında Yük Paylaşımı ile İlgili Bir Uyarı ve Acil Durum Prosedürüne Dair Konsey Kararı” hazırlanmıştır. Ancak istenilen sonuca varılamamıştır (Akalın, 2013: 66). Bunun üzerine, istenilen amaca ulaşmak için yasal bağlayıcılığı olan Topluluk hukuki aracına ihtiyaç vardır. Bu noktada 20.10.2001 tarihinde ATA'nın 63 (2) a ve b maddesince “Yurdundan Ayrılmaya Zorlanmış Kimselerin Kitlemel Sığınma Durumunda Geçici Koruma Sağlamak İçin Asgari Standartlar Hakkında ve Üye Devletler Arasında Bu Tür İnsanları Ülkeye Kabul Etmesi ve Sonrasında Bunun Sonuçlarına Katlanması Çabalarında Denge Sağlayacak Önlemler Hakkında Konsey Yönergesi” kabul edilmiştir (İçişleri Bakanlığı ve BMMYK, 2005: 130). Diğer bir adıyla Geçici Koruma Yönergesinin 2. maddesine göre geçici koruma;

“üçüncü ülkelerden gelen ve kendi ülkelerine geri dönemeyen yurdundan ayrılmaya zorlanmış kimselerin kitlemel sığınması ya da yakın bir kitlemel sığınma tehlikesi durumunda, özellikle de sığınma sisteminin bu akınla, etkili işleyişi olumsuz şekilde etkilenmeksizin basa çıkamayacağına dair bir riskin bulunması durumunda, ilgili kişilerin ve koruma talep eden diğer kimselerin menfaatleri doğrultusunda bu tür kişilere acil ve geçici koruma sağlanması anlamına gelir.”

Hâlihazırda ülkemizde de aktif olarak kullanılan bu koruma yöntemi kitlemel göçlerle başa çıkılabilmek için düzenlenmiştir. Bu şekilde yurdundan ayrılmaya zorlanmış kimseleri kabul etmenin getireceği sonuçları kabul etmek ve bunlara katılmak konusunda AB üyeleri arasında eşit bir çaba sarf edilmesi kararlaştırılmıştır (İçişleri Bakanlığı ve BMMYK, 2005: 133).

Ayrıca, diğer bir düzenleme kapsamında, OASS'yi oluşturmak ve Dublin Sözleşmesi'ni daha etkin kılmak amacıyla Avrupa Konseyi 11.12.2000 tarihinde “Avrupa Otomatik Parmak izi Tanımlama Sistemi (EURODAC)'nin kurulmasına ilişkin Konsey Tüzüğü” kabul edilmiştir (eur-lex.europa.eu, 2017). Tüzüğün asıl amacı EURODAC isminde veri tabanlı bir sistem oluşturmaktır. Söz konusu sistemle beraber parmak izi tanıma sisteminin yer aldığı “Merkezi Ünite” adı verilen bir arşiv kurulması hedeflenmektedir. Ayrıca, merkezi üniteye depolanan kayıtların AB üyesi ülkeler arasında belirlenip, sığınma taleplerini değerlendirecek üyelerin hangisi olduğunun belirlenmesinde fayda sağlayacaktır (Akalın, 2013: 69)

Diğer taraftan, AB üyeleri, ATA'nın 63. maddesinin 1. fıkrasının b bendine istinaden topluluk genelinde sığınmacıların hayat standartlarını eşitlemek amacıyla "Sığınma Talebinde Bulunan Kişilerin Kabul Edilmesine İlişkin Asgari Standartların Belirlenmesi" (eur-lex.europa.eu, 2017) kararını 27.01.2003 tarihinde imzalamıştır. Komisyonun 26.11.2007'de yayınladığı "Üye Ülkelerde Kabul Koşulları Direktifinin Uygulanmasına İlişkin Değerlendirme Raporu" ve "Yeşil Kağıt" (Green Paper) süreci kapsamında sığınma için kabul koşulları ile ilgili birtakım eksiklikler tespit edilmiştir. Bu düzenlemeyle standartların yeniden belirlenerek etkin bir hale getirilmesi hedeflenmiştir. Sığınma politikası planında belirtildiği üzere bu teklif, OASS için daha yüksek derecede bir uyum ve daha iyi koruma standartları sağlamayı amaçlayan planın ilk paketidir (Avrupa Birliği Komisyonu, 2008: 2). Amsterdam Anlaşması ile beraber, Tampere'de belirlenen AB Ortak Sığınma Sistemi'nin oluşturulmasının önemli aşamalarından biri Avrupa Birliği'nde sığınma başvurularının incelenmesinden sorumlu olacak ülkenin belirlenmesine yönelik mekanizmaları oluşturan Dublin Sözleşmesi olmuştur. Dublin Sözleşmesi Topluluk yasal araçları ile değiştirilmiş ve Sözleşmeye bağlayıcılık kazandırmıştır.

Bu düzenlemenin ardından, 18.02.2003 tarihinde "Üçüncü Ülke Vatandaşının Üye Ülkelerden Birinde Yaptığı Sığınma Başvurusunu İncelemeden Sorumlu Üye Ülkenin Belirlenmesine İlişkin Kriter ve Mekanizmaların Saptanması" adında Dublin-2 olarak da bilinen bir tüzük imzalanmıştır (eurlex.europa.eu, 2017). Sığınma başvurusunun nasıl yapılacağı ve hangi AB üyesi devlet tarafından değerlendirileceğine ilişkin olarak 2003/343 sayılı Dublin-2 Tüzüğü AB Bakanlar Konseyi tarafından kabul edilerek, 17.03.2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bahse konu tüzük, 1990-1997 tarihleri arasında etkin olarak uygulanan Dublin Antlaşması'nın yerine geçmiştir. Ancak, Dublin-2 Tüzüğü'nün imzalanmasından yaklaşık yedi ay sonra 02.09.2003 tarihinde, AB komisyonu tarafından tamamlayıcı nitelikteki 2003/1560 sayılı uygulama tüzüğü kabul edilmiştir. Dublin-2 sözleşmesi de diğer prosedür belirleyen düzenlemeler gibi ATA'nın 63. maddesine istinaden hazırlanmıştır. Ayrıca, Dublin-2 sözleşmesi, Amsterdam Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden sonraki beş yıllık sürecin bir parçasıdır. Dublin-2 düzenlemesinin asıl amacı, sığınma başvurusunda bulunan bireylerin AB üyesi olan ülkelere koruma altına alınmasının sağlanması ve mültecilik ile ilgili kuralların hakkıyla uygulanmasını

sorumlu ülkelerden talep edebilmesidir (Kaplan, 2004: 477-478). Bu şekilde OASS'yi etkin hale getirecek en önemli konulardan birisi tamamlanmıştır.

Ayrıca, Dublin-2 Tüzüğü'nde insani hususları ilgilendiren durumlar ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Dublin-2'nin 5. bölümünde sığınma taleplerinin sorumluluğu alma ve geri alım hususlarına yer verilmiştir. Sorumlulukları üstlenme ve geri alma başvurularının gerekli yerlere iletilmesi, bunlarla ilgili bilgilerin temin edilmesi ve transferlerinin gerçekleşmesi için AB üyesi ülkeleri arasında işbirliğini artırma ihtiyacı hissedilmiştir.

Dublin-2 incelendiğinde bazı sorunların olduğu ortaya çıkmıştır. AB sınırlarına gitmek isteyen sığınmacılar çoğunlukla deniz ve kara yollarını kullanmaktadır. Böylece, sığınmacılar her zaman ilk başvurusunu AB'nin dış sınırlarındaki üye devletlere yapmaktadırlar. Bahse konu AB üyesi devletler, AB'ye sonradan katılan ekonomik ve sığınma hususunda yeterli olmayan üyelerdir. Sığınma taleplerinin incelenmesinden sorumlu devletin belirlenmesine ya da bu yönde yapılan talebin vuzuha kavuşturulmasına kadar geçen zaman içinde başvuru sahipleri birçok devlet tarafından sığınma süreci başlamış bir sığınmacı olarak değerlendirilmemeleri sebebiyle, Kabul Koşulları Yönergesinde yer alan haklardan faydalanamamaktadırlar (Akalin, 2013: 73-74). Bu durum ise sığınmacıları mağdur etmektedir.

Öte yandan, 04.03.1994'de imzalanan "1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin 1. maddesinde geçen "Mülteci Tanımının Uyumlaştırılmış Şekilde Uygulanması Hakkında Ortak Tutum" kararının AB üyesi ülkeler arasında yer alan ayrışmaları ortadan kaldırmaya yetmemiştir. Bundan dolayı ATA'nın 63. maddesinin 1(c), 2 (a) ve 3 (a) maddeleri kapsamında, 29.04.2004 tarihinde "Üçüncü Ülke Vatandaşlarının veya Vatansız Kimselerin Mülteci Olarak veya Farklı Şekilde Uluslararası Korumaya Muhtaç Şahıslar Olarak Nitelendirilmeleri ve Statüleri ve Sağlanacak Korumanın İçeriği İçin Asgari Standartlara İlişkin" 2004/83/EC sayılı konsey yönergesi kabul edilmiştir (<http://eur-lex.europa.eu>, 2017). Direktifin asıl amacı, AB üyesi devletlerin uluslararası korumaya gerçekten ihtiyaç duyan kişilerin belirlenmesi için asgari ortak ölçütler uygulamasını ve sığınmacıların tamamının bu ölçütlerden yararlanmasını sağlamaktır. Ayrıca, direktif, bireylerin mülteci statüsüne kavuşması ya da uluslararası korumaya muhtaç kişilerin bu statüye bağlı haklara sahip olması için gereksinim

duyulan kriterleri hakkında AB tarafından düzenlenmiş yasal olarak bağlayıcılığı olan ilk belgedir (María-Teresa, 2006: 1).

AB üyesi devletlerin mülteci statüsü vermede veya ikincil korumadan yararlandırmada daha faydalı olan hükümleri uygulayabileceği 3. maddede kabul edilmektedir. Direktifin 2. kısmının 1. maddesinde uluslararası koruma gerekip gerekmediği konusunda üye devletlerin olayları ve durumları değerlendirmede izleyecekleri yollar belirlenmektedir. 5. madde ise halen o ülkede bulunan şahıslara da bu hakkın sağlanmasının şartlarını koymuştur. Zulüm görmekten haklı olarak korkmak bireyin asıl vatanından ayrılmasından sonra da meydana gelebileceği öngörülmüştür. Zulüm sebebiyle ciddi zarar verebilecek devletler ve diğer kurum ve kuruluşlar olabilir (Özkan, 2011: 179-180).

Direktif'te yer alan diğer konu ise ikincil korumadır. Mülteci statüsünde olmayan; fakat işkence ya da ölüm cezası veya insanlık dışı ve onur kırıcı muameleyle karşılaşma ihtimali olan, özel hayatına karşı ciddi ve bireysel bir tehdit bulunan veya iç savaş veya uluslararası silahlı çatışma sebebiyle ayrımcı şiddete maruz kalma tehlikesiyle karşı karşıya olan herkese sağlanır. Ayrıca, 2. Kısımda yer alan uluslararası korumaya ilişkin hükümler bunlara da uygulanacağı ifade edilmiştir. Uluslararası korumanın en önemli ilkesi “geri gönderilmeme” kuralı olarak görülmektedir. Bu ilke, üçüncü devlet vatandaşının menşei ülkesine, vatansızların ise ikamet ettiği ülkeye haklı nedenlerle zulme uğrama korkusu varsa gönderilmemesi gerektiğini belirtilmiştir (Özkan, 2011: 180).

Söz konusu bireyler eğer devletin herhangi bir bölgesinde korunabiliyorsa uluslararası korumaya gerek kalmayabilir. Direktif, sığınmacılar için alternatif bir kaçış yolu olduğunda ve devlet dışı aktörler tarafından korunma imkânının bulunduğu tespit edildiğinde mülteci statüsünün oluşmayacağı yönündeki kararı ise tartışmalıdır. Buna ek olarak, direktifte korunmanın varlığını tespit etmek için, devlet veya devlet dışı aktörlerin zulmü önlemek için makul adımlar atması yeterli bulmuştur (María-Teresa, 2006: 1).

AB üyesi ülkelerin vatandaşları mülteci ya da ikincil koruma statü kapsamı dışında tutulmuştur. Bu hususun ise 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan

mültecilere din, ırk ya da geldikleri ülke ayrımı yapmadan uygulayacaklarını ifade eden 3. maddeye aykırı olduğu değerlendirilmektedir (Akalin. 2013: 75).

2.4.5.10. Ortak Avrupa Sığınma Sistemi İçin Yeniden Yapılanma (01.05.2004 Sonrası)

OASS'ın oluşturulması için yapılan hukuki düzenlemelerin akabinde 01.05.2004 tarihinden sonra mezkûr sistemin yeniden düzenlenmesi gündeme gelmiştir. AB üyelerinin yetkilileri tarafından 20.07.2003'de Yunanistan/Selanik'te düzenlenen Avrupa Konseyi Zirvesi'nde "Avrupa İçin Anayasa Oluşturan Antlaşma Taslağı" hazırlanmıştır (www.europa.eu, 2017). Bu antlaşma, AB üyesi ülkelerin hükümetleri ve hâlihazırda AB üyeliğine aday olan Türkiye tarafından İtalya/Roma'da 29.10.2004'de kabul edilmiştir. Ancak, Anayasanın yürürlüğe girmesi bütün AB üyelerinin kabul oyu gerekmektedir (Aytuğ, 2009: 16). AB üyesi ülkelerde halkoylamasına sunulan bu anayasa taslağı ilk birkaç ülkede reddedilince yürürlüğe konulamamıştır. Bu anayasanın yürürlüğe girmiş olması halinde AB'nin bugüne kadar yapmış olduğu tüm antlaşmaları tek bir metin içinde birleştirecek ve anayasa taslağına yer almış olan Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi uygulanmaya başlayacaktı.

Bu kapsamda, 13 tane AB üyesi ülke halkoylaması sürecini tamamlamış olup, söz konusu ülkeler içinde Mayıs ve Haziran 2005 ayları içinde Hollanda ile Fransa'nın halkoylamasında olumsuz görüş ağır basınca sürecin geleceği belirsizleşmiştir (Atıkan, 2010: 1). Bu gelişmelerin akabinde aralarında Finlandiya, Slovakya ve Almanya'nın bulunduğu üç üye ülke kısmen tamamlanmış olan referandum sürecini iptal etmişlerdir.

Diğer bir yandan, anayasa taslağında belirli tek tip mülteci statüsünü ve ortak sığınma politikasını içeren düzenlemelere yer verilmiştir. Bundan dolayı sığınma hakkı kapsamında hâlihazırda yürürlükte olan asgari kural ve ilkelerin belirlenmesi gerektiği ilkesinden vazgeçildiği söylenebilir. Anayasa taslağında ele alınan sığınma hakkına göre 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolünde yer alan ilkelere saygı gösterilecektir. Ayrıca, taslakta geri gönderme yasağı ile ilgili bir kural bulunmaktadır. Bu düzenlemeye göre hiç kimse ölüm cezasına, işkenceye veya insanlık dışı herhangi bir muameleye veya yaptırıma maruz kalma riskinin yüksek

olduğu bir yere geri gönderilmeyecek olup, bu durum ise garanti altına alınacaktır. Öte yandan, BMMYK ise söz konusu Anayasa taslağında yer alan hedeflere ulaşmak amacıyla yeni hukuki alt yapının kurulması gerektiğini ve bahse konu araçların AB üyelerinin topraklarında uzun süredir kalan mülteci ve sığınmacılar için de geçerli olması gerektiğini ifade etmiştir (Akalin, 2013: 77-78).

Bu anayasa çalışmalarının başarısız olmasının akabinde, 2005 ve 2010 yıllarını kapsayan Lahey Programı düzenlenmiştir. Lahey Programı, 1999 yılındaki Tampere Zirvesi'nin ardından özgürlük, güvenlik ve adalet alanında 2000-2004 yılları arasında ulaşılmaması hedeflenen çizginin devamını oluşturmaktadır. Yani, AB'nin bu alanda 2005-2010 yılları arasındaki yapmak istedikleri hedefleri meydana getirmektedir. Lahey Programı'nın düzenlenmesinin amacı;

“1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve diğer uluslararası anlaşmalara uygun olarak, ihtiyaç halindeki kişilerin temel haklarını, asgari usul korumalarını ve adalete erişimlerini sağlamak, göç akışlarını düzenlemek ve Birliğin dış sınırlarını kontrol etmek, sınır aşan organize suçlarla mücadele etmek ve terörizm tehdidini bastırmak, Europol ve Eurojust'ın potansiyellerinin farkına varmak, adli kararlar ile diğer özel hukuk ve adli konulardaki belgelerin karşılıklı tanınmasını ileri götürmek ve sınır aşan etkilere sahip özel hukuk ve aile konuları ile ilgili yasal işlemlerde karşılaşılan hukuki ve adli engelleri ortadan kaldırabilmek için Birlik ve üye devletlerinin ortak yeteneklerini geliştirmek.”
(Köktaş, 2011: 12).

Diğer taraftan, bu programın kapsamı ve etkileri doktrinde tartışılrsa da program, siyasi süreçte sadece birkaç yıl gibi kısa süre içinde yüzlerce sayfalık metinlerle sonuçlanan etkileyici bir görünüm sergilemiştir. Mezkûr programın faaliyete geçmesinden sadece bir yıl sonra Avrupa Konseyi, göç politikasının dış boyutuna ilişkin olarak, özellikle Akdeniz ve Afrika'ya özel önem atfederek, 13.12.2005 tarihli “Göç Küresel Yaklaşım” yönergesini kabul etmiştir. Bu yaklaşımla beraber; illegal göçle mücadele, yasal ve ekonomik göçü teşvik etmek, sığınmacıların çalışma ve ikamet izinlerinin düzenlenmesi, AB ve diğer ülkeler arasında döngüsel göç kurmak gibi ilkeleri AB göç politikasının merkezine yerleştirmiştir. Ayrıca, bu yaklaşım, hem düzensiz göçe hem de üçüncü ülkelerle işbirliğine ilişkin kapsamlı bir strateji öngörmüştür. AB, göçün kendisinden daha çok göçe iten faktörlere odaklanmaya çalışarak menşei ülkelerle işbirliği yolları üzerinden bir strateji yapmayı amaçlamıştır. AB kendisini göçmen-odaklı bir yaklaşım geliştirilmeye çalışıldığını ifade etmiş olsa da mezkûr yaklaşım AB-merkezli olmakla eleştirilmiştir (Elmas, 2016: 43-44).

2010 yılından sonra Lahey Programı'nın yerini Stockholm Programı almıştır. Stockholm Programı, Temmuz 2009 ayı içinde Stockholm'de düzenlenen resmi olmayan bakanlar toplantısında tartışılmış olup, AB Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından Aralık 2009 ayı içinde kabul edilmiştir. Stockholm Programı Komisyon Belgesi, AB içinde adalet güvenlik ve özgürlük alanının güçlü bir dış yapılanmayla beraber olacağı belirtilmekte ve AB'nin inşasının dört temel öncelik üzerine kurulacağı ifade edilmektedir. Buna göre:

- Vatandaşların haklarının korunması,
- AB içindeki vatandaşların mahkemelere erişim haklarının kolaylaştırılması,
- Vatandaşların korunması bağlamında yerel güvenlik stratejilerinin geliştirilmesi,
- Özellikle yasal göçmenleri ilgili olarak AB üyeleri ve AB dışındaki devletler ile kurulan ortaklıklarda dayanışma ilkesinin desteklenmesi üzerine kurulan önceliktir (Sönmez, 2015: 222).

Stockholm Programı'nda özellikle dayanışma ilkesinin kuvvetlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamında özellikle sınırlardaki kontrolün artması ve AB'de daha güvenli bir ortamın sağlanması amacıyla FRONTEX işbirliği ve Schengen Sözleşmesi'nin geliştirilmesi ile birlikte sınırlardaki güvenlik, göç ve gümrük hususlarında daha somut adımlar atılmaya başlanmıştır. Stockholm Programı'nda 2005 yılında öne sürülen göç hususunda küresel yaklaşımın uygulamaya konulmasına ilişkin düzenlemeler de yer almaktadır (Sönmez, 2015: 222-223).

3. SIĞINMACI

3.1. Kavramsal Çerçeve Sığınmacı

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB)'nde sığınma hakkı temel bir insan hakkı olarak geçmektedir. Buna göre, "*Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır*". Bu çerçevede, daha öncede bahsedildiği gibi göç politikası kapsamında temel haklar olmasından dolayı

sığınmacı ve mülteci faaliyetlerini ülke tarafından verilmiş bir lütuftan ziyade, bir görev olarak görülmesi gerekmektedir.

Genel sözlük anlamıyla sığınmacı, “*başka bir ülkeye veya yere sığınmış olan kişi, sığınık, mülteci*” ve “*yabancı bir ülkede iltica etmeden önce belirli bir süre kalan kimseler*” olarak geçmektedir (www.tdk.gov.tr, 2017). Uluslararası Göç Örgütü’nün hazırladığı Göç Terimler Sözlüğündeki tanımına göre, sığınmacılar; ilgili ulusal veya uluslararası belgeler kapsamında bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kimselerdir. Mültecilik başvurusu işleminde olumsuz bir karar çıkması halinde, bahse konu şahıslar ülkeyi terk etmek zorunda kalabilirler. Söz konusu şahısların kendilerine, insani veya diğer gerekçeler sebebiyle ülkede kalma izni verilmemişse, bunlar ülkede kalan diğer yabancılar gibi sınır dışı edilebilmektedirler (Şeker ve Boysan, 2013: 22). Bu çerçevede, yasal olarak Türkiye’ye yerleşen yabancılar içerisindeki sığınmacılar, geçici şekilde ikamet işlemlerine tabi tutulmakta, asli vatanına ya da üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar da Türkiye’de kalmaktadırlar (Kara ve Korkut, 2010: 158).

Mülteci ve sığınmacı kavramları, karıştırılan ve daha çok birbirleri yerine kullanılan iki farklı kavramdır. Hâlbuki uluslararası literatürde mülteci (refugee) ve sığınmacı (asylum seeker) kavramları farklı anlamlar taşımaktadır. Mülteci kavramı, mültecilik hakkını hukuken elde etmiş bir yabancı için kullanılmalıdır. Sığınmacı kavramı ise mültecilik hakkı araştırılan ve bundan dolayı kendisine geçici koruma sağlanan yabancı kişi anlamına gelmekte olup, “de facto” yani yasal olmayan (fili) mülteci şeklinde de isimlendirilebilir. Terminolojik ayırıma göre mülteci, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’nin kıstaslarına uygun olarak kendisine tanınmış bütün haklardan yararlanan kişiyi; sığınmacı ise, henüz mülteci statüsü kazanmamış, bu statüyü kazanabilmesi için hakkında inceleme yapılan kişiyi ifade eder (Poyraz, 2012: 64). Ancak, Türkiye’de bu tanımlar genel kullanımlarında eş anlamlı olarak görülmekte olup, TDK Sözlüğünde dahi yanlış bir kullanımla eş anlamlı iki terim olarak gösterilmektedir.

3.2. Bazı Uluslararası ve Bölgesel Düzenlemelerde Sığınmacı

Daha öncede bahsedildiği üzere sığınma hakkı, temel hak statüsünde olup, ülkelerin modern hukuk sistemi içinde yapması gereken yükümlülükler arasında yer almaktadır. Uluslararası metinlerde her ne kadar devletlere sığınma hakkı vermeye ilişkin bir sorumluluk getirilmemiş olsa da 1948 tarihli İHEB ve 1966 tarihli İkiz Sözleşmeler ile devletlere koruma aramak amacıyla ülkesini terk eden sığınmacılara haklarına saygı gösterilmesi zorunluluğu getirilmiştir. Uluslararası hukuk düzlemi içinde, devletlerin vatanlarını terk edip daha güvenli bölgelere geçmek isteyenlere yönelik engelleyici bir tutum sergilemesi hukuka aykırı kabul edilmiştir.

Öte yandan, Sığınma konusunda düzenlenen uluslararası ve gerçek mahiyetteki çalışmalar, Birinci Dünya Savaşı'nın akabinde başlamıştır. Bahse konu dönemde Milletler Cemiyeti, sığınmacılar konusunda sadece insani yardım yapmakta yetinmemiş, ayrıca kuruluş bünyesinde bir dizi uluslararası antlaşmanın da hazırlanmasını sağlamıştır. Bu kapsamda, 04.08.1921 tarihinde Rus Sığınmacılar Sorununa İlişkin Konferans'ta konuya ilişkin Kararlar kabul edilmiştir. Ayrıca imzalanan, 05.07.1922 ve 31.05.1924 tarihli Rus ve Ermeni Sığınmacılara Kimlik Belgesi Verilmesi Anlaşmaları ile bu anlaşmalar üzerinde değişiklik yapan 12.05.1926 tarihli (eur-lex.europa.eu, 2017) anlaşma hazırlanmıştır (Sav, 2016: 522). Milletler Cemiyeti tarafından daha sonra 30.06.1928 tarihli "Rus ve Ermeni Sığınmacılar Hakkında Saptanan Kimi Kuralların Öteki Sığınmacılara Uygulanması Antlaşması" imzalanmıştır (www.refworld.org, 2017). Ayrıca, Milletler Cemiyeti bünyesinde sığınmacılarla ilgili olarak 28.10.1933'te Mültecilerin Uluslararası Statüsü isimli bir antlaşma (www.refworld.org, 2017) kabul edilmiş, Almanya'dan gelen göçmenlerle ilgili olarak ise 04.07.1936 tarihli "Almanya'dan Gelen Mültecilerin Statüsüne İlişkin Geçici Düzenleme" (www.refworld.org, 2017) ve 14.09.1939 tarihli "Geçici Düzenlemeye ve Almanya'dan Gelen Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşmeye Ek Protokol" (www.refworld.org, 2017) imzalanmıştır.

Öte yandan, daha önce de bahsedildiği gibi İHEB'in 14. maddesinin 1. fıkrasında sığınma hakkına değinilmiş olup, söz konusu maddede "*herkesin, zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır*" ifadesi yer almaktadır. İHEB'in orijinal metninde sığınma hakkı yerine, sığınma arama hakkı (right to seek asylum) ve sığınmadan faydalanma hakkı (right to enjoy asylum)

ifadeleri kullanılmıştır (www.ohchr.org, 2017). Bu metinde sığınmadan faydalanma hakkı (right to enjoy asylum) ifadesinin tercih edilmesindeki asıl sebep mezkûr metnin hazırlanma aşamasındaki meydana gelen tartışmalardan kaynaklıdır. Hazırlık esnasında ele alınan taslak metinde sığınma arama ve sığınma sağlanma (verilme) hakkı (right to be granted asylum) bireysel hak olarak düzenlemiş olmasına rağmen, İngiltere delegasyonunun etkisiyle “sığınma sağlanma” hakkı ifadesi yerine “sığınmadan faydalanma hakkı” ifadesine yer verilmiştir. Bu şekilde, mezkûr beyannamede sığınma hakkı, kişi açısından sığınmadan faydalanma ve sığınma arama olarak nitelendirilerek, taslakta yer alan sığınma sağlanma hakkına kıyasla çok daha dar anlam taşımıştır (Öztürk, 2012: 207-208).

Bu beyannamenin içinde yer alan sığınma arama hakkı, sığınılan ülkeden ziyade, şahsın asıl ülkesine karşı sahip olduğu bir hak olarak görülmektedir. Bu şekilde bakıldığında sığınma arama hakkı, sığınmacının kabul edilmesine ilişkin olarak devletlere hiçbir sorumluluk vermemektedir. Ayrıca, diğer bir ifade olan sığınmadan faydalanma hakkı ise sığınma başvurusunda bulunulan ülke tarafından yalnızca mezkûr başvurunun kabul edilmesi halinde ortaya çıkabilecek bir hak olup, sığınmacı kabul etmesi gereken devlete sığınmacıyı kabul etme ve koruma sağlama hususunda bir sorumluluk yüklememektedir. İHEB’e hukuki anlamda bakıldığı zaman herhangi bir bağlayıcılığı olmadığı görülmekte birlikte, uluslararası hukuk perspektifinde önemli bir rol oynadığı hususu ise tartışmasızdır. Ancak, sığınmacılarla ilgili düzenlemeler yapan diğer uluslararası antlaşmaların da İHEB’den çok farklı yaklaşımları yoktur.

Diğer taraftan, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi mültecilik konusunu incelemiş olup, sığınmacılara yönelik herhangi bir düzenleme yapmamıştır. Nitekim söz konusu sözleşmenin başlangıç bölümünde “*Sığınma hakkı tanımının, bazı ülkelere son derece ağır yük yükleyeceğini ve uluslararası kapsamı ile niteliği BM tarafından kabul edilmiş bir sorunun, uluslararası işbirliği olmaksızın tatmin edici bir şekilde çözümlenemeyeceği*” ifade edilerek, sığınma hususuna yer verilmiştir. Bahse konu sözleşmenin tamamında mülteci terimi yer alsa da sözleşmenin 31. ve 33. maddeleri sığınmacıların da yararlanabileceği şekilde kaleme alınmıştır. Buna göre:

“Taraflar devletler, hayatlarının ve özgürlüklerinin tehdit altında bulunduğu bir ülkeden doğrudan gelerek izinsizce kendi topraklarına giren veya bu topraklarda bulunan mültecilere, gecikmeden yetkili makamlara başvurarak yasadışı girişlerinin veya

bulunuşlarının geçerli nedenlerini göstermek koşuluyla, yasadışı yollardan girişleri veya bulunuşlarından dolayı ceza verilmeyecektir.

Taraf devletler, bu mültecilerin hareketlerine gerekli olanların dışında kısıtlama uygulamayacaklardır ve bu kısıtlamalar ancak, ülkedeki statüleri belirleninceye veya bir başka ülkeye kabulleri sağlanıncaya kadar uygulanacaktır. Taraf devletler bu mültecilerin diğer bir ülkeye kabullerini sağlamak için mâkul bir süre ve gerekli bütün kolaylıkları sağlarlar”.

Sığınmacılar da mülteciler gibi kendi vatanlarını kötü şartlar altında ve hızlı kararlar sonucunda terk etmelerinden dolayı, sığınma talep ettikleri devletlerce cezalandırılmaması gerekmektedir (Dürgen, 2015: 36-37).

Bu kapsamda, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü sığınma hakkına ilişkin tam manasıyla bir hükme yer vermezken, 1967 tarihli Birleşmiş Milletler Ülkesel Sığınma Beyannamesi'nin 1. maddesinde İHEB'in 14. maddesine atıfta bulunarak, sığınma hakkı devlet egemenliği çerçevesinde ele alınmıştır. Buna benzer olarak, Avrupa Birliği Konseyi'nin 18.11.1977 tarihli Ülkesel Sığınma Bildirisi'nde (www.refworld.org, 2017) sığınma hakkının devlet egemenliği kapsamında yer aldığı ifade edilmiştir. Bölgesel düzenlemelerde yer alan sığınma hakkı da aynı şekilde sığınmacılara doğrudan sığınma sağlanmasını öngörmemektedir. Bu çerçevede, Bölgesel antlaşmalar arasında yer alan;

- İtalya/Roma'da 20.03.1950 tarihinde imzalanan İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Sözleşme (www.echr.coe.int, 2017),

-Afrika Birliği Örgütü tarafından 10.09.1969'da kabul edilmiş, 20.06.1974'de ise yürürlüğe girmiş olan Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi (www.unhcr.org, 2017),

- Kolombiya/Cartagena'da 22.11.1984 tarihinde imzalanan Cartagena Mülteciler Bildirisi (www.refworld.org, 2017),

isimli düzenlemeler sığınma hakkı konusunda açıkça herhangi bir hükme yer vermeyerek sessiz kalmıştır. Bu konuda sessiz kaldığı söylenemeyecek olan düzenlemelerin ise devlet odaklı bir sığınma hakkı anlayışına haiz olduğu görülmektedir. Ayrıca, Kosta Rika'da 22.11.1969 tarihinde imzalanmış, 18.06.1978 tarihinde yürürlüğe giren Amerika İnsan Hakları Sözleşmesi (www.oas.org, 2017) ve 27.06.1981 tarihinde kabul edilen Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı'nda (www.achpr.org, 2017) sığınma hakkına değinilmiştir. Amerika İnsan Hakları Sözleşmesinin 22. maddesinin 7. fıkrasında, “herkesin yabancı bir ülkede sığınma

arama ve sığınma sağlanma hakkına sahip olduğu” ifade edilmiş olup, nitekim zikredilen hak, sığınılan ülkenin yasalarına ve uluslararası antlaşmalara bağlı kılınmıştır. Aynı şekilde Afrika İnsan Hakları Şartı’nın 12. maddesinin 3. fıkrasında da, *“herkesin sığınma arama ve sığınma sağlanma hakkına sahip olduğu*” belirtilmiş ve sığınma verilmesi hakkı sığınılan ülkenin yasalarına ve uluslararası antlaşmalara bağlanmıştır (Öztürk, 2012: 209-210). Bu şekilde sığınma hakkının olduğu her iki sözleşmede belirtilmiş olup, ancak mezkûr hakkın kullanılması hususu sığınılan devletin inisiyatifine bırakılmıştır. Sonuç olarak bahse konu düzenlemeler ise sadece şekil itibariyle sığınma hakkını düzenlemiştir.

4. VATANSIZ

4.1. Vatansız Tanımı

Birçok dilde vatansızlık kavramı farklı şekillerde kullanılmıştır. Vatansızlarla ilgili olarak ilk defa Alman-İsviçre mevzuatında Almanca kökenli “Heimatlos” terimi kullanılmıştır. Heimatlos terimi, zaman içinde birçok devlet tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Ancak, Vatansızlık ile ilgili olarak sonraki dönemlerde ise Fransa’da bu terimin yerine “Apatride” ifadesi tercih edilmeye başlamıştır. Bu terim de doktrinde, yerel hukuki ve uluslararası metinlerde ve özellikle de Milletler Cemiyeti tarafından bir dönem kullanılmıştır. Ancak, hâlihazırda vatansızlık kavramı ile ilgili olarak uluslararası hukukta resmi şekilde “Stateless” kelimesine yer verilmektedir (Kavuk, 2015: 184).

Vatansızlık konusu, bu duruma maruz kalacak kişilerin, devletlerin, uluslararası kesimin ve düzenin menfaatlerine aykırı olarak tercih edilmeyen bir durumdur. Ancak, vatandaşlığı tespit etme konusunda devletlerin düzenlediği ortak bir sistem olmaması vatansızlık gibi bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Uluslararası hukukun da ilgi alanında olan vatansızlık hakkında uluslararası hukukta kapsamında devam eden iki etaplı bir çalışmanın olduğu söylenebilir. İlk etapta, vatansızlığı azaltan ve önleyen uluslararası düzenlemeler yapılmaktadır. İkinci etapta ise vatansızların hukukî statülerinin belirlenmesi, korunması ve iyileştirilmesi amaçlanmaktadır (Erten, 2015: 26-27).

BM öncülüğünde 24.12.1954 tarihinde düzenlenen Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme’de vatansızlar ile ilgili olarak; “*hiçbir devletin, kendi vatandaşlığına kabul etmediği veya vatandaşlığı olmasına karşın bu vatandaşlığını yasal ya da fiili nedenlerle kaybeden ve kaybetmesinin akabinde de herhangi bir devlet vatandaşlığını kazanamamış kimseler*” şeklinde ifade kullanılarak, genel tanımlamaya uygun bir düzenleme yapılmıştır. Ayrıca, bu sözleşmede vatansız kimselerin bulunduğu ülkedeki yabancıların hukuki statüsüyle aynı hukuki durumda oldukları düzenlenmiştir. Buna rağmen, birtakım devletlerin ikili ya da daha fazla tarafın yer aldığı uluslararası anlaşmalarda vatandaşlarının karşılıklı şekilde bir dizi haklardan yararlanmalarını sağlarken, hiçbir devletin vatandaşı olmayan vatansızların ise mezkûr haklardan yararlanamadıkları görülmektedir. Öte yandan, herhangi bir ülkeye mensubiyetleri olmamaları sebebiyle bir konuda haksızlığa uğradıklarında diplomatik korumadan yararlanamamaktadırlar (Altınsoy, 2015: 115).

4.2. Vatansızlığın Türleri ve Nedenleri

Vatansızlık, “De Jure” ya da “De Facto” şeklinde ikiye ayrılabilir. De jure vatansızlık hiçbir devletin vatandaşlığına sahip olmamayı ifade ederken, de facto vatansızlık ise bir devletin vatandaşı olmakla beraber siyasi sebeplerden dolayı yurttaşı olduğu ülkenin, şahsa diplomatik anlamda koruma sağlamaması veya şahsın ülkeden herhangi bir koruma talep etmemesidir. De jure ve de facto şeklinde ikiye ayrılmakla beraber vatansızlık durumunu oluşturan birden çok sebep bulunmaktadır. Yurt dışında vize kapsamında verilen izin süresini aşmak veya başka bir ülke vatandaşı ile evlenip akabinde boşanmak dahi vatandaşlığın bitmesine sebep olabilmektedir. Farklı bir örnek verilmesi gerekirse, doğum yeri kuralını uygulayan bir ülkenin vatandaşları olan ana-babanın kan bağı kuralını kabul etmiş bir ülke içinde doğan bebeği vatansız olabilmektedir. Bazı zamanlar ise doğum ve evlilik gibi işlemlerde yaşanan sorunlar sebebiyle vatansızlık durumu ortaya çıkabilir. Ayrıca, azınlıklara ya da diğer başka birey ve topluluklara ilişkin yapılan ayrılıkçı politikalar da vatansızlığa neden olabilir (Dürgen, 2015: 50).

Ayrıca, vatansızlık durumu sonradan da meydana gelebilir. Çifte veya çok uyrukluğa sahip olmayan kişilere yönelik kendi devleti tarafından hukuki sonuç

doğuracak bir işlem yapılması sonucu da vatansızlık durumu ortaya çıkabilir. Arazi terk ve ilhakı sonucu oluşan vatansızlık halleri de sonradan oluşan vatansızlık için bir örnek olabilir (Hadimoğlu ve Teksoy, 2013: 223-224). Bunun yanı sıra kişi kendi iradesi ile de vatandaşlıktan çıkabilir ve yeni bir vatandaşlık kazanamayabilir. Vatandaşlığın sürekliliği kuralı çerçevesinde, vatansızlığın önlenmesi için Türk Vatandaşlığı Kanunu (TVK) m. 25.maddesinde bir takım düzenlemeler yapılmıştır (www.ysk.gov.tr, 2017). Buna göre:

“Türk vatandaşlığından çıkmak için izin isteyen kişilere aşağıdaki şartları taşımaları halinde Bakanlıkça çıkma izni veya çıkma belgesi verilebilir.

a)Ergin ve ayırt etme gücüne sahip olmak.

b)Yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanmış olmak veya kazanacağına ilişkin inandırıcı belirtiler bulunmak.

c)Herhangi bir suç veya askerlik hizmeti nedeniyle aranan kişilerden olmamak.

ç)Hakkında herhangi bir mali ve cezai tahdit bulunmamak.”

Görüldüğü üzere, Türk vatandaşlığından çıkmak isteyen kişi, başvuru esnasında başka bir ülkenin vatandaşı olmalı veya başka bir ülkenin vatandaşlığını kazanacağına dair bazı deliller sunabilmelidir. Yapılan bu düzenleme ile Türkiye *“Herkesin bir vatani olması gerektiği”* hususundaki ilkeyi dikkate almıştır. Ancak, son yıllarda görüldüğü üzere mülteci olma konusunda bazı hukuki sorunları aşmak ve daha kolay başvuru yapabilmek adına birtakım sığınmacıların bilinçli şekilde vatansız oldukları görülmektedir.

4.3. Uluslararası Düzenlemelerde Vatansızlık

Her insanın en az bir vatandaşlığa sahip olması gerektiği ile ilgili hazırlanan ilk uluslararası metin 13.04.1930 tarihinde Hollanda/Lahey’de imzalanan ‘Uyrukluk Yasalarının Çalışmasıyla İlgili Bazı Sorunlara İlişkin Sözleşme’ diğer bir adıyla Lahey Sözleşmesi’dir (www.refworld.org, 2017). Bu sözleşme devletlerin vatandaşlık konusunda uluslararası antlaşmalara, uluslararası teamül kurallarına ve hukuk ilkelerine uygun davranmaları gerektiğini belirtmektedir. Mezkûr sözleşmenin 2. maddesinde *“Kişinin, belirli bir devletin uyrukluğuna sahip olup olmadığı konusunda ortaya çıkan sorun o devletin hukuku uyarınca çözülür”* hususu ifade edilmiştir. Yani her devlet kimlerin kendi vatandaşı olup olmadığını bizzat kendi belirler. Her devletin kendi vatandaşlarının kimler olacağını belirlemekte serbest olması gerektiği uluslararası bir ilkedir. Bu ilkenin anlamı, uyrukluk hususunda her devletin kendi

ulusal yetki alanına girdiğinin yani farklı bir devletin veya kuruluşun bu hususa karışamayacağı kabul edilmesidir. Sonuç olarak, hiçbir devlet bir kimseye başka bir ülkenin vatandaşlığını veremez (Aybay, 1993: 102).

BMMYK, vatansızlığı azaltmak ve önlemek, ayrıca ülkeler arasındaki problemleri çözmek amacıyla yasal bir çerçeve oluşturan 1954 tarihli Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme ve 1961 tarihli Vatansızlığın Azaltılması Konusundaki Sözleşmenin uygulanmalarını teşvik etmektedir. Ancak Türkiye, bahse konu sözleşmelere henüz taraf olmamıştır.

1954 tarihli Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşmede vatansızlar, yabancı gibi kabul edilmiştir. Sözleşmenin 4. maddesinde taraf devletlerin kendi vatandaşlarının temel hak ve hürriyetler konusundaki haklarını vatansız statüsünde olan kişilere de uygulamasını teşvik etmiştir. Ayrıca, sözleşmenin 7. maddesinde taraf devletlerin yabancılara yönelik gerçekleştirdiği uygulamaların vatansızlara da uygulanması gerektiği ifade edilmiştir. Aynı maddede taraf devletlerin ülkede üç yıl ikamet eden vatansızlara yönelik karşılıklılık şartını kullanmamaları gerektiği belirtilmiştir. Devletlerin ülkeleri üzerindeki egemenlik haklarının doğal sonuçlarından biri ve uluslararası ilişkilerde eşitliği sağlayan bir denge aracı olan Karşılıklılık Şartı; en az iki devlet arasında uygulanan ve her birinin ülkesinde diğerinin vatandaşlarına aynı içerikli hakları karşılıklı tanımalarını ifade eden bir ilke olarak tanımlanmaktadır (Uzun ve Yavuz, 2017: 2). Ancak, hâlihazırda devletlere bakıldığında karşılıklılık şartı ile yabancılara uygulanan haklar göz önüne alınırsa yabancılar ile vatansızların eşit olmadığı görülebilir. Ayrıca, vatansız kişilere gerekli şartlarda uygulanan deport işlemlerinde hiçbir devlet tarafından kabul edilmemesinden dolayı sorunlar yaşanmaktadır.

Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşmesinin 12. maddesinde vatansızlara uygulanacak hukuk kuralları ile ilgili çıkan sorun ele alınmış olup, mezkûr maddede sorunun vatansızın hâlihazırda ikamet ettiği ülkenin hukuk kuralı uygulanacağı karara bağlanarak çözülmüştür. Bu sözleşmeye göre vatansızlara ikamet ettikleri devlet hukuku uygulanacak, henüz bir ikamete sahip olmayanlara oturdukları devletin hukuku uygulanacaktır (Dürgen, 2015: 52-53).

Sözleşmenin 31. maddesinin 1. fıkrasına göre, “*vatansızlar ancak kamu güvenliği ve kamu düzeni sebebiyle sınır dışı edilebilirler*”. Dolayısıyla, zararlı olmadıkları sürece sınır dışı edilmeleri söz konusu değildir. Ayrıca, sözleşmenin 31. maddesinin 2. fıkrasına göre ise bir vatansızın sınır dışı edilmesi kanunla belirlenen usule istinaden verilmiş bir karara dayanacaktır. Acil bir güvenlik durumu gerekmiyorsa, vatansızın suçsuzluğunun ispatlamasına, yetkili merci ya da makam tarafından özel olarak belirlenmiş kişinin huzurunda karara itiraz etmesine ve bu amaçla temsil olunmasına izin verilebilir (Karakurumer, 2007: 138).

Diğer taraftan, Türkiye’nin de 1975 yılında kabul ettiği, Uluslararası Kişi Halleri Komisyonu (International Commission on Civil Status) tarafından hazırlanan 13.09.1973 tarihli “*Vatansızlık Hallerinin Azaltılmasına Dair Sözleşme*” vatansızlığı azaltmak ve önlemek amacı ile düzenlenmiştir (www.eudocitizenship.eu, 2017). Sözleşme, çocuğun doğum yoluyla vatansız kalmasını önlemeyi ve anasının vatandaşlığını kazanmasını sağlamaya yönelik hükümler içermektedir (Erten, 2015: 26).

1989 tarihinde imzalanan Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 7. maddesinde, yeni doğan çocuğun vatandaşlığı ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Buna göre:

“Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde anne ve babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.

Taraf Devletler, özellikle çocuğun tabiiyetsiz kalması söz konusu olduğunda kendi ulusal hukuklarına ve ilgili uluslararası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlülüklerine uygun olarak bu hakların işlerlik kazanmasını taahhüt ederler”(www.uhdigm.adalet.gov.tr, 2017).

Bu sözleşmede, çocukların doğumundan hemen sonra vatandaşlık kazanma hakkına sahip olması gerektiği belirtilmiştir. Maddenin ikinci fıkrasında ise çocuğun vatansız kalma ihtimalini engellemek adına taraf devletlere sorumluluk yüklemekte ve yeni doğan çocuğun her insan gibi vatandaş olabilme hakkını temin etmektedir.

Vatandaşlığa sahip olma ve vatansızlık konularında düzenlemeler içeren birçok belge bulunmaktadır. Bunların bazıları şunlardır:

- 1957 tarihli Evli Kadınların Vatandaşlığı Sözleşmesi (Convention On The Nationality Of Married Women) (www.treaties.un.org, 2017)

- 1966 tarihli Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Sözleşme (International Covenant on Civil and Political Rights (www.ohchr.org, 2017)

- 1979 tarihli Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Her Türünün Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women) (www.ohchr.org, 2017)

- 1990 tarihli Çocuk Hakları ve Refâhı ile ilgili Afrika Antlaşması (The African Charter on the Rights and Welfare of the Child) (www.unicef.org, 2017)

- 1969 tarihli Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi (American Convention on Human Rights) (www.hrcr.org, 2017)

Bu sözleşmelerden Çocuk Hakları ve Refâhı ile ilgili Afrika Antlaşması'nın 6. maddesinde her çocuğun doğumdan sonra isim alma ve tescil edilme hakkı olduğu ifade edilerek, vatansızlık sorunu için bir düzenleme yapılmıştır. Her çocuğun doğumda adı ve tescili hakkı vardır. Ayrıca 1969 tarihli Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 20. maddesinde ise; *“Herkes bir vatandaşlık hakkına sahiptir. Her kişi, başka herhangi bir vatandaşlık hakkına sahip değilse, doğduğu topraklardaki devletin vatandaşlığı hakkına sahiptir. Hiç kimse keyfi olarak vatandaşlığından veya değiştirme hakkından mahrum edilemez”* şeklinde düzenlemeler yapılmıştır. Bahse konu düzenlemede ise vatansızlık sorunu ile ilgili herkesin vatandaşlık hakkı olduğu belirtilerek, genel bir ilke konulmuştur. Ayrıca, söz konusu ilkenin yanı sıra somut bir çözüm yolu öne sürerek doğum yerinin esas alınmasına karar verilmiştir.

Öte yandan, vatansızlık sorununun çözüme kavuşturulması ve sistematik bir düzenin ortaya konması amacıyla uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından ortaya konan diğer bir eksiklik ise 1954 ve 1961 tarihli sözleşmelere katılımın çok az olmasıdır. BMMYK tarafından 2014 yılında düzenlenen rapora göre, 1954 tarihli sözleşmeye 88 ülke, 1961 tarihli sözleşmeye ise 55 ülke taraf olmuştur. Katılımın az olması eksikliği ise kendi içinde bir sorunu daha ortaya çıkarmıştır. Bu sorun, bahse konu anlaşmaları geliştirecek ve faaliyetlerini denetleyecek bir organının oluşturulmamasıdır. 1961 tarihli sözleşmenin hazırlandığı esnada vatandaşlığa kabul istemlerinin yetkili mercilere sunulmasında vatansızlara yardım edecek bir organın kurulmasına karar verilmiş olup, sözleşme 1975 yılında yürürlüğe girdiğinde bu görev

BMMYK'ya verilmiştir. Ancak, bu konu ile ilgili sözleşmede herhangi bir hükme yer verilmemiştir (Dürgen, 2015: 53-54).

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE GÖÇ POLİTİKASININ GELİŞİMİ VE YABANCILAR HUKUKU

1. TÜRKİYE'DE GÖÇÜN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Göç Tarihine Genel Bir Bakış

İnsanoğlu, var olduğu andan itibaren daha iyi yaşam koşullarını elde etme arayışında olmuştur. Bu sebeple, tarih boyunca insanlar, bireysel ya da gruplar halinde daha iyi standartlara ulaşmak amacıyla buldukları yerden başka yerlere ikamet etmek amacıyla seyahat etmişlerdir. İnsanoğlunun genel davranış biçiminden yola çıkarak yaptığımız bu teorik yaklaşımla beraber belirtmekte fayda var ki, eskiye dayalı olarak çok az bilgiye sahip bulunmaktayız. Hz. Âdem (a.s.)'in oğullarından Kabil'in suç işlemesinden ötürü kendi toplumundan uzaklaşarak Yemen topraklarına göç etmesi ise varoluş kuramları arasında yer alan dünya sathındaki ilk göç örneğidir (Sağlam, 2010: 36). Aynı şekilde, teoloji alanına dâhil toplu göçe bir örnek vermek gerekirse, dönemin hükümdarı Firavun'un zulmünden kurtulmak amacıyla Hz. Musa (a.s.) yanında bulunan Yahudi kavminden binlerce kişiyle birlikte Mısır topraklarından göç etmek zorunda kalmıştır (Kasapoğlu, 2008: 142).

Bununla birlikte, resmi tarihte bilinen en büyük toplu göç hareketlerinin başında Kavimler Göçü gelmektedir. Hunlar, 4.yy ortalarında Çin devletinin hegemonyasından kurtulmak amacıyla batıya doğru hareket ederek, Karadeniz'in kuzeyine yerleşmiştir. Bunun sonucunda, buradan kaçan Cermen kavimleri, yıllar boyunca Avrupa kıtasını istila etmiştir. Göçün etkileri büyük olaylara sebep olmuş ve Kavimler Göçü ile bugünkü Avrupa devletlerinin temeli atılmıştır (Aksoy, 2012: 293). Doğudan batıya yönelen bu hareket, çok büyük boyutlarda siyasal, demografik, sosyal ve kültürel değişime yol açmıştır (Demirhan ve Aslan, 2015: 27). Kavimler göçü, dünyanın en büyük devletlerinden biri olarak kabul edilen Roma İmparatorluğu'nu temelinden sarsarken Avrupa'nın etnik yapısını önemli boyutlarda değiştirmiştir. Batıya doğru hızlıca ve kitlesel olarak devam eden bu hareketlilik, batıdaki kavimlerin büyük korku ve panik içine girmelerine neden olurken ya onların hâkimiyetleri altına

girmek ya da onlardan kaçmak şeklinde bir takım sonuçları ortaya çıkarmıştır (Turan, 2009: 5). Bu bağlamda, kavimler göçünün, kitlesel göçlerin tarihin seyrini değiştirebilecek seviyede önemli olduğunu gösteren güzel bir örnek olduğu söylenebilir.

Göçün tarihsel süreci incelendiği zaman, batıdan yayılan sömürgecilik anlayışı ile yeni bir göç olgusu meydana gelmiştir. Diğer bir anlatımla, sömürgecilik dönemi ile ondan önce olan dönem arasında gerçekleşen göç olaylarını birbirinden ayıran en önemli özelliğin Batı'nın iş gücü ihtiyacını karşılama amacı taşıması olduğunu öne sürebiliriz. 15. yy'de sömürgeciliğin daha kapsamlı hale gelerek uluslararası boyutlara ulaşmasıyla beraber, Batı'nın ekonomik anlamdaki temel ihtiyacı, köle ticareti ile karşılanmaya başlanmıştır. Afrika'nın çeşitli sömürge bölgelerindeki tarlalara zorla gönderilen siyahiler ne yazık ki Afrika'nın ekonomik anlamda en önemli ihraç ürünü olmuştur (Yılmaz, 2014: 1687).

Kölelik sistemi, başlangıcı bilinemeyecek ölçüde eskilere dayanmaktadır. Ancak, süreç içinde kölelik daha sistematik hale getirilerek, milyonlarca insanın aynı anda pazarlanabileceği bir ortam oluşturulmuştur. Bu açıdan bakıldığında, Avrupalı gezginlerin yenedünyalar keşfetmek amacıyla başlattıkları kıtalar arası yolculukların, dünya göç tarihinin kilometre taşlarından birini oluşturduğu söylenebilir. Bu keşifler sonucunda çok sayıda insan Amerika, Afrika ve Asya kıtalarına göçmüştür (Demirhan ve Aslan, 2015: 27). 17. yy ile 19. yy arası dönemde yaklaşık 10 milyon Afrikalı "Yeni Dünya" olarak adlandırılan Amerika kıtasında çalıştırılmak için getirilmiştir.

Aynı zaman diliminde ortaya çıkan bir diğer göç akımı ise Avrupa'dadır. Yaşanan sanayi gelişmelerinden sonra Fransa, İspanya, İngiltere, Portekiz ve Hollanda'da yaşanan nüfus fazlasının, yeni keşfedilen topraklara ya da sömürge edilen yerlere göç etmesidir. Bu süreç kapsamında; Fransızlar ilk etapta Kanada'nın Quebec bölgesini iskânlaştırmış, akabinde Kuzey Afrika'ya doğru ilerlemişlerdir. Birleşik Krallık'da yaşayan yaklaşık 18 milyon insan, 1846-1932 yılları arasında Yeni Zelanda, Kuzey Amerika, Güney Afrika ve Avustralya'ya göç etmiştir. Ayrıca, söz konusu dönemde, İtalya'da yaşayan yaklaşık 10 milyon ve Almanya'da yaşayan 5 milyon kişi de Avrupa'dan ayrılarak başka kıtalara göçmüştür. Genel bir rakam verilmesi gerekirse, Avrupa'da yaşayan toplam 55 milyon kişi 1821-1924 arası denizaşırı yollara düşüp, kendilerine yeni bir yer edinmişlerdir. Bahse konu göçmenlerden 34 milyonu

ise Amerika kıtasına gitmeyi tercih etmiştir (Unat, 2002: 31).

Uluslararası arenada değişen denklemler çerçevesinde, kölelik sistemi tartışılmaya başlanmış, zaman içinde devletler tarafından kölelik sistemi resmi olarak kaldırılmıştır. Ancak, çok eski zamanlardan kalma insanoğlunun köleleştirilmesi geleneği, her ne kadar modernleşmenin etkisiyle resmi olarak sona erdirilse de “geçici kölelik” olarak da adlandırabileceğimiz ‘sözleşmeli işçilik’ şeklinde kendini göstermiştir. Sömürgeci devletlerin ucuz iş gücü olarak kullandığı köleliğin kaldırılmasıyla meydana gelen boşluk, sözleşmeli işçiler ile doldurulmuştur. İmzaladıkları sözleşmeler üzerinde on yıl çalışma taahhüdünde bulunan mezkûr işçilerin kendi rızalarıyla bu antlaşmalara taraf oldukları ifade edilse de, insani yaşam koşullarında yaşama hakkından mahrum olan işçilere sunulan seçenekler kölelik sisteminde sunulanlardan farksızdı. Bu dönemde, yaklaşık 30 milyon Hintli Birinci Dünya Savaşı’na kadar maden ve tarlada çalıştırılmak üzere Sri Lanka, Burma, Güney Afrika, Jamaika ve Malezya’ya; milyonlarca Çinli de Pasifik Adaları, Güney Doğu Asya ve Güney Afrika’ya sevk edilmiştir (Yılmaz, 2014: 1688).

Göç tarihinin en önemli duraklarından biri ise hiç şüphesiz Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında yaşanan sorunlardır. Özellikle Birinci Dünya Savaşı’nın akabinde, birden fazla etnik unsuru bir arada tutan birçok imparatorluğun yıkılmasıyla beraber, merkezi despotik bürokrasilerle imparatorlukların çatısı altında bir arada tutulan bazı etnik gruplar arasında nefret körüklenmiş ya da mevcut olan nefret yaygınlaşarak savaşa birlikte, istenmeyen etnik grupların zorunlu ve kitlesel olarak başka yerlere göç etmesi sağlanmıştır (Çelebi, 2011: 13). Meydana gelen bu göç dalgaları, ekonomik nedenlerden ziyade, genellikle devletlerin dağılması veya kurulması sebebiyle ortaya çıkan düzensizliklerden kaynaklanması sebebiyle “mülteci” kimliği taşımaktadır. Bunun nedeni, göç eden bu toplulukların göç sebebinin temelinde hayatta kalma ve savaşlardan kaçma unsurlarının olmasıdır. Ayrıca, Birinci Dünya Savaşı’nın akabinde Osmanlı ve Avusturya imparatorluklarının dağılmasıyla Orta, Doğu ve Güney Avrupa’da etnik yapısı uyuşmayan küçük ulusal devletler oluşmaya başlamıştır. Homojen bir ulus yaratma çabası içinde olan mezkûr devletler sebebiyle Macar, Yahudi, Yunan, Sırp, Bulgar, Polonya ve Türklerden meydana gelen yeni göçmen kitleleri oluşmuştur (Unat, 2002: 32).

Diğer yandan, aynı dönemde, göç dalgalarına Nazizm'den ve Rus devriminden kaçan Yahudiler de eklenmiştir. Ayrıca, İkinci Dünya Savaşı akabinde sömürgelerin tasfiyesi ile Ortadoğu, Asya ve Afrika'da kurulan birçok bağımsız devlet içerisinde ortaya çıkan etnik çatışmalar nedeniyle de göçler yaşanmıştır. Bu göçler arasında Bangladeş örneğinde olduğu gibi yeni devletlerin de ortaya çıktığı görülmüştür. Bu kapsamda, meydana gelen olaylarla beraber göçmenler yeni bir devleti, diğer bazı durumlarda ise yeni devletler yeni göçmen gruplarını meydana getirmiştir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında milyonlarca vatandaşını kaybeden Batılı devletler, ülkelerinin yeniden kurulmasını sağlamak ve eski düzene dönmek amacıyla ilk etapta komşu ülkelerden işçi temin etmişlerdir. Avrupa coğrafyasında yeterli işgücü bulamayınca doğudan ve güneyden toplu göçler başlamıştır (Yılmaz, 2014: 1688).

Sonuç itibariyle, insanoğlunun tarihinde göçün vazgeçilmez bir olgu olduğu gözlenmektedir. Kıtık, doğal afetler, savaşlar, geçimsizlikler vb. faktörler insanoğlunun hayatında olduğu müddetçe göçün de ortadan kalkması beklenemez. Daha önce de belirtildiği gibi özellikle kitlesel göçler, insanlık tarihinde siyasal ve toplumsal değişimlere sebep olmuşlardır.

Bu açıdan bakıldığında zaman, devletlerin kendi iç siyasetlerinde belirledikleri göç politikaları kendi kaderlerini etkileyecek ölçüde önemlidir. Bu kadar önemli olduğunu düşündüğümüz göç olgusunu kendi tarihimiz açısından da incelememiz gerekmektedir. Ancak göç tarihimiz ele alınırken birçok ulusu içinde barındıran imparatorluktan ulus devlete geçiş sürecinde bir ayrıma gidilerek inceleme yapılmıştır. Bu açıdan cumhuriyet öncesi ve sonrası dönemler kendi şartları içinde ele alınarak sunulmaya çalışılmıştır.

1.2. Cumhuriyet Öncesi Türk Göç Tarihi

Göçebe bir hayattan yerleşik hayata geçerek küçük bir beylikten 600 yıl hüküm sürecek bir imparatorluğa dönüşen Osmanlı'nın kuruluşu ve çöküşü sürecinde, göç olgusu öne çıkmaktadır. Bu nedenle, göç olgusu için Anadolu coğrafyasının kaderi dahi denebilir. Türkçedeki "göçmek-konmak" gibi fiillere baktığımızda, bunlardan türetilen ve toplumumuzda önemli yeri olan birçok kelime bulunmaktadır. Göçmek fiilinden göç, göçebe, göçebelik, göçer, göçmen, göçeri, göçelge gibi kelimeler

türetilirken; konmak fiilinden ise kon, konum, konut, kondu, gecekondu, konak, konuk, konukluk, komşu, konuksever vb. çok sayıda sözcük türetilmiştir. Bu açıdan bakıldığı zaman göç olgusunun milletimiz için de değerli olduğunu söyleyebiliriz. Göç olgusu toplumsal yapıyı doğrudan etkilediği gibi karar alıcı mekanizmayı ve onun faaliyetlerini de doğrudan etkilemektedir. Yeni fethedilen bölgelere güvenlik, kalıcılık, sosyal bütünleşme vb. birçok nedenden kaynaklı insan naklinin sağlanması bunun örneklerindedir (Kesgin, 2015: 47).

Türkiye, devamı olduğu Osmanlı Devleti'nden itibaren birçok göç hareketi ile yüz yüze olan ve bu nedenle milyonlarca göçmene ev sahipliği yapan bir ülkedir. Döneminin büyük devletlerinden biri olan Osmanlı, jeopolitik bir coğrafyada yer almasından ve göç edenlerle yakın siyasal, kültürel, etnik ve dini bağlara sahip olmasından dolayı çekici bir yapıya sahiptir. Osmanlı topraklarına yapılan göçlerin tarihi incelendiğinde, bu göçlerin geçmişinin 14. yy'e kadar dayandığı belirtilmektedir. Bu dönemde, Osmanlı topraklarına yönelen göçlerin bir bölümü küçük gruplardan meydana gelirken bir kısım göçler ise daha büyük nüfusları içinde bulundurmaktadır (Demirhan ve Aslan, 2015: 34).

Cumhuriyet öncesi dönemde birçok kitlesel ve bireysel sığınma hareketleri olmuştur. Bu olaylara verilebilecek ilk örnek, 1492 yılında on binlerce Yahudi'nin İspanya'dan kovulması vakasıdır. Yaklaşık bin yıldır İber Yarımadası'nda yaşayan Yahudiler, dinlerini, gelenek ve göreneklerini terk ederek Hristiyan olmaları veya ülkeyi terk etmeleri konusunda bir seçime zorlanmışlardır. Buna istinaden birçok Yahudi, Hristiyan olmayı tercih etmiş, Hristiyan olmayı kabul etmeyen Yahudiler ise 1492 yılında İspanya'dan kovulmuştur. Yahudilerin göç ettirilmelerindeki nedenler arasında; Katolik dinini Yahudileştirmek istemeleri, ülkede dini bütünlüğün sağlanması ve sahte din değiştirmelerin önüne geçmek istenilmesi hususları yer almaktadır. Ancak İspanyollar bunlara ek olarak dönemin zenginleri olan Yahudilerin paralarını gasp etmeyi de amaçlamışlardır. Sürgün edilen Yahudilerin yaklaşık 60.000'den oluşan belli bir bölümü Osmanlı devletine sığınmıştır. İspanya' dan kovulan Yahudiler, İstanbul, Amasya, Tokat, Edirne, Selanik, Bursa gibi yerlere yerleştirilmiştir. II. Bayezid'in vilayetlere gönderdiği fermanla Yahudi göçmenlere iyi davranılmasını emretmiş, emre uymayanların ölümle cezalandırılacağını belirtmiştir. Yahudiler kendilerinin candan karşılandığının bilincindedirler. Bu konuda şöyle

demişlerdir: *"Bütün dünya barbarken ve tüm kapılar bize kapanırken Türkler bizi vatanlarına kabul etti. Bu, Yahudi ulusunun asla unutmadığı bir gerçektir. Biz Yahudiler Türkiye'de hiç acı çekmedik"* (Arslan, 2012: 204-205). Görüldüğü üzere, Osmanlı devleti 15. yy'in sonunda açık göç politikasını uygulayarak, zulüm ve baskıya maruz kalan ve modern tabiriyle sığınmacı olan kişilere sahip çıkmış, hatta mültecilik hakkından öte doğrudan vatandaşlık hakkı dahi vermiştir.

Bununla beraber, Osmanlı devletine her dönem içinde bireysel göçler de olmuştur. Bunlar arasında tarihi etkileyecek derecede önemli şahsiyetle de vardır. 17. yy'de Avusturya yönetimindeki Protestan Macarların şefi olan Thököly Imre (Tökeli İmre) ve beraberindeki halkı Avusturya İmparatoru'nun Katolik mezhebine geçmeleri için yaptığı baskılara karşı ayaklanmıştır. Ayaklanmanın ardından Osmanlı İmparatorluğu'na sığınmak zorunda kalmışlardır (Şevket ve Çapraz, 2010: 125). Söz konusu şekilde göç edenler arasında matbaacılığın öncüsü İbrahim Müteferrika ile itfaiyeciliğin öncüsü Kont Ödön Seçenyi (Seçenyi Paşa) bulunmaktadır. Ayrıca, 1699 yılında Macar Kralı Thököly Imre, ailesiyle beraber Osmanlı Devleti'ne iltica etmiştir (www.goc.gov.tr, 2017).

Osmanlı devleti açık kapı politikası kapsamında siyasi çıkarlarını da gözeterek hareket etmiştir. Ancak, siyasi sığınmacıları kabul etmesi bazı dönemlerde birtakım devletlerle savaşa girecek kadar sorunlar yaşamasına sebep olmuştur. Örnek vermek gerekirse, Rus Çarı 1. Petro'nun 27.06.1709'da Poltava'da İsveç ordusunu yenilgiye uğratmasının akabinde İsveç Kralı 12. Şarl ve onunla birlikte hareket eden Ukrayna Hetmanı Mazepa yanlarında bulunan binlerce kişiyle Osmanlı topraklarına sığınmıştır. Osmanlı Devleti bu şekilde siyasi sığınmacıları kabul etmesi nedeniyle Rusya ile sorunlar yaşamıştır (Yüksel, 2012: 180).

Başka bir örnek vermek gerekirse, 18. yy'in başında, Osmanlı Sadrı-azamı Ali Paşa'nın talebi üzerine, Avrupa'da sığınmacı olarak gezinen Macar Kralı II. Rakoczy Ferenc Osmanlı Devleti'ne göçmüştür (Gökbilgin, 1976: 9-10). Osmanlı Devleti, uluslararası ilişkiler bakımından zor zamanlar yaşadığı ve ilerleme sağlayamadığı 19. yy'de dahi siyasi sığınmacılara yönelik yardımlarından geri durmamıştır. Macar Cumhurbaşkanı Prens Lajos Kossuth'un öncülüğünde 1848 yılında başlatılan Macar Özgürlük savaşı adı altındaki ihtilal sonrası Osmanlı Devleti'ne yaklaşık 3 bin Macar sığınmıştır. Bu sığınmacıların Osmanlı topraklarına gelmesinin ardından, Macar

devletinin, mültecilerin iade edilmeleri yönündeki talepleri Osmanlı Devleti tarafından; “*şân-ı şükûh-i velinimete ve namûs-i celîl-i askeriyeye uygun olmayacağı*” gerekçesiyle reddedilmiştir. Bu esnada Osmanlı topraklarına iltica eden mültecilerin sayıları gün geçtikçe artmıştır. Osmanlı Devleti’ne sığınan kafilede Miklos Perczel, Dembinski, Moris Perczel, Meszaros, gibi ünlü Macar komutanlar yanlarında bulunan belli sayıdaki askerlerle 16.08.1849 tarihinde Osmanlı Devleti’ne iltica etmişlerdir. Akabinde başarısız ihtilal hareketinin başında bulunan Macar Cumhurbaşkanı Louis Kossuth ve beraberindekiler 19.08.1849 tarihinde Eflâk tarafından Osmanlı Devleti’ne sığınmışlardır. İhtilâlin bir diğer önemli ismi General Josef Bem ve yanındakiler de 26.08.1849 itibariyle Osmanlı topraklarına ulaşmışlardır (Gümüş, 2010: 262).

19. yy içinde Osmanlı Devleti’nin son zamanlarında yaşanmış en büyük göçler Kafkas ve Kırım göçleridir. Rusya, söz konusu dönemde bölgedeki egemenliğini kalıcı hale getirmek amacıyla askeri mücadelenin yanı sıra çeşitli yöntemleri de denemiştir. Özellikle 1856 yılında gerçekleşen Kırım Savaşı’nın ardından, bölgeye yönelik baskıcı politikasının şiddetini arttırma cihetine gitmiştir. Ruslar, Karadeniz’in kuzeyinde kalıcı bir hâkimiyet tesis etmek amacıyla Kırım ve Kafkasya’da kendisine hiçbir konuda zorluk çıkarmayan ve Osmanlı ile dini bağlarının az olduğunu değerlendirdiği Hıristiyan ağırlıklı bir nüfusu oluşturmayı hedeflemiştir. Bundan dolayı, Rusya özellikle Müslümanlar olmak üzere kendisine muhalif olan bütün kesimlere zulmetmiş olup, birçok insan haklarının yanında mülkiyet haklarına da kısıtlamalar getirmiştir. Bu şekilde egemenlik gücünü arttırmaya çalışan Rusya, bölgedeki demografik yapıyı tekrar inşa etmeye başlamıştır. Yaşanan bunca baskıya karşın Müslümanlar çareyi Osmanlı Devleti’ne sığınmakta bulmuştur. Netice itibariyle, 1783’ten bu yana Kırım’dan gelen göçmenlerin sayısı, 19. yy’in ortasından itibaren artış göstermiştir (Berber, 2011: 20).

Kafkasya muhacirleri ile Kırım muhacirlerinin göç sebepleri birbirine çok benzemektedir. Ancak, Kafkas muhacirleri Kırım muhacirlerinden farklı olarak 1859 yılına kadar Şeyh Şamil önderliğinde Rus harekâtına karşı büyük bir mücadele vermiştir. Rus zulmü karşısında zorla Rus ordusunun hizmetine girmek, Hıristiyanlaşmak ve istemedikleri yere sürgün edilmekle karşı karşıya kalan Kafkasya Müslümanları, Osmanlı topraklarına göç etmiştir. 1862’de artış gösteren göç hareketi, 1864 yılında ise en yoğun zamanını yaşamıştır. Bahse konu dönemden itibaren

Kafkasya'dan göçen çeşitli etnik gruplar belirlenen bölgelere yerleştirilmiştir (Berber, 2011: 21).

1850 ve 1864 yılları arasında Kırım Savaşı dâhil olmak üzere Rusya'nın baskılarına karşın Osmanlı Devleti'ne yapılan göçlerin sayısının kesin olarak tespiti neredeyse imkânsızdır. Ancak, arşiv kayıtları, anılar ve olayların değerlendirilmesi üzerine birtakım tarihçiler tarafından Osmanlı Devleti tarihinin en büyük göçlerinden birisi hakkında tahminler yürütülmüştür. Doktrinde yapılan tahminlerdeki ortalama rakam dönem içinde Osmanlı Devleti'ne göçenlerin sayısının 1.500.000 kişi olduğu yönündedir. Ayrıca, Nedim İpek, "İmparatorluktan Ulus Devlete Göçler" isimli kitabında geniş bir aralık bırakarak göç edenlerin sayısını 600.000 ile 2.000.000 arasına indirgemıştır (İpek, 2006: 40). Kemal Karpat ise "Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler" isimli kitabında 1859-1879 yılları arasında çoğu Çerkes uyruklu olmak üzere 2.000.000 Kafkas kökenli şahsın Osmanlı Devleti'ne göç ettiğini ve söz konusu şahıslardan 1.500.000 kişinin iskân edilebildiğini ifade etmiştir (Karpat, 2010: 170).

Diğer bir yandan, 1877-1878 yılları arasında Osmanlı Devleti ile Rusya arasında savaş yaşanmıştır. Bahse konu savaşın Türklerin göç tarihinde çok önemli bir yeri olduğu söylenebilir. Nitekim bu savaş, meydana gelen kötü tablonun yanı sıra, özellikle Balkanlarda ortaya çıkardığı siyasi değişikliklerle, büyük nüfus değişikliklerinin başlangıcı olmuştur. Savaşın yaşandığı dönemde Rusların işgal ettiği yerlerde, özellikle Kazak ve Bulgar çetelerinin Müslüman halk üzerinde kurduğu baskı büyük katliamlara ve göçlere sebebiyet vermiştir (Berber, 2011: 34). Bu dönemde ise sayıları yüzbinleri bulan göçmen toplulukları kendi doğdukları ve büyüdükleri toprakları bırakıp Osmanlı topraklarına iltica etmiştir.

Ayrıca, Osmanlı Devleti, özellikle aralarında siyasi sığınmacılar da dâhil olmak üzere birçok göçmene, yıkılmaya yüz tuttuğu ve işgal altında olduğu son dönemlerinde dahi sahip çıkmıştır. Bunun en güzel örneği ise Rusya'da yaşanan iç karışıklıktır. Birinci Dünya Savaşı'nda Rus ordularının taarruzlarının başarısızlıklarla sonuçlanması üzerine Bolşevik ayaklanması ile beraber "Lvov Hükümeti" ve akabinde "Kerensky Hükümeti" düşürülmüş olup, 07.11.1917'de Rusya'da iktidar el değiştirerek, hareketin başında yer alan Vladimir İlyiç Ulyanov (Lenin) iktidara geçmiştir. Lenin'in yaptığı baskılardan ve politikalarından rahatsız olan geniş bir

muhalefet çevresinin katılımıyla “Beyaz Gönüllüler Ordusu” adı verilen bir ordu ile isyan hareketi başlatılmıştır (Karadoğan, 2011: 137-139).

Bu çerçevede, Bolşeviklere karşı başlattıkları savaşı kaybeden, Beyaz Ordu mensubu çok sayıda asker ve yanlarında bulunan sivil Kırım’a doğru çekilmiştir. Beyaz Ordu askerleri ve siviller Rusya’nın güneyinde bulunan Kırım’da da yaşayamamışlardır. Bunun üzerine, bahsedilen bu grup gemilere binerek 1925 yılına kadar kalacakları İstanbul, Çatalca ve Çanakkale sahillerine doğru yönelmişlerdir. Beyaz Rusların, Osmanlı Devleti’ne sığındığı günlerde Osmanlı Devleti işgale uğramış ve fiilen bitmiştir. Ancak, Türkler, maruz kaldıkları bütün olumsuzluklara rağmen, sürgünler için her türlü insani desteği vermişlerdir. Osmanlı topraklarına sığınan Beyaz Ruslar burada toplam 6 yıl yaşamış olup, zaman içinde çeşitli sivil toplum kuruluşlarının yardımlarıyla farklı ülkelere göç etmişlerdir (Karadoğan, 2011: 135).

Osmanlı Devleti’nin idari ve sosyolojik yapısını derinden etkileyen savaşların akabinde meydana gelen göçmen hareketliliğini yönetmek ve yeni göçmenleri sisteme katmak için yeni göç politikasının düzenlenmesi gerekmiştir. 19. yy içinde yaşanan olaylardan sonra Muhacir ve İskân Komisyonları kurulmuş olup, devletin muhacirleri nasıl karşılayacağı, nasıl kaydedeceği, nereye nasıl yollayacağı noktasında bir yeni bir sistem düzenlenmiştir. Söz konusu dönem içinde muhacirlerin özellikleri, toplumsal yapı, devletin ihtiyaçları ve devrin yöneticilerinin dünya görüşü kapsamında bir iskân politikası yapılmıştır (Kesgin, 2015: 48).

Bahsedilen göç süreci, kamu yönetimi açısından incelendiğinde Muhacir Komisyonları dikkat çekici olarak görülmektedir. Muhacir Komisyonları ilk olarak 1860 tarihinde kurulmuş, akabinde göçmen hareketliliğinin azalmasıyla beraber lağvedilmiştir. Ancak 93 Harbinin başlaması ile yeniden kurulan Muhacir Komisyonlarının görevlerini Demirtaş;

“gelen göçmenleri misafir etmek, iskân yerlerini tespit ederek onları bu yerlere nakletmek ve gerekirse kendilerine ev-bark, hayvan ve tohum vermek, misafir olarak buldukları veya yerleştirildikleri halde henüz ürün alamayan göçmenlere yevmiye bağlayıp diğer yardımları yapmak, kışlık yakacak vermek, halkın yapacağı yardımları ve hazineden onlar için verilecek paraları kendileri için sarf etmek”

şeklinde sıralamıştır (Demirtaş, 2009: 234). Bürokratik ve uygulayıcı mekanizmalarını ve devlet kültürünün önemli bir kısmını Osmanlı Devleti’nden devralan Türkiye Cumhuriyeti, göçe dair kanun, yönetmelik vb. birçok uygulamayı

hayata geçirmiştir. Ancak, göç politikası açısından Osmanlı Devleti gibi açık kapı politikası sergilemeyen Türkiye Cumhuriyeti, ilk yıllarında daha çok ulusal bir yol çizmiştir.

1.3. Cumhuriyet Sonrası Türkiye'nin Göç Tarihi

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu, kamu politikalarının geliştirilmesi ve yönetim sisteminin dizaynı aşamalarında göç olgusu daima gündemde olmuştur. Bu kapsamda, göç, karar alıcı mekanizma tarafından her zaman tartışılmıştır. Göç ile ilgili yapılan düzenlemeler ve çalışmalar, genel insan hareketliliğinin denetiminin yanı sıra siyasi yapının şekillenmesi için de bir araç olarak kullanılmıştır. Örnek vermek gerekirse, yeni kurulan ulus devletinin inşası için ülke içindeki Gayrimüslimler ile ülke dışında bulunan Türk ırkının olanların takas edilmesi de göç olgusunun araç olarak kullanıldığının göstergesidir.

Türkiye Cumhuriyeti'nde dönemin politika belirleyicileri tarafından nüfusa yönelik yapılan mezkûr düzenlemeler, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sonrası dünya ve Anadolu'nun konjonktürel durumu ve Türkiye Cumhuriyeti'ni kuranların fikir yapıları gibi gerekçelerle savunulmaktadır. Göç politikası kapsamında yapılagelen uygulamalar ne kadar gerekliydi ve insan hakları ne kadar göz önünde bulunduruldu gibi hususlar tartışılabilir. Ancak, dönemin göç politikasını eleştirmek ve incelemek yerine, süreci demografik rakamlar üzerinden okumayı tercih ediyoruz. İçduygu, Erder ve Gençkaya'nın hazırladığı rapora göre, Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadarki süre içinde Anadolu coğrafyasında 16 milyon kişinin yaşadığı, bunların yaklaşık 13 milyonun Müslüman, kalan 3 milyon şahsın ise Gayrimüslim olduğu tahmin edilmektedir. Bahse konu 3 milyon Gayrimüslimden yaklaşık 1,5 milyonunu Rumlar, 1,2 milyonunu ise Ermeniler oluşturmaktaydı. Öte yandan, aynı dönem içinde Anadolu topraklarında yaşayan Yahudilerin nüfusu 128.000, Ermeniler ve Rumlar haricindeki diğer Hıristiyanların sayısı ise yaklaşık 176.000 olarak tahmin edilmektedir. Diğer bir ifadeyle, Anadolu coğrafyasında 1914 yılı içinde Gayrimüslimlerin nüfusu genel nüfusun yüzde 19'nu oluşturmuştur. Ancak, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından dört yıl sonra 1927 yılında toplam nüfus 13 milyondan biraz fazla olup, Gayrimüslimlerin sayısı ise

toplam nüfusun yüzde 3'nü oluşturmuştur (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 53-54).

Aynı dönem içinde, Kürt kökenli nüfusun yoğunlukla yaşadığı doğu bölgelerinde, iktidarın politikalarına karşı bir dizi ayaklanma başlatılmıştır. Bu kapsamda, bölgede isyanların devam etmesi sebebiyle, isyan eden Kürtlerin ülkenin batısına gönderilmesini içeren 1927 tarihli ve 1097 sayılı “Bazı Eşhasın Şark Menakıbından Garp Vilayetlerine Nakillerine Dair Kanun” düzenlenmiştir. Söz konusu göçle ilgili yapılan çalışmalara göre, bu sürgünün de Şeyh Sait isyanı akabindeki sürgün yasasında olduğu gibi istenen hedefe ulaşamadığı tespit edilmiştir. Yanlış yapılan politikalarla, isyancı olmayanların da Batı'ya sürgüne edilerek, gerçek manada isyan çıkarıcıların kaldığını görmekteyiz. Sonuç itibarıyla, dönemin iktidarı söz konusu sürgün kararlarında istediği sonuca ulaşamamıştır. Hatta isyancı olarak nitelendirilen grupların radikalleşmesine neden olduğu değerlendirilmeleri de yapılmaktadır (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 117-118).

Bu sindirme politikasının yanı sıra iktidar, bir diğer tamamlayıcı politikayı uygulayarak devletçi olan grupları isyan bölgelerine yerleştirmeyi amaçlamıştır. Bu şekilde, bölgede yaşayan Kürt kökenli nüfusun yoğunluğunun seyreltilmesi amaçlanmıştır. Ancak, bölgede yaşanan savaşların akabinde, göçmenlerin boşalttıkları tarım arazilerine mübadil, muhacir ve mülteciler gibi devlete bağlı unsurların yerleştirilmesinin politik olarak amaçlandığı ancak bu konuda muvaffak olunamadığı anlaşılmaktadır (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 117-118). Bu dönemi takip eden yıllarda da homojen ve tek tip bir ülke kurma politikası iktidarlar tarafından devam ettirilmiştir.

Ayrıca, Türkiye'nin politikası gereği ilk zamanlarda serbest bir göç yönetimi uygulanmaya çalışılmıştır. Örnek olarak, Balkanlardan gelecek Türk göçmenler için iskân hakkı istememe koşuluyla ülkeye yerleşme izni verilmiştir. Ancak, bir süre sonra serbest göç politikası yerine daha kontrollü bir yönetim şekline geçilmiştir. Bu yönetim şeklindeki değişikliğin temeli de 1934 tarihli “Türk kültürüne bağlılık esasına göre nüfus yoğunluğunu düzenlemek” isimli İskan Kanunu'dur. Bu yasal düzenleme ile beraber, Türk ırkından olan ve Türk kültürüne bağlı olanların Türkiye'ye göçmen veya sığınmacı şeklinde gelmelerinin önünün açılıp bunun kolaylaştırılması hedeflenmiştir. Ayrıca, bu yasa ile bu tanıma girmeyenlerin, göçmen veya sığınmacı olarak Türkiye'ye girişlerini önlenmesi amaçlanmıştır (Kesgin, 2015: 50-51).

1.3.1. Göç Alan Bir Ülke Olarak Türkiye

Birinci Dünya Savaşı ve Balkan Savaşları haricinde, Osmanlı tebaasının önemli üyelerinden Gayrimüslimlerin iradi ve gayri iradi göç etmeleri sebebiyle nüfusta ciddi azalmalar yaşanmıştır. Yeni kurulan ulus-devletin siyaseti, aslında gelen yeni göçmen grupların mezkûr nüfusun yerine ikame ettirilmesiyle gözler önüne serilmektedir. Zikredilen dönem içinde, göç ve iskân politikalarında, Müslümanlaşma ve Türkleşme olmak üzere iki ayrı boyutuyla, nüfusun millileşmesine önem verildiğini görmekteyiz. Bunun en açık örneğinin ise mübadiller olduğu söylenebilir (Goularas ve Sunata, 2015: 17-18).

Türkiye Cumhuriyeti'nde resmi olarak ilk göç hareketi, Türk-Yunan devletleri arasında 1923 yılında varılan mübadele anlaşması sonucu gerçekleşmiştir. Bunun sonucunda, yaklaşık 1.5 milyon Rum Yunanistan'a göç etmiştir. Ayrıca, Türkiye'ye ise yaklaşık 500 bin Müslüman göç etmiştir. Bahsedilen göçler, uygulamada ortaya çıkan birtakım sorunlar sebebiyle 1930 yılına kadar devam etmek zorunda kalmıştır (Ercoşkun, 2015: 22).

Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) sürecinde yaşanan çatışmalar ve baskılar nedeniyle yüz binlerce insan yaşadıkları toprakları terk etmek zorunda kalmıştır. Söz konusu savaşların akabinde kabul edilen antlaşmalarla nüfus mübadelesi birçok kez gündeme gelmiştir. Bunun yanı sıra yaklaşık 1.500.000 Rum Ortodoks Türk-Yunan Mübadele Sözleşmesi kabul edilmeden evvel Anadolu'dan Yunanistan'a göç etmek zorunda kalmıştır. Öte yandan, Lozan Konferansı'nın ilk bölümünde Türk ve Yunan heyetleri tarafından 30.01.1923'te Sözleşme ve Protokol imzalanmıştır. Bu Sözleşme ve Protokol'e göre, Yunanistan'da yaşayan Müslüman nüfusla (Batı Trakya'dakiler hariç) Türkiye'de yaşayan Rum Ortodoks nüfusun (İstanbul'daki Rumlar hariç) mübadelesi şart koşulmuştur (Şenışık, 2016: 86).

Göçmenlerinin iskân edilecekleri yerlerin belirlenmesi ve iskân edilmeleri amacıyla 13.10.1923 tarihinde "Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti" kurulmuş olup, bu kuruluş tarafından daha önceden yapılan çalışmalar da dikkate alınarak, göçmenlerin on farklı bölgeye yerleştirilmesine karar verilmiştir. Göçmenler, yaptıkları işlere göre zeytinci, çiftçi, bağcı, tütüncü olarak sınıflandırılmıştır (Şenışık, 2016: 96). Mübadele

kararının sonuçları ile ilgili olarak Devlet İstatistik Enstitüsü'nün yayınladığı rapora göre, 1923 ile 1927 yılları arasında Yunanistan'dan Türkiye'ye toplamda 456.720 Müslüman göç etmiştir. Söz konusu göçmenlerin çoğunluğu Mübadele İskan ve İmar Vekaleti yetkilileri tarafından önceden kendilerine tahsis edilmiş köy ve şehirlere yerleştirilmiştir (Goularas, 2012: 131). Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni kurulmuş bir devlet olması göz önünde bulundurulması halinde, mezkûr mübadelelerin göç politikaları ve uygulamaları açısından gayet başarılı olduğu söylenebilir.

Diğer bir önemli göç hareketi ise Yugoslavya-Makedonya'dan Türkiye'ye toplu şekilde gerçekleşen göç hareketleridir. Makedonya'da yaşayan Türk kökenli şahıslar, Türkiye'ye ilk defa 1924 yılında toplu şekilde göç etmişlerdir. Bu göçün ikincisi ise 1936 yılında meydana gelmiştir. Bu göçlerin temel sebepleri arasında, bu bölgede yaşayan Türklere karşı baskı ve zulüm politikası uygulanması vardır (Ercoskun, 2015: 22). 1953 yılında kabul edilen "Serbest Göç Anlaşması" ile beraber Makedonya'dan Türkiye'ye üçüncü göç dalgası başlamıştır. Mezkûr göçle beraber, Türklerin yoğunlukta olduğu bölgelerde Türk nüfusunun oranı önemli ölçüde azalmıştır. Söz konusu göç dalgasının durduğu 1963 yılının ardından Türklerin nüfusu oldukça azalmıştır. Bundan dolayı Türkler, Makedonya'da yaşayan azınlıklar içinde Arnavut kökenlilerden sonra ikinci sıraya düşmüşlerdir (Bozkurt, 2010: 60). Bu şekilde 1923–1960 yılları arasında göçmen, mübadil ve sığınmacılar olarak 269.101 Türk uyruklu şahıs, Yugoslavya ve Makedonya'dan Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştır. Son yapılan değerlendirmelere göre ise 1996 itibarıyla göç edenlerin sayısının 350.000 ulaştığı söylenmektedir (Dikici, 2014: 131).

Bahsi geçen döneme paralel olarak, Bulgaristan'dan Anadolu'ya çok sayıda göç yaşanmıştır. 1925 yılındaki Türk - Bulgar ikamet sözleşmesi ile beraber 1949 yılına kadar 19.833 ailede 75.877 kişi iskanlı, 37.073 ailede 143.121 kişi serbest göçmen olmak üzere toplam 56.906 ailede 218.998 kişi Türkiye'ye göç etmiştir. Ayrıca, daha sonraki dönemlerde ise 1950 -1952 yılları arasında Bulgaristan'ın tehcir ve göçe zorlaması neticesinde 154.393 kişi iskanlı göçmen olarak Türkiye'ye gelip ikamet etmiştir. 1968-1979 yılları arasında da Türkiye - Bulgaristan Yakın Akraba Göçü Anlaşması kapsamında, 116.521 kişi Türkiye'ye göç etmiş ve bu göçle beraber 1950-1952 yılları arasında gelen göçmen ailelerinden büyük bölümünün Bulgaristan'da kalan yakınlarının Türkiye'ye serbest göçmen olarak gelmeleri

sağlanmıştır. Bu şekilde parçalanmış ailelerin birleşmesi sağlanmıştır. Bulgaristan'dan Türkiye'ye yönelik son göç hareketi ise 1989 yılında Türk kökenli Müslüman Bulgar vatandaşlarının, Bulgar hükümeti tarafından göçe zorlanmaları ile başlatılmıştır. Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da görülen en yoğun ve zorunlu göç akımına üç ay boyunca maruz kalmıştır. Bu süreçte, 226.863 şahıs serbest göçmen olarak Türkiye'ye göçmüştür. Bu tarihten itibaren 1995 yılına kadar ise aralıklı olarak gelen serbest göçmenlerin sayısı 73.957 kişi olarak ifade edilmektedir (www.tbmm.gov.tr, 2017).

Diğer taraftan, Türkiye Cumhuriyeti kuruluşunun başlarında milli göç politikası haricinde birtakım adımlar atmış, yani milli ölçütlere yer vermeyerek dönemin fırsatlarından yararlanarak risk alıp ülkesine gelişmiş ülkelerden beyin göçü sağlamıştır. Bu bağlamda, 1933-1945 yılları arasında Alman Yahudilerin ve rejim karşıtlarının Türkiye'ye göç etmesi bunun en güzel örneğidir.

Almanya'da 1933 yılında iktidarı ele geçiren Hitler, aynı yıl içinde devlet memurları sisteminde yaptığı değişikliklerle saf ırktan olmayan, soyu karışık memurları görevden almıştır. Yapılan baskıların neticesinde, 1933 ile 1945 yılları arasında çok sayıda Yahudi kökenli Alman bilim adamı ve sanatçı vatandaşlıktan çıkarılarak, Heimatlos (vatansız) olarak yaşamaları istenmiştir. Bundan dolayı Yahudiler, Almanya'yı terk edip göç etmek zorunda kalmışlardır. Bahse konu dönem içinde 1935 yılında hazırlanan Nürnberg Yasaları ve 1938 yılında yaşanan Kristallnacht olayları göç hareketini oldukça hızlandırmıştır. Göçe zorlananlar arasında çok sayıda iş adamı, sanatçı, bilim adamı gibi toplumun tüm katmanlarından kalifiyeli insanlar vardır. Göç edilen ülkelerin başında ABD, Arjantin, İsviçre, Filistin ve Türkiye yer almaktadır (Arak, 2009: 244).

Sefarad Yahudilerinden sonra Yahudi göçmenler için Türkiye'nin 1933 yılında ikinci kez sığınılacak önemli bir liman olmuştur. Bu dönemde Almanya'dan gelen yaklaşık bin kişi Türkiye'ye göç etmiş, söz konusu şahıslar Türkiye'de mülteci gibi değil, adeta bir konuk gibi karşılanmıştır. Zira Türkiye bu dönemde Atatürk'ün öncülüğünde kapsamlı bir eğitim reformuna hazırlanmıştır. Kendi ülkelerinde işsiz kalan bilim insanları ve sanatçılar, eğitim reformunun hayata geçirilmesine katkı sağlamak amacıyla bizzat Atatürk tarafından Türkiye'ye davet edilmişlerdir. İlk etapta 30 bilim insanı davet edilmiş, ancak 1945 yılına kadar bu sayı artarak devam etmiştir.

Söz konusu sığınmacılar arasında, Batı Berlin Belediye Başkanlığını yapan Ernst Reuter, sürgünde 12 yıldan fazla kalmış olup, Ankara Üniversitesi'nde siyaset, yerel politika ve kent planlaması üzerine dersler vermiştir. Hukuk uzmanı Hirsch ise 10 yıl kadar süreyle Ankara ve İstanbul Üniversiteleri'nde dersler vermiş olup, hatta İstanbul Hukuk Fakültesi'nin kurulmasına dahi ön ayak olmuştur (www.dw.com.tr, 2017).

Bunun yanısıra, Türkiye, küreselleşmenin ivme kazandığı 1980'lerin başından itibaren sığınmacılar tarafından rağbet gören bir liman olmaya başlamıştır. Türkiye'nin komşularından ve Ortadoğu'nun diğer ülkelerinin zulümlerinden ve baskılarından kaçanlar Türkiye'ye gelmeye devam etmiştir. Bu kapsamda, Ortadoğu içindeki karışıklıktan kaçarak Türkiye'ye gelen ilk kitlesel mülteci grubu ise 1979 İran Devrimi'nin ardından ülkelerinden ayrılanlardır. Dönemin muhalif önder figürlerinden Ruhullah Musavi Humeyni'nin taraftarları tarafından yapılan bu devrim sonucunda ülkede siyasi ve bürokrasi alanında ciddi değişiklikler yapılmış, dönemin devrik lideri Muhammed Rıza Pehlevi'ye yakın olanlar tasfiye edilmiş ve bazıları ise sürgün edilmiştir. 1979 İran Devrimi'nden sonra devrim yapan kesime muhalif olanlar veya mağdurlar, İran'dan ayrılmak zorunda kalmalarının akabinde ilk olarak Türkiye'ye göz dikmişlerdir. Doktrinde yapılan varsayımlara göre, 1980-1991 yılları arasında Türkiye'yi kısa süreli beklemek için kullanan, esasen transit şekilde genellikle Kuzey Avrupa ülkeleri ve Avrupa'ya 1,5 milyon İranlı göç etmiştir (Kara ve Korkut, 2010: 157-158). Bu göç kapsamında, Türkiye'ye sığınanlar arasında, etnik kökenleri açısından çoğunluk Azeri ve ardından Fars ve Kürt kökenliler gelmektedir (www.goc.gov.tr, 2017). İran Devrimi merkezli göçlerin, görüldüğü üzere Türkiye'ye sığınma amaçlı yapıldığı gibi Türkiye üzerinden Avrupa ülkelerine sığınmak amacıyla da gerçekleştiği görülmektedir. Bu şekilde Türkiye'nin Ortadoğu merkezli göçlerde hem hedef hem de transit ülke olduğu anlaşılmaktadır.

Türkiye'de Afganistan ve Pakistan ülkelerinden gelen çok sayıda göçmen ve sığınmacı bulunmaktadır. Bu bölgelerden gelen göçler ilk olarak 1950'li yıllarda başlamıştır. Özellikle Afganistan'ın 1979'dan itibaren dünyanın en çok mülteci üreten ülkesi olduğu söylenebilir. Afganistan'dan dışarıya doğru akan ilk göç dalgası 1979–1989 yılları arasında ülke içinde yapılan darbeler ve Sovyet işgali neticesinde meydana gelmiştir. 1989–1992 döneminde Necibullah hükümeti ve Mücahitler arasında yaşanan çatışmalar sonucu Afganistan merkezli olarak dünyaya ikinci mülteci dalgası

yayılmaya başlamıştır. Afganistan’da muhalif silahlı kuvvetlerden Taliban hareketinin güçlenmesi ile ülke içinde başlayan savaşlar, 2001 yılına kadar devam edecek olan yeni bir göç dalgasını meydana getirmiştir. Bu göçler, ABD liderliğindeki NATO kuvvetlerinin 2001 yılında Afganistan’ı işgalinin akabinde de devam etmiştir (Güler, 2013: 110). Söz konusu mülteci akımları neticesinde özellikle İran üzerinden olmak üzere illegal olarak girişler yapılmış ve Türkiye, özellikle transit olmak üzere Afganistanlı ve Pakistanlılar için sığınma merkezi olmuştur.

Türkiye, İran Devrimi’nden sonra ikinci büyük göç dalgasına Irak üzerinden yakalanmıştır. Kuzey Irak’ın Halepçe kentinde 1988 yılında meydana gelen katliamın akabinde Türkiye yaklaşık 51 bin sığınmacıyı kabul etmiştir (Deniz, 2009, 191). Irak’ın Halepçe isimli şehrinde meydana gelen kimyasal saldırı, Irak’tan Türkiye’ye yönelik ilk zorunlu kitlesel göçü tetiklemiştir. Dönemin lideri Saddam Hüseyin’in Halepçe’ye girmiş olan İran ordusunun önünü kesmek istemesi üzerine, Kimyasal Ali lakabını kullanan Ali Hasan El Macid El Tikriti’ye verdiği emirle Halepçe’ye saldırmıştır. Saldırı sonrası bölgede konuşlanan İranlı askerlerin yanı sıra binlerce Kürt kökenli sivil zehirli gazların etkisiyle katledilmiştir. Katliamın yapıldığı yerin etnik yapısı gereği doğal olarak Türkiye’ye sığınanların çoğunluğunu Kürtler oluşturmuştur. Birkaç yıl içinde mültecilerin birçoğu Irak’a geri dönmüştür (Şahin ve Düzgün, 2015: 183).

Türkiye, Kuzey Irak’ta 1991 yılında başlayan ve yaklaşık 500.000 insanın göç etmesine sebep olan çatışmalardan da ciddi anlamda etkilenmiştir. Kuzey Irak’ın coğrafi şartlarının zorluğu ve çatışmanın başladığı mevsimin ortaya çıkardığı sıkıntılar sebebiyle, Irak vatandaşlarının kaçıışı kitlesel bir krize dönüşmüştür. Türkiye, bu dönemlerde yaşadığı terör sorunu ve Kürt halkı ile olan iletişim problemi yönünden farklı bir sınavla yüzleşmiştir. Bu açıdan, Türkiye, ilk etapta mezkûr sorunu Irak’ın içinde yaşanan ulusal bir kriz olarak değerlendirerek Iraklı sığınmacıları ülkeye almamıştır. Ancak uluslararası arenada ve ülke içerisinde oluşan tepkiler nedeniyle Türk hükümeti harekete geçmek zorunda kalmıştır. Bu bağlamda, mültecilerin kendi ülkelerinde yaşanan savaşın bitmesinin ardından ülkelerine tekrar güvenli ve sağlıklı dönebilmeleri amacıyla güvenli bir bölge oluşturulması için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) ile irtibat kurulmuştur (Ercoşkun, 2015: 24). Bunun yanı sıra 20.03.2003’te ABD ve İngiltere önderliğinde oluşturulmuş Çokuluslu Koalisyon

Kuvvetlerinin Irak'a girmesiyle birlikte Irak'ta istikrarsız yapısına tekrar dönmüştür. Hâlihazırda da istikrarsızlığını koruyan Irak'ta 2003 yılından bu yana binlerce mülteci ülkemize sığınmıştır ve sığınmaya da devam etmektedir.

Türkiye'nin tarihini etkileyen göç olaylarından bir diğeri ise coğrafi konum ve tarihi bağı olarak kendisine yakın olan Bosna Hersek savaşıdır. Yugoslavya'nın 1992 yılında fiilen parçalanmasının akabinde seçimlerde çoğunluğu elde eden Müslüman Demokratik Hareket Partisi, 15.10.1991'de bağımsızlık kararı almıştır. Bu bağımsızlık kararı yapılan referandumlarla kabul edilmiş olup, mezkûr referandum Sırlar tarafından boykot edilmiştir. AB ve ABD tarafından aynı yıl içinde bağımsız bir devlet olarak tanınan Bosna-Hersek'te bir süre sonra yaşanan çatışmalar sonucu 1320 kişi hayatını yitirmiş ve yaklaşık 700.000 kişi göç etmek zorunda kalmıştır (Bağcı, 1993: 258). Bahsedilen bu çatışmalar bununla sınırlı kalmamış, 1992 – 1995 yılları arasına kadar devam etmiştir. Üç yıldan fazla süren bu çatışmalar sırasında 100.000-110.000 arasında kişi hayatını kaybetmiş, 2 milyon kadar insan da göç etmek zorunda kalmıştır (Bilgin, 2014: 144). Bu dönem içinde Türkiye, yaklaşık 20.000 Boşnak mülteciye ev sahipliği yapmış olup, mezkûr olayın ardından ülkelerine geri dönmeyip, Türkiye'ye yerleşen binlerce Boşnak aile vardır.

Türkiye'nin yakın tarihinde yeri olan bir diğeri göç dalgası ise Kosova'dan gelmiştir. Kosova'nın 1989 yılında bağımsız yapısının sona erdirilmesi ve akabinde Kosovalı Arnavutların toplu şekilde işlerinden atılmaları sürecini Arnavutların göçe zorlanması faaliyetleri izlemiştir. Miloseviç iktidarı, zorla göçün neticesinde Kosova'nın demografik yapısını Sırlar lehine değiştirmeyi hedef edinmiştir. Arnavutların bu şekilde göçe zorlanmaları ve bölgeye komşu ülkelere gelen Sırların yerleştirilmesi Arnavutlar açısından göç kapsamında toplumsal güvenlik tehdidi oluşturmuştur (Ağır, 2014: 464-465).

Bu çerçevede, Sırp güçlerince 1999 yılının başında Racak'ta 45 sivil Arnavut vatandaşı öldürülmüştür. AB ise bu sorunları çözmek amacıyla etkili önlemler alınması konusunda harekete geçmiştir. Sonuç itibarıyla, çatışmalara siyasi bir çözüm bulunamayınca, devreye NATO girerek bir hava saldırısı başlatmıştır. NATO müdahalesinin asıl amaçlarından biri Kosova'da yaşanan etnik temizliği önlemek olsa da, aksi bir sonuç ortaya çıkarak etnik temizliğin yoğunluk kazandığı görülmüştür. Sırp güvenlik güçlerinin "At Nalı Operasyonu" olarak ifade ettikleri Kosova'daki

planlı saldırıları 20.03.1999'da başlamıştır (Ağır, 2014: 465-466).

Sonuç olarak, Kosova savaşının yaşandığı 1998-1999 yılları arasında 10.000'den fazla Arnavut kökenli şahıs hayatını kaybetmiştir. Çatışmayı daha da kötü hale getiren NATO'nun hava harekâtı sırasında yaklaşık 1,5 milyon kişi yerlerinden edilirken, bunların 863.000'i mülteci konumuna düşmüş olup, 590.000 kişi ise Kosova içerisinde yerlerinden olmuştur. ABD tarafından başlatılan İnsani Tahliye Programı çerçevesinde Makedonya'da bulunan Kosovalı Arnavut mülteciler 29 farklı ülkeye transfer edilmiş olup, 8.340 mülteci ise Türkiye'ye yerleştirilmiştir (Ağır, 2014: 466-468). Netice itibariyle, mezkûr çatışmalar sonucunda yasal ve yasadışı olarak Türkiye'ye toplamda 17.746 mülteci göç etmiştir (www.goc.gov.tr, 2017).

Son olarak da 2011 yılından bu yana iç savaşın içinde olan Suriye'den ülkemize gelen sığınmacılar bulunmaktadır. Bahse konu bu husus ileriki aşamalarda daha detaylı incelenecektir.

1.3.2. Göç Veren Bir Ülke Olarak Türkiye

Türkiye Cumhuriyeti göç alan bir özelliğe sahip olduğu gibi göç veren bir ülke konumuna da düşmüştür. Türkiye Cumhuriyeti tarihine bakıldığında zaman, Türkiye'den dışarı doğru yapılan göçün üçe ayrıldığı görülmektedir. İlk olarak, Cumhuriyetin ilk yıllarında Yunanistan ile yapılan nüfus mübadelesi neticesinde Rumların Türkiye topraklarından ayrılışı, ikinci olarak 1961 yılından başlayarak Avrupa'ya yönelen işçi göçü ve son olarak ülke içinde yaşanan sorunlardan dolayı meydana gelen bireysel ve kitlesel göçler gösterilebilir. Özellikle ikinci husus, Türkiye'nin de göç veren bir ülke olduğunu net bir şekilde göstermiştir. Hâlihazırda Türkiye dışında yaşayan Türk vatandaşlarının sayısının yaklaşık 6 milyon olduğu değerlendirilmektedir. Zikredilen nüfusun yaklaşık 5 milyonu Avrupa'da yaşamakta olup, yaklaşık 3 milyonu ise Almanya'da ikamet etmektedir (Tekelioğlu, Doğan ve Çelebi, 2014: 8). Bu göç hareketlerinden sonra Türkiye, yurt dışında en fazla vatandaşı olan ülkeler arasına ismini yazdırmıştır (Canpolat ve Ariner, 2012: 16).

Etnik-dini-tarihi boyutun baskın olduğu göç hareketleri 1960-1970'li yıllara gelindiğinde daha çok ekonomik saiklere dayalı göçlere dönüşmüştür. Bu dönemde, Avrupa'da iş bulmak amacıyla Türkiye'den dışarı yapılan kitlesel göçler ile

tanışılmıştır. Bu dönemin akabinde, 1980-1990'lı yıllar arası mülteci göçleri ve aile birleşimiyle Türkiye'den farklı ülkelere göçlerin devam ettiği görülmektedir. 1980'den sonra artık Türkiye'nin göç veren ülke olmasından ötürü, göçün bir neticesi olarak başka ülkelerde yaşayan Türk kökenli göçmen topluluklarının ortaya çıktığı görülmüştür. Bu göçlerin önemi, Türkiye diasporası ismini verebileceğimiz bir topluluğun varlığı ile ortaya çıkmaktadır (Goularas ve Sunata, 2015: 18). Ayrıca, ülkemiz dışında yaşayan Türk vatandaşları ekonomik getirisinin yanı sıra lobi çalışmaları ve seçim sonuçlarına etki etmeleri nedenleriyle siyasetin de ayrıca gündemine girmiştir (Kesgin, 2015: 56).

Bu dönem içinde, AB'de yaşanan gelişmeler sonucu konuk işçi diye bir kavram türemiştir. Ayrıca, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı kapsamında uluslararası rotasyon ilkesi kaynaklı ikili sözleşmeler ve anlaşmalar kabul edilmiştir. Bu anlaşmalar kapsamında, işçilerin sadece bir yıl çalışıp, Türkiye'ye geri dönmeleri gerekmektedir. Ancak, işçiler çeşitli sebeplerden ötürü çalıştıkları ülkelerde kalmaya devam etmişlerdir. Bundan dolayı özellikle Almanya olmak üzere AB içinde Türk vatandaşlarının sayısı önemli bir boyuta ulaşmıştır. Ayrıca, mezkûr ülkelerde çalışan işçilerin Türkiye'ye taşıdıkları dövizler Türk ekonomisini iyi yönde etkilemiştir. 1970-1980 yılları arasında Türkiye'ye yurtdışında çalışan işçiler kaynaklı olarak gelen döviz girdisinin dış ticaret açığının büyük bir bölümünü karşıladığı belirtilmektedir. Yaşanan bu denli hızlı gelişmeler sonucu dönemin Türk hükümeti, artan işgücü ihracatını düzenlemek zorunda kalmıştır. Diğer taraftan, AB'ye yapılan göçlerin ardından 1970'li yıllarda sırasıyla Avustralya, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerine geçici işçi göçü yapılmaya başlanmıştır. Avustralya ve Avrupa ülkeleri yerleşme üzerine kurulu bir göç özelliği taşıırken, gelişmemiş bir özellik taşıyan Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerine yapılan göçler ise daha çok geçici bir nitelik taşımaktadır (Kesgin, 2015: 53-56).

Diğer yandan, Türkiye'den dışarıya doğru yapılan göçlerin bir bölümü ekonomik etkenlerden ziyade ülke içinde yaşanan sorunlar ve dönemin karar alıcılarının yaptığı politikalar sebebiyle meydana gelmiştir. Türkiye Cumhuriyetinin ilk yıllarında ulusal bir devlet kurma çabalarının yanı sıra yaşanan bazı ekonomik sorunlar kapsamında aşırı milliyetçi tutumların sergilendiği görülmektedir. 1930-1940 yılları arasında gerçekleşen “Vatandaş Türkçe Konuş” kampanyaları, hem

Gayrimüslim vatandaşları hem de Türkçe bilmeyen Müslüman vatandaşlar üzerinde olumsuz etki yaratmıştır (Sepetçioğlu, 2010: 90). Bu kampanya ile beraber hem savaşın etkisini üzerinden atamamış bir toplumu aşırı milliyetçi hale getirilmiş hem de kısmi de olsa ülkede yaşayan Gayrimüslimlerin göç etmesine sebep olunmuştur. Bu kısmi göçlerin yaşandığı esnada başka türlü nedenlerden dolayı toplu göçler de yaşanmıştır. 1932 tarihinde “Türkiye’de Türk vatandaşlarına tahsis edilen sanat ve hizmetler hakkında kanun” düzenlenmiştir. Bu kanun sürgün sürecini hızlandıran faktörler arasında yer almaktadır. 1932’de çıkan kanunla, emek gerektiren işlerde sadece Türk ırkından olanların çalışması yönünde bir karar alınmıştır. Amelelik, kapıcılık, garsonluk, hademelik türünden olan işlerde Türk olmayan vatandaşların çalışması engellenerek ucuz iş gücü tesis edilmiş, ancak bu karar nedeniyle binlerce Rum, Türkiye’yi terk etmek zorunda kalmıştır (Alp, 2004: 34).

Ayrıca, Varlık Vergisi de bu uygulamalardan biridir. Azınlıklara yönelik bu ağır uygulama ile daha çok Yahudiler hedef alınmıştır. Varlık Vergisi, 1942 tarih ve 4305 sayılı kanunla oluşturulan olağanüstü malvarlığı vergisine verilen bir isimdir. Olağanüstü savaş koşullarının yarattığı yüksek kârlılığı vergilemek şeklinde resmi bir gerekçeyle uygulanan Varlık Vergisi, getirdiği büyük külfetler sebebiyle azınlıkların ülkeden göç etmesine sebep olmuştur (Dokuyan, 2014: 24-47). Akabinde, azınlıklara yönelik baskılar, 6-7 Eylül olayları ile hat safhaya ulaşmıştır. İstanbul’da yaşayan Rum azınlığa karşı 6-7.09.1955’te gerçekleşen organize toplu saldırı, Atatürk’ün Yunanistan Selanik’teki evine bomba konulmasıyla başlamıştır (Demir, 2007: 37) Bu olayların akabinde saldırıya uğrayan birçok Gayrimüslim ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Öte yandan, Kıbrıs’da Rumlarla yaşanan gerginlik sonrasında da 1964’te 12 bin Yunan pasaportlu Rum Türkiye’den sınır dışı edilmiştir (www.agos.com.tr, 2017).

Siyasi saiklerle ülkeyi terk edenler arasında Kürt vatandaşları da yer almaktadır. Özellikle PKK’nın doğu bölgesinde yaptığı zulümler ve devletin PKK ile mücadele etmek amacıyla yaptığı gerekli ve gereksiz birtakım politikalar sebebiyle bölgede yaşayan halkın çoğunluğu Türkiye içinde göç etmek zorunda kalmıştır. Ancak, bu iç göçün yanı sıra özellikle Avrupa olmak üzere dışarıya yönelik gerçekleştirilen göçler de görülmektedir. Ancak, Türkiye Cumhuriyeti tarihine bakıldığı zaman ülke dışına yapılan göçlerin çoğunluğu ekonomik ihtiyaçlardan

yapılmıştır. Günümüzde dahi bireysel olarak devam eden bu türlü ekonomik amaçlı göçler, 1990'dan itibaren siyasi sebepler gösterilerek de sığınmacı statüsünde yapılmaktadır. Bunun örnekleri en çok AB ülkelerine yapılan göçlerde görülmektedir.

2. TÜRKİYE'DE YABANCILAR HUKUKU VE GÖÇ POLİTİKASININ GELİŞİMİ

2.1. Yabancılar Hukukunun Gelişimi ve Yapılan Düzenlemeler

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana uluslararası ve ulusal gelişmeler çerçevesinde, Türkiye'de göç politikaları çok farklı şekilde görünmüştür. Bu kapsamda, göç alan ve göç veren bir ülke olarak Türkiye'nin göç politikaları hakkında doktrin de çok fazla tasnif yapılmıştır. Bahse konu şekilde Türkiye'nin göç tarihi ve gelişimi noktasında İçduygu, göç politikalarını üç döneme ayırmaktadır. Söz konusu dönemlerin ilki 1923-1950 yılları arasında ulus-devlet inşasının kuruluş dönemidir. Bu dönemin ardından 1950-1980 yılları arasındaki ulus-devlet inşasının “yerel” ve “ulusal” olarak korunma dönemidir. Üçüncü ve son dönemi ise 1980 yılından bu yana, ulus-devlet inşasının ve korunmasının “küresel” şekilde belirginleştiği dönemdir (İç duygu, 2014: 53). Görüldüğü üzere, İçduygu tasnifini araştırma konusu olan ulus-devlet üzerinden ele almaktadır. Ancak, göç politikası ve gelişimini ulus-devlet, ekonomi ve uluslararası ilişkiler açısından ele aldığımızda tasnif sayısında artış görebiliriz.

Bu açıdan bakıldığı zaman, yeni bir savaştan çıkan Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundaki ulusal devlet anlayışı ile ilk dönem kendine özgü bir politika izlemiştir. Bu kapsamda, 1923-1950 yıllarını “ulus-devlet” politikasının inşa süreci olarak nitelendirebiliriz. İlk dönem göç politikası, ulus-devlet anlayışı kapsamında nüfusun hızla etnik, dini ve kültürel açıdan homojen hale getirilmesini hedeflemiştir. Bu hedef doğrultusunda Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile beraber ülkeden bazı azınlıkların gönderilmesi ve yerine Türk, Müslüman ve Türk kültüründen olanların getirilmesi yani mübadele politikası tercih edilmiştir. Aynı dönem içinde bu hedefe yönelik olarak gayrimüslimlerin Türkiye'den göçü sağlanmış olup, Müslüman ve soydaş olanların ise Türkiye'ye göçü kurumsallaştırmıştır. Böylece dönemin siyasileri tarafından ülke içinde Türk nüfusu arttırılmaya çalışırken diğer yandan homojen bir Türk nüfusu oluşturulmaya çalışılmıştır (İçduygu, Sert ve Karaçay, 2009: 1).

1950-1980 yılları arasında göç alan bir ülkeden ziyade ekonomik saikler ve ülke içinde yaşanan karışıklıklar nedeniyle göç veren bir ülke karşımıza çıkmaktadır. Dışa açılmadan önceki son kapı olarak ifade edebileceğimiz bu dönemi ise “ekonomik” arayış dönemi olarak adlandırabiliriz. Mezkûr dönemi sadece ekonomi alanında incelememiz elbette doğru olmaz. Bahsi geçen dönem içinde, özellikle İkinci Dünya Savaşı’nın bitmesinin akabinde yaşanan kitlesel göçün etkisiyle küresel anlamda önemli düzenlemeler yapılmıştır. Türkiye, modern göç politikasını ve ilkelerini belirlemede önemli bir etkisi olan 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü’ne taraf olmuştur. Türkiye’nin daha çok göç veren bir ülke konumunda olduğu dönemde, coğrafi ve zaman yönünden çekince konularak imzalanan söz konusu uluslararası antlaşmalar, daha sonraki dönemlerde Türkiye’nin oldukça menfaatine sonuçlar doğurmuştur. Böylece, uluslararası mülteci sisteminde yoğun şekilde mülteci hareketlerine kaynaklık eden Asya, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinden gelecek olan iltica taleplerine engel olunmuştur.

Bunlar yaşanırken komşu ülkelerde yaşanan gelişmeler kapsamında 1980-2010 dönemleri arasında kitlesel göçlerde hedef ve transit bir ülke görünümü sergilediğimiz söylenebilir. Ayrıca, bu dönemde Türkiye’nin modern manada göç sorunu ile karşı karşıya kaldığını görmekteyiz. Her ne kadar siyasi ve askeri anlamda uzak da kalsak; İran, Irak, Afganistan, Bosna Hersek ve Arnavutluk gibi ülkelerde yaşanan sorunlarda ülkemizin doğrudan etkilediği görülmüştür. Ancak, yaşanan bunca göç olayına rağmen aynı dönem içinde yeterli derecede düzenleme yapılmadığı söylenebilir. 1980-2010 yılları arasındaki dönemi, göçün küresel etkisini göstermesi ve bu durumun ülkemizi etkilemesi açısından bu süreci, uygulayıcı dönem olarak adlandırabiliriz. Uygulayıcı dönem olarak adlandırdığımız bu zaman dilimi içinde, iç hukukumuzda geçmişe nazaran önemli olarak nitelendirebileceğimiz gelişmeler olmuştur. Türkiye’ye doğru yapılan kitlesel akımlar ve AB müzakereleri göç politikamızı şekillendirmiştir. Daha sonra ayrıntılı olarak ele alacağımız 1994 Yönetmeliği’ni buna örnek verebiliriz.

Öte yandan, bu dönemde AB’ye uyum süreci çerçevesinde, 2001 yılında “Katılım Ortaklığı Belgesi” imzalanmış ve 19.05.2003 tarihinde bu belge düzenlenerek AB yasalarına uyum için ulusal bir program oluşturulmuştur. Katılım Ortaklığı Belgesi’nde belirlenen kısa vadeli plana göre illegal göç ile mücadelenin güçlendirilmesine devam edilmesi ve Avrupa Komisyonu ile bir geri kabul

anlaşmasının görüşülmesi hususu ele alınmıştır. Aynı belgede belirlenen orta vadeli plana göre ise illegal göçle mücadele için AB müktesebatının kabulü ve yürürlüğe konulması, sığınma konusunda uyumun sağlanması, coğrafi kısıtlamanın kaldırılması için çaba sarf edilmesi, sığınma başvuru ve değerlendirme sisteminin iyileştirilmesi gibi hedefler konulmuştur. Ayrıca genel bir strateji belirlemek için “göç”, “iltica” ve “sınırlar” olmak üzere toplam üç tane çalışma grubu oluşturulmuştur (Demirhan ve Aslan, 2015: 40). Söz konusu çalışmaların yapıldığı sıralarda AB müktesebatına uyum sağlanması amacıyla birçok belge kabul edilmiştir. Bu belgeler; Nisan 2003 ayında yayımlanan “Türkiye’de Dış Sınırların Korunmasına İlişkin Strateji Belgesi”, Ekim 2003 ayında yayımlanan “Türkiye’nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecinde İltica Alanında Yapılması Öngörülen Çalışmalara İlişkin Strateji Belgesi (İltica Strateji Belgesi) ve “Türkiye’de Göç Yönetimi Eylem Planına Katkı Sağlayacak Strateji Belgesi (Göç Strateji Belgesi)” olarak sıralanabilmektedir (Özçürümez ve Türkay, 2011: 39).

Türkiye tarafından ikili ilişkiler çerçevesinde 24.07.2003 tarihinde hazırlanan “AB Topluluk Müktesebatının Benimsenmesine İlişkin 2003 yılı Türkiye Ulusal Programı” ise 25178 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Yoğun çalışmaların yapıldığı dönemin ardından 2004 yılı sonunda “İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı” hazırlanarak, 25.03.2005 tarihinde kabul edilmiştir. Akabinde, İçişleri Bakanlığı tarafından söz konusu eylem planının Uygulama Talimatı hazırlanarak 22.06.2006 tarihinde yürürlüğe konulmuştur. Göç politikası açısından, Türk yabancı hukukunun 1994 Yönetmeliğinden sonra gelen önemli düzenlemesi, 57 sayılı İçişleri Bakanlığı Uygulama Talimatı olarak ifade edilebilir. Daha sonra daha ayrıntılı incelenecek olan bu talimatta sığınma usulleriyle beraber mülteciler ve sığınmacıların hakları ve yükümlülükleriyle ilgili hususlar ele alınmıştır. Bahse konu uygulama talimatının akabinde 2008 yılında Ulusal Program revize edilerek Resmi Gazetede yayımlanmıştır. İçişleri Bakanlığı tarafından 2008 yılında Entegre Sınır Yönetimi ve İltica-Göç isimlerinde iki büro kurulmuştur. Son olarak, illegal göçü engellemek, sağlıklı koordine kurmak ve operasyonel faaliyetlerin en üst düzeyde izlenmesi amacıyla “Yasadışı Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu” kurulmuştur (Demirhan ve Aslan, 2015: 40). Diğer taraftan, İçduygu’nun dönemsel olarak yaptığı ayrımı 2010 ve sonrası olarak yeni bir dönem eklemenin doğru olduğunu düşünmekteyiz. Son

dönem “Arap Baharı” olarak adlandırılıp, küresel bir krize dönüşen ilişkiler ağının ülkemizi etkilemesi sonucu oluşmuştur. Özellikle Suriye iç savaşının ortaya çıkması ile belirginleşen sorunlar, ülkemizi küresel anlamda transit ve hedef anlamında göç alan en büyük ülkeler arasına getirmiştir. Bu dönemi göç politikası açısından ülkemize hâlihazırdaki ve gelecekteki muhtemel etkileri bağlamında “istikrarsızlık” dönemi olarak adlandırabiliriz.

Yukarıda genel olarak bahsi geçen Türkiye’nin göç politikası kapsamında, iç hukukumuzda mülteciler ve sığınmacılarla ilgili çok sayıda düzenlenen kanun, yönetmelik ve genelgeler bulunmaktadır. Bu belgeler kronolojik olarak incelenecektir.

2.1.1. Milli Kaynaklar

2.1.1.1. 1924 Anayasası ve 1932 Tarihli 2007 Sayılı Türkiye’de Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulması sonrasında düzenlenen 1924 Anayasası’nda mülteci ve sığınmacılarla ilgili olarak herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak, 1924 Anayasası’nın 70. maddesinde sadece Türklere has bir kısıtlamayla birtakım temel haklardan söz edilmiştir. Ters çözüm tekniğiyle yabancıların ve diğer statüde olanların mezkûr haklardan yararlanamayacağı yanığı ortaya çıkmaktadır. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş aşamasında Türk vatandaşı olmayanların temel haklarına mahal verecek düzenleme yapılmadığı söylenebilir. Ancak, daha sonraki yıllarda ulus-devlet politikası kapsamında Türk vatandaşı olmayanlara yönelik insan haklarını zedeleyen bir takım düzenlemeler de yapılmıştır. Ayrıca, 1924 Anayasasının 88. maddesinde Türk kavramından bahsedilerek, Türk Vatandaşlığını kazanma hususundan bahsetmiştir. Buna göre;

“Türkiye’de din ve ırk ayırt edilmeksizin vatandaşlık bakımından herkese ‘Türk’ denir.

Türkiye’de veya Türkiye dışında bir Türk babadan gelen yahut Türkiye’de yerleşmiş bir yabancı babadan Türkiye’de dünyaya gelip de memleket içinde oturan ve erginlik yaşına vardığında resmi olarak Türk vatandaşlığını isteyen yahut Vatandaşlık Kanunu gereğince Türklüğe kabul olunan herkes Türktür.

Türklük sıfatının kaybı kanunda yazılı hallerde olur”(www.tbmm.gov.tr, 2017).

Yukarıda geçen bu maddede, Türk vatandaşlığının tanımı yapılarak yabancı ve diğer statüde olanların kapsamı dolaylı olarak belirlenmiştir. Bunun yanı sıra 1928 tarihli ve 1312 sayılı “Türk Vatandaşlığı Kanunu” yürürlüğe girmiştir (www.kanunum.com, 2017). Bu kanunun incelenmesi halinde de Türk vatandaşı olmayanların kimler olduğunun tespiti dolaylı olarak yapılabilir.

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşunun başında mülteci ve sığınmacılarla ilgili dolaylı da olsa kanun ve yönetmelik düzenlenmemiş olup, Yunanistan ile yapılan mübadele ve Balkanlardan gelen göçmenler örneğinde olduğu gibi göç hususu ya ikili anlaşmalarla ya da bürokratik kararlarla çözülmüştür.

Diğer taraftan, daha önce de bahsi geçen yabancı ve diğer statüde olanları ilgilendirecek 1932 tarihli 2007 sayılı “Türkiye’de Türk vatandaşlarına tahsis edilen sanat ve hizmetler hakkında kanun” düzenlenmiştir. Döneminin ekonomik ve politik durumunun izlerini taşıyan mezkûr kanun, yabancıların çalışma özgürlüğünü daraltıcı bir düzenleme yaparak, özellikle imalat sanayi işçilikleri olmak üzere kunduracılıktan nakliyeciliğe, berberlikten muhasebeciliğe, hizmet sektöründen ticarete kadar birçok işte çalışmayı yabancılara yasaklamıştır. Söz konusu kanun, 27.02.2003 tarihli ve 4817 sayılı “Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunu”nun 35. maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır (Gözüküçük, 2014: 16-17). Ancak, bu yasağın 2003 yılına kadar bazı dönemlerde aktif olarak kullanıldığı görülmektedir.

2.1.1.2. 1934 Tarihli ve 2510 Sayılı İskân Kanunu

Türk Hukukunda, göçmen, mülteci ve sığınmacılara ilişkin düzenlenen ilk belge, 14.06.1934 tarihli ve 2510 sayılı İskân Kanunudur. Bu konuyla ilgili doğrudan ve dolaylı olarak 1913'ten günümüze kadar 1 adet kanunname, 53 adet yasa yürürlüğe konulmuştur. Bunlar içinde “mülteci” kavramı geçen ilk hukuk metni olan İskân Kanunu, iskân sorununu derli toplu olarak ele almıştır (Öztürk, 2014: 27). Bu kanun, ulus-devlet yapısına yönelik çalışmaların hız kazandığı, Türklüğün ve Türkçenin sayısal ağırlığının politikalarla hâkim kılındığı dönemde düzenlenmiştir. Hatta söz konusu yasal düzenlemenin siyasi amaç doğrultusunda hazırlandığı “*Türk kültürüne bağlılık ve nüfus oturuş ve yayılışının düzeltilmesi*” ifadesi ile itiraf dahi edilmiştir (www.zmo.org.tr, 2017).

Diğer bir yandan, İskân kanununa genel olarak bakıldığı zaman, kanunun temelinde toprak, güvenlik ve aşiretler konularında endişe duyulduğu görülmektedir. İskan Kanunu'nun düzenlenmesinde; nüfus sayısını yükseltmek, Türkçeyi ve Türk kültürünü yaygınlaştırmak, aşiretlerin gücünü azaltmak, toprak dağıtmak ve muhacirlere iskan vermek hususunda beş ayrı amaç gözetilmiştir (www.zmo.org.tr, 2017).

Bu kapsamda, İskân Kanunu ile beraber yurt içinde bir milyondan fazla olduğu değerlendirilen göçmenler, tespit edilen bölgelere yerleştirilmekte, sınıflandırılarak kayıt altına alınmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kanunlarında ilk defa mülteci tanımına yer veren İskân Kanunu'nda mülteci tanımı, genel kabul gören mülteci tanımından oldukça farklı düzenlenmiştir. İskân Kanunu'nun 3. Maddesinin 2.fıkrasına göre *“Türkiye'de yerleşmek maksadı ile olmayıp bir zaruret icabıyla muvakkat oturmak üzere sığınanlara mülteci denir”*. Bu tanım modern anlamdaki mülteci tanımından çok uzakta olup, daha çok sığınmacı tanımına yakın bir görünüm sergilemektedir (Öztürk, 2014: 29-30).

Bu kanunun 4. maddesinde mülteci statüsünün kazanılması için iki şart aranmaktadır. Buna göre; mülteci olmak için yerleşme niyeti ile ülkeye giriş yapmak ve Türk kültürüne bağlı kalmak gerekmektedir. Kanun koyucu tarafından iki şart da beraber aranmaktadır. Öte yandan, Türk kültürüne bağlı olmayanlar, anarşistler, casuslar, göçebe çingeneler, memleket dışına çıkarılmış olanlar ülkeye mülteci sıfatıyla giriş yapamazlar. Bunun yanı sıra bulaşıcı hastalık taşıyanlar ise doğrudan doğruya hükümet hastanelerine gönderilip tedavi edilmek şartıyla kabul edilebilirler (www.zmo.org.tr, 2017).

Diğer taraftan, kanunda demografik yapının şekillendirilmesi amacıyla dil konusunda bir ayırım yapılarak bir düzenlemeye gidilmiştir. Buna göre; *“Ana dili Türkçe olmayanların bir köy, sınıf ya da diğer başka bir grubu oluşturamayacağı; daha evvel kurulmuş olanların ise güvenlik ve kültürel nedenlerle aileleriyle birlikte uygun yerlere göç ettirileceği; Türk kültürüne bağlı olmayanların ise bölgelerin etnik yapısını etkileyecek şekilde yerleşemeyeceği ve şehirlerde yüzde onu geçmeyecek”* şekilde bulunacakları belirtilmiştir. Kanunun 10. maddesine göre, aşiretlerden, beylerden, ağalardan temin edilen toprak ve diğer gayrimenkullere, Türk ırkından olup dilini unutanların ya da dışarıdan gelecek Türk kültürüne mensup mültecilerin iklim

şartları da göz önünde tutularak iskâna tabi tutulacağı ifade edilmiştir (Öztürk, 2014: 30).

Osmanlı Devleti gibi çokuluslu bir imparatorluktan ulus-devlete geçiş elbette kolay olmayacaktır. Bu kapsamda, zora dayalı bir uygulamayla tek tipleştirme politikasının yapıldığı görülmektedir. İskân Kanunu çerçevesinde yapılan mezkûr politikanın aslında bir asimilasyon çabası olduğu eleştirisi yapılabilir. Tek parti dönemi incelendiğinde, İskân Kanununun eleştirildiği görülmemekte beraber, çok partili döneme geçişin akabinde söz konusu politikaların nispeten eleştirildiği görülmektedir. Özellikle kanunun 13. maddesinde yer alan idare amirlerine geniş ve sınırsız yetkilerin verilmesi hususu eleştirilmiştir. Bu eleştiriyi ele alan Atakbek, adli bir hüküm olmaması halinde dahi vatandaşın, icabında tek bir jandarma erinin vereceği sahte raporla evinden alınıp, yaşayamayacağı bir yere sürüldüğünü belirtmektedir (Öztürk, 2014: 31). Bu ve buna benzer konularda mezkûr kanunun hükümleri ve uygulanış şekli ile ilgili birçok eleştiri yapılmıştır.

Bu bağlamda, kanunu eleştirenler arasında yer alan İsmail Beşikçi'nin çalışmaları dikkat çekmektedir. Beşikçi'nin bu konuda hazırladığı kitabı, yayımlandığı dönemde çok dikkat çekmiş olup, resmi çevreler tarafından tepki dahi görmüştür. Beşikçi, İskan Kanunu'nun "mecburi iskan" veya "sürgün" yasası olduğunu ifade etmektedir. Beşikçi kanun içeriğinde dahi Kürt kelimesinin yer almamasını vurgulayarak, Kürtlere yönelik bilinçli bir asimilasyon politikası yapıldığını iddia etmektedir. Ayrıca, Beşikçi çalışmasında o tarihe kadar bu kanunu Kürtleri yok sayarak araştıran yazarları da eleştirmektedir. Buna karşılık, birçok araştırmacı, söz konusu kanunun yalnızca Kürtlerin asimilasyonu için çıkarılmış bir yasa olmadığını iddia ederek Beşikçi'yi eleştirmektedir (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 126-127).

Bu kanuna 1970 tarihli 1306 sayılı kanunla beraber ek maddeler konulmuştur. 2510 sayılı İskân yasası kapsamında 1306 Sayılı Ek Kanun Türkiye'de iskân politikası olarak uzun müddet yürürlükte kalmış ve uygulanmıştır. 2510 sayılı kanuna ek maddeler getiren 1306 sayılı yasanın öne çıkan özelliği, taşınmaz malları kendilerinden alınan, farklı bölgelere göç ettirilen ya da yurtdışından gelen göçmenlerin istemeleri halinde, hükümetin tespit ettiği bölgelere yerleştirebileceği, kamulaştırılan malların bedellerinin ödeneceği garantisidir (Öztürk, 2014: 32). Zaman içinde yapılan onlarca değişiklik ve düzenlemelerle adeta yamalı bohçaya

dönen 2510 sayılı İskân Kanunu son olarak 19.09.2006 tarih ve 5543 sayılı yasanın 48. maddesi gereği yürürlükten kaldırılmıştır (Erten, 2008: 45).

2.1.1.3. 1941 Tarihli ve 4104 Sayılı Muharip Yabancı Ordu Mensuplarından Türkiye'ye İltica Edenler Hakkında Kanun

1934 tarihli İskân Kanunu'nun akabinde mültecilerle ilgili olarak Belediye Kanunu'nda da bir düzenleme yapılmıştır. Belediyelerin görevleri arasına 14.04.1940 tarih ve 1580 sayılı Belediye Kanunu ile beraber "*Türkiye vatandaşı ve yabancı arasında ayırım yapılmadan, mültecileri gözetmek*" ilkesi dâhil edilmiştir. Öte yandan, dönemin şartları gereği Türkiye topraklarına sığınan askeri mülteciler ile ilgili olarak 1934 tarihli İskân Kanunu'nda yer alan tanımdan farklı şekilde uluslararası antlaşmalara uygun bir tanım yapılmaya çalışılmıştır (Yaman, 2003: 144).

Bu kapsamda, 11.08.1941 tarih ve 4104 sayılı "Muharip Yabancı Ordu Mensuplarından Türkiye'ye İltica Edenler Hakkında" kanun düzenlenmiştir. Bu kanunda, Türkiye'ye sığınan askeri mültecilerin Türkiye'ye giriş yaptıkları andan itibaren, ülkeden ayrılacakları ana kadar geçen müddette yapılması gerekenler sıralanmıştır. Ayrıca, bunlara hangi kanuna göre işlem yapılacağı belirlenmiş, yetkili organın ise hükümet olduğu karara bağlanmıştır. Hükümetin yürüttüğü bu görevle ilgili olarak özellikle Genelkurmay Başkanlığı olmak üzere birçok kurum ve kuruluşla bilgi alışverişi yapılmaktadır. Bununla beraber, bu kanun çerçevesinde, Genelkurmay Başkanlığı tarafından 13559 sayılı "Yabancı Ordu Mensuplarından Türkiye'ye İltica Edenler Hakkında Talimat" kanunu yeniden düzenlenmiştir. Söz konusu düzenleme bağlamında, askeri mültecinin tanımı yapılmış olup, kimlerin askeri mülteci sayılıp kamplara gönderileceği belirlenmiştir. Ayrıca, diğer kurumlarla işbirliği yapılması ve kampların özelliği gibi çok sayıda konu yeniden düzenlenmiştir (Yaman, 2003: 144).

Türkiye Cumhuriyeti, İkinci Dünya Savaşı'nda bilerek ve isteyerek tarafsız bir görünüm sergilemiştir. Ancak, 1939 yılından bu yana Avrupa'da meydana gelen çatışmalardan dolayı olarak etkilenmiştir. Söz konusu sorunlar çerçevesinde edinilen tecrübeler ve yaşanılması muhtemel diğer sorunlar da göz önünde bulundurularak 1941 yılında bir kanun ve bir talimatname hazırlanmıştır. Bu kanun ve talimatname hazırlanırken, Türkiye'de askeri mülteci ve gözaltı kampları konusunda yapılan çalışmalarda uluslararası hukuk kuralları ve antlaşmaları göz önünde

bulundurulmuştur. Türk yetkililer, Avrupa'dan gelen mülteci statüsündeki askerleri misafir olarak kabul edip, onlara güzel muamelede bulunmuşlardır. Ancak, iyi davranmanın yanı sıra ülke güvenliği dikkate alınarak tedbir de elden bırakılmamıştır. Bunun yanı sıra illegal olarak Türkiye'ye sığınmaya çalışan sivil mültecilerin ise talimatlar gereği derhal sınır dışı edilmişlerdir. Bahse konu hassasiyetler gereği ise birbirlerine zarar verebilecek ve ayrı saflarda savaşmış askerlerin farklı bölgelere yerleştirmeleri konusunda dikkatli olduğu anlaşılmaktadır. Gözaltı kamplarındaki nüfusun, mültecinin vatandaşı olduğu devlet ile yapılan ikili görüşmeler neticesinde düzenlendiği görülmektedir. (Yaman, 2003: 160).

2.1.1.4. 1950 Tarihli ve 5682 Sayılı Pasaport Kanunu

Türkiye'de mülteciler ile ilgili bir diğer hukuki düzenleme ise 15.07.1950 tarih ve 5682 sayılı Pasaport Kanunu'dur (www.ankara.meb.gov.tr, 2017). Bu kanun, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ve farklı bir milliyete tabi olan yabancıların Türkiye'ye giriş çıkışlarını kontrol altında tutmak için hazırlanmıştır (Taşdelen, 2011: 61). Söz konusu kanunun mültecilere ilişkin tek düzenlemesi 4. maddede yer almaktadır. Yasanın 4. maddesine göre; *“Umumiyetle mültecilerin ve iskân hakkındaki mevzuat dışında olarak yurt tutmak maksadıyla gelen yabancıların, pasaportları olsun olmasın Türkiye'ye kabulleri İçişleri Bakanlığının kararına bağlıdır”* (www.ankara.meb.gov.tr, 2017). Ayrıca, bu yasada vatansızlar ve pasaportsuzlar ile ilgili de ayrıca bir düzenleme yapılmıştır. Buna göre kanunun 26. maddesinde:

“Aşağıda yazılı şahıslara Türkiye için giriş vizesi verilmesi İçişleri Bakanlığının müsaadesine bağlıdır:
-Tabiiyetsizler (Haymatlozlar)
-Nansen pasaportu hamilleri
-Seyahat belgeleri (Afidavit, Lesepase ve saire) ve benzeri vesika hamilleri
Bu gibi belgeleri hamil bulunanlara Türkiye'den sonra gidecekleri veya geldikleri memleketlerin giriş vizesini hamil buldukları takdirde İçişleri Bakanlığının müsaadesi olmaksızın transit vize verilebilir”

hususları yer almaktadır. Pasaportu olmayan kişilere ülkeye girmeleri halinde ceza verilmemektedir. Bu şekilde anılanların durumları düzelinceye veya farklı bir ülkeye gidene kadar belli sınırlar içinde ülkede kalmalarına izin verilebilmektedir. Ayrıca, Milletler Cemiyeti'nin aktif olduğu dönemde ise Nansen Pasaportu verilmiştir. 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne göre taraf devletlerin, ülkelerinde düzenli şekilde barınan mültecilere yardımcı olmak amacıyla ülke dışına rahat şekilde çıkabilmeleri

için belge temin etmeleri gerekmektedir (Taşdelen, 2011: 61). Ancak, bahse konu kanun zaman içinde değişmiş, özellikle AB müktesebatına uyum sürecinde önemli adımlar atılmıştır.

2.1.1.5. 1950 Tarihli ve 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye’de Seyahat ve İkametleri Hakkında Kanun

Pasaport Kanunu’nun yürürlüğe girmesinden kısa bir süre sonra yabancıların ülke içindeki seyahatlerini ve yükümlülüklerini düzenleyen kanun hazırlanmıştır. 5683 sayılı Yabancıların İkamet Seyahati Hakkında Kanun 24.07.1950 tarihinde yürürlüğe girmiş olup, kanunda önceki mevzuatlara nazaran dikkat çekici olarak mülteciler ile yabancılar rejiminin eşit olduğu vurgulanmaktadır. Söz konusu yasanın özellikle 19, 20, 21 ve 22. maddeleri yabancıların Türkiye’yi terke davet ya da sınır dışı edilmeleri halleri ile ilgili hususlar mültecileri yakından ilgilendirmektedir (Barkın, 2014: 350).

Bu kanuna göre, İçişleri Bakanlığınca ülkede bulunması genel güvenliğe, siyasi ve idari şartlara aykırı olan yabancıların ve mültecilerin verilecek muayyen müddet ölçüsünde Türkiye’den ayrılması istenir. Bu zaman zarfında Türkiye’yi terk etmeyenler sınır dışı edilebilirler. Ayrıca, vatansız ya da Türk kültürüne bağlı olmayan mültecilerin sınır dışı edilmeleri konusunda da İçişleri Bakanlığı yetkilidir (www.nvi.gov.tr, 2017).

Öte yandan, 5683 sayılı yasanın gelişen güncel olaylar ve değişen politikalar kapsamında düzeltilmesi ihtiyacı hâsıl olmuştur. Bu çerçevede, yasa koyucular tarafından 14.05.1998 tarihli ve 4360 sayılı kanunla temel kanun üzerinde önemli değişikliklere gidilmiştir.

2.1.1.6. 1964 Tarihli ve 403 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu

Türk Vatandaşlık Kanunu, 11.02.1964 tarihinde 403 sayılı kararla yürürlüğe girmiş olup, sırasıyla 12.02.1981 tarihli 2383 sayılı karar, 12.06.1995 tarihli 22311 sayılı karar ve 04.06.2003 tarihli 4866 sayılı kararla değişikliğe uğramıştır (www.nvi.gov.tr, 2017). Bahse konu kanundan evvel Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin kurallar ise, esas itibarıyla göçmenlerin tâbi olacağı

düzenlemelere yer veren eski İskân Kanunu'nda düzenlenmiştir (Yılmaz, 2007: 242). Ancak, 403 sayılı kanunun gelmesi ile beraber mezkûr hususlar artık ayrıca bir kanunda ele alınmıştır.

Mülteci kavramının temelini oluşturan “Yabancı” (Foreigner) terimi sözlük anlamıyla farklı milletten olan, farklı milletle ilgili olan kimse ya da belirli bir yere ya da kimseye özgü olmama şeklinde tanımlanmıştır (Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 64). Buna göre, yabancı olarak kabul edilen kişi, başka bir devletin vatandaşı olabileceği gibi, vatansız (heimatlos) veya mülteci olabilir (Cin, 2005: 1). Bu bağlamda, Türk Vatandaşlığı Kanunu, mülteci ve sığınmacıları da ilgilendiren bir kanun görünümündedir.

Türkiye'nin vatandaşlık politikası bir dönem Türkiye dışı göç hareketleri çerçevesinde gelişmiştir. Bundan dolayı, 403 Sayılı yasanın vatandaşlığı kazanılmasından çok vatandaşlığın kaybıyla ilgili hususları içerdiği görülmektedir (Akkuşoğlu, 2006: 132). Çifte vatandaşlık hakkının kabul edilmesi ya da reddedilmesi devletlerin siyasi, kültürel ve ekonomik çıkarları ile doğrudan ilişkilidir. Bundan dolayı, kendi yurttaşları farklı ülkelere göç eden devletler çifte vatandaşlığı kabul ederken, göçmen ve işçi kabul eden ülkeler ise genel itibariyle kabul etmemektedir (Tütüncübaşı, 2011: 157).

Örnek verilmesi gerekirse, 1995 yılında 403 sayılı kanunla ilgili yapılan bir değişiklikle beraber yurt dışında yaşayarak orda çalışan ve mukim oldukları yabancı ülke vatandaşlığını seçen Türk vatandaşlarını korumak için bir düzenleme getirilmiştir. Türk vatandaşlarının bulunduğu birçok ülke çifte vatandaşlığı kabul etmediğinden dolayı Avrupa'da yaşayan birçok göçmenimiz sorunlar yaşamıştır. Söz konusu düzenlemeyle beraber, doğumla beraber Türk vatandaşı olan fakat bir süre sonra izinle vatandaşlıktan çıkanların taşınmaz temin etme ve çalışma hakları saklı tutulmuştur (Koç, Görücü ve Akbıyık, 2015: 74).

Öte yandan, Türkiye'de bir dönem aldığı göçler sebebiyle göç politikasında değişikliğe gidilmeye başlanmıştır. Bundan nedenle, 403 sayılı yasada 2003 yılında yapılmış değişiklikle beraber, Türkiye'ye yönelik düzensiz göç hareketlerine karşı düzenlemeler yapılmıştır. Bu çerçevede, 403 sayılı kanunun 5. maddesinde yer alan yabancılarla evlilik hususu önem arz etmektedir. 403 sayılı kanunun 2003 yılından

önceki halinde yer alan 5. maddeye göre yabancı uyruklu bir kadın, kağıt üzerinde evlilik yaparak Türk vatandaşlığına geçebilmektedir. Ayrıca, Türk vatandaşlığını kazanmasından sonra boşanması halinde dahi Türk vatandaşı olarak kalabilmiştir. Yapılan değişiklikle birlikte, bir Türk ile evlenen yabancı kadının Türk vatandaşlığını doğrudan kazanması uygulaması kaldırılmış olup, üç yıl evli olma şartı getirilmiştir (Akkuşoğlu, 2006: 132-133).

Bu kanun, 1964 yılından bu yana gelişen ve değişen politikalar gereği birçok değişime maruz kalmış, farklı bir ifadeyle yamalı bir bohça halini almıştır. Temeli sağlam ve yeni şartlara ayak uyduracak bir vatandaşlık kanunu düzenleme ihtiyacı hisseden kanun koyucular tarafından 2009 yılında 5901 sayılı kanun hazırlanmıştır.

2.1.1.7. 1983 Tarihli Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği

Farklı ülkelerden kaçak ya da pasaportla Türkiye'ye gelerek yabancı ülkelere birine gönderilmek veya Türkiye'de kalmak isteği ile iltica hakkı talebinde bulunan yabancıların durumunun vuzuha kavuşturulmasına kadarki süre zarfında misafir edilmesi amacıyla 29.04.1983 tarihinde "Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği" düzenlenmiştir (www.sgk.biz.tr, 2017).

Yönetmelikte sığınmacı kavramı yer almamakta olup, sadece mülteci tanımına yer verilmiştir. Yönetmeliğe göre mülteci "İltica eden kişi" olarak tanımlanmış olup, iltica ise "*ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensup oluşu veya siyasi kanaatleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve kendi devletinin himayesinden yararlanmak istemeyen kişileri*" ifade etmektedir (www.sgk.biz.tr, 2017). İltica tanımlamasında herhangi bir coğrafi sınırlamaya yer verilmemesi dikkat çekicidir (Acer, Kaya ve Gümüş, 2010: 75). Türkiye, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde coğrafi bakımından çekince koymuş ve bir dönemin en önemli göç düzenlemesi olan 1994 Yönetmeliği'nde dahi coğrafi ayrıma gitmiştir. Ancak, bahse konu yönetmelikte herhangi bir şekilde ayrıma gitmemiştir.

2.1.1.8. 1983 Tarihli ve 2922 Sayılı Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Öğrencilere İlişkin Kanun

Yabancı uyruklu öğrencilerin Türkiye’de öğrenim görmesi ve Türkiye’deki öğretim kurumlarına kabullerini düzenlemek amacıyla 19.10.1983 tarihli ve 2922 sayılı Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Öğrencilere İlişkin Kanun kabul edilmiştir (digm.meb.gov.tr, 2017). Ayrıca, kanun koyucu tarafından bu kanuna dayanılarak, 30.04.1985 tarihinde “Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Yönetmelik” düzenlenmiştir (www.yok.gov.tr, 2017).

Bu kanunun 2. maddesinde, yasanın kapsamı “*ilgili kurum ve kuruluşlar ile çeşitli anlaşmalar çerçevesinde hükümetimize yabancı hükümetler emrine verilen burslardan yararlanmak suretiyle veya kendi imkânlarıyla Türkiye ’ye gelen yabancı uyruklu öğrenciler*” olarak belirtilmiştir. Ayrıca, Türk Silahlı Kuvvetleri’ne bağlı okullara kabul edilen yabancı uyruklu öğrenciler, yasa kapsamı dışında tutulmuştur (digm.meb.gov.tr, 2017). Bu kapsamda, Türkiye’ye göç eden ve sığınanların eğitim durumları bu kanun ve yönetmelik bağlamında incelenmelidir.

2.1.1.9. 1994 Tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği

14.09.1994 tarihli ve 94/6169 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” (1994 Yönetmeliği) yürürlüğe girmiştir (www.multeci.org.tr, 2017). Bu yönetmelik, uluslararası koruma (iltica) alanında iç hukukumuzdaki ilk düzenleyici metindir (www.goc.gov.tr, 2013: 17). Yönetmelikte;

“1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi ile Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 31.01.1967 tarihli Protokol gereğince ülkemize münferiden iltica eden veya başka ülkelere iltica etmek üzere ülkemizden ikamet izni talep eden yabancılar ile topluca iltica veya sığınmak amacıyla sınırlarımıza gelen yabancılara ve olabilecek nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esasların tespiti ile görevli kuruluşların belirlenmesi”

hususunu ifade edilerek, yönetmeliğin amacı ortaya konmuştur (www.multeci.org.tr, 2017). Görüldüğü üzere yönetmelik iç hukuka göre değil, Anayasa’nın 90. maddesi gereğince (Aybay, 2007: 199), 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü esas alınarak hazırlanmıştır. Taraf olduğumuz bu

uluslararası sözleşmelerin göç politikamızın şekillenmesinde önemli bir yeri bulunmaktadır.

Bu yönetmelik ile beraber daha önce yalnızca “yabancı” ve “mülteci” olarak düzenlenen göç mevzuatımıza, “sığınmacı” ve “nüfus hareketleri” olgusu da eklenerek, genişletme cihetine gidilmiştir (Koç, Görücü ve Akbıyık, 2015: 75). Ayrıca, yönetmelikte mülteci kavramı

“Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı”

olarak tanımlanmaktadır. Diğer taraftan, mezkûr yönetmelikte sığınmacı kavramı ise Avrupa’da meydana gelen olaylardan kaçma şartı haricinde mülteci olmak için gereken şartlara haiz olan kişi olarak tanımlanmıştır. Yönetmelikte benimsenen mülteci-sığınmacı ayrımı, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’ne konulan çekince ile benzerdir (Reçber, 2014: 255). Kanun koyucu, mülteci ve sığınmacı kavramlarını uluslararası genel tanımlamadan ziyade, iltica edenlerin tabi olduğu ülkeye göre ayırmıştır.

Öte yandan, söz konusu yönetmeliğin 1. ve 2. maddeleri incelendiği zaman, Türkiye’ye yapılması muhtemel bir göç dalgası durumunda, gereken tedbirlerin neler olduğunun tespiti amacıyla yönetmeliğin düzenlendiği anlaşılmaktadır. Bundan nedenle, yönetmelik sığınmacıların savunulmasından ziyade, devletin korunmasını amaçlamaktadır (Altun ve Görel, 2016: 15-16). Yönetmeliğin 8. maddesine göre; *“Uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülüklerimiz saklı kalmak koşuluyla ve aksine bir siyasi karar alınmadıkça, nüfus hareketinin arazi avantajları da dikkate alınarak sınırda durdurulması ve sığınmacıların sınırı geçmelerinin önlenmesi esastır”* (www.multeci.org.tr, 2017). Bu kapsamda, 8. maddede yer alan hükümlerde de devletin yardımdan daha çok savunma mekanizması olarak yönetmeliği düzenlediği anlaşılmaktadır.

Ayrıca, yönetmeliğin 4. maddesi doktrinde çokça eleştirilmiştir. Söz konusu madde gereğince sığınmacıların en geç 5 gün içinde yetkili mercie müracaat etmesi gerektiği yönünde konulan hak düşürücü sürenin, temel insan haklarına tezat olduğu

belirtilmektedir. Ancak, bu madde 2006 yılında düzenlenen değişiklikle ortadan kaldırılmıştır. Buna göre, sığınmacıların makul olan en kısa süre içerisinde müracaat etmeleri şeklinde net olmayan bir süre öngörülmüştür. Ancak 2006 yılında yapılan değişikliğe en çok yapılan eleştiri ise; sığınma başvurusu kabul edilmeyenlerin 15 gün içinde Valiliğe yapacağı itiraz müddetinin gerekli durumlarda İçişleri Bakanlığı tarafından daha az süre şeklinde belirlenebileceği hükmüne ilişkindir (Altun ve Görel, 2016: 16).

Suriye iç savaşının patlak vermesinin ardından ülkemize yönelik kitlesel göçün ciddi boyutlara ulaşmasıyla beraber söz konusu yönetmelik, Geçici Koruma Yönetmeliği 61. maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.

2.1.1.10. 1995 Tarihli ve 7473 sayılı Muharip Yabancı Ordu Mensuplarından Türkiye'ye İltica Edenler Hakkında Yönetmelik

Muharip Yabancı Ordu Mensuplarından Türkiye'ye İltica Edenler Hakkında Yönetmelik, 7473 sayılı kararla 07.11.1995 tarihinde yürürlüğe girmiş olup, yönetmeliğin amacı; Türkiye'nin taraf olmadığı savaşta Türkiye'ye kabul edilen yabancı askerlerin Türkiye sınırlarından girdikleri andan ülke dışına çıkarılacağı zamana kadar gözaltına alınmalarını sağlamaktır. Gözaltı süreci içinde ayrıca, muharip yabancı ordu mensuplarının muhafazası, nakli, iskânı, giyecek, yiyecek ve sağlık ihtiyaçları da karşılanmaktadır. Bu yönetmelik, La Haye'de imzalanmış, 18.10.1907 tarihli ve 5 sayılı “Kara Harbinde Tarafsız Devletlerin ve Şahısların Hakları ve Vazifeleri Hakkında Sözleşme” hükümleri ile 4104 sayılı “Muharip Yabancı Ordu Mensuplarından Türkiye'ye İltica Edenler Hakkında Kanun” hükümlerine istinaden düzenlenmiştir (www.mevzuat.gov.tr, 2017).

Diğer yandan, yönetmelik kapsamında Türkiye'ye kabul edilenler, Türkiye'nin sınırlarına girdikleri zamandan iade olunacakları ya da farklı bir devlete gönderilecekleri ya da haklarında sürekli olarak kalma işlemi yapılacağı zamana kadar yetkili makamların denetiminde olurlar. Bu askerlerden düşmanca faaliyet gösterenlerin tespit edilmesi halinde ise yönetmelikte kendilerine bahsedilen haklardan yararlanamazlar ve anılanlar hakkında yasal işlem dahi başlatılabilir. Ayrıca, askerlerin barındığı geçici konaklama yerleri ve kamplar, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından bizzat idare edilir (www.mevzuat.gov.tr, 2017).

2.1.1.11. 2003 Tarihli ve 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun

Yabancıların Türkiye’deki çalışmalarının izne bağlanması ve söz konusu yabancılara verilecek çalışma izinleri ile ilgili esasların belirlenmesi amacıyla 06.03.2003 tarihli ve 4817 sayılı “Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun” yürürlüğe konulmuştur (www.mevzuat.gov.tr, 2017). Ayrıca, kanuna ilave olarak, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından 29.08.2003 tarihinde hazırlanan “Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği” ile yabancıların Türkiye’de çalışma usul ve esasları düzenlenmiştir (www.mevzuat.gov.tr, 2017).

Yasalarda ve uygulamalarda meydana gelen sıkıntılar 4817 sayılı kanun ile çözülmeye çalışılmış ve çalışma izinlerinin tek bir çatı altında toplanması hedeflenmiştir. Aralarında mülteci ve sığınmacıların da olduğu yabancıların farklı kamu kurum ve kuruluşları ile Bakanlıkların çalışma izni verme yetkilerinin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı çatısı altında toplanması sağlanmıştır (Gözüküçük, 2014: 19).

Ayrıca, kanunun 2. maddesinde yasanın kapsamı;

“403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 29. maddesinin 2. cümlesi ile 5680 sayılı Basın Kanununun 13. maddesi ve 231 sayılı Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğünün Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin kapsamına giren,

Bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşlarınca kanunla verilen yetkiye dayanarak çalışma izni verilen veya istihdam edilen ve Karşılıklılık ilkesi, uluslararası hukuk ve AB hukuku esasları dikkate alınarak çalışma izninden muaf tutulan yabancılar dışında,

Türkiye’de bağımlı ve bağımsız olarak çalışan yabancıları, bir işveren yanında meslek eğitimi gören yabancıları ve yabancı çalıştıran gerçek ve tüzel kişiler”

şeklinde belirlenmiştir (www.mevzuat.gov.tr, 2017). Yasaya göre, Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalarda aksi kararlaştırılmadıkça, yabancıların Türkiye’de bağımlı ya da bağımsız çalışmaya başlamadan önce izin almaları gerekmektedir. Devletin çıkarlarının gerekli kıldığı durumlarda ya da mücbir sebeplere bağlı olarak, çalışmaya başlamadan evvel ilgili makama bilgi vermek şartıyla, çalışma izni işe başlanmasından sonra da verilebilir (Koç, Görücü ve Akbıyık, 2015: 75-76). Diğer taraftan, yabancıların sahte evlilik yaparak çalışma iznine hak kazanmaları engellemek adına, eş ve çocukların çalışabilmeleri için Türkiye’de sürekli olarak beş yıl ikamet etme şartı getirilmiştir. Ayrıca, yasada mülteci ve sığınmacıların

sömürülmesinin engellenmesi, kanuni ve idari şekilde sosyal koruma hizmetlerinden de yararlanması hedeflenmiştir (Akkuşoğlu, 2006: 131).

Öte yandan kanun, yabancıların çalışması yasak olan birtakım işlerde, yabancı işçilere yönelik esneklik göstermiş olup, mezkûr yasayla beraber belirli sektörlerde yasadışı istihdamın azaltılması amaçlanmıştır. Özellikle yasadışı göç ve insan ticaretine neden olan yabancı kaçak işçi istihdamını engellemek üzere para cezaları ve ağır yaptırımlar getirilmiştir (Akkuşoğlu, 2006: 132).

2.1.1.12. 2004 Tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu

Mülteci ve sığınmacılar konusu incelendiği zaman, bahsedilen statüdeki şahısların iltica ettikleri ülkeye daha çok yasa dışı yollarla giriş yaptıkları görülmektedir. Söz konusu yasa dışı girişlerin ise göçmen kaçakçıları tarafından sağlandığı görülmektedir.

Bu kapsamda, “göçmen kaçakçılığı” suçu, 2004 tarihli 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda özel hükümlere ilişkin ikinci kitabın, “uluslararası suçlar” başlıklı birinci kısmında, “göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti” başlıklı ikinci bölüm içerisinde 79. maddede yer almaktadır. 5237 sayılı kanunun 79. maddesinin ülkemizin taraf olduğu uluslararası anlaşmalara istinaden bir gereklilik olarak düzenlediği belirtilmektedir.

Göçmen kaçakçılığı temel olarak “devletin güvenliğine karşı bir suç” özelliği taşımakta olup, ülkenin sınır güvenliğine karşı suçlar içerisinde veya Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatlerine İlişkin Kanun gibi özel kanunlarda düzenlenmesi gerektiği yönünde eleştiriler yapılmaktadır. Ayrıca, karşılaştırmalı hukuk kapsamında incelendiğinde diğer ülkelerde göçmen kaçakçılığı suçunun genel itibarıyla özel yasalarda yaptırım altına alındığı anlaşılmaktadır (Yenidünya ve Alşahin: 2009: 5).

2.1.1.13. 2006 Tarihli ve 57 Sayılı Uygulama Talimatı

Sahadaki uygulayıcı konumunda bulunan kolluk kuvvetleri için genelgeler elbette çok önemli bir hukuki belge özelliği taşımaktadır. Milletlerarası anlaşmalar, protokoller, anayasa, kanun ve hatta yönetmeliklerin yorumlanmaya ihtiyacı vardır.

Bu kapsamda, İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından 22.06.2006 tarihinde mülteciler ve sığınmacılar ile ilgili olarak 57 sayılı genelge hazırlanmıştır. Söz konusu genelge, temelde 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi, 1967 Protokolü ve 1994 Yönetmeliği baz alınarak düzenlenmiştir. Ayrıca, söz konusu genelgede personel istihdamı, başvuranların iltica usullerine erişimleri, iltica/sığınma başvurularını inceleme koşulları, sağlık yardımı, çalışma izni ve eğitim olanakları gibi uygulamaya ilişkin diğer usul ve esaslar yer almaktadır (www.multeci.org.tr, 2017).

Bununla beraber, mezkûr genelge, ilk olarak belgenin insan hakları hukukundaki yerini, Türkiye'nin AB'ye katılım sürecini ve AB'nin konuya ilişkin mevzuatını incelemiştir. Ayrıca, genelgede yer alan mülteci ve sığınmacı tanımlarında coğrafi sınırlamaya sahip Türkiye'nin 1994 Yönetmeliğinden bu yana süregelen mülteci terminolojisi yeniden tanımlanmıştır. Son olarak da iltica başvuruları ve mültecilere yönelik yapılması gerekenlerin incelendiği son bölüm ise çok detaylı şekilde ele alınmıştır (Eşsiz ve Gökçe, 2017: 19).

2.1.1.14. 2006 Tarihli 5543 Sayılı İskân Kanunu

Göçmenlerin, göçebelerin, yerleri kamulaştırılanlar ile millî güvenlik sebebiyle yapılacak iskân çalışmalarını, köylerde fiziksel yerleşimin düzenlenmesine ilişkin uygulamaya esas şartları ve alınacak tedbirleri, iskân edilenlerin hak ve yükümlülüklerini düzenlemek amacıyla 26.09.2006 tarihli ve 5543 sayılı “İskân Kanunu” yürürlüğe girmiştir (www.mevzuat.gov.tr, 2017).

Öte yandan, 2510 sayılı eski İskân Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 1934 yılında yaklaşık 17 milyona ulaşan Türkiye'nin nüfusu, 2006 yılına gelindiğinde 70 milyonu geçmiştir. Dönem içinde yaşanan gelişmeler ve mecburi iç göçler sebebiyle iskân sorunları da giderek artmıştır. Zikredilen sıkıntılardan en önemlisi olan terör eylemleri sebebiyle doğudan göçmek zorunda kalan ailelerin sayısı oldukça fazladır. Bu kapsamda, kanun koyucu tarafından yeni bir düzenleme yapılma ihtiyacı doğmuştur (İnan, 2016: 28).

Bu kanunun 3. maddesinde göçmen, “*Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunan*” kişi olarak tanımlanmıştır (www.mevzuat.gov.tr, 2017). Söz

konusu kanun da eski İskân Kanunu gibi göçmen kavramını, Türk soyu ile etnik ve kültürel bir bağlılıkla tanımlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş politikası olan ulusal devlet anlayışı çerçevesinde “Türk soyu” olarak etnik bir kalıba bağlı yapılan kanunun 2006 yılında aynı zihniyetle devam ettirilmesi de eleştirilen konular arasındadır.

Öte yandan, AB müzakereleri kapsamında, oldukça önemli bir belge olan 9. Uyum Paketi'ne hazırlık görüşmelerinin yapıldığı dönemde 5543 sayılı kanun yürürlüğe girmiştir. AB İlerleme Raporu ile ilişkilendirilerek, bu kanunun yapıma şekli ve ortaya çıktığı dönem itibariyle eleştirilmiştir (İnan, 2016: 27).

2.1.1.15. 2006 Tarihli 5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu

Türk vatandaşı ve Türkiye’de mukim yabancıların doğumlarından ölümlerine kadar kişisel ve medenî durumuna, uyrukluğuna ve bunlarda meydana gelebilecek değişikliklere ait doğal ve hukukî olayların belirlenip saptanması ve bunlarla alakalı diğer faaliyetlerin yapılması amacıyla 29.04.2006 tarihli ve 5490 Sayılı “Nüfus Hizmetleri Kanunu” yürürlüğe girmiştir (www.tuik.gov.tr, 2017).

5490 sayılı kanunun 8. ve 69. maddelerine dayanılarak 20.10.2006 tarihli “Türkiye’de Oturan Yabancıların Nüfus Kayıtlarının Tutulması Hakkında Yönetmelik” düzenlenmiştir (www.mevzuat.gov.tr, 2017). Bu kanunla beraber yabancı uyruklu şahıslara yönelik kimlik numarası uygulaması başlatılmıştır. 5490 sayılı kanunun 8. maddesine göre:

“Türkiye’de herhangi bir amaçla en az altı ay süreli yabancılara mahsus ikamet tezkeresi alan yabancılar, Genel Müdürlükçe yabancılar kütüğüne kayıt edilir. Bu kütüğe kayıt edilen yabancılar, her türlü nüfus olaylarını nüfus müdürlüklerine beyan etmekle yükümlüdürler. Diplomatik misyon mensupları bu hükmün dışındadır” (www.tuik.gov.tr, 2017).

Diğer bir ifadeyle, Türkiye’de herhangi bir sebeple en az altı ay süreyle ikamet eden yabancılara özel bir ikamet belgesi çıkarılacaktır. Söz konusu yabancı vatandaşlar aynı Türk vatandaşları gibi kendi özelinde değişen nüfus olayları hakkında yetkili mercilere bilgi vermek zorundadırlar.

Öte yandan, 5490 sayılı kanuna istinaden 23.11.2006 tarihli “Nüfus Hizmetleri

Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik” yürürlüğe girmiştir. Mezkûr yönetmeliğin “*Askerlik çağına girenlerin bildirilmesi ile yapılacak diğer bildirimler*” başlığı altındaki 165. maddesinin 4. fıkrasında mültecilerin nüfus olaylarını elektronik ortama işleyen nüfus müdürlükleri tarafından ilgili askerlik şubesine süratle bildirmesi gerektiği düzenlenmiştir (kms.kaysis.gov.tr, 2017).

2.1.1.16. 2009 Tarihli ve 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu

Türk vatandaşlığının kazanılması ve kaybına dair iş ve işlemlerin yürütülmesine ilişkin usul ve esasları belirlemek amacıyla 12.06.2009 tarihli ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu hazırlanmıştır (www.mevzuat.gov.tr, 2017). Yasanın yürürlüğe girmesiyle beraber daha önce uzun yıllar yürürlükte olan 403 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu ortadan kalkmıştır.

Söz konusu kanunda vatandaşlığın kazanılması açısından ortaya konan geleneksel ayrıma uygun şekilde, kanunun 5. maddesinde "*Türk vatandaşlığı, doğumla ya da sonradan kazanılır*" denilerek, doğumla ve sonradan kazanılma üzerinden ikili bir ayrıma gidilmiştir. Öte yandan, kanun, vatandaşlığın kaybı hallerini de iki ayrımda düzenlemiştir. Yasanın 23. maddesinin 1. fıkrasında bahse konu iki ayırım, yetkili mercii karar ve seçme hakkının kullanılması yoluyla vatandaşlığın kaybı olarak sınıflandırılmıştır. Ancak, yürürlükten kaldırılan 403 sayılı kanun ise üç kategori ile bu hususu ele almış olup, söz konusu iki ayırımın yanı sıra, kanun yoluyla kayıp başlığına da yer vermiştir. Bu kapsamda, 5901 sayılı yasa hazırlanırken “kanun yoluyla kayıp” kategorisinden vazgeçilerek artık “evlenme” vatandaşlığın kaybı sebebi olmaktan çıkmıştır (Tiryakioğlu, 2009: 27).

Diğer taraftan, 5901 sayılı yasanın vatandaşlığın kaybı açısından düzenlediği ikinci reform niteliğindeki değişiklik ise yetkili mercii kararıyla vatandaşlığın kaybı hususudur. Söz konusu yasa, yetkili mercii kararı ile vatandaşlıktan çıkarılmayı; çıkma, kaybettirme ve vatandaşlığın iptali olmak üzere üç kategoriye ayırmaktadır. 403 sayılı eski yasanın yanı sıra 5901 sayılı yasadaki kaybettirme sebeplerinin büyük bir çoğunluğuna yer verilmemiştir. Bundan dolayı, 5901 sayılı kanunun Türk vatandaşlığından çıkarma müessesini bitirdiği söylenmektedir (Tiryakioğlu, 2009: 28).

2.1.1.17. 2010 Yılında Yayınlanan Genelgeler

İçişleri Bakanlığı tarafından 19.03.2010 tarihinde mülteci ve sığınmacı sorunlarına ilişkin iki önemli belge hazırlanmıştır. Bunlardan ilki 2010/19 sayılı “Mülteci ve Sığınmacılar” genelgesi olup, söz konusu genelgede iltica-sığınma başvurusundaki ikamet harcı hususları düzenlenmiştir (www.madde14.org, 2017). Ayrıca, genelgede Türkiye’de düzensiz göçe karıştığı için ya da işlediği bir suçtan dolayı sınır dışı edilip, tekrar Türkiye’ye gelen ve hâlihazırda ikamet ettiği halde sınır dışı edilme kararı verilen kişilerin deport edilmeden önceki başvurularının inceleneceği hususu vurgulanmaktadır. Bahse konu genelge, mülteci ve sığınmacı sorunlarına yönelik olumlu bir yaklaşım sergilemesi bakımından önemli görülmele beraber, yasal düzenleme ihtiyacını ortadan kaldırmamıştır (Çetin, 2011: 5).

İçişleri Bakanlığı tarafından aynı gün yayınlanan diğer bir genelge ise “Yasa Dışı Göçle Mücadele” konulu bir düzenlemedir (www.multeci.org.tr, 2017). Bu genelgeyle beraber düzensiz göç ile mücadele çerçevesinde, “Yabancılar Misafirhaneleri” olarak isimlendirilen idari yapıların “Geri Gönderme Merkezleri” olarak anılması karara bağlanmıştır. Ayrıca, Bu merkezlerin en az 50 kişinin yaşayabileceği şekilde tasarlanıp, her ilde birer tane bulundurulmalarına kararı verilmiştir (Çetin, 2011: 5).

Öte yandan, Başbakanlık Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından “Sığınmacı/Mültecilere Ait İşlemler” başlığı ile 2010 yılında bir genelge yayınlanmıştır. Bu genelge, sığınma başvurusu yapanların refakatsiz çocuklarının söz konusu kuruma kabullerini ve kendilerine sağlanacak olanakları düzenler. Ayrıca, genelge, kadın başvurucuların taleplerini düzenleyerek, onların kadın konuk evlerine kabulleri ile ilgili esasları da belirlemektedir (www.multeci.org.tr, 2017).

Son olarak, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 16.08.2010 tarihinde “Yabancı Uyruklu Öğrenciler” konulu bir genelge yayınlanmıştır. Bu genelge de Türkiye’de yaşayan mülteci ve sığınmacıların çocuklarının eğitimleri ile ilgili önemli konular düzenlenmiştir. Buna göre; mülteci, sığınmacı ve vatansız statüsünde olan yabancılardan öğrenim belgesi olmayanların beyanlarına dayalı olarak Türkiye’de eğitim görmeleri konusunda kolaylık sağlanması hedeflenmiştir (www.multeci.org.tr,

2017).

2.1.1.18. 2012 Tarihli ve 62 Sayılı Yönerge

İçişleri Bakanlığı, Suriyeli misafirleri 1994 Yönetmeliği'nin 10. maddesine istinaden Geçici Koruma Statüsüne almıştır. Bunun akabinde yasal bir düzenleme yapma ihtiyacı duyan İçişleri Bakanlığı tarafından 30.03.2012 tarihli ve 62 sayılı “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge” düzenlenmiştir. Suriyelilerin durumuna ilişkin ilk hukuki düzenleme olan bu yönerge ile Suriyelilerin “geçici koruma” altında oldukları kabul edilmiştir. Suriyeli mültecilerin geçici koruma statüsü hâlihazırda devam etmektedir. Asgari uluslararası standartlarla uyumlu olduğu ifade edilebilecek söz konusu yönerge, açık kapı anlayışı, geri göndermeme ilkesi, kamplarda temel ihtiyaçların giderilmesi ve barınmanın sağlanması gibi hususları içermektedir (ORSAM, 2014: 11).

2.1.1.19. 2013 Tarihli ve 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)

Türkiye'de ilk defa mülteci, sığınmacı, göçmen, vatansız gibi uluslararası korumaya ihtiyaç duyan kişileri yakından ilgilendiren bir yasal düzenleme “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” (YUKK) ile yapılmıştır (www.goc.gov.tr, 2017). YUKK'un 2009 yılında hazırlanmaya başlanmış ve uzun bir çalışma sonunda taslak metni hazırlanmıştır. Bu taslak metnin 2012 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisine (TBMM) sunulmasının akabinde; YUKK, 6458 sayılı kanun olarak 04.04.2013 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmiştir. Akabinde, Cumhurbaşkanı tarafından onaylanan kanun, 11.04.2013'te Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (Erten, 2015: 4)

Bu kanun, Türkiye’de ilk olması ve önemli değişikliklere neden olması sebebiyle hemen yürürlüğe konulamamıştır. YUKK’un 125. maddesine göre;

*“Bu Kanunun;
- 122. maddesi, 123. maddesinin birinci, ikinci, beşinci ve yedinci fıkraları ile 124. maddesi hariç olmak üzere Beşinci Kısmı yayımı tarihinde,*

- Diğer hükümleri yayımı tarihinden bir yıl sonra yürürlüğe girer”

hususla kararlaştırılmıştır. Bu kanun maddesinde belirtildiği üzere yabancılarla ilgili bütün konular değil, sadece Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün teşkilatlanması konusunun hemen yürürlüğe girmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca, teşkilatlanma ile ilgili birkaç madde ve geri kalan kısımlarla ilgili olan hususlar ise bir yıl sonra yani 11.04.2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu durum ise yapılan köklü değişikliklerin hemen uygulanmasının zorluğundan kaynaklanmakta olup, ayrıca, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün bir yıllık süre zarfında kurulması ve Emniyet Genel Müdürlüğü'nün yürüttüğü faaliyetleri devralmasının sağlanmasıyla ilgilidir.

Bilindiği üzere YUKK ile beraber 04.04.2013 tarihinde İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmadan önce, uluslararası koruma kapsamındaki ve söz konusu korumaya başvuran yabancılara ilişkin tüm işlemler 1994 Yönetmeliği ve bakanlıklarca yayınlanan genelgeler çerçevesinde Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmekteydi (www.goc.gov.tr, 2017).

2.1.1.19.1. YUKK'un Hazırlanışının Nedenleri

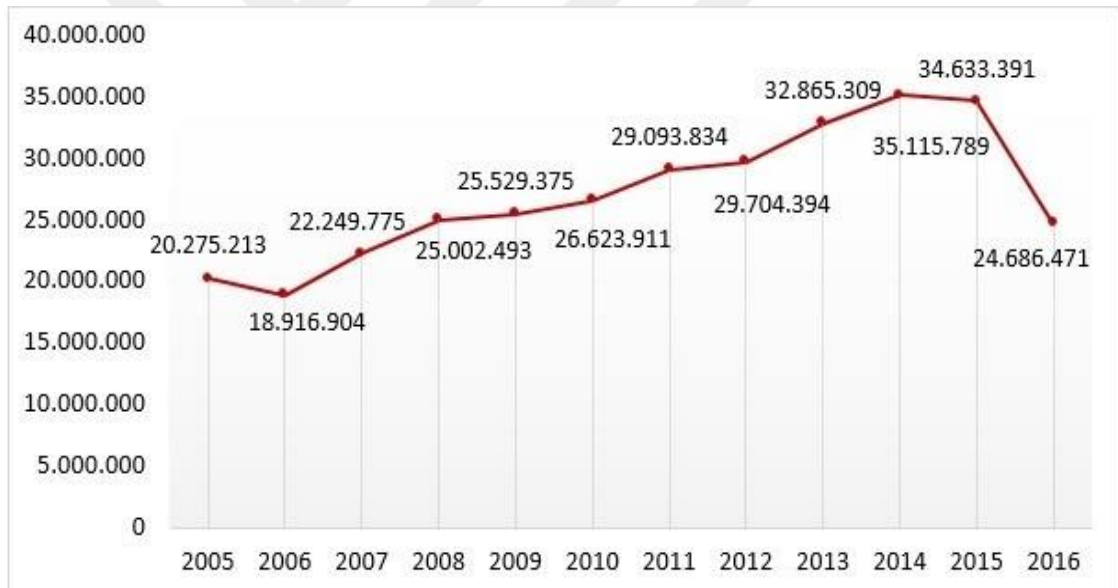
Son zamanlarda Türkiye'ye yönelik gelen kitlesel göçler kapsamında söz konusu kanunun yapılmasında geç dahi kalındığı söylenebilir. YUKK'un hangi ihtiyaca binaen düzenlendiğiyle ilgili olarak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan raporda Hukuki Etken ve AB uyum süreci olarak iki gerekçe sunulmaktadır (www.goc.gov.tr, 2013). Bunun yanı sıra YUKK'un genel gerekçesinde de söz konusu kanunun iç ve dış olmak üzere birçok nedeni olduğundan söz edilmektedir. YUKK'un hazırlanış şekli incelendiği zaman yasanın üç temelde ele alındığı görülebilir:

- Yabancıların ülkeye giriş ve ülkeden çıkışları ile ülkede ikametleri
- Uluslararası koruma
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

İlk olarak, yabancıların ülkeye giriş ve ülkeden çıkışları ile ülkede ikametleri hususunu ele almak gerekirse, YUKK'tan önce uygulanan mevzuata bakılması lazımdır. Bu yasadan önce Türkiye'ye giriş-çıkışlarla ilgili olarak 5682 sayılı Pasaport Kanunu, yabancıların Türkiye'de ikametleri ise, 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de

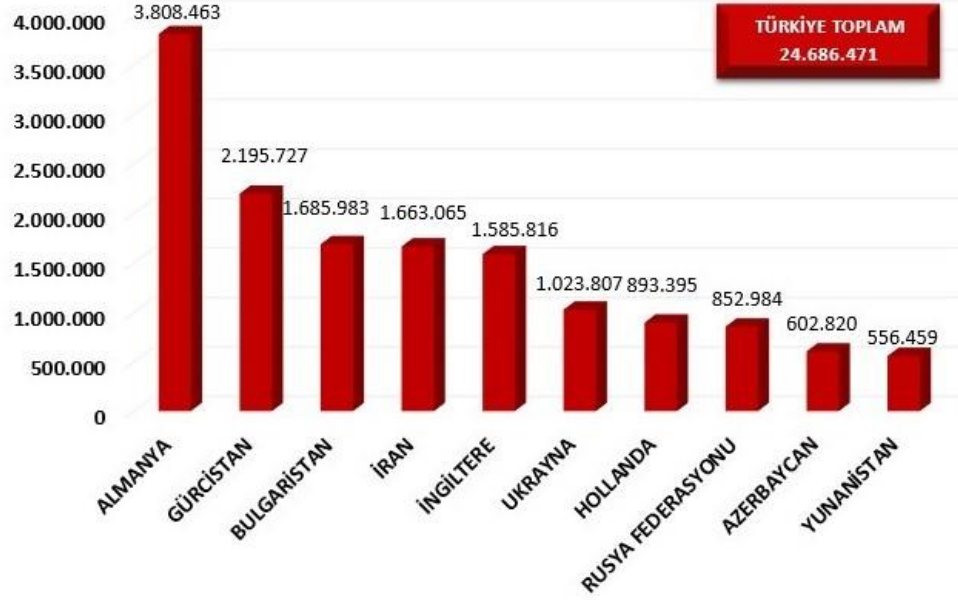
İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunda ele alınmıştır. Bahse konu kanunların ikisi de yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla, 1924 Anayasası esas alınarak hazırlanmıştır. Ayrıca, mülteci ve sığınmacı hukukunun evrensel anlamdaki en önemli anlaşması olarak nitelendirilebileceğimiz 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'den önce hazırlanmıştır. Öte yandan, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün hazırladığı rapora göre, 2013 yılında, sınır kapılarından giren yabancı uyruklu kişi sayısı 24,686,471; çıkış yapanların sayısı ise 24.718.773'tür (www.goc.gov.tr, 2017). Bu istatistik de Türkiye'nin eskiye nazaran ne kadar çok yabancı ve sığınmacı ağırladığı hakkında bize bilgi vermektedir.

Şekil 1: Yıllara Göre Türkiye'ye Giriş

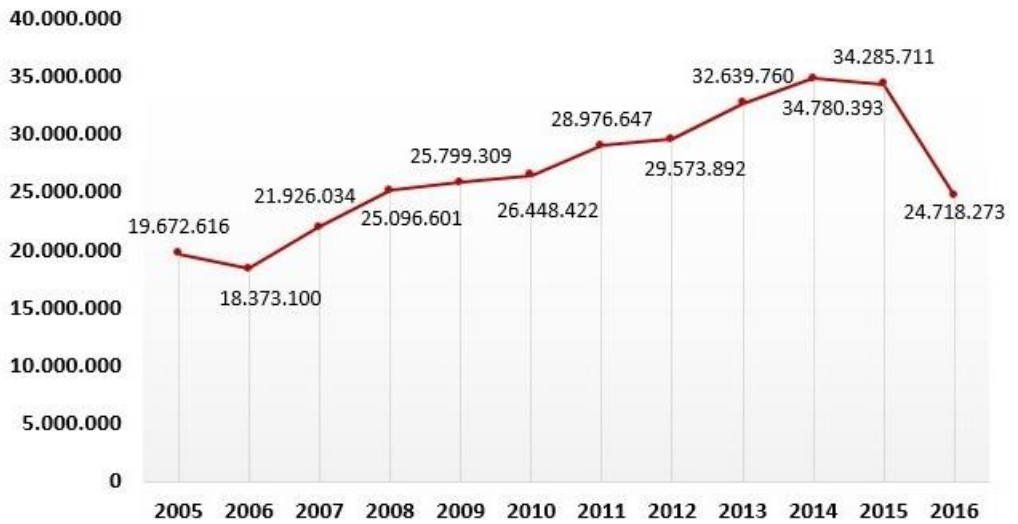
Kaynak: www.goc.gov.tr,2017

Şekil 2: 2016 Yılında Hudut Kapılarında Yapılan Girişler (İlk 10 Ülke)

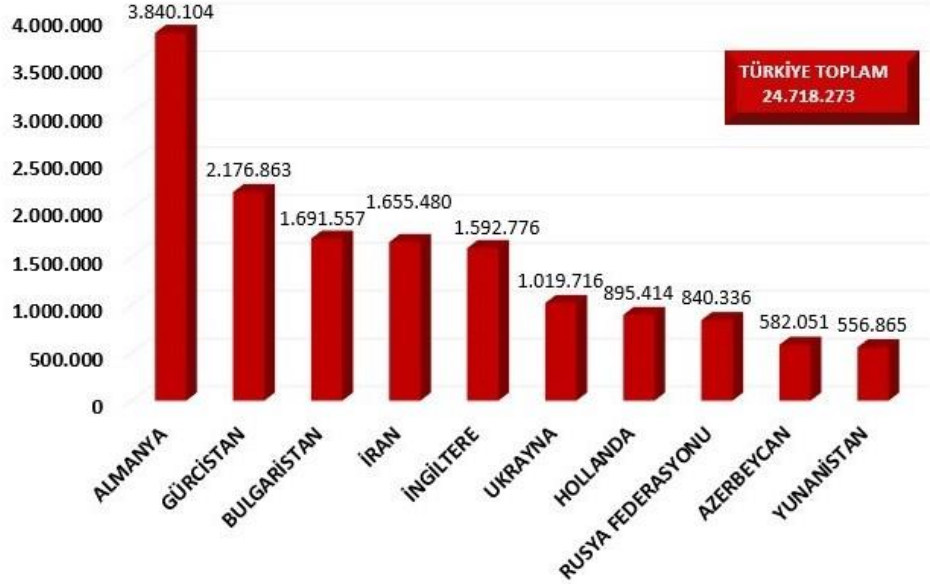
Kaynak: www.goc.gov.tr, 2017

Şekil 3: Yıllara Göre Türkiye'den Çıkış

Kaynak: www.goc.gov.tr, 2017

Şekil 4: 2016 Yılında Hudut Kapılarından Yapılan Çıkışlar (İlk 10 Ülke)

Kaynak: www.goc.gov.tr, 2017

Bunun yanı sıra Türkiye'nin batı ile doğu arasında köprü vazifesi görmesi sebebiyle Türkiye uzun yıllar transit bir ülke olma konumunu korumuş olup, son 15 yılda ise iltica bakımından hedef ülke haline gelmiştir. Ancak, daha önce yürürlüğe giren pasaport ve ikametle ilgili kanunların hazırlandığı 1950 yılında; ülkeye giriş-çıkışların az olması, göç veren ve ekonomisi küçük ölçekli bir ülke olması sebebiyle mevzuat dar kapsamlı düzenlenmiştir. Buna ek olarak, yıllar sonra yeni mevzuata ihtiyaç duyulmasıyla beraber idari düzenleme niteliğinde olan yönetmelik ve genelgelerle sorunların üstesinden gelinmeye çalışılmıştır. Bu dönem içinde yabancı, mülteci ve sığınmacılara yönelik insan hakları ve özgürlükleri ile ilgili yasakların kanundan ziyade idari nitelikli belgelerle sınırlandırılması, Anayasa'ya aykırılık yönünden tartışılmıştır. Anayasa'nın 16. maddesi gereğince içinde mülteci ve sığınmacı dâhil olmak üzere bütün yabancıların temel hak ve özgürlüklerinin uluslararası anlaşmalara uygun olarak kanunla sınırlandırılması gerektiği ilkesinin çiğnendiği eleştirileri yapılmaktadır.

Öte yandan, yeni dış politika anlayışı, uluslararası anlaşmalar ve AB'ye uyum sürecine yönelik yürütülen çalışmalar kapsamında yeni bir düzenleme yapılma ihtiyacı

hâsıl olmuştur. Bunlar arasındaki en önemli etken ise AB'ye katılım sürecinde AB müktesebatına uyum sürecidir. 2003 tarihli AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı doğrultusunda hazırlanan “İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı” (İltica ve Göç Eylem Planı) Başbakanlık tarafından 25.03.2005 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir (www.goc.gov.tr, 2013). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi(AİHM)'ne taraf olan Türkiye, AİHM'nin özellikle mülteci ve sığınmacılarla ilgili çok sayıda mahkûmiyet kararına muhatap olmuştur. Aleyhe verilen çok sayıda kararın temel sebebi olarak, Türkiye'de hâlihazırda belirli ve yeterli bir mevzuatın olmaması gösterilmektedir.

2.1.1.19.2. YUKK'un Detayları

YUKK'un hazırlanmasının amacı:

“yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları; Türkiye'den uluslararası koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamı ve uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar ile İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektir”

şeklinde belirtilmiştir. Söz konusu kanun; yabancılara ilişkin hükümler, uluslararası koruma ve teşkilatlanma olarak üç ana bölümden oluşmuştur. Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca yabancılarla ilgili en geniş ve kapsamlı temel kanuni bir düzenleme olarak YUKK'u görmekteyiz. Bu açıdan mülteci ve sığınmacı hukuku bağlamında oldukça değerli olan YUKK'un daha detaylı şekilde incelenmesi gerektiği kanaatindeyiz.

2.1.1.19.2.1. Kavramsal Çerçevde YUKK

YUKK, Türkiye'de göç politikası kapsamında hazırlanan düzenlemelerdeki tanımlardan daha farklı bir şekilde tanımlamalara başvurmuştur. Bu kanun kapsamında göç, genel tanımlamasından ziyade düzenli, düzensiz ve uluslararası koruma olarak üç açıdan ele alınmıştır. YUKK'a göre uluslararası koruma ise mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsünü ifade etmektedir. Kanunun “Tanımlar” kısmında, mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma kavramlarına açıklık getirilmemiştir. Ayrıca, üç statünün yanı sıra daha sonra geçici koruma getirilerek

Türkiye’de uluslararası koruma dört statüde incelenmeye başlanacaktır.

Öte yandan, YUKK’a göre yabancı kavramı Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişi olarak ifade edilmiştir. Vatansız kavramı ise hiçbir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı bulunmayan ve yabancı sayılan kişi olarak tanımlanmıştır.

2.1.1.19.2.2. Geri Gönderme Yasağı (Non-Refoulement)

Bu ilkeye evrensel açıdan baktığımız zaman temel hak ve özgürleri içinde barındırdığını görmekteyiz. Uluslararası sözleşmelerde Non-Refoulement ilkesi olarak yer alan Geri Gönderme Yasağı genel anlamıyla, sığınmacı veya mültecinin ırk, din, milliyeti belli bir toplumsal gruba mensubiyet veya siyasî düşünce sebebiyle hayat veya özgürlüğünün tehdit altında olduğu ülkelere tekrar gönderilmemesi gerektiği anlamına gelir (Taneri, 2012: 46).

Geri Gönderme Yasağı ilkesinin uluslararası pozitif metinlerde ortaya çıkışı 1933 Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme’nin 3. maddesinde yer almaktadır. Ayrıca, bu ilke İkinci Dünya Savaşı’nın akabinde 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’nin 33. maddesinde ve 1967 protokolünde bulunmaktadır. Bunların yanı sıra söz konusu ilke uluslararası ve bölgesel birçok anlaşmalarda kendine doğrudan ve dolaylı olarak yer bulmuştur. İlkenin yer aldığı anlaşmaları şu şekilde sıralayabiliriz.

- 1966 Asya Afrika Mülteci İlkeleri (m.3)
- 1969 Afrika Birliği Teşkilatı Mülteci Sözleşmesi (m.3)
- 1969 Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi (m.22)
- 1984 Cartagena Bildirgesi (3.Bölüm)
- Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (m.7)
- Arap Ülkelerinde Mültecilerin Durumunu Düzenleyen Arap Sözleşmesi (m.8)
- 1957 tarihli Avrupa Suçluların İadesi Sözleşmesi (m.3)
- Kanun Dışı, Keyfi ve Yargısız İnfazların Etkili Bir Şekilde Önlenmesi ve Soruşturulması Hakkında Prensipler (m. 5)
- Kanun Dışı, Keyfi ve Yargısız İnfazların Etkili Bir şekilde Önlenmesi ve Soruşturulması Hakkında Prensipler (m. 5)

- Kaybolmaya Karşı Herkesin Korunması Hakkında Bildiri (m. 8)

Türk hukuku açısından geri gönderme yasağı yeni kullanılan bir ilke değildir. Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin hükümlerine istinaden söz konusu ilke, YUKK'un 4. maddesinde belirli ve anlaşılır şekilde yer almıştır. Ayrıca, bu ilke Türk Ceza Kanunu'nun suçluların iadesini düzenleyen 18. maddesinde de bulunmaktadır. Mezkûr kanunun 18. maddesine göre; *“suçluların, düşünce suçu veya siyasi suç, ırkı, dini, belirli bir gruba mensubiyeti nedeniyle, kendisini talep eden ülkeye geri gönderilirse işkence ve benzeri insanlık dışı uygulamalara maruz kalacağı konusunda geçerli sebepler varsa, bu ülkelere geri iade edilmemeleri gerektiği”* hususu dile getirilmektedir.

YUKK'un 4. maddesinde:

“Kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez”

hususunu yer almaktadır. Bu kanun maddesiyle beraber, geri gönderme yasağı ilkesi ilk defa Türk hukukunda yasal temelde kendisine yer bulmuştur. Özellikle, toplu göçlerde, iltica etmek isteyen şahısların çokluğu sebebiyle hızlı bir müdahalede bulunmak zorunda kalan devlet, iltica taleplerini yeterli bir şekilde inceleyememektedir. Bu kapsamda, devlet kendisini korumak amacıyla farklı uygulamalara gidebilmektedir. Bu uygulamalardan birisi ise haklı bir zulüm korkusundan hedef ülkeye sığınmak isteyen şahısları sınırda güvenli bir bölgeye yerleştirmektir. Bu durumda kendi ülkesine almayarak onlara farklı şekilde yardım eden devletin, bunu yapmakla geri gönderme ilkesine aykırı hareket ettiği söylenemez (Altınsoy, 2015: 93).

2.1.1.19.2.3. YUKK'a Göre Türkiye'ye Giriş

Daha önce yürürlüğe giren 5682 sayılı Pasaport Kanunu'nda Türk vatandaşları ve yabancıların Türkiye'ye girişi hususu ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. YUKK'un kabul edilmesiyle beraber Pasaport Kanunu'nda yabancıların girişi ile ilgili hususların çoğu yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak, Pasaport Kanunu'nda yabancıların giriş-çıkışı ile ilgili birtakım hususlar mevcudiyetini korumaktadır.

YUKK'ta yabancıların yurda girişiyle ilgili yapılan düzenlemeler, Pasaport Kanunu'nda daha önce yer alan düzenlemelerle benzerlik göstermekte olup, ayrıca bazı farklı düzenlemeler de yer almaktadır. YUKK'ta yapılan yeni düzenlemeler arasında giriş şartları yer almakta olup, yabancıların yurda giriş yapabilmesi için şu şartlar aranmaktadır:

- Giriş sınır kapılarından yapılmalıdır
- Giriş geçerli pasaport veya pasaport yerine geçen belgelerle yapılmalıdır
- Mezkûr belgelerin, vize, vize muafiyeti veya ikamet izin süresinin bitiminden itibaren en az altmış gün süreli olması gerekmektedir
- Yabancıların Türkiye'ye giriş için kural olarak vizesi bulunmalıdır
- Yabancı, vize muafiyeti kapsamında olsa dahi, YUKK'un 15. maddesinin 1. fıkrasında yer alan "vize verilmeyecek yabancılar"dan olmamaları gerekmektedir (Erten, 2015:12-13). Bu şartların tamamlanması halinde bir yabancı yasal olarak Türkiye'ye giriş yapmış olmaktadır.

Ayrıca, yabancıların vize süreleri ile ilgili yapılan ilk düzenleme, Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunu'nun 3. maddesinin 1. fıkrasında Türkiye'de bir aydan fazla kalacak yabancılar için ikamet tezkeresi zorunluluğu ile beraber yapılmıştır. Ancak, söz konusu süreyle ilgili ayrıca düzenleme yapma ihtiyacı duyan Bakanlar Kurulu, 22.12.2003 tarihli ve 6641 sayılı kararıyla (www.resmigazete.gov.tr, 2017), 30 günlük süreyi 90 güne çıkarmıştır. Akabinde, Bakanlar Kurulu 10.10.2011 tarih ve 2306 sayılı bir karar alarak, (www.resmigazete.gov.tr, 2017), "*Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanununun 3. maddesinin 1. fıkrasındaki süre, vize muafiyet süresi veya vizede belirtilen kalış süresi yeterli ise yabancıların Türkiye'den çıktığı gün itibarıyla önceki 180 gün zarfında 90 gün olarak uygulanır*" hususunu ifade etmiştir. Böylece 6641 sayılı karar yürürlükten kalkmış, uluslararası mevzuata yakın bir karar alınmıştır.

Bu süreyle ilgili olarak YUKK'un 11. maddesinin 1. fıkrasında;

"Türkiye'de doksan güne kadar kalacak yabancılar, vatandaşı oldukları veya yasal olarak buldukları ülkedeki konsolosluklardan geliş amaçlarını da belirten vize alarak gelirler. Vizenin veya vize muafiyetinin Türkiye'de sağladığı kalış süresi, her yüz seksen günde doksan günü geçemez"

hükümünün YUKK'ta yer almasıyla beraber 90 günlük süre kanunlaşmıştır. Bu kapsamda, artık vizenin, kısa veya uzun, ancak en fazla doksan gün süreyle Türkiye'de ikamet izni aranmaksızın kalış hakkı tanıdığını söyleyebiliriz (Erten, 2015: 15).

Ayrıca, YUKK'ta sınır vizesi ve havalimanı transit vizesi olarak yalnızca iki farklı vizenin yer aldığını görmekteyiz. Türk hukukunda transit vize uygulamasına dair önceki mevzuatlarda herhangi bir örneğe rastlanılmamıştır. Düzensiz göçle mücadeleye katkıda bulunması amacıyla gerekli durumlarda havalimanı transit vizesi uygulaması öngörülmüş olup, bu ise istisnai bir uygulama olarak kanunda yer almaktadır. YUKK'un 13. maddesine göre “*vize almadan sınır kapılarına gelen yabancılara, süresi içinde Türkiye'den ayrılacaklarını belgelemeleri şartıyla, istisnai olarak vize verilebilir*” denilmektedir. Söz konusu vize, ülkemizde en fazla 15 günlük bulunma hakkı vermektedir.

Öte yandan, Türkiye'ye yapılan illegal girişlerle alakalı Pasaport Kanunu'nda bulunan hükümler YUKK'la beraber yürürlükten kalkmıştır. YUKK'ta yasa dışı giriş ile ilgili düzenlenen birçok yaptırım görülmektedir. Buna göre;

- Türkiye'ye giriş ve vize için yapılan işlemlerde gerçek dışı bilgi ve sahte belge kullananlar,

- Vize veya vize muafiyet süresini on günden fazla aşanlar veya vizesi iptal edilenler,

- Türkiye'ye yasal giriş veya Türkiye'den yasal çıkış hükümlerini ihlal edenler,

- Giriş yasağı olmasına rağmen Türkiye'ye geldiği tespit edilenler,

YUKK'un 54. maddesine istinaden deport edilirler. Ayrıca, sınır dışı edilen şahısların Türkiye'ye girişleri Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ya da valilikler tarafından belli süreliğine kısıtlanır ve ayrıca para cezası uygulanır (Erten, 2015: 18).

2.1.1.19.2.4. YUKK'a Göre Türkiye'den Çıkış

YUKK'ta yer alan mülteci, sığınmacı ve vatansızların Türkiye'den çıkışına yönelik hususlar Pasaport Kanunu ile benzerlik göstermektedir. YUKK'un 5.

maddesinde yer alan “*Türkiye’ye giriş ve Türkiye’den çıkış, sınır kapılarından, geçerli pasaport veya pasaport yerine geçen belgelerle yapılır*” hükmüyle beraber, Türkiye’den çıkış yapmak için sınır kapılarını kullanmak ve geçerli belgeleri bulundurmak yeterlidir. Türkiye’den çıkışların sınır kapıları haricinde olması halinde, 1. Derece Yasak Bölge’nin ihlal edilmesi sebebiyle gözaltına alınarak haklarında işlem başlatılır. Ayrıca, söz konusu hükme aykırı şekilde davrananlar hakkında idari para cezası öngörülmüş olup, yapılan ihlal aynı zamanda sınır dışı edilme nedenidir.

2.1.1.19.2.5. İkamet İzinleri

2.1.1.19.2.5.1. Genel Olarak İkamet İzinleri

5683 Sayılı Yabancıların Türkiye’de Seyahat ve İkametleri Hakkında Kanun’un ikamet ile ilgili yürürlükten kaldırılan maddeleri dikkate alındığında YUKK’ta ikamet izinleri ile ilgili önemli değişikliklerin yapıldığı söylenebilir. Yabancıların Türkiye’de ikametleri ile ilgili konu, YUKK’un 19. ve 49. maddeleri arasında detaylı şekilde düzenlenmiştir. Genel itibariyle, önceki yasa ile karşılaştırıldığında YUKK’un daha açık ve somut hükümlere yer verdiği anlaşılmaktadır (Erten, 2015: 19).

Türkiye’de vizenin ya da vize muafiyetinin tanıdığı süreden veya 90 günden fazla kalacak yabancıların ikamet izni olarak ülkede kalmaları zorunludur. Bahse konu zorunluluğun yer aldığı 19. maddede ayrıca, 6 ay içinde kullanılmaya başlanmayan ikamet izinlerinin hak kaybına neden olacağından söz etmektedir. Türkiye’ye giriş yapacağı zaman diliminde ikamet iznine sahip olan şahısların 12. maddede yer alan vizeye başvurularına gerek bulunmamaktadır.

5683 sayılı kanunun 3. maddesine göre bir yabancı Türkiye’ye giriş yapmasının akabinde, ikamet iznini emniyet birimlerine başvurarak alması gerektiği karara bağlanmıştır. Diğer bir ifadeyle, herhangi bir yabancı Türkiye’de ikamet izni alması için ülkeye giriş yapması şart koşulmuştur. Söz konusu durumla ilgili olarak yeni düzenleme yapan YUKK’un 21. maddesine göre, ikamet izni talepleri Türkiye’ye giriş yapmadan doğrudan ülke dışında başvuru yapılabilmektedir. Bu hükümle beraber, ikamet izinleri ile Türkiye’ye giriş yapmak isteyen yabancıların vize alma zorunluluğu ortadan kalkmıştır. İkamet izninin yabancılara yönelik verdiği haklar,

özellikle süre olmak üzere giriş vizesinden daha fazla olmasından dolayı, ikamet iznine sahip bir yabancından ayrıca giriş vizesi istenmesinin gereksiz olduğu söylenebilir.

İkamet izni olması halinde vize serbestisinin olduğu hükmünden hareketle kurulacak denkleme göre, YUKK'un 20. maddesinde yer alan ikamet izninden muaf yabancıların da aynı şekilde vize almalarına gerek yoktur. İkamet gibi ülkede seyahat ve oturma izni veren bir hakkı elde etmiş kişi için ayrıca, Türkiye'ye giriş için izin alması gerekmediği değerlendirilmektedir.

Bu şekilde, yurda girişten önce ikamet işlemlerinin yapıyor olması düzensiz göç ve ülke güvenliğini ilgilendiren hususlar açısından avantaj sağlamaktadır. Ayrıca, yurda giriş için ikamet alınması halinde vizeden muaf olursa da Türkiye'ye ilk defa girenlerin, YUKK'un 26. maddesinin 2. fıkrasına göre giriş tarihinden itibaren 20 gün içinde adres kayıt sistemine kayıt yaptırması şarttır. İkamet izni başvurularının temel olarak yurtdışından yapılması hususu YUKK'un 21. ve 26. maddelerinde belirtilse de istisnai olarak yurtiçinden de başvurular yapılabilmektedir. Ancak, yabancı şahsın ilk olarak vatandaşı olduğu veya yasal olarak bulunduğu ülkede konsolosluklara başvuruda bulunması gerekmektedir.

2.1.1.19.2.5.2. İkamet İzni Çeşitleri

YUKK'ta kısa dönem ikamet izni, aile ikamet izni, öğrenci ikamet izni, uzun dönem ikamet izni, insani ikamet izni ve insan ticareti ikamet izni olmak üzere toplam 6 adet farklı ikamet izni düzenlenmiştir. İkamet izinleri detaylı incelenecektir.

2.1.1.19.2.5.2.1. Kısa Dönem İkamet İzni

YUKK'un 32. maddesinin 2. fıkrasında kısa dönem ikamet izinlerinin her defasında en fazla birer yıllık sürelerle verileceği hususu yer almaktadır. Kısa dönem ikamet izinleri, YUKK'un 31. maddesinin 1. fıkrasında detaylı olarak sıralanmıştır.

Buna göre:

- Bilimsel araştırma amacıyla gelecekler,
- Türkiye'de taşınmaz malı bulunanlar,
- Ticari bağlantı veya iş kuracaklar,
- Hizmet içi eğitim programlarına katılacaklar,

- Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu anlaşmalar ya da öğrenci değişim programları çerçevesinde eğitim veya benzeri amaçlarla gelecekler,
- Turizm amaçlı kalacaklar,
- Kamu sağlığına tehdit olarak nitelendirilen hastalıklardan birini taşımamak kaydıyla tedavi görecekle,
- Adli veya idari makamların talep veya kararına bağlı olarak Türkiye'de kalması gerekenler,
- Aile ikamet izninden kısa dönem ikamet iznine geçenler,
- Türkçe öğrenme kurslarına katılacaklar,
- Kamu kurumları aracılığıyla Türkiye'de eğitim, araştırma, staj ve kurslara katılacaklar,
- Türkiye'de yükseköğrenimini tamamlayanlardan mezuniyet tarihinden itibaren altı ay içinde müracaat edenler,
- Türkiye'de çalışmayan ancak Bakanlar Kurulunca belirlenecek kapsam ve tutarda yatırım yapacaklar ile bunların yabancı eşi, kendisinin ve eşinin ergin olmayan veya bağımlı yabancı çocuğu,
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) vatandaşları,

olarak sıralanmıştır. Söz konusu sıralama içinde yatırım yapmak amacıyla Türkiye'ye gelenler ile KKTC vatandaşları 2016 yılında yapılan bir değişikle kısa dönem ikamet izni kapsamına alınmıştır (www.goc.gov.tr, 2017).

2.1.1.19.2.5.2.2. Aile İkamet İzni

Aile İkamet İzni, YUKK'un 34. ve 37. maddelerinde düzenlenmiştir. Ayrıca. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 30. ve 34. maddelerinde de söz konusu izin türü düzenlenmiştir. Bu izin, yabancı eşine, kendisinin veya eşinin ergin olmayan yabancı çocuğuna ve kendisinin veya eşinin bağımlı yabancı çocuğuna verilir. Ayrıca, bu izin her defasında en fazla 3 yıl süreyle yapılmakla beraber, toplam süre asıl izin sahibinin süresini geçemez.

Özellikle doğudan gelenlerle ilgili çok eşlilik sorunu görülmektedir. Bu duruma ilişkin olarak yabancının birden fazla eşi olması hâlinde, eşlerden yalnızca birine aile ikamet izni düzenlenebilir. Ancak, yabancının bütün çocuklarının bu izin hakkı vardır. Söz konusu izin 18 yaşından küçük çocuklar için ayrıca eğitim hakkı

sağlamaktadır.

2.1.1.19.2.5.2.3. Öğrenci İkamet İzni

Öğrenci ikamet izni, YUKK'un 38. ve 41. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Ayrıca, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 35. ve 39. maddeleri arasında da söz konusu izin düzenlenmiştir.

1951 Sözleşmesi'nin 22. maddesi, İHEB'nin 26. maddesi, ESKHS'nin 13. maddesi ve Çocuk Hakları Sözleşmesi vb. birçok uluslararası anlaşmaların içinde yer alan eğitim ve öğrenim hakkı, YUKK'ta da detaylı olarak ele alınmıştır.

YUKK'a göre aile ikamet izni bulunmayan ilk ve orta derecede öğrenim görecekt yabancılar ve Türkiye'de bir yükseköğretim kurumunda ön lisans, lisans, yüksek lisans, doktora, Tıpta Uzmanlık Eğitimi (TUS), Dış Hekimliğinde Uzmanlık Eğitimi (DUS) seviyelerinde eğitim görecekt yabancılar öğrenci ikamet izni düzenlenebilir.

Öğrenci ikamet izni, öğrencinin yalnızca eş ve çocuklarına aile ikamet izni başvurularında destekleyici olma hakkı sağlamaktadır. Diğer yakınlarına, ikamet izni alma konusunda hiçbir hak sağlamaz.

2.1.1.19.2.5.2.4. Uzun Dönem İkamet İzni

Uzun dönem ikamet izni, YUKK'un 42. ve 45. maddelerinde düzenlenmiştir. Ayrıca, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 40. ve 43. maddeleri de bu izni düzenlemiştir.

YUKK'un 42. maddesine göre, Uzun dönem ikamet izinleri, Türkiye'de kesintisiz en az sekiz yıl ikamet izniyle kalmış olan ya da Göç Politikaları Kurulunun belirlediği şartlara uyan yabancılar, Bakanlığın onayıyla valilikler tarafından süresiz ikamet izni verileceği belirtilmiştir. Ayrıca, anılan maddenin 2. fıkrasında ise mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahipleri ile insani ikamet izni sahiplerine ve geçici koruma sağlananlara uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı verilmeyeceği ise eklenmiştir.

Uzun dönem ikamet iznine sahip olan yabancılar; askerlik yapma yükümlülüğü, Seçme ve seçilme, Kamu görevlerine girme, muaf olarak araç ithal etme ve özel kanunlardaki düzenlemeler dışında Türk vatandaşlarına tanınan bütün haklardan yararlanabilirler.

Ayrıca, YUKK'un 45. maddesine istinaden, yabancıların kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehdit oluşturması, sağlık, eğitim ve ülkesindeki zorunlu kamu hizmeti dışında bir nedenle kesintisiz bir yıldan fazla süreyle Türkiye dışında bulunması durumlarında uzun dönem ikamet izni elinden alınır.

2.1.1.19.2.5.2.5. İnsani İkamet İzni

İnsani ikamet izni, YUKK'un 46. ve 47. maddelerinde düzenlenmiş olup, ayrıca Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 44. maddesinde yer almaktadır. Öte yandan, söz konusu izin, YUKK'ta yer alan ikamet türlerinden herhangi birisinde istenen şartlara bakılmaksızın, en fazla birer yıllık sürelerle verilmek koşuluyla alınabilen izin türüdür.

YUKK'un 46. maddesine istinaden, bu iznin verilebilmesi;

- Çocuğun yüksek yararının olduğu durumda,

- Haklarında sınır dışı etme ya da Türkiye'ye giriş yasağı kararı alınmasına rağmen Türkiye'den çıkışları yaptırılmadığında veya Türkiye'den çıkmaları uygun ya da imkân dâhilinde görülmediğinde,

- YUKK'un 55. maddesi kapsamında hakkında sınır dışı etme kararı verilemediğinde,

- YUKK'un 53, 72 ve 77. maddelerine göre, yürütülen işlemlere karşı yargı yoluna başvurulduğunda,

- İltica başvurusunda bulunan kişinin geri gönderilmesi işleminin yapıldığı zaman diliminde,

- Acil sebeplerden dolayı ya da ülke çıkarlarının korunması ile kamu düzeni ve güvenliği bağlamında Türkiye'ye girişine ve Türkiye'de bulunmasına izin verilmesi

gereken yabancıların, ikamet izni verilememesine neden olan hususlardan dolayı farklı ikamet izinlerinden birini alma imkânı bulunmadığında ve olağanüstü durumlarda mümkündür.

2.1.1.20.2.5.2.6. İnsan Ticareti Mağduru İkamet İzni

İnsan ticareti mağduru ikamet izni, YUKK'un 48. ve 49. maddeleri arasında düzenlenmiş olup, ayrıca Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 45. ve 46. maddeleri arasında düzenlenmiştir.

İnsan ticareti mağduru olduğu ya da olabileceği yönünde kuvvetli şüphe bulunan yabancılar insan ticareti mağduru ikamet izni verilebilmektedir. İnsan ticareti mağduru ikamet izni 30 gün süreli şekilde düzenlenmekte olup, bahse konu izinler en fazla altışar aylık sürelerle uzatılabilir. Ancak, söz konusu süre toplamda üç yılı geçemez. İnsan ticareti mağduru ikamet izninde diğer ikamet izinlerinin alınmasındaki şartlar aranmamaktadır.

2.1.1.19.2.6. Çalışma İzni

YUKK'ta çalışma izni ile ilgili eski mevzuata nazaran yeni düzenlemeler getirilmiştir. Örneğin, YUKK'ta Yabancıların Türkiye'de çalışmak üzere aldıkları çalışma izinlerinin ikamet izni yerine sayılması hususunda düzenleme yapılmış ve yabancıların çalışmasını engelleyen bürokratik işlemler yumuşatılmıştır.

Kanunun 27. maddesinin 1. fıkrasına göre, çalışma izni ve çalışma izni muafiyet teyit belgesinin ikamet izni yerine geçebileceği kararlaştırılmıştır. Diğer bir ifadeyle, YUKK'ta çalışma maksatlı ikamet izni hakkında bir düzenleme yapılmamıştır. Ayrıca, kanunun 12. maddesine göre de çalışma izni bulunan yabancıların ülkeye giriş için vize almasına gerek yoktur. Öte yandan, Türkiye'ye girişi yasaklanan kişiler çalışma izni hakkına daha önceden sahipse bu hak kendiliğinden düşmektedir.

2.1.1.19.2.7. Sınır Dışı Etme

YUKK'un 52. maddesinde yabancılarla ilgili olarak, sınır dışı etme kararıyla beraber, yabancıların gerektiği durumlarda, kendi ülkesine, transit gideceği ülkeye veya üçüncü bir ülkeye sınır dışı edebileceği belirtilmektedir. Sınır dışı etme kararı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün veya valiliklerin resen alacağı kararlar doğrultusunda yapılır. Uygulamaya bakıldığı zaman söz konusu karar genel olarak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün vereceği kararlarla yapılmakta olup, Valiler tarafından alınan karar ise istisnai olarak uygulanmaktadır.

YUKK çerçevesinde, yabancılarla ilgili olarak sınır dışı etme kararının alınabilmesi için YUKK'un 54. maddesinin 1. fıkrasında yer alan şartların oluşması gerekmektedir. Ayrıca, YUKK'un 54. maddesinin 2. fıkrasına göre; kamu güvenliği, düzeni ve sağlığı başta olmak üzere herhangi bir terör örgütü ile bağlantısı olanlarla ilgili durumlarda uluslararası koruma başvuru sahibi olan ya da uluslararası koruma statüsü sahibi kişiler hakkında uluslararası koruma işlemlerinin her aşamasında sınır dışı etme kararı alınabilir. Ancak, kanuna göre söz konusu tehditler haricinde, sınır dışı etme durumlarında olanlar hakkında bir güvencenin getirildiği anlaşılmaktadır.

Öte yandan, kanunda sınır dışı edilme şartlarını taşıyor olsalar da, sınır dışı edilmeyecek olanlar ile ilgili bir düzenlemeye de yer verilmiştir. YUKK'un 55. maddesine göre haklarında sınır dışı kararı verilemeyecek yabancılar şunlardır:

- Sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı veya onur kırıcı ceza ya da uygulamaya maruz kalacağı hususunda ciddi emare bulunanlar
- Önemli sağlık sorunları, yaş ve hamilelik durumu nedeniyle seyahat etmesi tehlikeli görülenler
- Hayati tehlike arz eden hastalıkları için tedavisi devam etmekte iken sınır dışı edileceği ülkede tedavi imkânı bulunmayanlar
- Mağdur destek sürecinden yararlanmakta olan insan ticareti mağdurları
- Tedavileri tamamlanıncaya kadar, psikolojik, fiziksel ya da cinsel şiddet mağdurları

Bu hususlar her bir birey için ayrıca incelenir ve bu şahıslardan belli bir adreste oturmaları ve idari denetim altında bulunmaları yetkili merci tarafından talep edilebilir. Ayrıca, sınır dışı etme kararına yönelik her bir yabancıнын itiraz etmesi

amacıyla kanun koyucu tarafından yargı yolu açık tutulmuştur. Bu karara yönelik hak düşürücü itiraz süresi 15 gün olup; yabancıнын kendisi, yasal temsilcisi veya avukatı, sınır dışı etme kararına karşı idare mahkemesine başvurabilir.

YUKK'un 56. maddesi çerçevesinde, hakkında sınır dışı kararı verilen yabancılara Türkiye'yi terk edebilmeleri için en az 15 gün ve en fazla 30 gün süre olmak şartıyla harca tabi olmayan "Çıkış İzin Belgesi" verilir. Ayrıca, bu sürenin haricinde derhal sınır dışı kararı alınan durumları da kanun koyucu düzenlemiştir. Bu çerçevede, YUKK'un 57. maddesinin 2. fıkrasında yer aldığı üzere, kaçma ve kaybolma riski bulunan, Türkiye'ye giriş-çıkış kurallarını ihlal eden, sahte veya asılsız belge kullanan, kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın Türkiye'den çıkmaları için tanınan sürede çıkmayan, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar derhal idari gözetim altına alınabilirler.

2.1.1.19.2.8. Geri Gönderme Merkezleri

Geri Gönderme Merkezi, idari gözetim altına alınan yabancıların barındırılmaları ve kontrol altında tutulmaları amacıyla kurulan ve doğrudan işletilen veya kamu kurum ve kuruluşlarıyla, Türkiye Kızılay Derneği veya kamu yararına çalışan derneklerden göç alanında uzmanlığı bulunanlarla protokol yapılarak işlettirilen merkezler olarak tanımlanır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 2017 rakamlarına göre, Türkiye'de 20 ilde toplam 6900 kapasiteli Geri Gönderme Merkezi bulunmaktadır. Ancak, ülkemizin maruz kaldığı göç göz önünde bulundurulduğu takdirde sayının yeterli olmadığı söylenebilir.

YUKK'un 58. maddesine istinaden, kurulan geri gönderme merkezleri ilgili bakanlık tarafından işletilir ve ilgili bakanlık ise kamu kurum ve kuruluşları, Türkiye Kızılay Derneği ya da kamu yararına çalışan derneklerden göç alanında uzmanlığı bulunanlarla anlaşma yaparak da söz konusu merkezi işlettirebilir.

Geri gönderme merkezlerinin kurulması, yönetimi, işletilmesi, devri, denetimi ve sınır dışı edilmek amacıyla idari gözetimde bulunan yabancıların geri gönderme merkezlerine nakil işlemleriyle ilgili usul ve esaslar "Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve

Denetimi Hakkında Yönetmelik” ile düzenlenerek 22.04.2014’te yürürlüğe girmiştir (www.mevzuat.gov.tr, 2017).

Tablo 1: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’ne bağlı Geri Gönderme Merkezleri

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’ne bağlı Geri Gönderme Merkezleri		
S. NO	İL	TOPLAM
1	ADANA	120
2	ANTALYA	60
3	AYDIN	380
4	BURSA	32
5	ÇANAKKALE	84
6	EDİRNE	500
7	ERZURUM 1	750
8	ERZURUM 2	750
9	GAZİANTEP	750
10	HATAY	192
11	İSTANBUL (Silivri)	270
12	İSTANBUL (Binkılıç)	120
13	İZMİR (Işıkkent)	50
14	İZMİR (Harmandalı)	750
15	KAYSERİ	750
16	KIRKLARELİ	750
17	KOCAELİ	50
18	MUĞLA	100
19	TEKİRDAĞ	50
20	VAN	392
TOPLAM KAPASİTE		6900

Kaynak: www.goc.gov.tr, 2017

Geri Gönderme Merkezleri hak ihlallerinin yapılabileceği yerler olması dolayısıyla YUKK’un 59. maddesinin 2. fıkrasında göç alanında uzmanlığı bulunan ilgili sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün izni doğrultusunda merkezleri ziyaret edebileceği hükme bağlanmıştır.

Yabancılar hakkında alınan sınır dışı kararı kolluk birimleri tarafından sınır kapılarına götürülerek yerine getirilir. Söz konusu karar kapsamında meydana gelen seyahat masrafları yabancıların kendisi tarafından karşılanır. Ancak, yabancıların masrafları karşılayacak imkânı olmadığı anlaşılması halinde masraflar Göç İdaresi Genel Müdürlüğü bütçesinden ödenir. Yabancıların ülke ekonomisine bu şekilde

verdiği zararı karşılamak amacıyla ülkeye girişi tekrar mümkün olabilecek yabancıların masraflar geri ödenmediği sürece, Türkiye'ye girişine izin verilmeyebilir.

Öte yandan, YUKK'un 60. maddesinin 4. fıkrasında yer aldığı üzere, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü sınır dışı işlemlerine ilişkin olarak ilgili ülke ve uluslararası sivil toplum kuruluşları iş birliği yapabileceği hükme bağlanmıştır. Ayrıca, gerçek ya da tüzel şahıslar, kalışlarını ya da dönüşlerini garanti ettikleri yabancıların sınır dışı edilme masraflarını ödemekle yükümlü olduğu da belirtilmiştir.

2.1.1.19.2.9. YUKK Çerçevesinde Uluslararası Koruma Çeşitleri

Türk yabancı hukukunda uluslararası korumaya ilişkin önemli bir eksikliği gideren YUKK'da uluslararası korumanın temelini oluşturan mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma kavramlarının çerçevesi oluşturulmuştur. Milletlerarası anlaşmalarda yer alan uluslararası koruma dışında tutulması gereken şahıslar da YUKK'da detaylı olarak kendine yer bulmuştur. Bu kapsamda, uluslararası korumaya yönelik hususlar Türk yabancı hukukunda ilk defa kanun şeklinde yer almıştır.

2.1.1.19.2.9.1. Mülteci

Türkiye, bilindiği üzere 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'ne taraftır. Türkiye, sözleşmede yer alan “01.01.1951'den önce meydana gelen olaylar” ifadesine yönelik, “01.01.1951'den evvel Avrupa'da meydana gelen olaylar” şeklinde anlaşılacağı hususunu vurgulanmıştır. Sözleşmenin mekân ve zaman açısından uygulanmasına yönelik değişiklik yapan 1967 Protokolü kabul edildiği esnada, zamanla ilgili sınırlama kaldırılmış olup, coğrafi sınırlama ise geçerliliğini korumaya devam etmiştir (Erten, 2015: 42-43).

Bu kapsamda, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'nün Avrupa'da cereyan eden vakalar neticesinde Türkiye'ye sığınanlara yönelik uygulanacağı kabul edilmiştir. Avrupa dışından gelerek ülkemize sığınanlarla ilgili düzenleme ise iç hukukumuzda yapılmıştır.

İltica edenlerle ilgili olarak yapılan son düzenleme olan YUKK'un 61.

maddesinde mülteci konusu düzenlenmiş olup, buna göre;

“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir”

şeklinde tanımlama yapılmıştır. Görüldüğü üzere YUKK mülteci tanımını, taraf olunan uluslararası sözleşmeler ve 1994 yönetmeliği temelinde ele almış ve tanımlamada fazla değişikliğe gitmemiştir.

Öte yandan, bu tanımda, gerekli koşulları taşıyan ve bu tür durumlar neticesinde önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, ülkesine dönemeyen veya bu korku sebebiyle dönmekten imtina eden vatansız kişinin de mülteci statüsünü kazanabileceği ifade edilmektedir. Söz konusu hükümden anlaşıldığı üzere, kişinin mülteci statüsü alabilmesi için vatansız olması gerektiği, ayrıca vatansız olmayan bir kişinin ise mülteci olamayacağı şeklinde bir anlamın ortaya çıktığı değerlendirilmektedir. Fakat mezkûr hükümdeki tanım bütüncül olarak değerlendirildiğinde, bir ülkede vatandaşlığı bulunan ya da vatansız olan kişilerin mülteci statüsünü elde edebileceği anlaşılmaktadır (Altınsoy, 2015: 125).

2.1.1.19.2.9.2. Şartlı Mülteci

Şartlı mülteci kavramı, Türk hukukuna YUKK ile beraber giren bir kavram olmakla beraber, kanundan önceki uygulamalarda yer aldığı görülmektedir. YUKK'tan önce uluslararası korumaya muhtaç kişiler için hazırlanan 1994 Yönetmeliği'nde; sığınmacı, mülteci şartlarını taşımakla beraber, Avrupa dışından Türkiye'ye giriş yapan ve uluslararası koruma başvurusunda bulunan yabancıyı ifade etmiştir. Görüldüğü üzere, bu tanımlama uluslararası hukuktan farklı bir şekilde yapılmıştır. YUKK'da ise söz konusu statüyü belirtmek amacıyla 'şartlı mülteci' kavramı kabul edilmiştir. YUKK'un 62. maddesine göre:

“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya bu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir”

YUKK'a göre mülteci ve şartlı mülteci statüleri arasındaki temel fark, mülteci statüsü tanınmasına sebep olan olayların Avrupa ülkelerinde meydana gelip gelmemesi şeklindedir. Ancak, şartlı mültecilerin, üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye'de kalmasına izin verilmektedir. Bundan dolayı, şartlı mülteciyi mülteciiden ayıran ikinci ayırımın ise geçicilik olduğu anlaşılmaktadır. Bundan nedenle, her ne kadar şartlı mülteci statüsüne hak kazananlar ile mülteci statüsüne hak kazananlar arasında uluslararası koruma başvurusunda bulunma veya sürecin işleyişi açısından bir ayırım yapılmamış olsa da, şartlı mülteci statüsüne hak kazananlar geçici haklarından dolayı birtakım imkânları farklı olarak kullanmaktadırlar (Çelik, 2015: 77).

2.1.1.19.2.9.3. İkincil Koruma

YUKK'ta ikincil koruma şeklinde düzenlenen uluslararası koruma çeşidi, uluslararası kaynaklarda "tamamlayıcı koruma" olarak da nitelendirilmektedir (Çiçekli, 2014: 309). İkincil koruma, AB'nin ortak Avrupa Sığınma Sistemi oluşturulmasına ilişkin temel düzenlemelerinde yer alan uluslararası koruma çeşitlerinden biridir. Bu düzenlemelerden birisi ise 2011 yılında hazırlanan "Üçüncü Ülke Vatandaşlarının ya da Vatansız Kişilerin Mülteci Olarak ya da Başka Şekilde Uluslararası Korumaya Muhtaç Kişiler Olarak Nitelendirilmeleri ve Statüleri ile Sağlanacak Korumanın Kapsamına İlişkin Asgari Standartlar Hakkında 2004/83/EC sayılı Konsey Yönergesi (Vasıf Yönergesi)"dir (eur-lex.europa.eu, 2017). Vasıf Yönergesi kapsamında, ikincil koruma, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin mülteci olarak kabul etmeyip, ancak korunması gerektiğini düşündüğü kişiler için hazırlanmıştır.

Öte yandan, Vasıf Yönergesi çerçevesinde, ikincil korumaya hak kazananları;

"mülteci olarak nitelendirilemeyen, fakat kendi ülkesine veya vatansız kişiler söz konusuysa, önceki daimi ikamet yeri olan ülkeye iade edildiği takdirde önemli bir zarara maruz kalma riski olduğuna dair sağlam gerekçeler gösterilen, dolayısıyla kendisini o ülkenin korumasına bırakamayan veya bahse konu risk sebebiyle bırakmak istemeyen ve hakkında ikincil koruma statüsünden hariç tutulma sebeplerinden biri gerçekleşmemiş olan üçüncü ülke uyruklu veya vatansız"

şahıslar olarak tanımlanmaktadır (Çelik, 2015: 78-79).

Türk Hukuku'nda ise YUKK yürürlüğe girmeden önce iç hukukumuzda ikincil korumaya dair açıkça düzenlenmiş bir yasal düzenlemenin olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. YUKK'un kabulü ve yürürlüğe girmesi ile görülmektedir ki; Türkiye'nin 1951 Sözleşmesi'ne taraf olurken koyduğu çekince ve coğrafi sınırlandırma nedeniyle YUKK'un 61. maddesinde, Sözleşme'de tanımı açıkça yapılmış mülteci ve 62. maddesinde ise, şartlı mülteci olarak kabul edilen kişiler hakkında, yasal düzenlemeye yer verilmiştir. Bu durumda, Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle, sığınma talep edenler "mülteci" bu ülkelerin dışında kalan ülkelerde meydana gelen olaylar nedeniyle sığınma talep edenler ise, "şartlı mülteci" olarak değerlendirilmekte ve bu tanımların dışında kaldığı halde uluslararası korumaya muhtaç olan yabancılar için ise ikincil koruma sağlanması gerekli görülen kişiler olarak kanunda tamamlayıcı koruma kapsamında düzenlenmiştir.

İkincil koruma YUKK'un 63. maddesinde;

"Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;

- a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,*
- b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,*
- c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye"*

verileceği belirtilmektedir. Bu şartlara bakıldığı zaman, ikincil korumanın aslında geri göndermeme ilkesinin genişletilmiş hali olduğu değerlendirilebilir.

Öte yandan, YUKK'ta mülteci ve şartlı mülteci olmayıp da uluslararası koruma ihtiyacı olanların arasında ikincil korumaya hak kazanamayacakları düzenlenmiştir. İltica başvurusunda bulunan kişi YUKK'un 64. maddesinin 1. fıkrasına göre;

- BMMYK dışında, diğer bir Birleşmiş Milletler organı veya örgütünden hâlen koruma veya yardım görüyorsa,
- İkamet ettiği ülke yetkili makamlarınca, o ülke vatandaşlarının sahip buldukları hak ve yükümlülüklerle sahip olarak tanınıyorsa,
- 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin 1. maddesinin f bendinde yer alan; barışa karşı suç, savaş suçu ya da insanlığa karşı suç gibi suçlar için hükümler koyan uluslararası belgelerde tanımlanan bir suç işlediğine, mülteci sıfatıyla kabul edildiği ülkeye sığınmadan önce, sığındığı ülkenin dışında ağır bir siyasi olmayan suç işlediğine veya BM'nin amaç ve

ilkelerine aykırı fiillerden suçlu olduğuna dair hakkında kanaat mevcut olan şahıslardan olması durumunda korumanın dışında tutulur.

Bu madde de yer alan 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde atıfta bulunulan “*BM'nin amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden suçlu olduğuna*” dair ibare eleştirilmektedir. BM'nin amaç ve ilkelerinin çok genel nitelikte olması sebebiyle sınır dışı edilmek istenen herkes bu madde çerçevesinde bir kılıfla ülke dışına gönderilebilir.

BMMYK dışında, diğer bir Birleşmiş Milletler organı veya örgütünden hâlen koruma veya yardım gören bir şahsa yönelik yapılan yardım herhangi bir nedenle sona erdiği takdirde, YUKK'un 64. maddesinin 2. fıkrasına göre, söz konusu şahıs ikincil korumadan yararlanabilmektedir.

2.1.1.19.2.10. Uluslararası Koruma Statüsünün Kazanılmasında Usûl

YUKK'tan önce uluslararası koruma statüsünün kazanılmasında usûl konusu 1994 Yönetmeliği'nde düzenlenmiştir. YUKK'un 65. maddesinin 1. fıkrasına göre uluslararası koruma başvuruları valiliklere bizzat yapılacağı belirtilmektedir. Uluslararası koruma başvurusunda bulunanlar taleplerini Türkiye içinde veya sınır kapılarında herhangi bir kolluk birimine yapması halinde bu başvurular ivedilikle valiliğe bildirilmek zorundadır. Daha önce uygulanan 1994 Yönetmeliği'nde başvurunun yapılacağı yetkili merciin hangisi olduğu tam olarak belli değildi. Bu şekilde, YUKK'un 65. maddesiyle söz konusu karışıklık giderilmiştir.

Öte yandan, aynı maddenin 3. Fıkrasında;

“Her yabancı veya vatansız kişi kendi adına başvuru yapabilir. Başvuru sahibi, başvuruları aynı gerekçeye dayanan ve kendisiyle birlikte gelen aile üyeleri adına başvuru yapabilir. Bu durumda, ergin aile üyelerinin, kendi adlarına başvuruda bulunulmasına yönelik muvafakati alınır”

ifadesi yer almaktadır. Bu hükümden anlaşıldığı üzere, ergin olmayan aile bireylerinin izni olmadan onların adına başvuru yapılabilecek olup, ergin olanlar içinse muvafakat alınması gerekmektedir.

Bilindiği üzere iltica başvurusunda bulunanlar genel olarak hedef ülkeye yasa dışı şekilde giriş yapmaktadırlar. Bununla ilgili olarak 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin 31. maddesinin 1. fıkrasında:

“Taraş Devletler, hayatlarının veya özgürlüklerinin, 1. maddede gösterilen şekilde tehdit altında bulunduğu bir ülkeden doğruca gelerek izinsizce kendi topraklarına giren veya bu topraklarda bulunan mültecilere, gecikmeden yetkili makamlara başvurarak yasadışı girişlerinin veya bulunuşlarının geçerli nedenlerini göstermeleri koşuluyla, yasadışı yollardan girişleri veya bulunuşlarından dolayı ceza vermeyeceklerdir”

hususu yer almaktadır. Ülkesinden zorunlu sebeplerden dolayı kaçan kişileri cezai yaptırımdan korumak amacıyla konulan bu maddenin benzeri YUKK'ta da yer almaktadır. Bu kapsamda, YUKK'un 65. maddesinin 4. fıkrasına göre, uluslararası koruma talep eden kişi; makul bir süre içinde valiliklere başvurmak, yasa dışı girişinin ve kalışının geçerli nedenleri açıklamak suretiyle cezai işlemden kurtulurlar.

YUKK'un 69. maddesine istinaden, uluslararası koruma talepleri valilikler tarafından kaydedilmektedir. Başvuruyu yapan kişi yetkili makamlara kimlik bilgilerini doğru olarak bildirmek ve kimliğini ispatlayacak belge ve seyahat dokümanlarını teslim etmesi gerekmektedir. Ancak, kayıt esnasında başvuru sahibinin elinde herhangi bir belge olmaması halinde yetkililer araştırma yapmalıdır. Söz konusu araştırmadan herhangi bir sonuç elde edilememesi halinde ise başvuru sahibinin beyanı esas alınır.

Diğer taraftan, YUKK'un 70. maddesinde, başvuru yapan kişinin, başvurusuyla ilgili birçok konuda bilgilendirilmesi gerektiği ve istemesi halinde tercümanlık hizmetlerinin sağlanması hususu düzenlenmiştir. Bu maddeyle başvuru sahibinin bilgi edinme hakkı teminat altına alınarak, temel bir hakkının verildiğini görmekteyiz.

YUKK'un 72., 73. ve 74. maddelerinde başvurusu kabul edilemeyecek olan durumları karara bağlamıştır. Buna göre, farklı bir gerekçe öne sürmeksizin aynı başvuruyu yenilemişse ve kendi adına başvuru yapılmasına muvafakat vermesinin akabinde başvurunun herhangi bir aşamasında haklı bir neden göstermeksizin başvuru yapmışsa geçerli sayılmayacaktır. Ayrıca, başvuruda bulunan kişinin daha önceden mülteci olarak tanındığı ve hâlen bu korumadan yararlanma imkânının olduğu veya geri göndermeme ilkesini de içeren yeterli ve etkili nitelikte korumadan hâlen faydalanabileceği bir ülkeden geldiğinin ortaya çıkması durumunda da başvuru kabul edilemez. Başvuru kabul edilemez olarak değerlendirilen bir diğer husus ise başvuru sahibinin, sözleşmeye uygun korumayla sonuçlanabilecek bir uluslararası koruma başvurusu yaptığı veya başvurma imkânının olduğu güvenli üçüncü bir ülkeden

geldiğinin ortaya çıkması durumudur. Söz konusu durumun tespitinde başvuranın güvenli üçüncü ülkeye gönderilmesi için işlem başlatılır. Ancak, geri gönderme işlemi tamamlanıncaya kadar Türkiye’de kalmasına izin verilebilir. Bu durumlar, başvuru aşamasının neresinde olursa olsun ortaya çıkarsa başvuru derhal durdurulur.

YUKK’un 74. maddesinin 2. fıkrasına göre; her başvuru sahibi için ayrı olarak değerlendirilmesi suretiyle güvenli üçüncü ülkeler tespit edilir. Buna göre;

-Kişilerin hayatının veya hürriyetinin, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle tehdit altında olmaması,

-Kişilerin işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı ülkelere geri gönderilmemesi ilkesinin uygulanıyor olması,

-Kişinin mülteci statüsü talep etme ve mülteci olarak nitelendirilmesi durumunda Sözleşmeye uygun olarak koruma elde etme imkânının bulunması,

-Kişinin ciddi zarar görme riskinin olmaması halinde geldiği ülke güvenli bölge olarak nitelendirilir. Sonuç olarak güvenli ülke olarak tespit edilmesi halinde başvuru sahibinin başvuruları işleme alınmaz.

2.1.1.19.2.11. Uluslararası Koruma Statüsünün Reddi, Sona Ermesi ve İptali

Uluslararası koruma statüsü için başvuruda bulunan kişi baskı ya da önemli bir zarar görme tehlikesine karşı menşei ülke ya da son ikamet ülkesinin belirli bir yerinde koruma sağlanabiliyorsa ve başvuran kişi ülkenin o yerine güvenli şekilde gidip yaşayabilecek haldeyse başvuranın uluslararası korumaya ihtiyaç duymadığına hükmedilebilir. Söz konusu hüküm esnek bir şekilde düzenlenmiş olup, zorunlu bir işlevi yoktur. Ayrıca, ardından gelen hükümde ise bu durumun başvurunun detaylı şekilde incelemeye tabi tutulmasına mani olmayacağı ifade edilmiştir. Yetkililer tarafından alınan karar ilgiliye bildirilir. Bu kararın olumsuz olması halinde ise nasıl bir yol izleyeceği de ayrıca yetkililer tarafından bildirilmek zorundadır (Dürgen, 2015: 81).

YUKK’un 80. maddesinde idari itiraz ve yargı yolu hususları kaleme

alınmıştır. Buna göre, başvurusu reddedilen kişi ya da onun yasal temsilcisi veya avukatı tarafından kararın tebliğinden itibaren 10 günlük süre içinde “Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu”na itiraz edebilecektir. Ancak, başvurusu YUKK’un 68., 72. ve 79. maddelerine göre reddedilen şahıslar bu kararlara karşı yalnızca yargı yoluna başvurulabilecektir. Buna ek olarak, 68. maddede düzenlenen yargı yolu dışında, 72. ve 79. maddeler kapsamında alınan kararlara yönelik, kararın tebliğinden itibaren 15 gün, alınan diğer idari karar ve işlemlere karşı kararın tebliğinden itibaren 30 günlük süre zarfında yetkili idare mahkemesine başvurulabilmektedir. 72. ve 79. maddeler kapsamında mahkemeye yapılan başvurular 15 gün içinde sonuçlandırılmak zorunda olup, mahkeme tarafından verilen kararlar kesin hükmündedir. Uluslararası koruma değerlendirme komisyonuna itiraz edilmesi, başvuruyu yapan kişinin yetkili idare mahkemesine başvurma hakkını engellemez. Fakat bu komisyona itiraz eden şahsın, ayrıca yetkili idare mahkemesine de itiraz ettiğinin tespit edilmesi halinde, komisyon tarafından yapılan itiraz dikkate alınmaz.

YUKK’un 85. maddesinde uluslararası koruma statüsünün sona ermesi konusu düzenlenmiştir. YUKK’ta yer alan sona erme şartları 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ile benzerlik teşkil etmektedir. Buna göre, uluslararası koruma statüsüne sahip olan kişi;

-Vatandaşı olduğu ülkenin korumasından kendi isteğiyle tekrar yararlanırsa,

-Kaybettiği vatandaşlığını kendi isteğiyle tekrar kazanırsa,

-Yeni bir vatandaşlık kazanmışsa ve vatandaşlığını kazandığı ülkenin korumasından yararlanıyorsa,

-Terk ettiği veya zulüm korkusuyla dışında bulunduğu ülkeye kendi isteğiyle tekrar dönmüşse,

-Statü verilmesini sağlayan koşullar ortadan kalktığı için vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanabilecekse,

-Vatansız olup da, statü verilmesine yol açan koşullar ortadan kalktığı için önceden yaşadığı ikamet ülkesine dönebilecekse uluslararası koruma statüsü sona erer (www.goc.gov.tr, 2017).

İkincil koruma statüsü verilmesine neden olan şartlar ortadan kalktığında veya korumaya gerek bırakmayacak derecede değiştiğinde de statü sona erer. İkincil koruma statüsü verilmesini gerektiren şartlardaki değişikliklerin önemli ve kalıcı olup olmadığı göz önünde bulundurulur. Karar ilgiliye, yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilmektedir. Avukata sahip olmayan kişiye kararın neticesi, itiraz usulü ve süresi hakkında bilgi verilir.

Mülteciliğin iptali ve mültecilik statüsünün sona ermesi konuları birbirlerinden ayrı tutulmalıdır. Mülteci statüsünün iptali halinde gerçek durum bilinmemekte ve bundan dolayı şahsa mülteci statüsü verilmemektedir. İptal kararı, idari bir işlem olup, kararın verilmesi için şahsın önemli bilgilerde yanlış beyanda bulunması ya da hakkını kaybetmesine sebep olabilecek durumları sakladığının sonradan anlaşılması gerekmektedir (Dürgen, 2015: 82).

Uluslararası koruma statüsünün iptali konusu ise YUKK'un 86. maddesinde ele alınmıştır;

*“Uluslararası koruma statüsü verilen kişilerden;
a) Sahte belge kullanma, hile, aldatma yoluyla veya beyan etmediği gerçeklerle statü verilmesine neden olanların,
b) Statü verildikten sonra, 64 üncü madde çerçevesinde hariçte tutulması gerektiği anlaşılanların, statüsü iptal edilir”*

Ayrıca, alınan söz konusu iptal kararı ilgiliye, yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilir. Avukata sahip olmayan kişiye kararın neticesi, itiraz usulü ve süresi hakkında bilgi verilir.

2.1.1.20. 2014 Tarihli Kabul, Barınma ve Geri Gönderme Merkezleri ile İlgili Yönetmelik

Suriyelilerin Türkiye'ye iltica etmesinin akabinde göç politikası kapsamında önemli sorunlardan birisi Geri Gönderme Merkezleri olmuştur. Geri Gönderme Merkezleri, idari gözetim altına alınan yabancıların barındırılmaları ve kontrol altında alınmaları amacıyla kurulan ve doğrudan işletilen ya da kamu kurum ve kuruluşlarıyla, Türkiye Kızılay Derneği veya kamu yararına çalışan derneklerden göç alanında uzmanlığı bulunanlarla protokol yapılarak işlettirilen merkezler olarak tanımlanmıştır (www.mevzuat.gov.tr, 2017).

Bu kapsamda, Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne bağlı kabul ve barınma merkezleri ile geri gönderme merkezlerinin kurulması, yönetimi, işletilmesi, işlettirilmesi amacıyla 22.04.2014 tarihinde “Kabul ve Barınma Merkezleri İle Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik” yürürlüğe konmuştur (www.mevzuat.gov.tr, 2017).

YUKK uyarınca düzenlenen “Kabul, Barınma ve Geri Gönderme Merkezleri ile İlgili Yönetmelik”, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarında Türkiye'nin idarî gözetime ilişkin yasal düzenlemesinin bulunmadığı iddiasını bitirdiği söylenebilir. Ancak idarî gözetimin uygulandığı Geri Gönderme Merkezlerinde yaşanan sıkıntılar, Anayasa ve insan hakları hukukuna aykırılık oluşturabilecek niteliğe sahiptir (www.mevzuat.gov.tr, 2017).

2.1.1.21. 2014 Tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği

2.1.1.21.1. Genel Olarak Geçici Koruma

Geçici koruma, ani ve toplu göçler sebebiyle her bir birey için ayrı bir statü tespiti yapmanın imkânsız olduğu durumlarda geçici bir çözüm sağlamak amacıyla devletler tarafından uygulanmaktadır. Binlerce kişinin aynı hedef ülkeye yöneldiği toplu göçlerde, hem mezkûr hareketliliğin geçici olması hem de iltica edenlerin sayısının fazlalığı, söz konusu kişilere bireysel olarak uluslararası statü belirleme işlemlerinin uygulanmasını imkânsız kılmaktadır. İç savaşlar, sistematik veya yaygın şiddet ve insan hakları ihlalleri gibi hususlara yönelik acil durum politikası olarak tasarlanan geçici koruma uygulaması, kitlesel akın hâlinde geri göndermeme yasağının bir gereği olarak temel insan haklarını teminat altına almaktadır. Geçici korumayla beraber bir taraftan iltica edenlere koruma sağlanmaktayken, diğer taraftan da kitlesel akınlara maruz kalan ülkenin menfaatlerinin korunması hedeflenmektedir (Topal, 2015: 14-15).

YUKK'a göre uluslararası koruma çeşitleri mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma olmak suretiyle üç temel üzerine kurulmuştur. Ancak, YUKK'un 91. maddesinin 1. fıkrasında “ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara” yönelik geçici koruma sağlanabileceği

belirtilmektedir. YUKK'ta bahse konu koruma detaylandırılmamış olup, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenleneceği karara bağlanmıştır. Böylece, daha önceden de uygulana gelen Geçici Koruma hususu ilk defa kanuni olarak hazırlanmıştır.

Bu kapsamda, YUKK'un 91. maddesine dayanılarak 22.10.2014 tarihinde "Geçici Koruma Yönetmeliği" düzenlenmiştir (www.goc.gov.tr, 2017). Yönetmelik yürürlüğe girmeden önce, 2012 tarihli "Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyeti'nde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge" ve 1994 Yönetmeliği üzerinden işlemler yapılmaktaydı. Ancak, Geçici Koruma Yönetmeliği ile beraber bu mevzuatlar yürürlükten kaldırılmıştır.

Bahsi geçen yönetmelikte geçici koruma; ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan bir hak olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, Geçici Koruma Yönetmeliğinin amacı ise YUKK'un 91. maddesi kapsamında, geçici koruma işlemlerinin usul ve esasları ile bundan yararlanacak şahısların Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de ikameti, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den ayrılmaları halinde yapılacak işlemleri, toplu göç hareketlerine karşı alınacak tedbirleri ve ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasındaki işbirliğiyle ilgili hususları düzenlemektir.

Geçici Koruma Yönetmeliği'nde YUKK'ta olduğu gibi geri gönderme yasağı tekrar ele alınmıştır. Bu ilke uluslararası hukukta insan hakları bağlamında çok önemlidir. Özellikle kanlı iç savaşlardan kaçanların hedef ülkesi olarak Türkiye, söz konusu ilkeyi önemli görerek mevzuatındaki maddelere detaylı şekilde yerleştirmiştir. Bakanlar Kurulu geçici koruma kararı alarak; geçici koruma kapsamına alınacakları, geçici korumanın başlangıç tarihini ve gerekli görülmesi halinde süresini ve belirlenen sürenin uzatılması ya da sonlandırılması koşullarını ülke genelinde ya da belirli bir bölgede uygulanıp uygulanmayacağını belirler.

YUKK kapsamında temel koruma statüsü alamayan Suriyelilerin hukukî durumları da açıklığa kavuşturulmuştur. Söz konusu yönetmeliğin geçici 1. maddesine

göre:

“28.04.2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti’nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti’nden kitlesel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici koruma altına alınırlar. Geçici korumanın uygulandığı süre içinde, bireysel uluslararası koruma başvuruları işleme konulmaz.”

Bu maddeden anlaşıldığı üzere Suriye’den gelen üçüncü ülke vatandaşları ve vatansızlar her koşulda geçici koruma altına alınacaktır. 2011’den önce uluslararası koruma başvurusunda bulunanlar ise talep etmeleri halinde geçici koruma altına alınabileceklerdir.

2.1.1.21.2. Geçici Korumanın Kapsamı Dışında Tutulanlar

Geçici koruma kapsamına alınmayacak yabancılar, Geçici Koruma Yönetmeliği’nin 8. maddesinde ele alınmıştır. Buna göre, yabancı geçici korumadan yararlandırılmayacak ve yararlandırılmışsa geçici koruması iptal edilir;

a) Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 Protokolüyle değişik 28.07.1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin 1 inci maddesinin (F) fıkrasında belirtilen fiillerden suçlu olduğuna dair ciddi kanaat bulunanlar

b) Türkiye dışında hangi saikle olursa olsun zalimce eylemler yaptığını düşündürecek nedenleri bulunanlar

c) Bu fıkranın (a) ve (b) bentlerinde belirtilen suç ya da fiillerin işlenmesine iştirak eden veya bu fiillerin işlenmesini tahrik edenler

ç) Ülkesinde silahlı çatışmaya katılmış olduğu halde bu faaliyetlerini kalıcı olarak sonlandırmayanlar

d) Terör eylemlerinde bulunduğu veya planladığı ya da bu eylemlere iştirak ettiği tespit edilenler

e) Ciddi bir suçtan mahkûm olarak topluma karşı tehdit oluşturabileceği değerlendirilenler ile milli güvenlik, kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehlike oluşturduğu değerlendirilenler

f) Türkiye’de işlenmesi hâlinde hapis cezası verilmesini gerektiren suç veya suçları daha önce işleyen ve bu suçun cezasını çekmemek için menşe veya ikamet ülkesini terk edenler

g) Uluslararası mahkemelerce hakkında insanlık suçu işlediğine dair karar verilmiş kişiler

ğ) 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun Dördüncü Kısım Yedinci Bölümünde yer alan suçlardan birini işleyenler” (www.goc.gov.tr, 2017)

Bu kararlar Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından alınmakta olup, ilgili yabancıya bildirilmektedir. Kanun koyucunun söz konusu şartları terörizm ve savaş denklemi üzerinden kurmasını, son dönemde Türkiye’nin maruz kaldığı tehdit açısından doğru bir karar olduğu değerlendirilmektedir.

2.1.1.21.3. Geçici Korunanların Bireysel Koruma Dışında Tutulması

YUKK'ta belirlenen statüler geçici korumadan farklı olarak bireysel statü olarak belirlenmektedirler. Diğer bir ifadeyle, geçici koruma statüsü, toplu göçler ya da toplu göçlerin yapıldığı zaman diliminde bireysel olarak sığınanlara verilebilmektedir. Bu açıdan, Geçici Koruma Yönetmeliği ile geçici olarak korunan kişiler, bireysel korumanın dışında bırakılmaktadır. Toplu göçler ya da toplu göçlerin yapıldığı zaman diliminde bireysel olarak gelecek sığınanlar, bireysel statü kapsamında tutulmamaktadır (Topal, 2015: 17).

Bu durumla ilgili olarak yönetmeliğin 7. maddesinde “*kitlesel veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılar*” şeklinde belirtilerek, geçici koruma kapsamı netleştirilmiştir. Ayrıca, aynı maddenin son fıkrasında da “*geçici korunanlar, YUKK'a göre belirlenen uluslararası koruma statülerinden herhangi birini doğrudan elde etmiş sayılmaz*” cümlesiyle, YUKK'ta yer alan temel uluslararası koruma statülerinin dışında kalındığı vurgulanmıştır. Nitekim yönetmeliğin 16. maddesinde benzer şekilde, geçici korumanın uygulandığı zaman diliminde yönetmelik kapsamında geçici korunan yabancıların uluslararası koruma statü taleplerinin, geçici koruma tedbirlerinin etkin şekilde uygulanabilmesi amacıyla işleme alınmayacağı belirtilmiştir.

2.1.1.21.4. Geçici Korunanlara Sağlanacak Hizmetler

Yönetmeliğin 17. maddesinde yer aldığı üzere, geçici koruma amacıyla sınır hattına gelip, belgesiz ya da geçersiz belge ile gelen yabancıların girişlerine Valilik tarafından izin verilebilmektedir. Yetkililer tarafından kayıt işlemleri yapılan yabancılara, yabancı kimlik numarasıyla birlikte geçici koruma kimlik belgesi verilmektedir. Geçici koruma sağlanan yabancılara yönelik eğitim, sağlık, iş piyasasına erişim, tercümanlık, sosyal yardım ve benzeri hizmetlerin sağlanacağı detaylı olarak hükme bağlanmıştır. Ancak yönetmeliğin 19. maddesine istinaden, yardımların yapılabilmesi için Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından geçici koruma kapsamına alınacak yabancıların kayıt altına alınması lazımdır.

Yönetmeliğin 25. maddesine göre, bu kimlik belgesi, geçici korunan yabancılara Türkiye’de ikamet etmeleri hakkını vermektedir. Ancak, söz konusu hak YUKK’ta yer alan ikamet izni ve ikamet izni yerine geçen belgelerin yerine geçmemektedir. Bu hakla beraber yabancı uzun dönem ikamet iznine sahip olmamaktadır. Ayrıca, geçici korumayla Türkiye’de kalan yabancıların kalış süresi ikamet izni toplamında dikkate alınmayacak olup, şahsa Türk vatandaşlığına başvuru hakkı vermemektedir. Öte yandan, geçici koruma kimlik kartına sahip olan yabancıların Bakanlar Kurulu tarafından belirlenecek işlerde ve bölgelerde çalışma izni almak için ÇSGB’ye başvurulabilecekleri belirtilmektedir. Ayrıca, geçici korunanlar tarafından bakanlıktan alınan çalışma izin belgesi YUKK’da yer aldığı gibi ikamet izni yerine geçmediği hususu da hükme bağlanmıştır (Topal, 2015: 17-18).

2.1.1.21.5. Geçici Korumanın Sona Ermesi

Geçici koruma kararı yönetmeliğin 9. maddesi bağlamında İçişleri Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından alınabilir ve aynı şekilde Bakanlar Kurulu kararıyla kaldırılır. Bakanlar Kurulu’nun sonlandırma kararıyla beraber, geçici korumayı tamamen durdurarak geçici korunanların tekrar ülkelerine dönmesine, şartlarını taşıdıkları statünün toplu olarak kendilerine verilmesine ya da uluslararası koruma başvurusu yapanların başvurularının bireysel olarak incelenmesine veya YUKK çerçevesinde tespit edilecek şartlarda Türkiye’de kalmalarına karar verilebilir. Diğer bir ifadeyle, geçici koruma uygulamasının Bakanlar Kurulu tarafından sona erdirilmesinin ardından geçici korunan kişilerin, derhal Türkiye’den çıkış yapmaları gerekmektedir.

Öte yandan, yönetmeliğin 12. maddesinde, geçici korumanın bireysel olarak sona ermesi veya iptali hususu ele alınmıştır. Söz konusu şekilde geçici korunanların;

*“Kendi isteğiyle Türkiye’den ayrılması,
-Üçüncü bir ülkenin korumasından faydalanması,
-Üçüncü bir ülkeye insani nedenler veya yeniden yerleştirme kapsamında kabul edilmesi ya da üçüncü bir ülkeye çıkış yapması,
-Ölmesi”*

hallerinde geçici koruma bireysel olarak sona erdiği hükme bağlanmıştır. Bir yabancı için geçici korumadan yararlanamayacağı hususların sayıldığı yönetmeliğin 8. maddesinin 1. fıkrasındaki hallerden birisine sahip olduğu anlaşılması halinde, kişinin

sahip olduğu geçici koruma, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ya da valilikler tarafından iptal edilir (www.goc.gov.tr, 2017).

2.1.1.22. Diğer Düzenlemeler

Türk hukukunda mülteciler ve sığınmacılarla ilgili yürürlükte olan ya da kaldırılan kanun, yönetmelik ve genelgeler ile ilgili yukarıda verilen örneklerin yanında milli kaynaklı birçok düzenleme bulunmaktadır. Söz konusu düzenlemelerin belli bölümlerinde doğrudan mülteci ve sığınmacılardan bahsederken, birtakım düzenlemeler ise dolaylı olarak etki etmektedir. Mülteci ve sığınmacıları ilgilendiren mevzuatımızdaki diğer düzenlemeler:

- 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu
- 4320 sayılı Ailenin Korunması Kanunu
- 222 sayılı İlköğretim Kanunu
- 5393 sayılı Belediyeler Kanunu
- 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu
- Doğrudan Yabancı Yatırımlarda Yabancı Uyrıklı Personel İstihdamı Hakkında Yönetmelik
- Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu Uygulama Yönetmeliği
- Askerlik Kanunu
- Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu
- Kara Sınırlarının Korunması ve Güvenliği Hakkında Kanun
- 2003 Mali Yılı Genel ve Katma Bütçeleri Kanunlaşınca Kadar Devlet Harcamalarının Yapılmasına ve Devlet Gelirlerinin Tahsiline Yetki Verilmesine Dair Kanun
- Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
- Zirai Karantina Tüzüğü
- Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük
- Askeri Adalet İşleri Başkanlığının Görev ve Yetkileri Hakkında Yönetmelik
- Evlendirme Yönetmeliği
- Nükleer ve Radyolojik Tehlike Durumu Ulusal Uygulama Yönetmeliği
- Mesleki ve Teknik Eğitim Yönetmeliği

- Evlendirme Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik
- 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kanunu
- 5263 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Kanunu şeklinde sıralanabilir.

2.2. Göç Yönetişimi ve Türkiye’de Gelişen Göç Yönetimi

İkinci bölümde genel olarak göçün tarihi ve hukuki gelişimi ele alınmıştır. Bu başlık altında ise reform niteliğinde olan YUKK’un Türkiye’deki göç politikasına yönelik etkileri ve göç ile ilgili kurumlar incelenmiştir. Türkiye’nin merkezi ve yerel bir idari yapılanmaya sahip olmasından ötürü bu konu “Merkezi Göç Yönetimi” ve “Yerel Göç Yönetimi” şeklinde iki ayrı başlık altında toplanmıştır.

Bunun yanı sıra kamu yönetiminde sıkça kullanılan “birlikte ve etkileşerek ortaklaşa yönetme” manasına gelen yönetim kavramını önemli olarak görmekteyiz. Türkiye’de pratikte kullanılmadığı düşünülen göç yönetişimi ile sorumluluklar paylaşılabilir ve ortak akıl ile doğru kararlar alınabilecektir. Bu kavram çerçevesinde uluslararası literatürde göç yönetişimi hakkında kısa bilgiler verilmiştir.

2.2.1. Uluslararası Literatürde Göç Yönetişimi ve Çeşitleri

Ülke içinde yaşanan göç hareketleri yapısı itibariyle kendi ülkesini ilgilendirmekte olup, insan hakları ve özgürlüğüne müdahale olmadığı müddetçe uluslararası anlamda pek bir etkisi bulunmamaktadır. Ancak, birden fazla ülkeyi etkileyen göç hareketleri, göç veren kaynak ülkeleri, göç alan hedef ülkeleri ve transit ülkeleri ilgilendirmektedir. Bu göç hareketleri etkilediği ülkeler açısından küresel anlamda bir soruna dönüşmektedir. Sınırları aşarak uluslararası bir sorun haline alan kitlesel akımların kontrol altına alınması ve önlenmesinde uluslararası düzeyde işbirliği, koordinasyon ve dayanışmaya gereksinim duyulmaktadır. Bahse konu dayanışma ve etkileşim sürecine ise küresel göç yönetişimi olarak ifade edilmektedir. Küresel göç yönetişimi ise göç kurumlarının ortak bir payda da revize edilmesi ve uluslararası işbirliğini zorunlu hale getirmektedir.

Uluslararası kapsamda göç yönetimi incelendiğinde karşımıza resmi/geleneksel göç yönetişimi ve gayri resmi göç yönetişimi çıkmaktadır. Resmi göç yönetişimi sağlayan kaynakların başında BMMYK gelmekte olup, aynı şekilde resmi göçün faaliyetlerini yürüten BM'ye bağlı birçok yapı mevcuttur. Resmi göç yönetişimi sadece BM'ye bağlı olan kurumlar olarak nitelenmek doğru olmaz. BM'ye bağlı olmamakla beraber göç ve kalkınma, göçün düzenlenmesi ve zorunlu göç gibi alanlarda faaliyet gösteren Uluslararası Göç Örgütü'nü örnek verebiliriz. Öte yandan, gayri resmi göç yönetişimi ise bağımsız girişimler, uluslararası düzenlemeler ve bölgesel işbirliği ile beraber ortaya çıkmaktadır. Söz konusu bağımsız girişimlere örnek vermek gerekirse; Uluslararası Göç Küresel Komisyonu, Göç ve Kalkınma Konusunda Yüksek Düzeyli Diyalog ve Uluslararası Göç ve Kalkınma Üzerine Küresel Forum, Bern Girişimi gibi kurumlar bağımsız göç girişimleridir. Ayrıca, uluslararası düzenlemelerde ise Uluslararası Göç Politikası Programı ve Küresel Göç Grubu en önde gelenlerdir. Bölgesel işbirliği hakkında örnek vermek gerekirse Asya-Avrupa Diyalogu, Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA), Avrupa, Latin Amerika ve Karayipler Zirvesi gibi oluşmalar gösterilebilir (Kara ve Kara, 2016: 5-6).

Göç yönetişimi içinde yer alan iki taraflı anlaşmalar, genel itibariyle uluslararası düzeyde hazırlanan ve göç alanında işbirliğini hedefleyen anlaşmalardır. Bahse konu anlaşmalar, taraf devletlerin kendi kararları doğrultusunda düzenlenmektedir. Bölgesel anlaşmalar ise ortak değerleri paylaşan ve aynı coğrafya içinde bulunanlar arasında yapılmaktadır. Göç hususunda aynı sıkıntılara sahip olan taraflar uluslararası işbirliği içerisinde hareket etmektedirler. Çok taraflı sözleşmeler, uluslararası oluşumlar ve ikili ilişkiler kapsamında hazırlanan anlaşmalar göç soruna önemli katkıda bulunmaktadır. Ancak, birtakım devletler ise egemenliklerine müdahale kaygısıyla tek başlarına hareket etmektedirler. Bundan dolayı sınırlarındaki göç olaylarını kendi düzenleyen devletlerin uluslararası göç sorunlarına katkı sağlayamadığı görülmektedir. Sonuç olarak, göç hareketlerinin düzenlenmesi, kontrol edilmesi, önlenmesiyle ilgili konularda etkin bir yönetim anlayışının gerekli olduğu belirtilmektedir (Kara ve Kara, 2016: 6).

2.2.2. Türkiye’de Gelişen Göç Yönetimi

2.2.2.1. Genel Olarak Göç Politikası

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan bu yana değişkenlik arz eden göç politikası çerçevesinde yeterli bir kurumsallaşmanın yapılmadığı görülmektedir. Türkiye’nin göç politikasının yetersizliği kurumsallaşmadan daha çok kanuni düzenlemelerde de göze çarpmaktadır. Türkiye’nin göç politikasında reform yaptığı 2013 yılından önce, ülkeye giriş yapan yasadışı göçmenler konusu Emniyet Genel Müdürlüğü’nün Yabancılar Şube Müdürlüğü ve Valilikler tarafından yürütülmüştür. Ayrıca, Yabancılar Şube Müdürlüğü’nce yabancıların ikamet edecekleri merkezlere yerleştirilmesi ve gerekli hallerde yurtdışına gönderilmesi gibi görevler üstlenilmiştir. Ancak, Emniyet Genel Müdürlüğü, daha çok güvenlik açısından göç politikasını ele alarak yeterli bir göç uygulamasını ortaya koyamamıştır.

Ayrıca, 2013 yılı öncesi AB müktesebatına uyum süreci kapsamında, göç konusunda ülke genelinde düzenlemeler yapması için 2002 yılında Göç Çalışma Grubu oluşturulmuştur. Söz konusu çalışma grubu, Dış İşleri Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, Genel Kurmay Başkanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Gümrük Müsteşarlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı kurumlarınca oluşturulmuştur. Yetersiz kurumsallaşmanın giderilmesi amacıyla 2008 yılında “İltica ve Göç Mevzuatı ve İdari Kapasitesinin Geliştirme ve Uygulama Bürosu (Göç ve İltica Bürosu)” kurulmuştur. Bu büronun görevi, AB müktesebatına uymak koşuluyla gerekli hukuki ve kurumsal yapılanmanın oluşturulması ve bunun için gerekli strateji belgelerinin, ulusal eylem planlarının, projelerinin hazırlanması ve İçişleri Bakanlığı üst yönetimini bilgilendirmek şeklinde sıralanabilir (Ekşi, 2014: 9-10). Görüldüğü üzere Türkiye’de 2013 öncesi kurumsal yapılanmada ciddi şekilde dağınıklık olduğu söylenebilir.

Bu kapsamda, AB müktesebatına ayak uydurmak ve göç politikasını daha düzenli şekilde yürütmek amacıyla sivil yönlü bir kurumsallaşma ihtiyacı hâsıl olmuştur. 2013 yılında YUKK’un kabul edilmesiyle beraber göç politikanın kurumsallaşması açısından önemli bir adım atılmıştır. YUKK tarafından göç politikasının düzenli hale gelmesi için kurumsallaşmayı sağlayacak araçlar hazırlanmış, Göç İdaresi, Göç Politikaları Kurulu gibi idari yapılanmaların temeli atılmıştır. Söz konusu idari kurumların yanı sıra AFAD, Kızılay, TOKİ gibi kurum ve kuruluşlar Türkiye’deki göç uygulamalarında katkı sağlamaktadır.

2.2.2.2. Merkezi Göç Yönetimi

YUKK kapsamında ele alınan göç yönetimi daha çok merkezi ve merkeze bağlı taşra yapılanmaları üzerinden şekillendiği görülmektedir. Bahse konu şekilde merkezden gelen talimatlar üzerine hem merkezi hem de taşra teşkilatlanmaları üzerinden uygulamalar yapılmaktadır. Merkezi yapılanmanın en üstün de bulunan yapılanma Bakanlar Kurulu olup, söz konusu kurul genel hükümet politikasının yanı sıra göç politikasının da belirlenmesini sağlar.

Bakanlar Kurulu genel politika belirleyici bir özelliğe sahip olmakla beraber, daha hızlı bir politika geliştirme amacıyla daha esnek ve küçük bir yapılanmaya gidilerek “Göç Politikaları Kurulu” kurulmuştur. YUKK ile kurulan Göç Politikaları Kurulu’nun amacını Türkiye’nin göç politika ve stratejilerini belirlemek ve bu stratejilerin uygulanmasını takip etmek; göç alanında strateji belgeleri ile program ve uygulama belgelerini hazırlamak; toplu hâlde Türkiye’ye kabul edilecek yabancılarla ilgili usul ve esasları, Türkiye’nin ihtiyaç duyduğu yabancı iş gücü ile mevsimlik işler için gelecek yabancılara ilişkin esasları, yabancılara verilecek uzun dönem ikamet iznine ilişkin şartları, göç alanında yabancı ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla etkin iş birliği ve bu alandaki çalışmaların çerçevesini belirlemek ve göç alanında görev yapan kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonun sağlanmasına yönelik kararlar almak şeklinde sıralanabilir. YUKK’un 105. maddesinde düzenlenen söz konusu kurulun bünyesinde;

“İçişleri, Aile ve Sosyal Politikalar, Avrupa Birliği, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Dışişleri, İçişleri, Kültür ve Turizm, Maliye, Millî Eğitim, Sağlık ve Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme bakanlıkları müsteşarları ile Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanı ve Göç İdaresi Genel Müdürü”

bulunmaktadır. Ayrıca, toplantı gündemine göre, konuyla ilgili bakanlık, ulusal veya uluslararası diğer kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri de toplantıya iştirak edebilir. Bahse konu kurul İçişleri Bakanı’nın çağrısıyla yılda en az bir kere toplanır.

YUKK’un 103. maddesine istinaden, göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye’ye giriş ve Türkiye’de kalışları, Türkiye’den çıkışları ve sınır dışı

edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Genel Müdürlük, merkez, taşra, yurtdışı teşkilatından oluşur. Genel Müdürlük 18.05.2015’de taşradaki yapılanmalarını tamamlayarak bütün illerde görevleri Emniyet Genel Müdürlüğünden devralmıştır.

Genel Müdürlüğün hizmet birimleri ve görevleri YUKK’un 108. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün hizmet birimleri şunlardır:

- Yabancılar Dairesi Başkanlığı
- Uluslararası Koruma Dairesi Başkanlığı
- İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi Başkanlığı
- Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı
- Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığı
- Bilgi Teknolojileri Dairesi Başkanlığı
- Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı
- Strateji Geliştirme Dairesi
- Hukuk Müşavirliği
- İnsan Kaynakları Dairesi Başkanlığı
- Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı
- Eğitim Dairesi Başkanlığı

YUKK’un 113. ve 117. maddeleri arasında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’ne bağlı ve belli zaman dilimlerinde aktif olarak çalışacak komisyon ve kurumlar düzenlenmiştir. Göç politikasının gelişimi ve uygulaması açısından önemli işlemlere sahip olan söz konusu kurum ve komisyonlar, “Göç Danışma Kurulu”, “Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu” ve “Düzensiz Göçle Mücadele Koordinasyon

Kurulu” olarak üçe ayrılmaktadır. Bahse kurul ve komisyonların sekretaryası ve destek hizmetleri, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından sağlanır.

Göç Danışma Kurulu, YUKK’un 144. maddesinde düzenlenmiş olup, bu kurulda;

“Bakanlık Müsteşarı veya görevlendireceği müsteşar yardımcısının başkanlığında, Türkiye İnsan Hakları Kurumu, Avrupa Birliği, Çalışma ve Sosyal Güvenlik ve Dışişleri bakanlıklarının en az daire başkanı seviyesindeki temsilcileri, Genel Müdür, genel müdür yardımcıları, Yabancılar Dairesi, Uluslararası Koruma Dairesi, İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi, Uyum ve İletişim Dairesi ve Göç Politika ve Projeleri Dairesi başkanları, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilcisi, Uluslararası Göç Örgütü Türkiye Temsilcisi, göç konularıyla ilgili beş öğretim elemanı ve göç alanında çalışmalarda bulunan beş sivil toplum kuruluşu temsilcisi”

yer almaktadır. Bu kurul yılda iki kez olmak üzere olağan olarak toplanır, ancak kurul başkanının talebi üzerine olağanüstü toplantılar da yapılabilir. Kurulun görevi aynı maddenin 3. fıkrasında düzenlenmiş olup, sırasıyla;

*“-Göç uygulamalarını izlemek ve önerilerde bulunmak,
-Göç alanında yapılması planlanan yeni düzenlemeleri değerlendirmek,
-Göç politikaları ve hukuku alanında bölgesel ve uluslararası gelişmeleri değerlendirmek ve bu gelişmelerin Türkiye’ye yansımalarını incelemek,
-Göçle ilgili mevzuat çalışmalarını ve uygulamalarını değerlendirmek,
-Göç alanında çalışmalar yapmak üzere alt komisyonlar kurmak, komisyon çalışmaları sonrasında ortaya çıkacak raporları değerlendirmek”*

şeklinde sıralanabilir. Söz konusu kurul tarafından alınan kararlar tavsiye niteliği taşımakla beraber, asıl karar alıcı mekanizmayı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü oluşturmaktadır.

Öte yandan, Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu ise YUKK’un 115. maddesinde düzenlenmiştir. Bahse konu komisyon, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nden bir temsilcinin başkanlığında, Adalet ve Dışişleri bakanlıklarınca görevlendirilen birer temsilci ve bir göç uzmanından meydana gelir. Bu komisyona üyelerin talebi doğrultusunda BMMYK’nın Türkiye temsilcisi de katılabilir. Komisyonda görev yapan komisyon başkanı ve üyelerinin asıl görevi bu komisyonun işleyişi olduğu için anılanlara ek görev verilmesi kanun koyucu tarafından yasaklanmıştır.

Öte yandan, komisyonun görevleri; idari gözetim kararları ve kabul edilemez başvurularla ilgili kararlar ile hızlandırılmış değerlendirme sonucu verilen kararlar hariç, uluslararası koruma başvuruları hakkında verilen kararlar ile başvuru ve

uluslararası koruma statüsü sahibi hakkındaki diğer kararlara karşı itirazları değerlendirmek ve karar vermek, uluslararası korumanın sona ermesi veya iptaline ilişkin kararlara karşı itirazları değerlendirmek ve karar almak şeklinde sıralanabilir.

Düzensiz Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu ise YUKK'un 116. maddesinde düzenlenmiştir. Bahse konu maddeye göre;

“Düzensiz Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu, Bakanlık Müsteşarı veya görevlendireceği müsteşar yardımcısı başkanlığında, Genelkurmay Başkanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik ve Dışışleri bakanlıkları ile Millî İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı, ilgili kolluk birimleri ve Genel Müdürlüğün en az daire başkanı seviyesindeki temsilcilerinden”

meydana gelmektedir. Söz konusu kurul toplantılarına gerekli olduğu hallerde ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının merkez ve taşra birimleri, sivil toplum kuruluşları, uluslararası kuruluş temsilcileri ile konuyla ilgili uzmanlar davet edilebilmektedir. Kurul, altı ayda bir toplanmakta olup, ayrıca kurul başkanının çağrısına binaen her zaman olağanüstü toplantı yapılabilir.

Öte yandan, mezkûr kurulun görevleri ise düzensiz göçle etkin şekilde mücadele edilebilmesi amacıyla kolluk birimleri ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamak, yasa dışı olarak Türkiye'ye giriş ve Türkiye'den çıkış yollarını tespit ederek önlemler geliştirmek, düzensiz göçe yönelik tedbirleri geliştirmek, düzensiz göçle mücadele alanında mevzuat oluşturma ve uygulama çalışmalarını planlamak ve uygulanmasını izlemek şeklinde sıralanabilir. Yasa koyucu, 116. maddenin 4. fıkrasında *“kurulun kararları, kamu kurum ve kuruluşlarınca öncelikle değerlendirilir”* şeklinde bir hüküm koyarak, kurul kararlarını bağlayıcı kılmamakla beraber, değerlendirilmesi önemli olan bir tavsiye niteliğinde ele almıştır.

Daha önceden de bahsedildiği üzere ana göç kurumlarına yardımcı olmak adına AFAD, Kızılay, TOKİ gibi yardımcı merkezi kurumlar da bulunmaktadır. Bunlardan açılımı “Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı” olan AFAD, 2009 yılında kabul edilen 5902 sayılı Kanun ile kurulmuştur. Başbakanlığa bağlı olan AFAD; deprem, sel baskını, çığ, heyelan, yangın gibi doğal afetlere yardım amacı ile ulusal ve uluslararası faaliyetler gerçekleştiren bir kuruluş olarak gösterilebilir. AFAD, afet ve acil durumlarda uzman personeli ve teknolojik araçları ile ihtiyaç bölgelerinde yardım faaliyeti yürüttüğü ifade edilmektedir. Ancak, AFAD'ın Suriye krizi kapsamında

görevlendirdiği personelin göç ile ilgili hiçbir bilgisi olmayan ve yerel taşralardan alelade seçilmiş personel olduğu görülmektedir. AFAD, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü koordinesinde Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de barınması gibi teknik ihtiyaçlarıyla ilgilenmektedir. AFAD’ın yayınladığı resmi rakamlara göre 24.04.2017 itibariyle barınma merkezlerindeki Suriyeli sayısı toplam 252.061’dir. Bu barınma merkezlerinden;

- Hatay’da 19.652,
- Gaziantep’te 38.363,
- Şanlıurfa’da 109.847,
- Kilis’te 35.351,
- Mardin’de 4.728,
- Kahramanmaraş’ta 23.817,
- Osmaniye’de 7.291,
- Adıyaman’da 9.525,
- Adana’da 555,

- Malatya’da 10.170 Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır. Suriyelilerin tüm İhtiyaçları, AFAD’ın koordinasyonunda; İçişleri, Milli Eğitim, Sağlık, Dışişleri, Gıda Tarım ve Hayvancılık, Ulaştırma ve Maliye Bakanlıkları, Diyanet İşleri Başkanlığı, Genelkurmay Başkanlığı, Gümrük Müsteşarlığı ve Türk Kızılay’ının işbirliği ile ortak şekilde yürütülmektedir (www.afad.gov.tr, 2017).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve AFAD’ın yanında ayrıca göç politikasına katkı sağlayan bakanlık ve kurumlar da bulunmaktadır. Söz konusu bakanlık ve kurumlar arasında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Kızılay ile birlikte başta belediyeler olmak üzere yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri yer almaktadır (Erdoğan, 2017: 20).

2.2.2.3. Yerel Göç Yönetimi

Türkiye'nin son dönemde doğu ve güney sınırlarından maruz kaldığı göç hareketleri ülkenin 81 ilinin tamamını da farklı düzeylerde etkilemektedir. YUKK ile kurulan yeni göç politikası ve kurumsallaşması merkezin kararları ile yapıldığını ifade etmiştik. Ancak bütün ülkeyi etkileyen göç hareketleriyle daha etkili mücadele etmek için merkeze bağlı yerel birimlerin aktif olması gerekmektedir. Bu açıdan, Türkiye'de yerel anlamda göç sorunu ile mücadele eden birimlerin başında valiler gelmekte olup, ayrıca Göç İdaresi ve Afet Acil Durum İl Müdürlükleri de doğrudan bu konuyla ilgilenmektedir. Asıl koordinasyonu sağlayan valilik olmakla birlikte, diğer iki birim ise farklı görevlerle koordinasyon ve işbirliği içinde göç sorunu ile mücadele etmektedirler.

Yerel düzeyde Göç İdaresi İl Müdürlükleri'nin görevleri ve yetkileri, 14.11.2013'te yürürlüğe giren "Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Taşra Teşkilatı Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği" ile düzenlenmiştir (www.resmigazete.gov.tr, 2017). Bu yönetmeliğin 5. ve 7. maddelerinde yer aldığı üzere, Göç İdaresi İl Müdürlükleri'nin görevleri;

- Düzenli ve düzensiz göçle ilgili iş ve işlemleri yürütmek,
- Uluslararası korumaya ilişkin iş ve işlemleri yürütme,
- Geçici korumaya ilişkin iş ve işlemleri yürütme,
- 5543 sayılı İskân Kanunu kapsamında Genel Müdürlükçe belirlenen görevleri yürütmek,
- İnsan ticaretiyle mücadele ve mağdurların korunmasına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek,
- Vatansız kişilerle ilgili iş ve işlemleri yürütmek,
- Uyum süreçlerine ilişkin iş ve işlemleri yürütmek,
- Düzensiz göçle mücadele edilebilmesi amacıyla kolluk birimleri ve ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği yaparak bu alanda koordinasyonu sağlamak,

-Söz konusu kişilere verilen haklara erişimlerini sağlamak amacıyla ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği yapmak.

-Kanunda öngörülen kurul ve komisyonların aldığı kararların uygulanması amacıyla faaliyetler yürütmek,

-Kamu kurum ve kuruluşlarının göç alanına yönelik faaliyetlerine destek vermek ve bu faaliyetlerin sonuçlarını takip etmek, proje tekliflerini Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne sunmak,

-Görev alanlarıyla ilgili hususlarda üniversiteler, mahalli idareler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektörle iş birliği yapmak,

-Göç araştırmalarına desteklemek,

-Kanun kapsamında işlem görenlerin kişisel verilerini ilgili mevzuata ve taraf olunan uluslararası anlaşmalara uygun olarak almak, korumak, saklamak ve kullanmak,

-Kanun ve diğer mevzuatla il müdürlüğüne verilen görev alanıyla ilgili verileri toplamak ve analiz etmek,

-İlde bulunan insan ticareti mağdurları sığınma evi, geri gönderme ile kabul ve barınma merkezlerinin iş ve işleyişine ilişkin görevleri yerine getirmek,

-İl müdürlüğünün işleyişi ve personeliyle ilgili düzenleyici tedbirleri almak ve uygulamak.

-Görev alanlarıyla ilgili davaları ikame, takip ve müdafaa ile icra dosyalarını takip etmek,

-Kabul ve barınma merkezleri, Geri Gönderme Merkezleri ve İnsan ticareti mağdurları sığınma evlerinin işleyişi ile ilgilenmek şeklinde sıralanabilir (www.resmigazete.gov.tr, 2017).

Öte yandan, AFAD'ın il müdürlüklerinin görevleri ise yerel olarak kendi bölgelerinin alanına giren çadırkent ve konteynır kentlerin yönetimidir. Bu kapsamda,

AFAD İl Müdürlükleri gıda, barınma, eğitim, sağlık, giyim vb. hizmetleri sağlayıp diğer kurum ve kuruluşlarla koordineyi sağlamaktır.

Merkeze doğrudan bağlı yerel yapılanmaların yanı sıra yerel yönetimler (belediye, il özel idaresi ve köyler) de göç sorunu ile ilgilenmektedirler. Yerel düzeyde yaşanan sorunlara en çok vakıf olan ve halka merkezi yapılanmaya nazaran daha yakın olan yerel yönetimlerin göç sorununa yaklaşımları ve faaliyetleri elbette çok önemlidir. Buna ek olarak Türkiye’de kamu hizmetlerinin en çok yapıldığı kurumların yerel yönetimler olması da göç politikası açısından yerel yönetimlerin önemini bir kat daha arttırmaktadır.

Belediyeler büyük çapta nüfus ölçütü temel alınarak merkezi yönetim bütçesinden temin ettikleri payı göç dolayısıyla artan nüfus için harcamak zorundadır. Her ne kadar da hangi ilde kaç mültecinin bulunduğuna yönelik araştırmalar olsa da gerçek manada bir belediyenin kaç sığınmacı ve mülteciyi ağırladığı bilinmemektedir (www.goc.gov.tr, 2017). Söz konusu bilinmezlik durumu özellikle İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirler başta olmak üzere sınır illerinde kendini göstermektedir. ORSAM’ın 2015 yılında hazırladığı Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri adlı raporda şehirlerdeki yoğunluklarına göre göçle gelenlerin belediye bütçeleri üzerinde ek %10’luk bir maliyete neden oldukları tespit edilmiştir (ORSAM ve TESEV, 2015: 36). Bu kadar ek külfetin altına girmelerine rağmen özellikle belediyeler olmak üzere bütün yerel yönetimlerin göç politikasındaki yeri tam olarak belirlenmemiştir. Yerel yönetimlerin göç politikasına katkısı ile ilgili olarak YUKK’un 96. Maddesinde bir düzenlemeye gidilmiştir. Buna göre:

“Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, ülkenin ekonomik ve mali imkânları ölçüsünde, yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak ve ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlayabilir”

Bu kanun maddesinde yer aldığı üzere, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün uluslararası koruma kapsamında Türkiye’de bulunan şahıslara hayatlarını kolaylaştırıcı bilgi ve yeteneklerin kazandırılması amacıyla yerel yönetimleri de uyum faaliyetlerinin planlamasına katılabileceklerdir. Ayrıca, Göç İdaresinin görev ve yetkilerinin belirlendiği YUKK’un 104. maddesinin 2. fıkrasında yer alan “Genel

Müdürlük, görevleriyle ilgili konularda kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve uluslararası kuruluşlarla iş birliği ve koordinasyonu sağlamakla yetkilidir” ifadesiyle, yerel yönetimlerle işbirliği hususuna tekrar değinilmiştir.

Öte yandan, yerel yönetimlerin uygulamada genel itibariyle kendi kanunlarından belli ölçülerde yetki alarak sığınmacı ve mültecilere yönelik sosyal yardım faaliyetleri yürüttükleri anlaşılmaktadır. Birçok yerel yönetim 5393 sayılı Belediyeler Kanunu'nun 14. maddesine dayanarak göçmenlere yardım yapmaktadır. İlgili kanunun mezkûr maddesi kapsamında, belediyeler sosyal hizmet, acil yardım ve kurtarma faaliyeti yürütebilmekte olup, ayrıca belli bir nüfusun üstündeki belediyeler ise kadın ve çocuklar için konuk evleri ve gıda bankacılığı kurabilmektedir. Hem Belediyeler Kanunu'nda hem de 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda (www.mevzuat.gov.tr, 2017) yerel yönetimlere göçmenler hakkında verilmiş herhangi bir bulunmamaktadır.

Türkiye'de yerel yönetimlerin göç politikasına katkı sağlamaları gerektiği vurgulanmakla beraber bu konuda gereken kurumsal yapılanmaya sahip olmadıkları ve göç politikasını destekleme açısından eksik kaldıkları ifade edilebilir. Yerel yönetimlerin bilhassa kendi sınırları içinde yer alan sığınmacı ve mültecilerin sosyal haklarının verilmesinde, uyum, bakım, ikamet gibi hususların düzenlenmesinde etkin rol almaları gerekmektedir (Kara ve Kara, 2016: 15). Bu açıdan, Onuncu Kalkınma Planı “Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu”nda yerel yönetimlerin göç sorunları kapsamında sorumluluklarının artırılması gerektiği ifade edilmiştir. Bu raporda yerel yönetimlerin sığınmacı ve mültecilere ihtiyaçları hususunda toplumsal bilincin artırılmasına yönelik faaliyetler yürütmesi gerektiği vurgulanmıştır. Öte yandan, sığınmacı ve mültecilerin yerleşecekleri kabul merkezleri ve geri gönderme merkezlerinin yerlerinin tespitinde yerel halka danışılması ve bu fikir alışverişinin ise inşa edilmesi planlanan bölgenin yer aldığı ildeki yerel yönetimlerin koordinasyonu ile sağlanması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca, sivil toplum kuruluşlarının da söz konusu çalışmaları desteklemesi gerektiği belirtilmiştir. Bu açıdan, yerel yönetimler tarafından halkın bilinçlendirilmesi amacıyla çok sayıda toplantının yapılması talep edilmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014: 55-59).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SURİYE İÇ SAVAŞI VE TÜRKİYE'DE YAŞANAN SURİYELİ SİĞİNMACI SORUNU

1. SURİYE İÇ SAVAŞININ BAŞLANGICI

Suriye, dünyanın en kadim yerleşim yerlerinden olup, tarih boyunca Akdeniz'in doğusunda bulunan bölgeyi kapsayacak şekilde tanımlanmıştır. En eski yerleşim yerlerinden olan ve dahası yüzyıllar boyunca, bu özelliğini koruyan Şam şehrinin, yapılan araştırmalara göre MÖ 5000 yılları öncesine kadar yerleşim yeri olarak kullanıldığı tespit edilmiştir (Yavuz, 2005: 9). 20. yy'e kadar Suriye ile kastedilen bölge bugünkü Suriye, Ürdün, Lübnan, Filistin ve İsrail'i içine alan topraklardır (Collelo, 1988: 4). Yunanlılar tarafından söz konusu bölge ilk olarak MÖ 7. yy başında "Suriye" olarak ifade edilmeye başlanmıştır (Fyre, 2012: 196). Öte yandan, Arap topluluklar ise tarih boyunca Suriye, Lübnan, Ürdün, Filistin ve İsrail'i içine alan toprakları "Şam" olarak belirtmişlerdir. Hâlihazırda Suriye'nin başkenti olan Şam ise Dimeşk olarak ifade edilmektedir. Bu terminoloji hâlihazırda yaşanan olayları boyutunu anlamak için önemlidir. Özellikle Suriye iç savaşının içinde yer alan İslami oluşumlar, söz konusu terminoloji üzerinden siyasi hedefler belirlemektedirler.

Bu kadar eskiye dayalı bir toplumun demografik ve etnik yapısı ise elbette çeşitli ve karışık olacaktır. Bu kapsamda, iç savaştan önce 22,5 milyon civarında nüfusa sahip olan Suriye'nin etnik yapısı temel olarak Arap, Kürt, Ermeni, Çerkez ve Türkmenlerden oluşmaktadır. %90'lık bir oranla nüfusunun çoğunluğunu Arap nüfusu oluşturmaktadır. Ayrıca, nüfusunun %9'u Kürt ve %1'i de Ermeni, Çerkez ve Türkmen gibi diğer etnik gruplardan meydana gelmektedir. Mezhep ve din eksenli yapılan sayımlarda ise Suriye'nin toplam nüfusun yaklaşık %74'ü Sunni Müslümanlardan oluşmaktadır. Bunun yanı sıra nüfusun %13'ü Nusayrilik, %10'u Hıristiyanlık ve %3'ü Dürzilik inancına sahiptir (Uzun, 2016: 9).

Ayrıca, Suriye rejiminin elitleri, ülkenin %13'ünü oluşturan Nusayri mezhebine bağlı kişilerden meydana gelmektedir. 20. yy'nin başlarına dek Suriye'nin kırsalında tecrit halinde yaşayan bu azınlık, Fransız manda yönetiminin politikaları

neticesinde, özellikle orduya alınarak, bürokraside güç kazanmışlardır. Akabinde, mezkûr dönemde Ortadoğu'nun en etkili partilerinden olan Baas Partisi içerisinde de bulunmaya başlamışlardır. Esad rejiminin yönetiminde en etkili yerlerde küçük bir Nusayri grup olsa da rejim çok daha geniş toplumsal bir tabana dayanmaktadır. Suriye rejimini yıllarca yöneten elit tabakanın yanında destekleyici olarak birtakım Sunni gruplar, özellikle de Şam ve Halep'teki tacir kesimden zengin gruplar yer almaktadır. Beşar Esed'in Sunni olan Esmâ Esed ile evlenmesi, Nusayri ve Sunniler arasındaki işbirliği için iyi bir örnek teşkil etmektedir (Şen, 2013: 60-61).

Diğer bir yandan, hâlihazırdaki rejimin dini açıdan meşruiyetini elde etmesindeki en önemli adımlardan bir tanesi ise Hafız Esad'ın 1970'lerde Şii ulemasının önemli bir isminden, Nusayriler'in de Müslüman olduğu yönünde fetva almasıdır (Örki, 2015: 69). Bu açıdan incelendiğinde, Suriye krizini etnik kimlikten daha çok mezhepsel olarak incelemenin daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

Hâlihazırdaki Suriye toprakları Müslümanlaşmadan önce sırasıyla Akadlar, Amuriler, Yamyad Krallığı, Mittani Devleti, Hitit Devleti, Mısır, Aramiler, Asurlular, Medler, Babil, Persler, Roma ve son olarak Bizans'ın eline geçmiştir. Halid Bin Velid'in 634 yılında yaptığı saldırıyla Şam toprakları Müslümanların eline geçmiştir. 660 yılında Emevi hâkimiyetine girmesiyle Suriye toprakları Arap Müslüman kimliğine bürünmüştür. Akabinde, 750 yılında Abbasilerin Emevileri yıkmasıyla beraber söz konusu topraklar Abbasilerin eline geçmiştir. Osmanlı Devleti'ne bağlanana kadar bu bölge sırasıyla Tolunoğulları, Hamdeniler, İhşidiler, Fatimiler, Eyyubiler ve son olarak Memluklerin hâkimiyetine girmiştir (Yazıcı, 2012: 14-16).

Hicaza doğru büyük bir sefer başlatan Yavuz Sultan Selim, 1516 yılında, Mercidabık Savaşı'nda Memluk Ordusu'nu bozguna uğratarak, Suriye'yi Osmanlı'ya bağlamıştır. Osmanlı Devleti, Suriye'yi Şam, Halep, Trablusşam ve Sayda (sonradan Akka şeklinde değiştirilmiştir) olmak üzere dört eyalete ayırarak yaklaşık 400 yıl boyunca yönetmiştir. Söz konusu dönem içinde bölgede yaşanan karışıklıktan faydalanmak isteyen Napolyon Bonapart komutasındaki Fransız ordusu, 1798 yılında Mısır'a sefer düzenlemiş ve ardından Suriye'yi de istila etmeye çalışmıştır. Fransa'nın bölgeden çekilmesinin ardından otorite boşluğundan faydalanan Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa, Mısır'da kendi hanedanlığını ilan etmiş olup, ayrıca oğlu İbrahim Paşa'yı görevlendirerek, 1832 yılında Suriye topraklarını da ele geçirmiştir. Osmanlı Devleti,

Mısırı geri alabilmek için 1839 yılında sefer başlatmış olup, Mehmet Ali Paşa'nın ordusu ile girdiği Nizip Savaşı'nda büyük bir yenilgiye uğramıştır. Osmanlı Devleti, her ne kadar yenilgiye uğrasa da bir süre sonra Avrupa Devletleri'nin müdahalesi ile Suriye'den çekilmek zorunda kalan Mehmet Ali Paşa'dan Suriye'yi tekrar almıştır (Yazıcı, 2012: 16).

Osmanlı Devleti döneminde Suriye ile ilgili olarak Tazminat Dönemi önemli bir dönüm noktasıdır. Bu yenilik hareketinin muhtemel milliyetçi isyanları engellemek amacıyla yapıldığı söylenebilir. Tanzimat Dönemi'nde kaybedilen toprakların etkisiyle yeni bir çıkış noktası aranmaya başlanmış olup, bu çerçevede aydınlar tarafından Osmanlılık, ardından İslamcılık ve son olarak Türkçülük fikirleri ortaya çıkmıştır. Bunlara rağmen 1914'te başlayan ve 4 yıl boyunca devam eden savaş neticesinde Osmanlı Devleti, Suriye'yi kaybetmiştir. Arap milliyetçiliğinin giderek artmasının avantajıyla Fransa ve İngiltere, Arap aşiret liderleri ile Birinci Dünya Savaşı'nda bir dizi pazarlıklara girişmişlerdir. Akabinde, iktidarı Suud Ailesi tarafından ele geçirilen Hicaz Kralı Şerif Hüseyin'in oğlu Faysal, 1919'da Paris Barış Görüşmelerine katılmıştır. Bu görüşmelerde, Faysal, İngiltere ve ABD yarımıyla Filistin'i de kapsayan büyük bir Arap Devleti kurulmasını talep etmiş, ayrıca Sykes-Picot'un (1916), Balfour'un (1917) ve mandacılığın kabul edilmemesini sağlamaya çalışmıştır. Mezkûr çalışmaların tamamı başarısız olmuş ve Suriye, Fransa'nın manda yönetimine girmiştir (Örki, 2015: 72-73).

Osmanlı'nın Suriye üzerindeki hâkimiyetini fiilen yitirmesinin ardından Suriye halkı kısa süreliğine bağımsız bir yapıya bürünmüştür. Ancak, Fransa, Suriye'de dini ve etnik azınlıkları desteklemek suretiyle Arap milliyetçiliğini zayıflatarak konumlarını güçlendirmek için gayret sarf etmiştir. Bu kapsamda, Suriye'yi Cebel-i Dürzi, Halep, Lazkiye, Şam ve İskenderun şeklinde 5 ayrı otonom bölgeye ayırmıştır (Yazıcı, 2012: 19-20).

Fransa yaptığı politikalar kapsamında, işgal ettiği bölgede Arap milliyetçiliğinin azalmasını fırsat bilerek harita üstünde hazırlanan eyalet sınırlarına göre mandasını kurmuştur. Fransız manda yönetimi, Arap Müslümanlar ve Arap Hristiyanları ayırmak amacıyla Suriye ve Lübnan'ı birbirinden ayırma cihetine gitmiştir. Ancak, Fransa bunun yanı sıra Alevi ve Dürzi devletlerini de kurmuş olup, Suriye'ye yönelik mandası kapsamında birçok kez sınırlarda değişikliğe gitmiştir. Söz

konusu manda yönetimi döneminde yerel halktan olan ve birbirinden bağımsız birçok düzensiz birliğin Fransa'ya karşı ayaklandığını görmekteyiz. Ancak, Dürziler tarafından 1925 yılında başlatılan ayaklanma tüm Suriye'yi etkisi altına almış ve Fransa'yı zora sokmuştur. Buna mukabil İkinci Dünya Savaşı'nın Fransa'ya getirdiği yük ve Fransa'nın Almanlar tarafından işgal edilmesi gibi etkenlerden dolayı Suriye'de baş gösteren kıtlık, Fransa'ya karşı büyük ayaklanmalara neden olmuştur. Bu dönem içinde, manda idaresi altında olmasına rağmen Hatay Cumhuriyeti kurulmuş ve akabinde bu devlet, 1939 yılında Türkiye'ye dâhil olmuştur (Örki, 2015: 74). Sovyetler Birliği, ABD ve İngiltere'nin 1944-1945 yıllarında Lübnan'ı şartsız olarak bağımsız bir devlet şeklinde kabul etmelerinin ardından, Fransa'nın Suriye'den çekilmesi için BM üzerinden baskılar yapılmıştır. BMGK tarafından alınan karar doğrultusunda Fransa ve İngiltere birliklerinin Suriye ve Lübnan'dan aynı anda çekilmesi kararı alınmıştır. Alınan bu karar sonucunda 25 yıllık manda yönetimi sona ermiş ve Suriye Arap Cumhuriyeti'ne geçiş yaşanmıştır (Yazıcı, 2012: 21-22).

1.1. Suriye Arap Cumhuriyeti'nin Kuruluşundan İç Savaş'a Doğru (1946-2011)

Bu süreçte seçim ve askeri darbeye karşılaşan, istikrarsızlıkla boğuşan ve ülke sınırları hâlihazırdaki Suriye ile aynı olan Suriye Cumhuriyeti, 1958'e kadar varlığını sürdürmüştür. Suriye'de askeri darbeler silsilesi hemen erken bir tarihte başlamış, 1949 yılında Suriye Devlet Başkanı Şükrü Kuvvetli, Albay Hüsnü Zaim tarafından devrilerek iktidardan uzaklaştırılmıştır. Ancak, Hüsnü Zaim'in iktidarı yalnızca birkaç ay sürmüş, bu defa İngiltere destekli Sami el-Hinnavi önderliğinde Hüsnü Zaim yönetimi devrilmiştir (Çağ ve Eker, 2013: 62).

Hüsnü Zaim'in Irak ile bütünleşme politikası çerçevesinde attığı adımları gerekçe göstererek Eski bir Suriye Sosyal Milliyetçi Partisi (SSMP) üyesi olduğu iddia edilen Edip Çiçekli, 1951 yılında darbe yapmıştır (Atlıoğlu, 2017: 76). Edip Çiçekli'nin 1953 yılında referandumda Cumhurbaşkanı olarak seçilmesi kendisini kurtarmamış, aynı kadere yakalanarak Albay Faysal El-Atasi öncülüğünde askeri darbeye indirilmiştir.

Arap milliyetçiliğinin tek çatı altında toplanmasını amaçlayan Baas Partisi'nin öncülüğünde birbirine komşu olmayan Mısır ve Suriye devletleri, 01.02.1958 tarihinde birleşmişlerdir. Söz konusu birleşim ile beraber Birleşik Arap Cumhuriyeti kurulmuştur. Ciddi bir planlama yapılmadan kurulan Birleşik Arap Cumhuriyeti, Mısır'ın kendi iç işlerine müdahale ettiği gerekçe gösterilerek Albay Kerim El-Nahlavi liderliğindeki bir darbeyle 28.09.1961 yılında bitirilmiştir. Nahlavi'nin darbesi her ne kadar da kuvvet kullanılarak bastırılmak istendiyse de başarılı olunamamıştır (Ayrancı, 2006: 113-115).

Darbenin ardından şimdiki rejimin temellerinin atıldığını görmekteyiz. Ayrılıkçı rejim birkaç kez başarısız darbe girişimine maruz kalmış olup, nitekim 1963 yılında yapılan askeri bir darbeyle el değiştirmiştir. BAAS partisi iktidara geldiyse de yeni yönetim de aynı kadere maruz kalmaktan kurtulamamış ve 1966 yılında yapılan BAAS rejiminin radikal kanadı yönetimi zorla el değiştirtirmiştir. Bu dönemde de Suriye Baas partisinin önemli bir politika değişikliğine gittiği görülmüştür. Bahse konu politika değişikliği; Hafız Esad, Salah Cedit ve Muhammed Ümran gibi Nusayri kökenli liderlerin başını çektiği “Neo-Baasçı (Yeni Baasçı)” olarak ifade edilen ve orduyla sembiyotik (ortak yaşamsal) bir bağ kuran bir grup tarafından yapılmıştır. Her ne kadar Nusayri yoğunluklu bir darbe olsa da hükümetin başına Sunni bir aile mensubu ve aşiret lideri Nur Al Din Attasi getirilmiştir. Ancak, bu dönemde İsrail ile 1967 yılında girilen 6 Gün Savaşları'nda başarısız olan Suriye hükümeti siyasi anlamda güç kaybetmiştir. Bunu fırsata çevirmek isteyen dönemin Hava Kuvvetleri Komutanı Hafız Esad ise 13.11.1970 tarihinde askeri darbe ile hükümeti ele geçirmiştir (Yazıcı, 2012: 25-31).

Hafız Esad, başkanlık seçimi yaparak, 12.03.1971 tarihinde oyların %99,2'sini alıp, şaibeli bir oyla seçimi kazanmıştır. Ayrıca, Baas rejimine hukuki bir altyapı ve savunma mekanizması oluşturan Anayasa'nın yürürlüğe girmesi için yapılan referandumda ise aynı şekilde yüksek bir oranla oyların %97,6'sı alınmıştır. Esad rejiminin kuvveti, ilk etapta askeri bürokrasi içindeki varlıklarından kaynaklanmaktaydı. Fransa devletinin mandası altında buldukları dönemde Fransızların kurduğu “Özel Doğu Akdeniz Birlikleri”nin içinde ekonomik ve siyasi açıdan destek gören çok sayıda Nusayri uyruklu şahıs mevcuttu. Bu durum ise bağımsız bir Suriye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra askeriye içindeki

azınlıkların kuvvetli olmasındaki en önemli ve temel faktörü oluşturmuştur. Esad rejimi iktidarını bir başkanlık monarşisinde yoğunlaştırmak için bir akraba ve mezhep dayanışmasından faydalanmıştır. Azınlık psikolojisi içinde yatan korku her ne kadar farklı görüşlere ve ideallere sahip olursa da insanları tek bir çatı altında birleştirmektedir. Ayrıca, Osmanlı Devleti'nin hakim olduğu dönem ve öncesindeki dönemlerde Nusayriiler ciddi anlamda dışlanmışlık psikolojisi içinde yaşamışlardır. Bu durum ise onları birbirlerine daha çok kenetlemiş ve bu korku içinde rejimi koruma adına daha sert önlemler almalarına sebep olmuştur (Yazıcı, 2012: 20-30).

Öte yandan, Hafız Esad, sadece kendi ekibi ile iktidarı elde tutmasının böyle karışık bir ülkede mümkün olmadığını bilmekteydi. Bundan dolayı Esad Baas partisini kullanarak her kesime kucak açıyor görüntüsünü sergilemek istemiştir. Bu ise sadece mezhepsel değil, ayrıca Arap kimliğine sahip olmayanları da parti içine dâhil ederek yapılabilirdi. Bu kapsamda, Esad, Baas partisine ve belli bürokratik kanallara Kürtleri, Çerkezleri, Ermenileri ve Türkmenleri de dâhil edilmiştir. Ancak, Esad, ülkenin çoğunluğunu oluşturan Sunni kesime özellikle ihtimam gösterip, sadece belli bir zümrenin iktidarı olmadığını ispatlamaya çalışmıştır. Bunun için ESAD iktidarının ilk yıllarında Müslüman Kardeşler ve yerel aşiret liderlerine kadar birçok kişiyi partisine dâhil etmiştir. Ancak, genel olarak bakıldığı zaman Suriye kabinesinde ve ordunun belli mevkilerinde Sünnilerin olduğu görüntüsü verilse de iktidar tam anlamıyla Nusayri elitlerinin elindeydi. Söz konusu güç ise güvenlik ve istihbarat olmak üzere iki ana aygıt üzerinden sağlanmıştır. Ayrıca, Hafız Esad'ın yanında bulunan sadık ve güçlü Nusayri subaylara "Baron" adı verilmiştir (Yazıcı, 2012: 32).

Hafız Esad, politikasını bu biçimde şekillendirirken, dönemin İslami siyasi kanadı Müslüman Kardeşler ise Nusayriilerin Suriye içindeki bu hızlı kadrolaşmasından rahatsızlık duymuşlardır. Müslüman Kardeşler Örgütü'nün 1980 yılında Hafız Esad'a yönelik saldırısının başarısız olmasının akabinde Sunni-Nusayri çatışması körüklenmiştir. Esad, yaşanan çatışmaları sonlandırmak için bütün ordusunu kullanarak Hama'ya girmiştir. Saldırının sonucunda tam sayısı bilinmemekle beraber 10.000 ile 38.000 arasında kişi acımasızca katledilmiştir. Bu saldırının ardından 800.000 Suriyeli ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır (Yazıcı, 2012: 34).

Hafız Esad'ın kendisinden sonraki varisi olarak atamayı düşündüğü büyük oğlu Basil Esad'ın 1994'te trafik kazası neticesinde hayatın kaybetmesinin ardından

mezkûr dönemde İngiltere’de göz doktorluğu eğitimi almakta olan Beşar Esad yeni varis olmuştur. Bundan dolayı Beşar Esad, babasının emri üzerine eğitimini yarıda bırakarak ülkesine dönüş yapmıştır. Ayrıca, yine babasının emri üzerine ülke yönetimine hazırlanmak ve askeri bürokrasiyi daha iyi anlamak adına Beşar Esad, askeri eğitim alarak Homs Askeri Akademisi’nden yüzbaşı rütbesiyle mezun olmuştur. Hafız Esad’ın ölümü sonrasında, 10.07.2000 yılında yapılan seçimlerde babası gibi şaibeli olarak oyların %97’sini alarak devlet yönetiminin başına geçmiştir. Beşar Esad, 2000 yılındaki konuşmasında aralarında Sünni ve Hristiyan kanaat önderlerinin de bulunduğu zümrenin çağrılarına binaen siyasal ve ekonomik reformların yapılacağı, yolsuzlukla mücadele edileceği gibi vaatlerde bulunmuştur. Ayrıca, Beşar Esad, başa geçtiği zaman söz verdiği reformların bir bölümünü yapmıştır. Bazı siyasi tutuklular için genel af ilan ederek, hapishanelerdeki 600 kişiyi serbest bırakmıştır. Hatta ülkenin en kötü hapisanesi olarak geçen Mazzeh Hapishanesini kapattırıştır (Çerkeşli, 2016: 33-35).

Bu reform çağrısı, 99 reformist aydın öncülüğünde 2000 senesi Eylül ayı içinde Londra menşeli Arapça Al-Hayat gazetesinde yapılmıştır. Söz konusu reform bildirisine imza atan Abdullah Hannah, Khaled Taja ve Jamal al-Azm gibi aydınlar öne çıkmış olup, kısa sürecek bu reform dönemi “Şam Baharı” olarak adlandırmıştır. Şam Baharı çerçevesinde “Ulusal İlerici Cephe” içindeki birtakım partinin de kendi gazetelerini çıkarmalarına izin verilmiştir. Bu ve buna benzer birçok reformist çalışma yapılmıştır (Çerkeşli, 2016: 34).

Öte yandan, Suriyeli birtakım aydın tarafından 2001 yılında hükümete yönelik “Ulusal İlerici Cephe” dışında da yeni bir partinin kurulmasının sağlanması ve seçimlerin özgür şekilde yapılması hususunda detaylı bir manifesto sunulmuştur. Söz konusu manifesto, Baas partisi ve Nusayri iktidarının devamlılığına yönelik bir tehdit olarak algılanmıştır. Bu sebepten dolayı, mevcut iktidar tarafından muhalefeti sindirmek için baskılar yapılmış, iktidara muhalif bütün kesimler sudan sebeplerle cezaevlerine atılmış ve muhaliflerin her türlü toplantıları engellenmiştir. Şam Baharını bitiren bu hareketle beraber ülke içinde reforma karşı olan siyasi ve askeri birlikler içindeki şahin kanadın ne kadar güçlü olduğu bir kere daha görülmüştür (Yazıcı, 2012: 35-36).

Beşar Esad döneminde dış politika açısından vurgulanması gereken iki olay vardır. İlki, 11 Eylül saldırıları akabinde ABD'nin Suriye yönelik olumsuz politikasıdır. Bu kapsamda, ABD, Suriye rejimine yönelik Mayıs 2004 ayında ambargo ilan etmiş olup, ayrıca insan hakları ve azınlıklara korunması gibi bir takım reformlar gerçekleştirmesi için mevcut iktidara baskı yapmaya başlamıştır. İkincisi ise 14.02.2005 yılında Lübnan muhalefet lideri ve eski başbakan Refik Hariri'nin suikast sonucu öldürülmesinden Suriye rejiminin sorumlu tutulmasıdır. Bu olaydan sonra BMGK tarafından alınan kararlar Suriye rejiminin Lübnan'da bulunan askeri gücünü geri çekmesi kararı alınmış olup, yapılan bu baskı neticesinde Suriye rejimi bu karara uymak zorunda kalmıştır (Yazıcı, 2012: 37-38).

1.2. Tarihsel Süreçte Türkiye-Suriye İlişkileri

Fransız işgalinde “İskenderun Sancağı” olarak ifade edilen topraklara, Mustafa Kemal Atatürk, 1936 yılında Hatay adını vermiştir (Tan, Belli ve Aydın, 2012: 68). 1938 yılında yapılan seçimler sonucu kurulan meclis, İskenderun Sancağı'na “Hatay Devleti” adını vermesinin ardından ilk devlet başkanı olarak Tayfur Sökmen seçilmiştir. Akabinde, Hatay Devleti'nin meclisinin aldığı karar doğrultusunda, 29.06.1939 tarihinde söz konusu bölge Türkiye'ye katılmıştır (Çerkeşli, 2016: 23). Hafız Esad, iktidar olduğu dönem boyunca Hatay meselesini sık sık dile getirmiş ve işgal altında olan Arap bölgelerinin tekrar alınması yönünde milliyetçi bir söylem sergilemiştir. Suriye Hükümeti tarafından 2000'li yıllara kadar söz konusu mesele uluslararası toplantılarda çeşitli şekillerde gündemde tutularak taraftar toplanmaya çalışılmıştır. Her ne kadar Suriye rejimi ile Türkiye'nin iyi ilişkiler yaşadığı 2000 yılları başında Hatay meselesi gündemden kalkmış olsa da hâlihazırda Nusayri kesiminin yoğunlukta olduğu bölgede Suriye rejiminin emelleri devam etmektedir. Günümüzde, Suriye iç savaşında rejim güçlerine destek veren örgütlerden Mukaveme Suriye'nin lideri Mihraç Ural'ın başında bulunduğu grubun isminin "İskenderun Sancağının Kurtuluşu İçin Halk Cephesi - Suriye Direnişi" olması ise bu tezi doğrular niteliktedir.

Türkiye ve Suriye arasında yıllardan bu yana devam eden ikinci bir sorun ise “Su Sorunu” olarak ifade edilmektedir. Bu sorun 1950'li yıllarda iki ülkenin de su

kaynaklarından faydalanmak amacıyla hazırladıkları büyük ölçekli projeler neticesinde meydana gelmiştir. Bu kapsamda, su sorunu, 1954 yılı itibariyle Türkiye ve Suriye'nin barajlarını inşa etmeye başlamasıyla önemli boyutlara ulaşmıştır. İki ülke arasında yaşanan sorunların temelinde; Dicle, Fırat ve Asi nehirleri yer almaktadır. Hatay'da bulunan Asi nehri Lübnan'da doğup, Suriye'ye geçmesinin akabinde son olarak Türkiye topraklarına girer. Bahse konu akarsulardan Dicle nehri ise Türkiye'de doğar, Suriye sınırından Irak'a doğru ilerler. Geri kalan suların hepsi ise Türkiye'den Suriye'ye doğru akmaktadır (Çerkeşli, 2016: 25-26). Bu akarsuların sınırları bu denli aşmasından dolayı iki ülkenin de dış politikaları kapsamında su sorununu birer silah olarak kullandığı söylenebilir.

Diğer taraftan, Türkiye-Suriye arasında tarih boyunca devam eden sorunlar ve anlaşmazlıklar sebebiyle Suriye rejimi, Türkiye'ye karşı teröre destek vermiştir. Özellikle PKK, Asala, Dev-Sol gibi azılı örgütlere lojistik destek, sığınma ve eğitim gibi birçok yardım da bulunmuştur. Söz konusu husus ise Suriye ve Türkiye arasında tarihsel sorunların başında yer almaktadır. Türkiye, su sorunu da dâhil olmak üzere Suriye ile yaşadıkları bütün sorunları yumuşak kuvvetle ve barışçıl yolla çözüme taraftarı olmuştur. Ancak, Türkiye ile Suriye arasında ciddi sorunların ortaya çıktığı 30.09.1998 tarihinde Türkiye 10.000 askerini Suriye sınırına göndermiştir. Bu zamana dek teröre verdiği desteği reddeden Suriye hükümeti, savaş ihtimalinden korkmak suretiyle geri adım atmıştır. Türkiye'nin talep ettiği anlaşmayı görüşmek üzere masaya oturmayı kabul etmiştir. Dönemin Mısır Arap Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek, Mısır Dışişleri Bakanı Amr Musa ve İran Dışişleri Bakanı Kemal Harrazi arabuluculuğunda Türkiye ve Suriye 20.10.1998 tarihinde "Adana Mutabakatı"nı kabul etmişlerdir (Çerkeşli, 2016: 30-31).

Türkiye ve Suriye arasında onlarca yıl devam eden sorunlar, Hafız Esad'ın ölümü akabinde, 10. Cumhurbaşkanı A. Necdet Sezer'in cenaze törenine iştirak etmesi ile yumuşamaya başlamıştır. AKP iktidarının dış politika anlayışı çerçevesinde gelişecek olan ve 2011 yılına kadar devam edecek olan Suriye ile iyi ilişkilerin temelini söz konusu seyahatle beraber atıldığı söylenebilir. Dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun teorisi üzerinden Türk dış politikası dört tarafı düşmanlarla çevrili propagandasından "komşularla sıfır sorun" anlayışına dönmüştür. İlişkilerin ikinci dönüm noktası ise Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Suriye ziyareti

akabinde 2004 yılı içinde Beşar Esad'ın Türkiye ziyareti olduğu söylenebilir. Öte yandan, Suriye-Türkiye arasında vizelerin kaldırılması ve sınırda bulunan mayınlardan temizlenmesi iki ülke arasında yaşanan önemli gelişmelerdendir. İki ülkenin bakanlarının iştirakiyle 2009 yılında Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Birinci Bakanlar Kurulu toplantısı dahi yapılmıştır (Çerkeşli, 2016: 47-69). Suriye ile Türkiye arasında ikili ilişkiler iki ülke liderinin birbirlerini aile dostu olarak göstermesine kadar devam etmiştir.

1.3. “Arap Baharı” ve Suriye İç Savaşı

“Arap Baharı”, 2011 yılında Tunus'ta başlayan ve buradan hareketle birçok Arap ülkesini etkisi altına alarak, iktidarları değiştirmeye yönelik olarak yapılan siyasi ve toplumsal bir halk hareketi olarak tanımlanmaktadır (Ayhan, 2011: 18). “Arap Baharı” olarak ifade edilen reformist ayaklanma yanlış ve art niyetli dış müdahaleler nedeniyle hem başarısız olmuş hem de yolundan bir şekilde saptırılmıştır. Ortadoğu'yu bilinmez bir kaosa sürükleyen bu süreç, 2010 yılında Tunus'ta başlayan protestoların domino etkisiyle gelişmiştir. Tunus'un Sidi Bouizid şehrinde görevli zabıta, seyyar satıcıların tezgâhlarına el koymakta ve bu durum ise ekonomik kriz içinde olan halkı daha çok bezdirmektedir. Bu sürecin fitilini ateşleyen olay ise mezkûr bölgede tezgâhına el konulmasına isyan eden sebze ve meyve satan Muhammed Buazizi'nin 17.12.2010 tarihinde kendisini ateşe vermesidir. Bütün vücudu yanan Buazizi, kaldırıldığı hastanede hayatını kaybetmiştir (Kırık, 2012: 90). Tunuslular bu duruma duyarsız kalmamış ve Barzuni'nin ölümü üzerine sosyal medya aracılığıyla bir araya gelen 5000 kişi, protesto yürüyüşü yapmışlardır. Polislerin sert müdahalelerine rağmen gösteriler giderek artmıştır. Protestoların neticesinde 14.01.2011'de Tunus Cumhurbaşkanı Zine El-Abidine Bin Ali istifa etmiş ve dönemin başbakanı Muhammet Gannuşi ülkeyi terk etmek zorunda kalmışlardır (Kaya ve Hasar; 2012: 5).

Zine El-Abidine Bin Ali'nin ülkeyi kaçarak terk etmesi olayı, yıllarca dikta rejimlerin altında ezilen Arap ülkeleri için bir umut ışığı olmuştur. Ayrıca, gelişen iletişim teknolojisi ve küreselleşmenin etkisiyle bu inanç ve mücadele azmi çok hızlı bir şekilde halkta yer bulmuştur. Tunus'ta yaşanan gelişmelerin etkisi, Mısır'da da yankı bulmuş olup, dikta yönetiminin altında ezilen Mısırlılar tarafından bir umut ışığı

olmuştur. Mısırlıların 25.01.2011'de Hüsnü Mübarek rejimini devirmek ve yerine demokratik bir yönetimin gelmesini sağlamak amacıyla başlattıkları “Öfke Günü” isimli protestolar Tahrir meydanında uzun süre devam etmiştir. Bu açıdan söz konusu dönemde Tahrir Meydanı ülkenin ve Arap coğrafyasının simgesi haline gelmiştir. Bu şekilde Hüsnü Mübarek indirilmiş, yerine demokratik yollardan seçimi kazanan Müslüman kardeşler gelmiştir. Ancak, Müslüman kardeşlerin iktidarı kısa sürmüştür. Mısır’da ordunun başı ve aynı zamanda Mursi hükümetinin savunma bakanı olan Abdulfettah El-Sisi tarafından yapılan askeri darbeye iktidar el değiştirmiştir.

Öte yandan, “Arap Baharı”nın filizlendiği dönemlerde süreçten en çok etkilenen diğer bir ülke ise Libya olmuştur. Libya’da Muammer Kaddafi muhaliflerce yakalanarak, yargılanmadan infaz edilmiştir. Şiddetli protestolar, silahlı çatışmalar ve şehirlerin işgaline kadar varan süreç daha sonra gerçek anlamda bir iç savaşa dönüşmüştür (Erdoğan, Ertosun ve Akadir, 2012: 25-35). Sürecin etkilediği ve iktidar değiştirdiği bir diğer ülke de Yemen’dir. Tunus ve Mısır’da yaşanan olaylar Yemen halkında da karşılık bulmuş ve çok büyük kalabalıklar halinde protesto gösterilerine başlanmıştır. Yemen’de diğer ülkelerin kaderiyle aynı şekilde iç savaştan kaçamamış ve dış müdahalelerin de etkisiyle çözümü çok zor bir sorunun içine girmiştir. Bahreyn’de aynı şekilde sürecin etkisiyle 14.02.2011 tarihinde halk ayaklanması ortaya çıkmıştır. Hükümet güçleri olaylara müdahale etmiş, ayrıca Körfez İşbirliği Konseyi de Bahreyn’e “Yarımada Kalkan Gücü” adlı bir ordu sevk etmiştir. Söz konusu ülkede diğerlerine nazaran daha pasif bir görünüm sergilemiştir (Paksoy ve diğerleri, 2012: 50).

Bu çalışmanın ana konusu olan Suriye’de ise Arap Baharı olarak başlayıp iç savaşa giden süreç 15.03.2011 tarihinde ortaya çıkmıştır. “Arap Baharı”nın etkisiyle sosyal medya üzerinden bir grup genç 04.02.2011 tarihinde örgütlenerek bir gün sonra yani 05.02.2011 tarihini “Öfke Günü” ilan etmişlerdir. Protesto çağrısı Suriye alanında ilk etapta pek bir yankı bulmamış ve hedeflenen etki gösterilememiştir. Belirtilen tarihte sadece Haseke bölgesinde yüzlerce kişinin toplandığı bir grup tarafından Esad’a karşı açık bir şekilde protesto yapılmıştır. Doktrinde Suriye krizinin başladığı tarih 15 Mart olarak görülmekle beraber bahse konu tarihin de önemli olduğu söylenebilir. Şam’daki Hamidiye Çarşısında polislerin bir esnafı dövmesini protesto etmek için kendiliğinden başlayan protestolar, “Suriye halkı aşağılanmayacaktır”

sloganlarını atıldığı bir gösteriye dönüşmüştür. Bu gösteriler dönemin koşullarına göre, “Mafya” yönetimi sergileyen Esad rejimine karşı yapılan önemli tepkilerdendi (www.21yyte.org, 2017).

Esad, “Arap Baharı”nın yaşandığı süreçte ilk etapta halkı kucaklayıcı bir tavır sergileyerek, kendi ülkesinde bu türlü isyanların çıkacağını tahmin etmemiştir. Hatta Beşar Esad, uluslararası basına verdiği bir demeçte diğer Arap ülkelerinin liderlerini halkı kucaklayıcı bir tavır sergilemediği için de eleştirmiştir. Bu kapsamda, bir takım açılımlar yapan Esad, bazı suç türlerini kapsayan kısmi af çıkarmıştır. Ayrıca, halka yönelik yaptığı bir konuşmasında Esad, vatandaşlık hakkı bulunmayan 300 bin Kürt’e hak ettikleri vatandaşlığı vermiştir. Bunun yanı sıra Esad, 40 yıldır süren olağanüstü hal yasasını ise kaldıracağını vaat etmiştir (Çerkeşli, 2016: 83).

"Öfke Günü" olarak ifade edilen Suriye rejimine karşı girişilen ilk büyük çaplı protesto gösterisi 15.03.2011 tarihinde yapılmıştır. Haseke, Deraa, Deyr Ez Zor ve Hama gibi birçok şehirde eş zamanlı olarak gösteriler yapılmaya başlanmıştır. Söz konusu protesto gösterileri esnasında binlerce kişi tutuklanmış ve onlarca kişi rejimin müdahalesinde yaralanmıştır. Bu gösterilerin yapıldığı tarihten sonra hızla yayılan protestolar aylarca devam etmiştir. Bu protestolara yönelik Esad rejimi tarafından yapılan sert müdahalelerin ölümlere sebep olmasının ardından halk arasında oluşan tepki de artmaya başlamıştır. Gösterilerin devam ettiği sırada halk tarafından 25.03.2011 günü "Zafer Cuması" yapıldığı esnada ülkenin belli bölümlerinde Esad rejimine karşı bir takım küçük çaplı saldırıların gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir. Taraflar arasında giderek artan şiddet 25.04.2011 tarihinde “Dera Kuşatması” ile iç savaşa atılan bir kıvılcım olmuştur (www.21yyte.org, 2017).

Suriye'de tankların desteğindeki yüzlerce asker, Deraa'da terörist gruplar tarafından uygulanan yıldırma eylemlerinin sonlandırılması, güvenlik ve sükunetin sağlanması amacıyla kente girmiştir. Bu Deraalı protestocuların askerlere ait bir otomobili yaktığı ve bir askeri de rehin aldığı ifade edilmiştir. 29.04.2011 günü yapılan gösteriler esnasında 14 yaşında Hamza El Hatip isimli gencin kaybolup, daha sonra işkenceyle öldürüldüğü anlaşılmıştır. Bir süre sonra Hamza El Hatip Suriyeli göstericilerin Tunus örneğinde olduğu gibi sembolü olmuştur (Karabat, 2013: 105-106).

Öte yandan, 29.04.2011 günü Türkiye/Hatay-Yayladağı ilçesine sınır olan birkaç köyde yaşayan ve ülkelerindeki baskıdan kurtulmak istediği öne sürülen bir grup, Türkiye'ye giriş yapmıştır. Suriye krizinin başlamasından itibaren Türkiye'ye giriş yapan 234 kişiden müteşekkil ilk kitlesel sığınmacı grup, Türk yetkililer tarafından ülkeye alınmıştır. Bu dönemde mezkûr grubu içeri alan karar alıcı mekanizma tarafından “Suriye krizinin muhalifler lehine birkaç haftaya biteceği” öngörüsüyle işlemler yapılmış ve anılanlara kısa süreliğine yer tahsis edilmiştir. Ancak söz konusu kriz kısa sürede bitmemiş ve yaşanan çatışmalar sonucu ülkemize giriş yapan Suriyeli sayısı giderek artmış ve bu sayı milyonlara ulaşmıştır. İlk kitlesel grupların jandarma gözetiminde ve geçici işlemlerle alelade şekilde yapılması Bu dönemde göç politikası açısından ne kadar yetersiz olduğumuzu göstermektedir. Hâlbuki daha yeni protestoların yapıldığı dönemde Suriye’de sadece 2.000 vatandaşı bulunan İngiltere Hükümeti muhtemel sığınma durumuna binaen Türkiye’nin izniyle Cilvegözü Sınır Kapısı ve ona yakın sınır hattında inceleme yapmıştır (www.21yyte.org, 2017).

Diğer taraftan, Suriye Cumhurbaşkanı Beşşar Esed, Haziran 2011 ayında ulusal diyalog için bir heyet kurmuştur. Ancak, Antalya’da toplanan Suriyeli muhalifler, genel af kararını kabul etmediklerini ve rejim değişikliği taleplerinde ısrarcı olduklarını açıklayarak, Suriye rejimi ile diyalog kurmaktan vazgeçmişlerdir. Suriye’nin İdlip vilayetine bağlı Cisir eş-Şugur kasabasında yaşanan silahlı olaylar sonrası 120 güvenlik görevlisi öldürülmüş ve Suriye fiili anlamda silahlı bir çatışma ortamına girmiştir (www.21yyte.org, 2017).

Diktatör rejimlerin buyruğu altında ezilen halklara umut ışığı olan “Arap Baharı” ismiyle başlayıp, tüm Ortadoğu’da kâbusa dönen süreçte en çok yara alan ve karmaşık durumda bulunan ülke Suriye’dir. Uluslararası müdahaleler ve yardımlar sonucunda emperyalist ülkelerin güç savaşına dönen Suriye’deki iç savaş ortamı hâlihazırda tüm şiddetiyle devam etmektedir.

2. TÜRKİYE'DE YAŞAYAN SURİYELİ SIĞINMACILARIN HAKLARI VE SURİYELİ SIĞINMACI SORUNUNUN TÜRKİYE'YE ETKİSİ

Karar alıcılar, ilk etapta Suriye savaşının muhalifler lehine sonuçlanacağını değerlendirdiği için gerekli acil tedbirleri alarak, “misafir” olarak isimlendirilen Suriyelilere yiyecek, barınak, güvenlik gibi temel ihtiyaçlarda yardımcı olmuşlardır. Suriyelilere sadece insani mülahazalarla gerçekleştirilen bu yardımlar, hukuki statüsüne ya da sahip oldukları hak ve sorumluluklara bakılmaksızın herkese verilmiştir. Ancak, bu savaşın uzun yıllar devam edeceğinin anlaşılması üzerine Suriyelilerin hukuksal statüsünün belirlenmesi ihtiyacı doğmuştur. Uluslararası hukuk boyutunda, Türkiye'nin “koruma sorumluluğu” (responsibility to protect) göz önünde bulundurularak Suriyelilere birtakım haklar verme cihetine gidilmiştir.

Medyada ve birtakım resmi açıklamalarda Türkiye'ye toplu olarak sığınan Suriyeliler için “mülteci” ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. Bu ifade yanlış kullanılmakta olup, ülkesinden kaçıp Türkiye'ye haklı sebeplerle sığınan birisinin mülteci olabilmesi için Avrupa'dan gelmiş olması gerekmektedir. Türkiye, bu sınırlamayı 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi çekincenden dolayı yapabilmektedir.

Afrika'da imzalanan ABÖ Sözleşmesi ve Latin Amerika'da imzalanan Cattagna Bildirgesi ile mülteci konusu, açıkça pek çok savaş mağdurunu kapsayacak şekilde düzenlenmişken, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ise çatışmalardan kaçan mülteciler sorununu özel olarak düzenlememiştir. BMMYK'nin görüşü ise bir sığınmacının uluslararası koruma statüsünü kazanabilmesi için bir hükümet görevlisinin kötü uygulamalarına maruz kalmasına gerek olmadığı yönündedir. Yapılan ayrışmalardan dolayı savaş suçu mağduru ve insan hakları ihlal edilen kişiler kendilerine verilmesi gereken ulusal koruma ve diğer insani yardımlardan yararlanamamaktadırlar (Eroğlu ve Taşkiran, 2002: 125-126).

Öte yandan, sığınmacı kavramı, uluslararası hukukta genel olarak, mültecilik statüsünü kazanmak için başvurusunu yapmış, ancak işlemleri tamamlanmamış kişiler için kullanılmaktadır. YUKK'ta “sığınmacı” yerine “şartlı mülteci” terimi tercih edilmiştir. Ancak, söz konusu terimin Türk hukukundaki karşılığı ise Avrupa ülkeleri dışındaki ülkelere gelip üçüncü bir ülkeye geçene verilen geçici ikamet hakkıdır. Türkiye, göç politikası kapsamında Suriye'den ülkemize gelenlerin iltica sebeplerini

1951 Cenevre Sözleşmesi ve YUKK'ta bildirilen nedenler arasında görmediği için Suriyelileri şartlı mülteci yani sığınmacı olarak kabul etmemektedir.

Türkiye'nin, Suriye'de yaşanan dramı görmezden gelemeyerek uyguladığı “açık kapı politikası” sonucunda kabul ettiği Suriye vatandaşlarına geçici koruma statüsü sağlayarak bu kişileri Suriye krizi bitene kadar Türkiye'de “misafir” konumunda barındırmakta ve geri göndermemektedir (Dizman, 2012: 2). Suriyeliler ülkemize giriş yaptıklarından bu yana hükümet tarafından “misafir” olarak adlandırılmışlardır. Ancak, bu terimin Türk hukukunda herhangi bir karşılığı bulunmamakla beraber, uluslararası herhangi bir yaptırımı da yoktur. “Misafir” kavramının uluslararası mülteci ve sığınmacı hukukunda da karşılığı bulunmamakta ve mezkûr kavram, insan hakları çerçevesinde de eleştiri konusudur. Çünkü bu kavram yardıma muhtaç insanlara hukuki anlamda bir koruma sağlamamakta ve dostane bir söylemden öteye geçmemektedir. Pratik anlamda Suriyelilere sağlanan yardımların “mülteci” ve “sığınmacı/ikincil koruma” kavramları dışında ele almak isteyen karar alıcı mekanizma, yapılan eleştirilere son vermek ve Suriyelilere hukuki bir statü sağlamak için “Geçici Koruma” kurumunu getirmiştir. Geçici Koruma Yönetmeliği ile beraber Suriye vatandaşları dâhil geçici koruma altında olanlar ve gelecekte bu kapsamda değerlendirilme ihtimali olan yabancıların hukukî statüleri, mevcut durum ve ihtiyaçlar dikkate alınarak YUKK doğrultusunda tek bir metinde ele alınmıştır.

Öte yandan, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolüne göre kural olarak, uluslararası ya da ulusal silahlı çatışmalar nedeniyle ülkeyi terk etmeye zorlanan şahıslara koruma sağlanamaz. Söz konusu şahıslarla ilgili olarak Savaş Mağdurlarının Korunmasına İlişkin 1949 Cenevre Konvansiyonu ile koruma statüsü verilmektedir. Fakat Suriye'de meydana gelen durum ise 1949 Cenevre Konvansiyonlarına ek II Nolu Protokol'ü çerçevesinde ele alınmalıdır. Bu protokolle birlikte iktidarla muhalefet ya da diğer silahlı kuvvetler arasında yaşanan çatışmaların neticesinde ortaya çıkan mağdurlar korunmaktadır. Ancak, ne Suriye ne de Türkiye, bu protokole taraftır. Bundan dolayı, Suriyelilere protokol çerçevesinde insanî yardım verilememektedir (Dürgen, 2015: 108).

Geçici Koruma Yönetmeliği ile birlikte Suriye'den kaçarak Türkiye'ye iltica eden, mülteci ve şartlı mülteci statülerinden faydalanamayan Suriyelilerin hukukî

durumları açığa kavuşturulmuştur (Topal, 2015: 15). Söz konu durum, Geçici Koruma Yönetmeliği'nin geçici 1. maddesinde ele alınmıştır. Buna göre;

“28/04/2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti'nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti'nden kitlesel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici koruma altına alınırlar. Geçici korumanın uygulandığı süre içinde, bireysel uluslararası koruma başvuruları işleme konulmaz”

hükmü verilmiştir. Söz konusu tarihten önce uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olanların da aynı şekilde geçici koruma altına alınmasına hak verilmiştir. Söz konusu yönetmeliğin yürürlüğe girmesinden önce de Suriyelilere geçici kimlik kartı verilmiştir. Yönetmeliğin yürürlüğe girmesiyle beraber önceden verilen kimlik kartları yeni kimlik kartı temin edilinceye kadar Suriyeliler tarafından kullanılabilmiştir (www.goc.gov.tr, 2017).

Geçici koruma statüsü, kimlik belgeleri olmayanlar da dâhil olmak üzere bütün Suriyelileri kapsamaktadır. Ayrıca, uygulamada görüldüğü üzere Suriye'den çok sayıda vatansız gelmektedir. Suriye rejiminin baskıcı politikasının ürünü olarak ortaya çıkan vatansız şahıslar da aynı şekilde mezkûr yönetmelikten yararlanabilirler. Öte yandan, İsrail-Filistin savaşları sonucunda, süreç içinde yüzlerce insan Filistin'den göç etmek zorunda kalmıştır. Bundan dolayı Filistin sınırına yakın olan Suriye'ye binlerce Filistinli göç etmiştir. Suriye'de yaşayan Filistinliler Suriye vatandaşlarının haklarına sahip olmakla beraber uluslararası korumaları bağlamında vatandaşlık alamamaktadırlar. Suriye'de bu şartlarda yaşayan Filistinliler de Suriye krizinin ortaya çıkmasının akabinde göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu çerçevede, geçici koruma Suriye'den gelen Filistinlileri de kapsayacak şekilde hazırlanmıştır.

Anayasamızın 10. maddesinde *“herkesin dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit”* olduğu belirtilmiştir. “Herkes” ifadesiyle bu haktan yabancı, uluslararası koruma altında olan ve vatansızlar da yararlanabilir. Diğer bir ifadeyle kanun önünde eşit olmak insanın doğuştan sahip olduğu bir haktır. Ancak, kanun önünde eşit olmanın yanı sıra vatandaş ile yabancı arasında birtakım ayrışmaya gidilmesi de gerekmektedir.

Bundan dolayı Anayasamızın 16. maddesinde bu konu düzenlenerek “*Temel hak ve hürriyetlerin, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabileceği*” belirtilmiştir (www.anayasa.gen.tr, 2017).

Bu kapsamda, Türkiye, Suriyeliler ile ilgili olarak birtakım sınırlamalara gitmiş olup, Suriyelilerin ülkemiz içinde ne türlü hakları olduğu konusu geçici koruma statüsü doğrultusunda belirlenmiştir. Suriyeli sığınmacılara verilen haklarla beraber, Suriyeli sığınmacıların ülkeye entegrasyonu ve refah içinde yaşamaları sağlanmıştır. Ancak, bu haklarla beraber Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de bazı sorunları devam etmekte ve kalıcı hale gelmeleri sebebiyle de yeni sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu başlıkta, Suriyeli sığınmacılara verilen bazı haklardan ve Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye yönelik olumsuz etkilerinden kısaca bahsedeceğiz.

2.1. Suriyelilerin Ülkeye Kabulü, Seyahat Hakkı ve Uygulamadaki Sorunlar

Suriye ile ilgili acil kriz durumlarında Suriyelilerin ülkeye acil girişinin zamanı ve yerinin tespiti Bakanlar Kurulu tarafından yapılmaktadır. Suriye pasaportu hamilleri normal şartlarda açık kara sınırları üzerinden Türkiye’ye vizesiz giriş hakkına sahiptir. Suriyelilerin Ocak 2016 ayından itibaren üçüncü ülkelere gelerek, Türkiye’ye hava veya deniz sınırlarından giriş yapmaları halinde, kabul edilmeleri için geçerli bir pasaporta ve vizeye sahip olmaları gerekmektedir. Geçerli bir pasaport veya vizeye sahip olmayan Suriyeliler geldikleri üçüncü ülkelere geri gönderilmektedir. Bahse konu durum, bazı zamanlarda açık şekilde insan hakları ihlaline sebep olmaktadır. Vizesi olmadan yurtdışına çıkış yapabilen bir Suriyelinin vize alabilmesi için bulunduğu ülkenin Türkiye Büyükelçiliği’ne başvurması gerekmektedir. Ancak, uygulamada yurtdışında bulunan Suriyeliye çoğunlukla vize verilmemektedir. Bundan habersiz olan birçok Suriyeli ülkeye dönüş yapamamakta ve Türkiye’de bıraktığı ailesi ile bağları kopmaktadır.

Türkiye’nin ilk dönemde uyguladığı açık politika kapsamında Suriyelilerin Suriye’den Türkiye’ye giriş yapması serbestti. Ancak, Türk yetkililer, Suriye tarafından gelmesi muhtemel tehlikeleri gerekçe göstererek, 09.03.2015 itibariyle Suriye sınırındaki bütün kapıların Türkiye’ye girişini kapatmıştır (www.al-

monitor.com, 2017). İlk etapta kapalı kapılarda sadece ticari kamyonların ve acil tıbbi hizmet veren araçların geçine izin verilmiştir. Söz konusu araçlar ise diğer ülkeye geçmeden en fazla serbest bölgeye kadar girebilmektedir. Suriyelilerin açık sınır geçiş noktalarından Türkiye'ye pasaportsuz girişleri Türk makamları tarafından sıkı bir şekilde kontrol edilmektedir. Hâlihazırda ölümcül yaralanmaya maruz kalan şahıslar, aile birleşimi ihtiyacı duyan bireyler ve Valilik makamınca izin almış tüccarlar ve diğer özel sebeplere sahip kişiler Türkiye'ye giriş yapabilmektedir (www.unhcr.org, 2017). Bu durum ise Türkiye'ye yasadışı giriş-çıkışların sayısını önemli ve tehlikeli bir derecede arttırmıştır. Hâlihazırda, Suriye-Türkiye sınırında duvar örülerek, yasadışı geçişlerin önüne geçilmek istendiyse de bu tam anlamıyla engellenememektedir.

Diğer bir eleştiri konusu ise Türkiye'ye girişlerin yasaklanması kapsamında ortaya çıkan hak ihlalleridir. Türkiye'ye giremeyerek yasa dışı girişe mecbur kalan Suriyelilerin göçmen kaçakçılarının eline düşmeleri ülke güvenliğini tehdit eden bir husustur. Ayrıca, kaçak geçişler esnasında bazı zamanlar aile bireylerinin bir kısmı yakalandığında, diğer kısmının iki ülkeden birinde kaldığı görülmektedir. Söz konusu şekilde aile bütünlüğünün zarar gördüğü, kadın ve çocukların tek başlarına bir ülkede kaldıkları görülmektedir. İkinci bir eleştiri ise giriş ve çıkış konusunda Suriyelilerin "İç Savaş Mağduru" görünümü sergilememeleridir. Özellikle İdlip, Halep, Haseke gibi sınıra yakın bölgelerden gelen Suriyelilerin belli bir bölümünün Türkiye'de ikamet etmekle beraber belirli aylarda Suriye'ye legal ya da illegal şekilde geçerek tarla işi yapmak, akraba ziyaret etmek, ticaret yapmak vb. mecburi olmayan işleri için seyahat ettikleri görülmektedir. Söz konusu şahıslara yapılan yardımların ana konusu yaşanamaz bir ülkeden, yani iç savaştan kaçan sığınmacıları korumaktır. Ancak, Suriyelilerin belli bir bölümünün bu duruma rağmen ülke sınırlarını basit bir şekilde ihlal etmeleri ise "mağduriyetleri" açısından soru işaretleri bırakmaktadır.

Diğer bir yandan, ülkeye kabul konusu Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 17. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, sınır kapılarına ya da sınır geçiş yerlerine belgesiz ya da geçersiz belgeyle geçici koruma almak için gelen Suriyelilerin girişlerine valiliklerce izin verilir. Geçici Koruma Yönetmeliği'nin Geçici korumanın bireysel olarak sona ermesi veya iptali hususunu ilgilendiren 12. maddesine göre, kendi isteği ile ülkeden ayrılanların geçici koruma statüsünün bireysel olarak sona

ereceği düzenlenmiştir. Ancak, yönetmeliğin 13. maddesine göre, geçici koruması sona eren Suriyelilerin korumadan faydalanması için Türkiye sınırlarına gelmeleri ya da sınırlarımızı geçmeleri halinde, yetkililerin durumlarını tekrar değerlendirmesi gerekmektedir (www.goc.gov.tr, 2017).

Anayasa'nın 23. maddesine göre, herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir. Türk hukukunda eşitlik prensibi doğrultusunda hazırlanan seyahat hususu, Geçici koruma Yönetmeliği'nde kendisine yer bulmamıştır. Ancak, Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 33. maddesinin 2. fıkrasına göre Suriyelilerin Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) tarafından belirlenen ilde, geçici barınma merkezinde ya da belirli bir bölgede ikamet etmesi gerekmektedir. Bu sebeple, Suriyelilerin serbestçe seyahat edebilmelerinin mümkün olmadığı anlaşılmaktadır.

Geçici barınma merkezleri dışında yaşayan Geçici Korumadan yararlanan Suriyelilerin buldukları illerdeki İl Göç İdaresi Müdürlüğüne başvurarak yol izin belgesi talep etmeleri gerekmektedir. 2016 yılı içinde yapılan bir düzenleme ile İl Göç İdaresi Müdürlüklerinde yaşanan yoğunluk sebebiyle söz konusu belgenin kaymakamlıklar tarafından da düzenlenmesine karar verilmiştir. Yol izin belgesinin belirli bir süresi bulunmakta olup, uygulamada genel olarak yetkililer 15 günlük bir süre vermektedir. Geçici barınma merkezi içinde yaşayan Geçici Korumadan yararlanan Suriyeliler ise, ikamet ettikleri il içerisinde seyahat edebilmek için kamp yönetiminden izin almak zorundadır. Başka bir şehre seyahat etmek istemeleri halinde ise ayrıca bahsedildiği üzere İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nden yol izin belgesi almaları gerekmektedir (www.unhcr.org, 2017). Suriyelilerin Türkiye'de sığınmacıdan daha çok vatandaş gibi yaşamalarından ötürü çok kez il dışı seyahat etmektedirler. Söz konusu seyahatleri sebebiyle birçok kez yetkililere müracaat etmekte ve hâlihazırda yavaş olan bürokrasiye ayrıca yük olmaktadır. Seyahat yasağı ile beraber güvenlik güçlerinin de iş yükü artmakta ve uygulamada bu yasağı çiğneyenlere ihtarda bulunmaktadır. Bundan dolayı Suriyelilerin seyahatleri ülke içinde gerçek manada kontrol altına alınamamaktadır.

Suriyeliler Türkiye'ye sığınmadan önce yönetimin baskısı ve kendi kültürel özellikleri gereği sahtecilik ve rüşvet suçlarını alışkanlık haline getirmişlerdir. Bundan dolayı Suriyeli şahısların elinde özellikle Suriye kimliği, Yabancı Tanıtma Kartı olmak üzere sahte belgeler tespit edilmektedir. Söz konusu sahtecilikten yol izin belgesi de

nasibini almış olmalı ki birçok Suriyeli hazırladıkları sahte yol izin belgeleri ile seyahat edebilmektedir.

2.2. Suriyelilerin Eğitim Hakkı ve Uygulamada Yaşanan Sorunlar

Eğitim hakkı, özellikle çocukları ilgilendirmekte olup, uluslararası insan hakları içinde yer alan önemli bir haktır. Söz konusu hak, İHEB'in 26. maddesinde yer almaktadır. Buna göre; *“Herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel eğitim aşamasında parasızdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitim herkese açıktır. Yükseköğretim, yeteneklerine göre herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır”* (www.tbmm.gov.tr, 2017). İHEB’de yer alan söz konusu temel hak, Türk hukuk sistemimizde de kendisine yer bulmuştur. Buna göre, Anayasamızın 42. maddesinde, *“kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar”* hususu yer almaktadır (www.anayasa.gen.tr, 2017). Öte yandan, eğitim hakkı 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’nin 22. maddesinde yer edinmiş olup, buna göre taraf devletler, temel eğitim konusunda vatandaşlarına yönelik uygulamanın aynısını mültecilere de uygulamakla yükümlüdürler.

Suriyelilerin Türkiye’ye kitlesel olarak akın etmelerinin ardından, eğitim sorunları ortaya çıkmaya başlamıştır. Ancak, söz konusu eğitim sorunları 2013’e kadar gündemde çok az yer bulabilmiştir. Söz konusu tarihten sonra Suriye’de olayların sona ermesi ihtimaliyle ilgili beklentiler azalmış olup, Suriyelilerin sorunları artık daha ciddi olarak ele alınmaya başlanmıştır. Bununla birlikte Milli Eğitim Bakanlığı, Başbakanlığa bağlı kurumlar ve YÖK yayımladığı genelgelerle Suriyelilere eğitim hususunda yardımlarda bulunmuştur. Suriyeli çocukların eğitimsiz kalmasının gelecekte Türkiye açısından doğuracağı olumsuz sonuçlar aşikârdır. Bundan dolayı Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 26.04.2013 tarihinde “Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler” isimli genelge hazırlanmıştır (melikgazi.meb.gov.tr, 2017). Bu belge, Milli Eğitim Bakanlığı’nın Suriyelilerin eğitimiyle ilgili yayımladığı ilk genelge niteliğini taşımaktadır. Akabinde, Suriyelilerin eğitim sorununu ele almak amacıyla 03.09.2013’te Gaziantep’te Bölge

Eğitim Koordinasyon Toplantısı dzenlenmiştir. Söz konusu toplantının akabinde MEB tarafından yeni bir genelge çıkarılmıştır. 26.09.2013 tarihli “Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri” isimli genelgeyle geniş kapsamlı bir dzenleme yapılmıştır (Seydi, 2014: 276-277). Bahse konu dzenlemelere paralel olarak YÖK ve AFAD tarafından da bir takım dzenlemeler yapılarak Suriyeli mültecilerin eğitim sorununa çözüm aranmıştır. Belirtilen dzenlemelerin ardından son olarak Geçici Koruma Yönetmeliği ile Suriyelilerin hak ve yükümlülüklerin sınırları net bir şekilde belirlenmiştir.

Suriyelilerin hukuki durumu ve haklarını ele alan Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 28. maddesinde eğitim konusu detaylı olarak hüküm altına almıştır. Söz konusu maddeye göre yönetmelik kapsamındaki yabancılardan eğitim hizmetleri Milli Eğitim Bakanlığı tarafından barınma merkezlerinde ve merkez dışında verilecektir. Bu çerçevede, 54-66 aylık olan çocuklara öncelik verilmek suretiyle okul öncesi eğitim verilebilecektir. Ayrıca, en temel eğitim hakkı olan ilköğretim ve orta öğretim dönemindeki çocuklara da eğitim verilmesi planlanmıştır. Dahası, Suriyeli mültecilerden her yaş grubuna yönelik olarak meslek edindirme, dil eğitimi, hobi ve beceri kursları da isteğe bağlı olarak kurulabilecektir. Bu kapsamda, Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından 23.09.2014 tarihinde yayınlanan “Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri” isimli genelgeyle Suriyelilere yönelik yapılacak eğitim hizmetleri daha detaylı hale getirilmiştir (antalya.meb.gov.tr, 2017). Söz konusu genelgenin 2. maddesine göre Bakanlık Müsteşarı kontrolünde ilgili birimlerden görevlendirilecek personel ile bir Bakanlık Komisyonu kurulacaktır. Ayrıca, komisyonun görevleri ise Türkiye'ye toplu şekilde göç eden yabancılardan eğitim-öğretim ihtiyaçları ile ilgili raporlar hazırlamak, bu durum ile ilgili çalışmalar yürüten diğer kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve/veya uluslararası kuruluşlar ile koordinasyonu sağlamak olarak belirlenmiştir. Yönetmeliğin 28. maddesinde ise ön lisans ve üzeri eğitimlerle ilgili usul ve esasların YÖK Başkanlığı tarafından belirleneceği belirtilmiştir (Kaya ve Eren, 2015: 59).

Kampta kalan Suriyeli öğrencilere her yıl okulu başarılı bir şekilde bitirdiklerine dair belge verilir. Ayrıca, okul çağındaki Suriyeliler, kampların dışında ikamet izni alması halinde devlet okulunda okuyabilmektedir. Kamp dışında kalıp ikamet izni alamayan Suriyeliler ise eğitimlerine devlet okullarında misafir statüsünde

devam edebilmektedirler. Bazı bölgelerde kamp ve devlet okulu haricinde sivil toplum kuruluşlarının destekleri ile açılan gönüllü Suriyeli öğretmenler tarafından ders verilen gayri resmî okullar bulunmaktadır. Eğitim merkezlerinin sayısı 2013 yılında sadece 55 tanedir (Dinçer vd., 2013: 25). Eğitim merkezleri her ne kadar gayri resmi de olsa Suriyelilerin eğitimine verdikleri destek sebebiyle önemli görülmektedir. Ancak, güvenlik ve entegrasyon çerçevesinde bu merkezlerinde denetimlerden geçmesi gerektiği kanaatindeyiz. Barınma merkezlerinde yaşayan Suriyeliler, merkez dışında yaşayanlara nazaran, özellikle gıda, sağlık ve eğitim olmak üzere yapılan temel yardımlardan daha fazla yararlanabilmektedirler. Örnek verilmesi gerekirse, barınma merkezlerinde yaşayan 6-11 yaş arası Suriyeli çocukların %83'ü eğitime devam edebilmektedir. Ancak, kamp merkezi dışında yaşayan aynı yaş grubundaki Suriyeli çocukların eğitime devam oranı ise %14 olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra, barınma merkezlerinde yaşayan mülteciler için 850 derslikli toplam 22 tane okul inşa edilmiştir. Bu okullarda yaklaşık 80 bin öğrenci lise seviyesine kadar eğitim-öğrenim hizmeti almaktadır. Barınma merkezlerindeki okullarda Türk ve Suriyeli olmak üzere yaklaşık 3.000 öğretmen istihdam edilmektedir (Yavuz ve Mızrak, 2016: 188). Devlet okullarının yanı sıra 2014 yılı rakamlarına göre, UNICEF tarafından sadece yerinden edilmiş çocukların eğitim alacağı 15 okul kurulmuş olup, söz konusu okullar aktif olarak eğitim faaliyetlerine devam etmektedir (Orhan, 2014: 16).

Öte yandan, şehirde yaşayan Suriyelilerin eğitime devam etme oranının barınma merkezlerinde yaşayan Suriyelilerle karşılaştırıldığında ciddi bir oranda daha düşük olduğu görünmektedir. Dönemin Milli Eğitim Bakanı'nın 12.04.2016 tarihinde yaptığı açıklamaya göre, Türkiye'de okul çağındaki Suriyeli sığınmacı sayısı yaklaşık 830.000 olup, bu çocuklardan 330.000'i gayri resmi olarak eğitim görmektedir. (www.yenisafak.com, 2017). Ancak, temel okul çağındaki 500.000 Suriyeli çocuğun eğitim hizmetlerinden yararlanamadığı tespit edilmiştir. Suriyeli sığınmacıların kaldıkları barınma merkezlerindeki eğitimin dili Arapça'dır. Söz konusu eğitim kurumlarında, 2011-2012 yılları arasında Suriyeli çocuklara Türkiye müfredatı okutulmuştur. Ancak, Milli Eğitim Bakanlığı'nın yaptığı bir değişiklikle 2012 yılından itibaren revize edilmiş Suriye müfredatı uygulanmaya başlanmıştır. Söz konusu düzenleme kapsamında, Suriye'de kullanılan eğitim kitaplarının içerisinden Baas Partisi, Beşşar Esad ve Hafız Esad'a ait propaganda amaçlı bilgiler çıkarılmıştır. Ayrıca, birtakım coğrafi haritalar ise yenilenmiştir (Yavuz ve Mızrak, 2016: 188).

Ancak, Suriyeli öğrencilere verilen eğitimlerde yapılan düzenlemeler yeterli olmayıp, son yaşanan olaylar da dâhil olmak üzere kapsamlı bir eğitimin verilmesi gerekmektedir. Bununla beraber, belli bir eğitim seviyesini rejimin eğitim sisteminde geçiren Suriyelilerin bilinçaltında Osmanlı Devleti ve Türkiye'nin düşman devlet olduğu algısı yer almaktadır. Suriye'nin resmi tarihine göre, Osmanlı Devleti, 400 yıl boyunca Suriye topraklarında işgalci devlet olarak bulunmuştur. Bu durumun uzun yıllar Suriye ile Türkiye arasında yaşanan sorunlardan da kaynaklandığı söylenebilir.

Kamp dışında, devlet okullarında eğitim gören Suriyeli çocuklara ister kayıtlı ister misafir öğrenci olarak görülsün, Türk müfredatı kapsamında Türkçe dilinde eğitim verilmektedir. Söz konusu husus ise yeterli derecede Türkçe bilmeyen Suriyeli çocukların okula uyumunu zorlaştırmaktadır (Dinçer vd., 2013: 25). Suriyeli öğrencilerin Türkçe eğitim alması uzun vadede yarar sağlayacak önemli bir husustur. Ancak, uygulamaya bakıldığı zaman, Suriye krizinin erken biteceği yanılgısı sebebiyle, Suriyelilerin Türkiye'de kalmalarını pekiştirecek faaliyetlerden uzak durmak amacıyla Türkçe eğitim verilmemiş ve bu durum ise dönemin Milli Eğitim Bakanı tarafından da ifade edilmiştir (Yavuz ve Mızrak, 2016: 190). Suriyelilerin kendisini benimseyen halk içinde uyum sağlamaları adına eğitim politikasının düzenlenmesi çok önemlidir.

Bir eğitim bileşeni olarak yetimhaneler de bu konuda önem arz etmektedir. Türkiye, Suriye savaşının sonucu olarak yetim kalan birçok çocuğu sahiplenmiştir. Ailesini savaşta kaybetmiş yetim Suriyeli çocukların sahiplenilmesi, barındırılması ve eğitimi meydana gelecek muhtemel sosyal sorunların çözümü için son derece önemlidir. Yetimhaneler, genel itibarıyla sivil toplum kuruluşları tarafından kurulmaktadır. Ancak, bazı sivil toplum kuruluşları güvenlik gerekçesi ile görünür kurumsal kimlikle değil de alelade kiradıkları ya da satın aldıkları dairelerde yetim çocukları barındırmaktadırlar. Bu durum ise mevcut yetim sayısını öğrenme, eğitim ve genel yaşam standartlarının kontrolünü sağlama noktasında engel oluşturmaktadır. Bununla birlikte Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile yapılan protokoller kapsamında yapılan yetimhane projeleri de mevcuttur. Bahse konu protokole en güzel örnek olarak İHH-KATAR RAF sivil inisiyatifi ile bakanlık arasında yapılan anlaşma gösterilebilir. Söz konusu protokol kapsamında inşasına Hatay/Reyhanlı'da başlanan kompleksin dünyanın en büyük yetimhanelerinden biri olacağı ifade edilmektedir.

Yaklaşık 100 dönüm arazi üzerinde hazırlanan villa tipi evler ile 990 Suriyeli yetim çocuğun ihtiyaçlarının ev ortamında karşılanması ve psikolojik açıdan desteklenmesi amaçlanmaktadır (Duruel, 2016: 1409-1410).

Diğer bir sorun ise mezun olanlarla ilgili olarak denklik meselesidir. Bu konjonktürde denkliğin sağlanması için Suriye rejimi ile iletişim kurmak olanaksızdır. Bundan dolayı, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 26.04.2014 tarihinde sığınmacıların Suriye Milli Eğitim Bakanlığı ve Suriye Ulusal Komisyonu Geçici Hükümeti Milli Eğitim Bakanlığı tarafından verilen diplomaların denkliklerinin sağlanması için genelge yayınlamıştır. Ancak, söz konusu genelge de kalifiyeli Suriyelilerin istihdamı için yeterli değildir. Suriyelilere eğitim hizmetine yönelik bu ve buna benzer birçok sorun bulunmaktadır. Ancak, Suriye krizinin çıkmaza girmesi ve sığınmacıların entegrasyonundaki yavaş gelişim sebebiyle eğitim alanındaki sıkıntılar giderek artmaktadır. Ayrıca, hâlihazırda eğitim alanında yapılan çalışmalar ise artan sorunların çözümü için yeterli değildir.

2.3. Suriyeli Kadın ve Çocukların Yaşadığı Sorunlar

Bütün iltica edenler gibi kadınlar da korku, baskı ve zulüm içinde oldukları için ülkelerini terk etmek zorunda kalırlar. Ayrıca, kadınlar, erkeklerden farklı olarak toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık, sosyokültürel kabullere bağlı baskı ve zulüm, bedensel ve ruhsal sağlıklarına zarar veren geleneksel uygulamalar, cinsel istismar, aile içi şiddet vb. uygulamalardan kurtulmak amacıyla da ülkelerini terk edebilmektedirler. Toplumsal cinsiyetten kaynaklanan baskı ve zulüm sığınılan ülkelerde de kendisini gösterebilmektedir (Mazlumder, 2014: 24).

Öte yandan, iltica edenler arasında en çok yardıma ihtiyaçları olan kesimse şüphesiz kadın ve çocuklardır. BM'nin verilerine göre dünyadaki mültecilerin %70'i kadın ve çocuklardan oluşmaktadır. Bundan dolayı mülteci ve sığınmacı kadınların ve çocuklarının özel olarak korunması gerekmektedir. Mülteci kadınların yaşadıkları sorunlar BMMYK tarafından yayınlanan raporda ele alınmış olup, buna göre kadınlar;

- Kaçışlarından önce ve kaçış esnasında fiziksel ve cinsel istismar ve saldırıya,
- İltica ettikleri ülkede cinsel ve fiziksel istismar veya saldırıya,

- Eşlerinin veya aile büyüklerinin istismarına ya da terk edişine,
- Silahlı çatışmaya zorlanmaya ve zorla askerlik hizmetine alınmaya,
- Fuhuş yapmaya zorlanmaya,
- Birey olarak tanınmamaya ve kimlik eksikliğine,
- Ülkelerindeki çatışmaların bitmesinin akabinde ülkelerine döndüklerinde de aynı şekilde fiziksel ve cinsel saldırı ve istismara maruz kalabilecekleri ifade edilmiştir (Aktaş, 2016: 31).

İltica eden kadınlar genel itibariyle menşei ülkelerinde yaşanan çatışmalar esnasında; iktidarda bulunan şahıslarca taciz edilmesi, cinsel olarak işkence görülmesi, güvenlik güçleri veya askerlerce cinsel şiddet uygulanması, toplu tecavüz, hamile bırakılma ve silahlı şahıslarca kaçırılma gibi sorunlara maruz kalmaktadırlar. Bunun yanı sıra mülteci kadınlar kaçış esnasında ise haydutlar, sınırda görevli yetkililer tarafından cinsel saldırı ve insan tacirleri, köle ticareti yapanlar tarafından yakalanma riskiyle de karşı karşıyadırlar. Öte yandan, mülteci kadınların sığınma ülkesine ulaştıklarında da rahata kavuşamadığı görülmektedir. Sığınma ülkesinde ise sığındıkları ülkenin otoriteleri tarafından cinsel saldırı, ailelerinden ayrı düşmüş kız çocuklarına cinsel taciz, aile içi şiddet, temel ihtiyaçlarını karşılayacakları esnada cinsel saldırı, hayatta kalabilmek için cinsel ilişkiye zorlanmak ve sığınma ülkesinde yasal bir statü beklerken ya da yardım almayı beklerken maruz kaldıkları cinsel taciz sorunlarıyla karşılaşmaktadırlar. BMMYK tarafından hazırlanan raporda görüldüğü üzere kadınların asıl sorunları taciz ve tecavüz vakalarıdır. Genel olarak korunmasız görünen kadınların maruz kaldığı söz konusu muameleler kendi ülkesi ve sığınma ülkesinde bulunan hukuk boşluklarından ve yaptırım eksiklerinden kaynaklanmaktadır. BMMYK hazırladığı raporda dünya genelinde genel olarak, maruz kalınan mülteci kadın sorunlarına ek olarak “geri dönüş esnasında” yaşanan sorunları da ele almıştır. Mülteci kadınlar iç savaşın bitmesi ya da despot iktidarın düşmesi veya zorla kendi ülkelerine geri gönderilmeleri esnasında dahi zulümle karşılaşmaktadırlar. Bu açıdan, ülkesine dönen mülteci kadınlar; kadınlara yönelik zararlı kültürel uygulamaların tekrar başlatılması, ailelerinden ayrılmış kadın ve çocuklara yönelik cinsel saldırı ve taciz, iktidarda bulunan şahıslarca cinsel taciz ve

haydutlar, sınır muhafızlarınca yapılan cinsel saldırı, geri gönderilmeye zorlanma gibi sorunlarla karşılaşmaktadırlar (Aktaş, 2016: 32-34).

BMMYK tarafından kadınlara yönelik cinsiyete dayalı şiddeti engellemek için mülteci kadınlara yapılması gereken 4 uygulamadan bahsedilmektedir. Buna göre, BMMYK;

- Mülteci kadınlara yönelik dışardan ve aile içinden gelebilecek şiddeti önlemek amacıyla uluslararası çapta stratejiler geliştirmek,

- Mülteci kadınlara ve erkeklere kayıt süresince eşit katılım hakkı sağlamak,

- Tüm yönetim komitelerinde ve diğer organlarda mültecileri kentte, kırsal bölgelerde ve kamp alanlarında BMMYK'ya karşı temsil eden mültecilerin %50'sininin kadın olmasını sağlamak,

- Mülteci kadınların gıda ve diğer yardım malzemelerinin dağıtımına doğrudan ya da dolaylı katılımını temin etmek ve bu şekilde söz konusu malzemelerin kadın üyeleri tarafından üretilmesini sağlamakla yükümlüdür.

BM'nin hazırladığı söz konusu rapor kadınların mülteci olarak her toplumda aynı muamelelere maruz kaldığını göstermektedir. Bilhassa kadın olmanın yeteri kadar zor olduğu ülkelerde mülteci kadınların daha fazla şiddete maruz kaldığı söylenebilir (Aktaş, 2016: 33-34). Suriyeli mülteci sorunları incelendiği zaman Suriyeli kadınların maruz kaldıklarının BMMYK tarafından ortaya konulan genel kadın mülteci sorunuyla ne denli paralellik gösterdiği anlaşılacaktır.

Öte yandan, AFAD tarafından 2014 yılında Suriyeli kadınların istatistiği ile ilgili kapsamlı bir rapor hazırlanmıştır (AFAD, 2014: 9). Söz konusu rapora göre, Türkiye'ye sığınan kamp içindeki kadınların yüzde 35'i İdlip kentinden ve kamp dışındaki kadınların yüzde 44'ü Halep kentinden gelmiştir. Bu istatistiğin sonucunun sebepleri iç savaşın yayılımından kaynaklanmaktadır. Esad rejimi ve Muhalif kesimler arasında yaşanan çatışmalar kuzey cephesi ve güney cephesi olarak iki yönlü gelişmektedir. Bu cephelerden kuzey cepheleri daha çok Türkiye sınırına yakındır. Türkiye sınırında bulunan ve çatışmaların ana bölgeleri olan İdlip ve Halep'ten daha çok sığınmacının gelmesi ise normaldir.

Barınma merkezi içindeki ve dışındaki kadınların yarıya yakını çalışma çağı olarak nitelenen 19-54 yaş arasını oluşturmaktadır. Suriyeli kadınların çoğunluğu, tam oranıyla %64'ü eğitim durumlarını ilkokul, okuryazar veya okuryazar değil olarak belirtmişlerdir. Bundan da anlaşılacağı üzere Suriyeli kadınların eğitim durumları oldukça düşüktür. Erken yaşta evlilikten kaynaklı olarak evli kadınların oranı yüksek olup, evli kadınların oranı %67'ü oluştururken bekârların oranı ise %28'dir.

Suriyelilerin genel kültürü gereği kadınların çalışması hoş karşılanmamaktadır. Bundan dolayı Suriyeli kadınların %87'sinin gelir getirecek bir mesleği bulunmamaktadır. Barınma merkezlerinde yaşayan kadınların yarısından fazlası, resmi sınır geçiş noktalarından ülkemize giriş yapmış olup, barınma merkezi dışında yaşayan kadınların ise yalnızca %23'ü yasal yoldan giriş yapmışlardır.

Öte yandan, AFAD raporundaki verilere göre Suriyeli kadınların yarısından fazlası, kendisinin psikolojik desteğe ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. Barınma merkezlerinde ikamet eden Suriyelilerin yarıya yakını yaşadıkları olayların etkisiyle çocuklarının uyku bozukluğu sorunu yaşadığını belirtmiştir (AFAD, 2014: 9).

Barınma merkezleri dışında yaşamaya çalışan kadınların, temel ihtiyaçlarının yanı sıra sosyal hayata uyum sağlama ve bölge halkı tarafından kabul görme gibi sorunlar da yaşadıklarını söyleyebiliriz. Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet farklılığından ortaya çıkan sıkıntılar nedeniyle kadınlara yönelik önemli derecede güvenlik istismarı oluşmaktadır. Söz konusu sıkıntıları ise cinsel taciz, erken yaşta ve çok eşli evlilikler ve emek sömürüsü şeklinde sınıflandırabiliriz (Aktaş, 2016: 43).

Cinsel taciz ve tecavüz vakaları kadın mültecilerin en çok maruz kaldığı sorunlar arasında yer almaktadır. Mazlumder'in 2014 yılında yayınladığı Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadınlar isimli raporunda, kadınların bu durumla ilgili sorulara açık bir şekilde cevap vermedikleri görülmüştür. Cinsiyet temelli yapılan ayrımcılık kapsamında ortaya çıkan çarpık algılama süreçleri Suriyeli kadınlar için cinsel taciz ve istismar vakalarını dillendirmeyi daha da zorlaştırmaktadır. Bahse konu araştırma çerçevesinde yapılan görüşmelerde Suriyeli kadınların cinsel istismarla ilgili sorulara karşı ciddi manada çekingenlik gösterdikleri tespit edilmiştir. Araştırmada, 72 kadından 6'sı cinsel tacize çeşitli şekillerde maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Bazı kadınların ise cinsel taciz konularının açılmamasını istemeleri ise dikkat çekicidir.

Suriyeli kadınların, söz konusu olayların açığa çıkmasını istememe sebepleri arasında kendilerine yönelik toplumsal algının ve devletin iyi olan politik tutumunun olumsuz yönde etkileyeceği endişeleri yer almaktadır (Mazlumder, 2014: 33). Bu durum ise daha çok gelişmemiş ülkelerde görülmekle beraber kadınların genel psikolojisi gereği tacize uğradıktan sonra saygınlıklarının yitirileceği korkusuyla da saklama cihetine gittiği görülmektedir.

Öte yandan, Türkiye’de cinsel taciz vakaları gelişerek bir nevi ticarete dönüşmüş olup, kadınları fuhşa zorlayan çeteler ortaya çıkmıştır. Mazlumder’in raporuna göre, evlilik vaadiyle kandırılan Suriyeli kadınlar kendilerini fuhuş çetelerinin içinde bulmaktadır. Suriyeli kadınların itiraz etmeleri halinde ise şiddete maruz kaldıkları görülmektedir. Söz konusu ticaretin içinde meta haline gelen birçok kadın kendilerine gelecek zararlardan korkmaları sebebiyle ses çıkaramamaktadırlar. Özellikle 15-20 yaş arası çocuk yaşta kızların da içinde yer aldığı bir grubun bu duruma maruz kaldığı görülmektedir. Öte yandan, Suriyeli kadınlar arasında barınma merkezlerinde yaşayan bazı kadınların da daha rahat geçinebilmek için kendi rızaları ile bu yola başvurdukları görülmüştür (Aktaş, 2016: 44). Barınma merkezlerinde kendilerini daha çok Suriyelilere pazarlayan kadınlar, ayrıca ayrıcalık hakları elde etmek için kendilerini kamp merkezlerindeki görevli Türk yetkililere de pazarlama cihetine gitmektedirler. Dahası, barınma merkezlerinde çocuk yaşta kızlara tacizde bulunan görevliler de ortaya çıkmış olup, bu durum uluslararası toplumda Türkiye’yi kötü gösteren olumsuz bir örnek teşkil etmiştir (www.birgun.net, 2017). Hâlihazırda, Türkiye’de kadınların istismarı ve fuhuş ile ilgili caydırıcı bir yaptırıma sahip hukuk sistemi oluşmamışken, Suriyeli kadınların da buna dâhil olmasıyla beraber bu sorunda çıkmaza girilmiştir. Türkiye’de bazı bölgelerde fuhuş yapan kadınların yakalanıp, Suriye’ye sınır dışı edilmesinin akabinde aynı hafta içinde tekrar faaliyetlerine devam ettikleri gözlemlenmiştir. Bu durum ise söz konusu suçla mücadeleyi olumsuz yönde etkilemektedir.

Suriyeli kadınların yaşadığı bir diğer sıkıntı ise çocuk yaşta ve çok eşli evliliklerdir. Söz konusu evlilik türlerine kamp içinde ve kamp dışında çokça rastlanmaktadır. AFAD’ın hazırladığı rapora göre, Türkiye’de, çok fazla Suriyeli kadınlarla evlenilerek çok eşli evlilik yapılmıştır. Normal şartlarda sınır illerindeki halk Suriyeli kadınlarla çok eşli evlilik yapmaya iç savaş öncesinden de alıştırlar.

Ancak, asıl sorun iç savaş sonrası söz konusu evliliklerin zorunluluktan dolayı yapılması, komisyoncuların türemesi ve Türk ailelerin dağılmasıdır. Komisyoncular evlilik ile ilgili işlemlerde iki taraftan da komisyon alarak insanları istismar etmektedirler. Söz konusu istismarda alınan komisyon ücretleri ise kadınların yaşlarına, fiziksel özelliklerine ve bakire olup olmadıklarına göre farklılık göstermektedir. Bazı Suriyeli aileler biraz daha iyi şartlar da yaşamak ve ellerine az miktarda para geçmesi için kızlarını bir nevi satmaktadırlar. Kızın rızasına dahi bakılmadan küçük yaşta kızlar komisyoncunun eline düşmektedir. Türk erkekler söz konusu evlilik ile ilgili olarak ihtiyaç sahibi insanlara yardım ettiklerini ifade etmektedirler. Ancak, evliliklere bakıldığı zaman çocuklara sahip ve kimsesiz kadınlardan ziyade, güzelliği ön planda olan çocuk yaşta kızların tercih edildiği görülmektedir. Bundan dolayı evliliklerin sahiplenmekle alakasının olduğu söylenemez. Komisyoncular daha çok sınır illerinde bulunmakla beraber Türkiye'nin 81 ilinden gelen erkeklere hizmet sağlamaktadır. Komisyoncular kamplarda ve düşük gelirli Suriyeli ailelerle iletişime geçerek, kızlarının daha iyi bir hayatı olacağı ve Türk vatandaşlığına gireceği vaadiyle onları ikna etmektedirler. Bu araçların birçoğu 60 yaş üstü yaşlı erkeklere hizmet etmektedir. Bu, evliliklerde dil, kültür, yaş vb. uyum sorunları ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, bahse konu durum toplumun sosyolojik açıdan bozulmasına neden olmaktadır. Özellikle Suriyelilerin çokça yaşadığı illerde boşanma oranlarında ciddi oranda artışlar görülmektedir (www.milliyet.com.tr, 2017).

Suriyeli kadınların yaşadığı diğer bir sorun ise istihdamdır. Söz konusu sorunun cinsel istismar ve erken yaşta evlilik sorunlarına göre nispeten daha az etkisi bulunmaktadır. Suriyeli kadınların daha önce de belirtildiği gibi eğitim seviyeleri oldukça düşüktür. Normal şartlarda kadın istihdam oranlarının az olduğu sınır illerinde Suriyeli kadınlarında yerleşmesi ile beraber bu oran daha da düşmüştür (Aktaş, 2016: 45-46). Ayrıca, Suriyeli kadınlar düşük istihdam oranları, toplumsal cinsiyetteki maruz kaldıkları ayrımcılık ve sığınmacı olmalarının verdiği psikolojik etkiyle beraber toplumdan tecrit edilmiş halde yaşamaktadırlar. Hatta Suriyeli kadınların pazarda alışveriş yapmaları dahi ev sahibi toplumun bireylerini olumsuz yönde etkileyerek, sığınmacılara psikolojik olarak baskı yapmalarına neden olmaktadır. Bu ve buna benzer baskılar nedeniyle sağlıksız şartlara sahip evlerinde tecrit halinde yaşamaktadırlar (Mazlumder, 2014: 27).

Diğer taraftan, farklı bir dile ve kültüre sahip bir ülkede hiç bilmedikleri bir sağlık sistemiyle karşılaşan Suriyeli kadınlar, mecbur kalmadıkça hastaneye gitmekten imtina etmektedirler. Özellikle, ilk zamanlarda kadınların söz konusu sisteme uyum sağlayamamaları sebebiyle evlerinde doğum yaptıkları tespit edilmiştir (Mazlumder, 2014: 30).

Kadınların yaşadıkları bu denli zorluklara paralel olarak çocuklarda buna benzer sıkıntılara maruz kalmaktadırlar. Özellikle refakatçisi olmayan, anne babası ölmüş çocuklar, en önemli sorunlardan birisidir. Refakatçisi olmayan çocukların yetiştirme yurtlarında konulması neticesinde dil sorunu ve Türk çocuklarıyla yaşadıkları uyum sorunu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, ayrıntılı olarak bahsedilen eğitim sorunu da bu çocuklar için en önemli sorunlar arasındadır. Öte yandan, geçimlerini sağlamak adına ucuz işçi olarak çalışan çocuklarında varlığı ayrı bir sorundur. Söz konusu düzende kaçak Suriyeli işçi çalıştırmanın denetimi yapılamazken, çocuk işçilere önleyici herhangi bir uygulamada yapılamamaktadır.

AB Geçici Koruma Yönergesi ve Geçici Koruma Yönetmeliği'nde "Özel ihtiyaç sahibi" kavramı ele alınmış olup, kimleri kapsadığı tam olarak belirtilmemiştir. Söz konusu yönergenin 13. maddesinin 4. fıkrasında refakatsiz çocukları veya işkence, tecavüz ya da farklı türden psikolojik, fiziksel veya cinsel saldırıya maruz kalmış şahıslara gerekli yardımın sağlanacağı hususu yer almaktadır. Aynı maddenin 1. fıkrasında ise 18 yaşın altında geçici korunanların iltica edinilen devletin kendi vatandaşlarına sunduğu koşullar ile eşit koşullar altında eğitim sisteminden yararlanacakları hususu yer almaktadır. Ayrıca, 15. madde bağlamında çocukların aile birleşiminden yararlanabilecekleri ve 16. maddede ise refakatsiz olan çocukların en kısa zamanda vasi veya koruma örgütü tarafından temsil edilmesinin sağlanması hususu hükme bağlanmıştır.

Türk yabancılar hukukunda önemli bir yeri olan Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 3. maddesinin 1. bendinde özel ihtiyaç sahipleri tanımlamıştır. Buna göre, özel ihtiyaç sahibi; refakatsiz engelli, yaşlı, çocuk, hamile, beraberinde çocuğu olan baba veya anne ya da işkence, cinsel saldırı veya diğer ciddi psikolojik, bedensel veya cinsel şiddete maruz kalmış şahıslar olarak belirtilmiştir. Özel ihtiyaç sahipleri Geçici Koruma Yönetmeliğinde yer alan hakların tamamından faydalanabilmektedir. Ayrıca, yönetmeliğin 48. maddesinde ise özel ihtiyaç sahiplerine ilave haklar

verilmiştir. Bu maddeye göre, özel ihtiyaç sahibi olanlara, özellikle sağlık, psikolojik destek, rehabilitasyon hizmetleri olmak üzere devletin imkanları ölçüsünde her türlü yardım ve destek, ivedilikle ve ücretsiz şekilde verilecektir. Diğer taraftan, çocuklarla ilgili hususlarda devlet yararı bir kenara bırakılarak çocuğun yüksek yararı gözetilir. Ayrıca, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun çerçevesinde, şiddet mağduru olan Suriyeliler ile ilgili ivedi şekilde gerekli tedbirlerin alınması gerektiği hükme bağlanmıştır (Kaya ve Eren, 2014: 64-65).

2.4. Suriyelilere Yönelik Sağlık Hizmetleri ve Yaşanan Sorunlar

Sağlık hakkı, Türk hukukunda sosyal haklar içinde bulunan ikinci kuşak hakları arasında yer almaktadır. Türk hukukunda herkese sağlık hakkı verilmekle beraber, ayrıca Anayasamızın 65. maddesine göre devletin mezkûr görevlerini amaçlarına uygun, öncelikleri gözeterek ve mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirmesi gerektiği de vurgulanmıştır. Sonuç olarak, sağlık hakkı, bir insan hakkı biçiminde herkese sunulmuştur. Uluslararası koruma statüsünde olan Suriyeliler, genel sağlık sigortalı olarak kabul edilmektedirler. Suriyeliler herhangi bir sağlık ya da sosyal güvenlik primi ödemek zorunda olmadan SGK ile sözleşmeli bütün kamu ve özel hastanelerden diledikleri sağlık hizmetlerinden faydalanabilmektedirler (Çavuşoğlu, 2016). Geçici Koruma Yönetmeliği ve AB Geçici Koruma Yönergesi'nde geçici korunanlara verilecek yardımların başında en temel hizmetlerden biri olan sağlık hizmetleri düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 27. maddesinde son derece detaylı bir biçimde sağlık hizmetleri konusu düzenlenmiştir (Kaya ve Eren, 2015: 58). Buna göre, Suriyeli hastalardan, ister kamp içinde ister kamp dışında olsunlar, temel ve acil sağlık hizmetleri ile bu çerçevedeki tedavi ve ilaçlardan hasta katılım payı alınmayacağı; ikinci ve üçüncü basamakta sağlanan sağlık hizmetleri de dahil olmak üzere, sağlık hizmeti bedelleri; Sosyal güvenlik Kurumu (SGK) Başkanlığı tarafından genel sağlık sigortalıları için belirlenmiş olan Sağlık Uygulama Tebliği (SUT)'nde belirlenmiş bedeli geçemeyeceği; sunulan sağlık hizmet bedeli Sağlık Bakanlığı kontrolünde SGK Başkanlığı tarafından genel sağlık sigortalıları için belirlenmiş olan SUT'deki bedeli geçmeyecek şekilde AFAD tarafından ödeneceği; geçici korunanlar, kural olarak, acil ve zorunlu durumlar haricinde, özel sağlık kuruluşlarına doğrudan başvuramayacağı; sınırı ilk geçişte ve acil durumlarda, henüz kayıt işlemlerini tamamlamamış olan

Yönetmelik kapsamındaki yabancılara, sağlık hizmetlerinden yararlanabilmeleri için kimlik bilgilerine göre işlem yapılacağı öngörülmüştür.

Geçici Koruma Yönetmeliği'nin yanı sıra sağlık hizmetlerinin sağlanmasında dikkate alınması gereken birkaç düzeleme daha yapılmıştır. Bunlardan biri Sağlık Bakanlığı tarafından 04.11.2015 tarihinde, "Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslarda Değişiklik Yapılması" (www.acilafet.gov.tr, 2017) yayınlanan genelgedir. Diğeri ise AFAD tarafından 12.10.2015 tarihinde yayınlanan "Geçici Koruma Altındaki Kişilere İlişkin Sağlık Hizmetleri Yürütülmesi" hakkında 2015/8 sayılı genelgedir (www.afad.gov.tr, 2017). İlgili Genelge hükümlerine göre, Suriyeli sığınmacıların salgın ve bulaşıcı hastalıklardan korunma hizmetleri ve acil sağlık hizmetleri dışında, kayıt işlemi tamamlanmamış ise sağlık yardımlarından faydalanmayacağı; kural olarak yerleşmelerine izin verilen illerde sağlık hizmeti almaları gerektiği; bu kişilere sunulan sağlık hizmetinde, Merkezi Nüfus İdare Sistemi (MERNİS) ve Eczane Provizyon Sistemi (MEDULA) gibi bilişim sistemlerinin kullanılabilirliği; Suriyelilere SGK Başkanlığı tarafından genel sağlık sigortalıları için karşılanan sağlık hizmetleri ve bedelleri ölçüsünde sağlık hizmeti verilebileceği; karşılanabilecek tedavi hizmetlerinin AFAD ile Sağlık Bakanlığı arasında yapılan protokol hükümleri doğrultusunda verileceği; tedavi giderlerinin, protokolde belirlenen götürü bedel üzerinden AFAD tarafından afet ve acil durum faaliyetleri ödeneğinden Sağlık Bakanlığı'na ödenek aktarmak suretiyle karşılanabileceği kararlaştırılmıştır. Buna karşılık elektronik yazılımlı yüksek maliyetli cihazlarla yapılan tedavilerin ücretlerinin karşılanmayacağı da ifade edilmiştir. Aynı şekilde, Türkiye'ye giriş yapmadan önce oluşmuş organ ve uzuv kayıplarına ilişkin tedavi giderleri asgari düzeyde karşılanabileceği düzenlenmiştir (Çavuşoğlu, 2016).

Türkiye'de bütün Suriyelilerin ücretsiz olarak istedikleri zaman sağlık hizmetleri aldıkları yönünde bir algı bulunmaktadır. Oysa devlet tarafından sağlanan sağlık yardımlarından faydalanmak için ilk etapta kayıt altına alınmak gerekmektedir (TTB, 2014: 31). Ancak, uygulamada kayıtlı olmadığı halde devlet hastanelerinin inisiyatifi ile tedavi olan Suriyeliler ile de karşılaşmaktadır. Söz konusu açıdan yaklaşıldığında, sağlık sorunuyla beraber Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin kayıt sorununun olduğunu da söyleyebiliriz. Suriye krizinin başlaması ile 2013 yılına kadar

olan dönemde, çok ciddi boyutlara ulaşan kayıt dışılık sorunu hâlihazırda nispeten azalmıştır. Daha önce de bahsedildiği gibi kayıt dışılığın yanında sahtecilikte ayrı bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Sağlık yardımından yararlanmak isteyen şahısların sahteciliğe başvurduğu da görülmektedir. Bu ise sağlık sorunun yanında ayrıca, güvenlik zafiyetini de meydana getirmektedir.

Öte yandan, sağlık hizmetlerinde yaşanan bir diğer sorun ise dildir. Dil sorunuyla karşılaşmamaları ve sosyal yaşama daha hızlı adapte olabilmeleri için Suriyelilerin Kilis ve Hatay gibi bölgelere yerleşmesi dahi mezkûr sorunu tam olarak ortadan kaldırmamıştır. Suriyeliler yaşadıkları sıkıntıları ve hastalıklarını hastane çalışanlarına ve doktorlara aktarmakta zorluk çekmektedirler. Hem dil hem de prosedürler ile ilgili sorunları çözmek amacıyla dönem içinde Suriyeliler tarafından farklı bir hizmet sektörü oluşmuştur. Hastane şartlarını ve Türkçeyi öğrenen bazı Suriyeliler para karşılığında hastane danışmanlığı yaparak, karşılığında ücret almaktadırlar.

Bir diğer sorun ise sağlık hizmetlerine erişimdir. Sağlık hizmetlerine erişim sorunu, Suriye krizinin başlarında gerekli mevzuatın olmayışı ve Suriyelilerin hakları konusunda bilgisizlik nedenleriyle ortaya çıkmıştır. Suriyeliler hâlihazırda Türkiye’de yaşamının verdiği alışkanlık ve yetkililer tarafından bulunan yeni çözüm yollarıyla beraber sağlık hizmetlerine daha rahat erişebilmektedir. Ancak, sağlık hizmetine erişim sorununun da tam anlamıyla hallolduğu söylenemez. Şehirlerarasında farklılık gösteren hizmetler ve Suriyelilerin bilgisizliği söz konusu sorunu canlı tutmaktadır.

Suriyeli sığınmacılar, normal şartlara nazaran daha fazla hastalığa maruz kalmaktadır. Özellikle kamp dışında yaşayan Suriyeliler büyük oranda ekonomik durumu olmayanların kaldıkları bölgelerde, kendi imkânlarıyla temin etmek zorunda oldukları kiralık evlerde ikamet etmektedirler. Bu yerleşkelerin çoğu konut olarak kullanılmak için elverişli olmaktan uzak binalar veya baraka biçimindeki yapılardır (Bahadır vd., 2016: 34). Bu sıkıntı sebebiyle hijyen ve barınma koşulları kötü olan bu evlerde bir veya birden fazla ailenin oluşturduğu kalabalık bir nüfusla kalmaktadırlar. Ayrıca, bu durum yetişkin ve çocuklarda yetersiz beslenmeye de sebep olmaktadır. Bahse konu, barınma, hijyen ve beslenme sorunları, dolaylı olarak Suriyelilerde sağlık sorunlarını ortaya çıkarmaktadır.

Kamp içinde ve kamp dışında verilen sağlık hizmetlerinde bir kıyaslamaya gidilmesi gerekirse kamp içinde bulunan Suriyelilerin daha iyi sağlık hizmetlerine sahip oldukları söylenebilir. Kamp içinde ön tedavi yapan bir hekimin bulunması ve kamp yönetimi tarafından sığınmacıların sağlık hizmeti için görevlendirdiği personelin bulunması önemli faktörler arasındadır. Kampta Arapça bilir görevli personel aracılığıyla sığınmacılar günlük ya da haftalık olarak hastanelere götürülmekte ve hastanedeki işlemleri ise bizzat görevliler tarafından yapılmaktadır. Söz konusu hizmet şekli ise elbette kamp dışındaki sığınmacılara sağlanamamaktadır.

Düzenli ve gerekli aşıların yapılmaması sebebiyle kızamık başta olmak üzere hastalıklar çoğalmaya başlamıştır. Bu da çocuk felci gibi bir tehlikeye sebep olmaktadır. Türk Tabipleri Birliği tarafından yapılan bir açıklamaya göre, “...Suriyeliler kızamığı getirmedi ama aşısız oldukları ve hareket halinde bir nüfus oldukları için yayılmasını kolaylaştırdılar”. Ayrıca, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde sıtma ve şark çıbanı hastalıkları yeniden ortaya çıkmıştır (TTB, 2014: 31). Bunu ise aşı olmayan Suriyelilerin ortaya çıkarmış olabileceği değerlendirilmektedir.

Diğer bir yandan, iç savaşa maruz kalmanın ve bilmedikleri bir ülkede zor şartlarda yaşamının oluşturduğu etkenlerle Suriyelilerde psikolojik rahatsızlıklar da oluşmuştur. Özellikle refakatsiz kadın ve çocuklarda ruh sağlığı semptomlarının yaygın olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu sorun daha çok uçak sesi duyma ve ani sesler duymaktan kaynaklı ortaya çıktığı gözlemlenmiştir (TTB, 2014: 31). Ayrıca, Suriyeli şahıslarda güvenlik görevlilerine karşı bir hassasiyetin olduğu gözlemlenmiştir. Bunun nedeni ise 1970’li yıllardan itibaren Esad rejiminin ülkeyi açık bir hapis haneye çevirerek, bütün Suriyelileri özellikle istihbarat yapılanması üzerinden tehdit etmesidir.

ORSAM ve TESEV’in 2015 yılında yayımladığı "Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri" isimli raporda sığınmacılarla ilgili şu sonuçlar ortaya çıkmıştır:

- Suriyeli mültecilerin yaşadığı kamplardan hastanelere 500.000’nin üzerinde hasta sevk edilmiştir.

- Türkiye’de ameliyat edilen hasta sayısı 200.000’ni geçmiştir.

- Sağlık Bakanlığı verilerine göre, Türkiye'de 35.000 Suriyeli doğumu gerçekleştirmiştir.

- Sınır illerindeki devlet hastaneleri toplam hizmetin yüzde 30 ile yüzde 40'ı arasında bir oranda Suriyelilere hizmet vermektedir.

- Bu hastanelerde sadece sığınmacılar değil, Suriye'deki çatışmalarda yaralanan kişiler de tedavi edilmektedir.

Diğer taraftan, devlet hastaneleri haricinde sivil toplum kuruluşları tarafından da Suriyeli şahıslara sağlık hizmetleri verilmektedir. Bunların başında Dünya Sağlık Örgütü (WHO) gelmektedir. Türkiye, bu örgütün Avrupa Bölgesinde yer almaktadır. Ayrıca, Türkiye'de sağlık alanında faaliyet gösteren diğer örgütler ise Sınır Tanımayan Doktorlar (MSF), Helsinki Yurttaşlar Derneği (HYD), Halkların Köprüsü Derneği (HKD), Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı (IBC), International Medical Corps (IMC), Yeryüzü Doktorları şeklinde sıralanabilir (Yasin, 2016: 95-100). Söz konusu örgütlerin yanı sıra birtakım yardım kuruluşları tarafından açılmış ve Suriyeli doktorların hizmet ettiği poliklinik düzeyinde hastaneler de özellikle sınır bölgelerinde Suriyelilere hizmet vermektedir.

Türk halkının Suriyeli sığınmacılara yönelik yaklaşımları ayrıca incelenecek olup, sağlıkla ilgili bir hususa değinmek istiyoruz. Suriyeli sığınmacıların her ne kadar bazı sorunlara maruz kalsalar da çok iyi bir sağlık sisteminden faydalandıkları aşikârdır (Orsam, 2015: 7). Suriyeliler kayıt olmak dışında herhangi bir şarta bakılmadan ilaç temini de dâhil olmak üzere bütün sağlık hizmetlerinden bedava yararlanmaktadır. Ancak, bir Türk vatandaşı, kendi ülkesinde söz konusu hizmete bu denli kolay erişememektedir. Savaştan kaçan ve yardıma muhtaç sığınmacıların ihtiyaçlarının gözetilmesi gerektiği elbette söylenebilir. Ancak, bunun eşitlik koşullarında yapılması gerekmektedir. Türkiye'de binlerce Türk vatandaşı sağlık hizmetinden yararlanmamakta olup, parasıyla hastanelere gitmek zorunda kalmaktadır. Bu durum ise, hâlihazırda halkın nezdinde “kötü” olan Suriyeli algısını daha da olumsuz etkilemektedir. Bu sorun ise yardım anlayışı ile eşitlik prensibi üzerinden kurulacak adil bir denge ile çözümlenebilir.

2.5. Suriye krizinin Türkiye Güvenliğine Etkisi

Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların ortaya çıkardığı en önemli sorunlardan birisi ise güvenlidir. Suriye konusu çerçevesinde ele alınan güvenlik başlığı sadece ulusal sınırları kapsamamakta, özellikle Ortadoğu olmak üzere dünyanın büyük bir bölümünü ilgilendirmektedir. Geniş ve detaylı olan güvenlik sorununa ilişkin hususları bu başlıkta kısaca ele almaya çalışacağız.

Daha öncede bahsedildiği gibi “Arap Baharı” adıyla ve büyük umutlarla başlayan bir süreç, yapılan yanlış ve art niyetli müdahalelerle Ortadoğu’yu çıkılmaz bir yola sürüklemiştir. 6 yıl önce ortaya çıkan küçük çatışmalar, uluslararası hesaplaşmaların yaşandığı bir arenaya dönüşmüştür. Bu durum ise, devletlerarasındaki kutuplaşmaları ve anlaşmazlıkları arttırmakta, onlarca kez denenen siyasal çözüm arayışlarını sonuçsuz bırakmaktadır. Geline bu süreçte ise, ülkelerin Suriye içindeki kazanımlarının büyük bölümünü silahlı mücadeleden elde ettiğini görmekteyiz. Barış dilinin yerini yalnızca silahlı gücün aldığı bir ortamda kazanan olmadığı gibi, Suriye alanında hâlihazırda aynı şekilde bir kazanan yoktur. Yanan bu ateş sadece Suriye alanını, hatta Ortadoğu bölgesini kapsamamakta tüm dünyayı etkilemektedir. Afganistan, Irak, Libya, Suriye, Yemen odaklı gelişen radikalleşme alanı terör eylemleri ile başta Avrupa ülkeleri olmak üzere bütün ülkeleri tehdit etmektedir. Özellikle Suriye, terörizmin teorik ve pratikte geliştiği bir alan olarak ön plana çıkmaktadır. Bu durumu ise Suriye sorununun güvenlik açısından küresel boyutu olarak nitelendirebiliriz.

Öte yandan, Türkiye, dünyada yayılan Suriyeli sığınmacıların büyük bölümüne ev sahipliği yapmaktadır. Ayrıca, Türkiye’nin en uzun kara sınırı Suriye sınırır. Bu bağlamda, Türkiye, ciddi derecelerde Suriyeli sığınmacı ve güvenlik sorunu ile karşı karşıyadır. Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılar açısından güvenlik sorununu ilk olarak kayıt dışılık sorunu ile beraber ele alacağız. Daha öncede bahsedildiği gibi Suriyeli sığınmacıların “misafir” olarak geldikleri ve ülkelerine en yakın zamanda geri dönecekleri yanılgısı ile genel geçer bir politika izlenmiştir. Bu durum ise özellikle 2014 yılına kadar çok önemli boyutlara ulaşan kayıt dışılık sorununu ortaya çıkarmıştır. Söz konusu husus yapılan düzenlemeler ve Suriyeli sığınmacıların kayıt olmaya mecbur bırakılmasıyla bir nebze çözülmüştür. Ancak, kayıt dışılık sorunu hâlihazırda ciddiyetini korumaktadır. Kayıt dışılık sorunuyla beraber güvenlik güçleri

asayiş, terör vb. hususlarla ilgili olarak hızlı müdahale etmekte zorlanmakta ve kimi zaman suçluları tespit edememektedir. Buna mukabil kayıt dışılık sorunuyla ilişkili olarak Suriyelilere verilen “Geçici Koruma Kimlik Belgesi” ve “Yabancı Tanıtma Belgesi” gibi Suriyelilerin tespitinde yarayan belgelerin daha detaylı ve güvenli olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Bu belgeler basit bir şekilde düzenlenmiş olup, sahteciliğe açık bir konumda bulunmaktadır. Suriyeliler söz konusu belgelerin kopyasını ya da sahtesini cüzi miktarda para karşılığında kolay bir şekilde temin edebilmektedir (www.odatv.com, 2017).

Şekil 5: Yabancı Tanıtma Belgesi

YABANCI TANITMA BELGESİ		
FOTOĞRAF	ADI :	: الاسم
	SOYADI :	: الأبي
	BABA ADI :	: اسم أب
	DOĞ. TARİHİ :	: تاريخ الولادة
	DOĞ. YERİ :	: مكان الولادة
	CİNSİYETİ :	: الجنس
	AİLE NO :	: رقم العائلة
	KAYIT YERİ :	: مكان التسجيل
İKAMET YERİ :	: مكان الإقامة	
ŞAHIS NO	[Barcode]	

Ayrıca, söz konusu belgelerde yer alan barkot sistemi tam anlamıyla kullanılmamakta, Türkiye'nin 81 ilinde kurulmuş İl Göç İdareleri'nin birçoğunda bahse konu barkodu okuyacak cihaz bulunmamaktadır. Aynı şekilde, asayiş kontrolü yapan emniyet mensupları ise Suriyeli kimliklerin sahteliği ve gerçekliği ile ilgili herhangi bir ayırım yapamamaktadır. Bu şekilde suiistimale açık hale gelen kimlik sistemiyle adi suçlar, ağır cezayı ilgilendiren suçlar, terör eylemleri dahi gerçekleştirilebilmektedir. Sahtecilik sadece kimlik ile sınırlı kalmamakta sahte diplomalar, pasaportlar vb. belgelerle de yapılmaktadır (www.milliyet.com.tr, 2017). Söz konusu açıktan sadece Suriyeliler değil, bunun yanı sıra diğer yabancı ülke vatandaşları ve Türkler de yararlanmaktadır (www.hurriyet.com.tr, 2017). Hatta bazı Türk vatandaşlarının Avrupa ülkelerine iltica başvurularını sahte Suriye kimlikleri ile yaptıkları dahi görülmektedir (www.haberturk.com, 2017). Ayrıca, Suriye'de faaliyet

gösteren silahlı terör örgütü Irak Şam İslam Devleti (DEAŞ – DEAŞ) üyelerinin de söz konusu sahtecilikten yararlanarak, Suriye’den Avrupa ülkelerine seyahat ettikleri iddia edilmektedir (www.bbc.com, 2017).

Diğer taraftan, Suriye krizinin aktörleri arasında yaşanan çekişmelerin ülkemize yansıdığı da görülmektedir. Suriye alanında hâlihazırda etkili konumda olan 4 ana aktör bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla Esad rejimi ve destekçileri, aralarında Al-Kaide ile iltisacı tespit edilen Fetih Al Şam Cephesi (El Nusra Cephesi)’nin de yer aldığı onlarca gruptan müteşekkil muhalif kanat, DEAŞ ve PKK’nın Suriye uzantısı olan PYD/YPG’dir. Söz konusu 4 ana aktörün yanında farklı görüş ve hedeflere sahip onlarca aktör daha bulunmaktadır. Ancak, söz konusu incelemeyi bu dört ana aktör üzerinden yapabiliriz.

Bahse konu aktörlerin Türkiye içinde de etkileri bulunmakta ve bu durum ise güvenlik açısından büyük zafiyetler oluşturmaktadır. Esad rejiminin, diğer bir ifadeyle Suriye rejiminin kendi ulusal çıkarlarını korumak adına, bir nevi küçük Suriye halini alan Türkiye’nin bazı bölgelerinde faaliyet gösterdiği söylenebilir (www.hurriyet.com.tr, 2017). Suriye rejimi, Türkiye içindeki faaliyetlerinde adam kaçırmaya, bombalı saldırı, suikast gibi eylemler düzenleyebilmektedir. Bunun yanı sıra muhalifler ise her ne kadar Türkiye dostu görünüm sergilemiş olsalar bile elde ettikleri güç silaha dayalı olduğu için tehlike oluşturmaktadırlar. Hür Suriye Ordusu (Özgür Suriye Ordusu, ÖSO, HSO) komutanlarından Cemil Radon, 2015 yılında şahsi aracına bindiği esnada aracın altına konulan bombanın infilak etmesi sonucu hayatını kaybetmiştir. Aynı gün konuyla ilgili olarak Hatay Valiliği’nden yapılan açıklamada "Söz konusu patlayıcının Suriye içindeki muhalif grupların kendi aralarındaki ihtilaflara bağlı olarak yerleştirildiği değerlendirilmektedir" ifadesi kullanılmıştır (www.posta.com.tr, 2017). Bu durum ise Suriyeli muhaliflerin dahi Türk güvenlik güçleri ve adalet sistemini aşarak ihkakihak kapsamında suç işleyebildiklerini göstermektedir. PYD/YPG ve DEAŞ’in Türkiye’ye yönelik eylemleri de bilinen hususlardandır.

Suriye krizinin başlamasından bu yana Türkiye’de meydana gelen terör eylemlerinin Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan itibaren ortaya çıkan en büyük ve tehlikeli terör eylemleri olduğu söylenebilir. Suriye krizi ile ilgili ilk büyük çaplı eylem ise 11.05.2013 tarihinde Hatay/Reyhanlı’da düzenlenen iki ayrı bombalı

saldırıdır. Suriye rejimi ile iltisaklı şahıslar tarafından düzenlenen söz konusu saldırı sonucu 52 kişi hayatını kaybetmiş ve 146 kişi yaralanmıştır. Bahse konu saldırının akabinde, Suriyeli sığınmacılar yerel halk tarafından hedef alınmış, Suriyeli sığınmacıların evlerine ve işyerlerine saldırılar düzenlenmiştir (www.bbc.com, 2017). Bu saldırının Türk halkının Suriyelilere bakış açısını olumsuz yönde değiştiren önemli bir dönüm noktası olduğunu değerlendirmekteyiz. Saldırının ardından, Türkiye'ye yönelik özellikle PKK ve DEAŞ üzerinden terör eylemi yapılmıştır. Bu şekilde son iki yılda terör eylemlerinin Suriye ile doğrudan ve dolaylı olanlarını sıralayacak olursak karşımıza şunlar çıkmaktadır:

- DEAŞ tarafından 05.06.2015 tarihinde HDP'nin Diyarbakır mitingine yönelik yapılan iki saldırıda 5 kişi hayatını kaybetmiştir.

- DEAŞ tarafından 20.07.2015 tarihinde Şanlıurfa'nın Suruç ilçesinde düzenlenen canlı bombalı saldırıda biri saldırgan 33 kişi hayatını kaybetmiştir.

- Ankara'da 10.10.2015 tarihinde düzenlenmesi planlanan Barış Mitingi öncesi Gar'da DEAŞ üyesi iki canlı bombanın kendisini patlaması sonucu 101 kişi yaşamını yitirmiştir.

- DEAŞ tarafından 12.01.2016 tarihinde Sultanahmet Meydanı'nda Alman turist kafilesi hedef alınmış olup, söz konusu canlı bomba saldırısında 11 kişi hayatını kaybetmiştir.

- PKK, 13.01.2016 tarihinde Diyarbakır'ın Çınar ilçesinde İlçe Emniyet Müdürlüğü binasını ve çevresindeki lojmanları hedef almış, saldırıda 6 kişi hayatını kaybetmiştir.

- PKK'lı teröristin 17.02.2016 tarihinde Ankara'da askeri servise bombalı araçla düzenlediği saldırıda 28 kişi şehit olmuştur.

- PKK tarafından 13.03.2016 tarihinde Ankara Kızılay'da bombalı araçla düzenlenen saldırıda 35 kişi yaşamını yitirmiştir.

- DEAŞ'li bir canlı bombanın 19.03.2016 tarihinde kendini patlatması sonucu 3'ü İsraili, biri İranlı 4 turist ölmüştür.

- Diyarbakır'ın Sur ilçesindeki Dürümlü mezarında, 12.05.2016 tarihinde bomba yüklü araç patlatılması sonucu 16 kişi hayatını kaybetmiştir.

- İstanbul Vezneciler'de 07.06.2016 tarihinde düzenlenen saldırıda 6'sı polis 12 kişi şehit olmuştur.

- Mardin Midyat'ta İlçe Emniyet Müdürlüğü'ne 08.06.2016 tarihinde bomba yüklü araçla saldırı düzenlenmiş olup, 5 kişi yaşamını yitirmiştir.

- İstanbul Atatürk Havalimanı Dış Hatlar Terminali girişinde 28.06.2016 tarihinde yaşanan silahlı çatışma sonrası, DEAŞ'li 3 farklı canlı bomba eylemcisinin kendini patlatması sonucu 44 kişi hayatını kaybetmiş ve 237 kişi yaralanmıştır.

- Diyarbakır'ın Sur ilçesindeki tarihi On Gözlü Köprü yakınlarında polis servis aracına 10.08.2016 tarihinde bomba yüklü araçla düzenlenen saldırıda 6 kişi hayatını kaybetmiştir.

- Diyarbakır Bölge Trafik Müdürlüğü önünde bomba yüklü bir araçla 15.08.2016 tarihinde düzenlenen saldırıda 5'i polis olmak üzere 8 kişi hayatını kaybetmiştir.

- Elazığ Emniyet Müdürlüğü'ne 18.08.2016 tarihinde bombalı araçla düzenlenen saldırıda üç polis hayatını kaybetmiş ve 217 kişi ise yaralanmıştır.

- Gaziantep'in merkez Şahinbey İlçesi'nde 20.08.2016 tarihinde sokakta yapılan düğünde kalabalığın arasına karışan canlı bombanın düzenlediği saldırı üzerine 51 kişi hayatını kaybetmiştir.

- Şırnak'ın Cizre ilçesinde emniyet müdürlüğüne 26.08.2016 tarihinde düzenlenen bomba yüklü saldırıda 11 polis hayatını kaybetmiş ve 78 kişi yaralanmıştır.

- Diyarbakır'ın Bağlar ilçesindeki ek emniyet binası önünde 04.11.2016 tarihinde gerçekleştirilen bombalı saldırıda 10 sivil ve iki polis hayatını kaybetmiş, yaklaşık 100 kişi ise yaralanmıştır.

- Adana Valiliği yakınında bulunan otoparkta 24.11.2016 tarihinde bombalı araç saldırısında 2 kişi hayatını kaybetmiştir.

- Beşiktaş'ta Beleştepe olarak bilinen Vodafone Arena yakınlarında 10.12.2016 tarihinde düzenlenen iki bombalı saldırıda 44 kişi hayatını kaybetmiştir.

- Kayseri'de bomba yüklü araçla askerleri taşıyan halk otobüsüne 17.12.2016 tarihinde yapılan saldırıda, 15 asker şehit olmuş ve 48 asker ise yaralanmıştır.

- İstanbul Ortaköy'de bulunan ünlü gece kulübü Reina'da 01.01.2017 tarihinde yapılan saldırıda 39 kişi hayatını kaybetmiş, 65 kişinin yaralanmıştır.

Yukarıda sıralanan mezkûr terör eylemlerinin belli bir kısmı doğrudan Suriye ile ilişkilirken bir bölümü ise dolaylı olarak Suriye alanı ile ilgilidir. DEAŞ'ın doğuş noktası Irak olup, Türkiye'ye sığırama güzergâhı ise Suriye üzerinden olmuştur. Reina, Gaziantep saldırıları gibi DEAŞ'ın gerçekleştirdiği birçok saldırının kaynağının Suriye'den gelen talimatlar olduğu tespit edilmiştir (www.gazetevatan.com, 2017). Son iki yılda saldırılarını arttıran PKK'nın ise Irak'tan sonra Suriye'deki uzantısı PYD/YPG'nin oluşturduğu alan vasıtasıyla nefes aldığı görülmektedir (www.milliyet.com.tr, 2017). Türkiye, uluslararası boyutlara ulaşan söz konusu terör örgütlerinin ilk hedefleri olmasından dolayı, güvenlik konusunda hassas olmak zorundadır. Ancak, sayıları milyonları aşan Suriyeli sığınmacıların oluşturduğu karmaşık atmosferde güvenlik güçlerinin etkin ve sistemli çalışma yapması oldukça zordur.

Ülkemizde Suriye ile ilişkili olan diğer bir önemli güvenlik sorunu ise Yabancı Terörist Savaşçılar (Foreign Terrorist Fighters - YTS)'dir. BM Güvenlik Konseyi yabancı terörist savaşçı (YTS) tehdidi karşısında 2014 yılında harekete geçmiş, bu kapsamda 2170(2014), 2178(2014) ve 2199(2015) sayılı Konsey kararlarını almıştır. Irak ve Suriye'deki DEAŞ unsurları içerisinde 100'ü aşkın ülkeden 25.000 civarında yabancı terörist savaşçının bulunduğu BM Güvenlik Konseyi belgelerinde kayıtlıdır. Ülkemizin YTS'lerle mücadele bağlamında aldığı tedbirlerden bazıları şu şekilde sıralanabilir:

-2011 yılından 2016 Şubat ayına kadar ülkemizde, 37.000'i aşkın (37.121) kişiye yurda giriş yasağı konulmuştur.

-Terör örgütleriyle ilişkisi olduğundan şüphelenilen ve yasadışı yollarla ülkemize giriş yapan yabancılar, Türk kurumları tarafından tespit edilerek

tutuklanmakta ve sonrasında sınır dışı edilmektedir. Bu kapsamda Şubat 2016 itibariyle, 3.000'den fazla kişi (3.128) makamlarımızca sınır dışı edilmiştir.

-Çeşitli havalimanı ve otobüs terminallerinde kurulan Risk Analiz Gruplarınca Şubat 2016 itibariyle, 7.500 yabancı kontrol edilmiş, 5.000'den (5.734) fazla yabancı mülakata alınmış ve bunlardan 1.700'den (1.745) fazlasının ülkemize girişine izin verilmemiştir.

-Türk güvenlik güçlerinin yürüttüğü operasyonlar çerçevesinde DEAŞ ile ilişkileri sebebiyle 04.03.2016 itibariyle 1.030'u yabancı uyruklu toplam 2.433 kişi gözaltına alınmış, 808 kişi ise tutuklanmıştır.

- 911 kilometrelik Türkiye-Suriye sınırında fiziksel güvenlik önlemleri artırılmıştır. Bu çerçevede, 81 Milyon Dolara mal olması beklenen "Suriye sınırı fiziksel güvenlik sistemi" çerçevesinde inşa edilmesi öngörülen 192 kilometrelik duvarın büyük çoğunluğu tamamlanmıştır.

Öte yandan, Türkiye terörizm ve YTS'lerle mücadele konusunda uluslararası platformlardaki girişimlere katılmakta ve öncülük etmektedir. Bu kapsamda;

- Türkiye ile ABD arasında Yabancı Terörist Savaşçılara ilişkin bilgilerin değiştirilmesi amacıyla 12.03.2015 tarihinde ilk etapta bir Niyet Beyanı imzalanmış, akabinde 03.06.2015 tarihinde "Terörizm Tarama Bilgilerinin Alışverişine İlişkin Düzenlemeyi İçeren Niyet Mektubu" kabul edilmiştir.

-Türkiye, ABD ile eş-başkanlığını üstlendi Terörizmle Mücadele Küresel Forumu'ndaki görevi hâlihazırda devam etmektedir.

-Türkiye, DEAŞ ile Mücadele Uluslararası Koalisyon çerçevesinde kurulan 5 çalışma grubundan YTS çalışma grubunun eş-başkanlığını Hollanda ile yürütmektedir. İlk çalışma grubu toplantısı 07.04.2016 tarihinde İstanbul'da, ikincisi ise 09.06.2016 tarihinde Lahey'de yapılmıştır.

- DEAŞ ile Mücadele Uluslararası Koalisyonu ile YTS Çalışma Grupları Ortak Toplantısı 11.01.2016 tarihinde Lahey'de düzenlenmiş olup, söz konusu toplantıya Türk İçişleri Bakanı, Dışişleri Bakanı ve ilgili diğer kurumların temsilcilerinden oluşan bir heyet katılmıştır.

-BMGK'nin YTS konusundaki 2178 ve DEAŞ'ın finansmanına ilişkin 2199 sayılı kararlarına Türkiye tarafından destek olunmuş, ayrıca, BM tarafından hazırlanan raporlara katkı sağlanmıştır. Dahası, Türkiye ve ABD eş-başkanlığında DEAŞ'ın finansmanına ilişkin bir FATF Tipoloji çalışması yapılmıştır.

-YTS'lerin finansal profilinin ortaya konulması ve YTS'ler aracılığıyla terör örgütlerine para transferinin önlenmesi amacıyla belirli ülkelerin mali istihbarat birimleri arasında çok taraflı bilgi paylaşımı ve işbirliğini öngören "EGMONT" Grubu'nun çalışmalarına Türkiye tarafından katılım sağlanmaktadır (www.mfa.gov.tr, 2017).

Bahse konu gelişmeler Türkiye'nin YTS sorunu ile ne kadar ciddi ve detaylı şekilde ilgilendiğini göstermektedir. Özellikle, sınır illerinde bulunan güvenlik güçleri YTS sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu kapsamda, özellikle sınır illerinde bulunan havaalanların ve Şehirlerarası Otobüs Terminallerine yerleştirilen emniyete bağlı risk analiz gruplarının çok önemli işlevleri bulunmaktadır. İçişleri Bakanlığı'nın kararı doğrultusunda kurulan mezkûr grup, şüphelendikleri şahıslarla mülakat yapabilmekte ve makul şüphe halinde yabancıları sınır dışı edebilmektedirler. Her ne kadar hukuka mugayir bir yapılanma olarak görülse de her ay binlerce YTS'nin geçiş yaptığı sınır illerinde etkin bir mücadele için elzem bir yapıdır. Üçüncü ülkeden gelen YTS'ler Suriyelilerin sıklıkla kullandığı yasa dışı geçiş noktalarından yararlanmakta ve kimi zaman kendilerini Suriyeli gibi göstermek suretiyle Suriye'ye sınır dışı edilmelerini sağlamaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında Suriyeli sığınmacıların ülkemize yönelik oluşturdukları ikinci güvenlik tehlikesi ise sınır ihlalleri, yasa dışı geçiş ve göçmen kaçakçılığıdır.

Diğer bir sorun olarak ele alabileceğimiz Göçmen Kaçakçılığı suçunun Türk hukukunda yeni bir suç konusu olduğu söylenebilir. AB Konseyi tarafından 2004'te Lahey Programı çerçevesinde göçmen kaçakçılığı suçunun engellenmesi amacıyla bir karar alınmıştır. Bu karar doğrultusunda 2005-2010 yılları arasında AB üyelerinin hukuk ve iç işleri politikasının ilkeleri hususunda kararlar alınmıştır. Ortak bir Avrupa iltica sistemi ve yasal göçün kontrolünün sağlanması hedeflenmiş olup, ayrıca söz konusu programda AB'nin dış sınırlarının kontrolü ve illegal göçün önlenmesi yönünde çalışmalar yapılmıştır. AB, 2006'da Brüksel'de gerçekleştirilen Lizbon Antlaşması akabinde, vize, iltica ve göç politikaları ile dış sınır güvenliğine ilişkin

tedbirler alma konusunda üyeleri bağlayıcı düzenlemeler yapma yetkisini elde etmiştir. Bu yetki ile beraber AB, ortak göç politikasını ilerletmeye yönelik insan ticaretine ve illegal göçe karşı mücadele tedbirlerinin alınması yönünde kararlar almıştır.

AB tarafından düzenlenen “Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi”ni ve bu Sözleşmeye ek ‘Göçmenlerin Kara, Deniz ve Hava Yollarıyla Kaçırılmalarına Karşı Protokol’ünü Türkiye’de kabul etmiştir. Göçmen Kaçakçılığı, Türk hukukunda ilk kez suç olarak nitelendirilmiş olup, mülga 765 sayılı TCK’da çalışma hürriyetine karşı suçlar kısmında 201. maddede düzenlenmiştir (Bozbayındır, 2015: 380-381). 5237 sayılı yeni TCK’da ise göçmen kaçakçılığı suçu, uluslararası suçlar kısmında 79. maddede ele alınmış olup, buna göre;

”1) Doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddi menfaat elde etmek maksadıyla, yasal olmayan yollardan;

a) Bir yabancıyı ülkeye sokan veya ülkede kalmasına imkan sağlayan,

b) Türk vatandaşı veya yabancının yurt dışına çıkmasına imkân sağlayan kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis ve onbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Suç, teşebbüs aşamasında kalmış olsa dahi, tamamlanmış gibi cezaya hükmolunur.

(2) Suçun, mağdurların;

a) Hayatı bakımından bir tehlike oluşturması,

b) Onur kırıcı bir muameleye maruz bırakılarak işlenmesi, hâlinde, verilecek ceza yarısından üçte ikisine kadar artırılır.

(3) Bu suçun bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, verilecek cezalar yarı oranında artırılır.

(4) Bu suçun bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, tüzel kişi hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur” (www.mevzuat.gov.tr, 2017).

Bu suçun mağdurunun kim olduğu konusunda tartışmalar yaşanmış olup, doktrinde göçmen kaçakçılığının mağdurunun göçmen ve sınırı ihlal edilen devlet olduğu yönünde iki ayrı görüş bulunmaktadır. Ancak, Yargıtay’ın aldığı son kararlar doğrultusunda suçun mağdurunun göçmen olduğunu anlamaktayız (Bozbayındır, 2015: 386). Suriye krizinden sonra göçmen kaçakçılığı konusu tehlikeli boyutlara ulaşmıştır. Türkiye-Suriye sınırı arasında özellikle Hatay ve Kilis illeri ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, Avrupa ile Türkiye arasını kaçak geçmek isteyenler ise deniz yolunu kullanmaktadır. Bahsedilen bu illegal geçişlerin en çok yaşandığı 2015 yılında Muğla'nın Bodrum ilçesinde Yunanistan'ın İstanköy (Kos) adasına şişme botla geçmeye çalışırken annesi ve kardeşi ile birlikte boğularak hayatını kaybeden üç yaşındaki Suriyeli bebek Aylan Kurdi, Suriyeli sığınmacıların simgesi haline gelmiştir (tr.wikipedia.org, 2017). O vakadan sonra Suriyeli sığınmacıların iltica problemi uzun

süre uluslararası basının gündemini meşgul etmiştir. Ancak, mezkûr döneme nazaran azalsa da hâlihazırda göçmen kaçakçılığı suçları aktif olarak işlenmeye devam etmektedir.

Ayrıca, göçmen kaçakçılığı suçu ile aynı kanaldan beslenen diğer suç türleri ise silah ve uyuşturucu kaçakçılığıdır. Göçmen kaçakçılığı suçu ile iştil eden, özellikle örgütlü bireylerin ayrıca, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı da yaptığı görülmektedir. İstikrarın olmadığı ve iç savaşın devam ettiği Suriye'den illegal şekilde silahların ve uyuşturucuların ülkemize sokulduğu tespit edilmiştir. Özellikle 2017 yılı içinde artış gösteren bireysel silahlanmanın “ruhsatsızlık” boyutunun bir bölümü ise Suriye alanından gelen silahlarla sağlanmaktadır. Uluslararası uyuşturucu suçlarının transit ülkesi olan Türkiye, Suriye'den gelen yeni uyuşturucu ticareti akımı ile de uğraşmaktadır. Örnek vermek gerekirse, İçişleri Bakanlığı tarafından 19.11.2015 tarihinde Hatay'da düzenlenen 2 ayrı operasyonda, 10 milyon 926 bin (1 ton 831 kilogram) 'Captagon' hapi yakalanmıştır. Uyuşturucu niteliğinde olan ve özellikle Ortadoğu'da kullanılan söz konusu hapların ise Suriye'de üretilip, yasa dışı şekilde Türkiye'ye sokulduğu tespit edilmiştir (www.ntv.com.tr, 2017).

Göçmen kaçakçılığının insani boyutunun yanı sıra devlet denetimi dışında yasa dışı geçişleri sağladığı için terör boyutu da bulunmaktadır. Özellikle DEAŞ (DEAŞ), PYD/YPG, Al-Kaide ve Suriye rejiminin ajanları gibi birçok tehlikeli şahıs, rahat bir şekilde ülkemize giriş-çıkış yapabilmektedir. Bu sorunu önlemek için sınır hattının güçlendirilmesi ve göçmen kaçakçılığı suçunun önüne geçilmesi gerekmektedir.

Öte yandan, güvenliğin küresel ve terör kapsamı dışında Türkiye içinde Suriyelilerin oluşturduğu asayiş sorunları da bulunmaktadır. Suriyelilerin asayiş bağlamında en fazla karıştıkları suçlar 'kasten yaralama' ve 'hırsızlık' olarak sıralanmaktadır. Gaziantep'te 2015 yılında Suriyelilerin karıştığı suç sayısının 1.926 olduğu tespit edilmiştir. Kahramanmaraş'ta ise 2015 yılı rakamı 985 olduğu bildirilmiştir. Öte yandan, Kilis'te ise Suriyelilerden kaynaklanan 3.400 asayiş olayı meydana gelmiştir. Kilis'te 2015 yılında işlenen suçların yüzde 30'unun Suriyelilerden kaynaklandığı ifade edilmektedir. Söz konusu oranın yüksek olmasının sebebi ise Kilis'te yaşayan Suriyeli nüfusun Türk nüfusuna oranla yüksek olmasıdır (www.sozcu.com.tr, 2017). Diğer bir taraftan, Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Dairesi Başkanlığı'nın tespitlerine göre, Suriyeliler, 2013'te Türkiye'de yaşanan

1.340.573 olayın, 5.727'sine karışmıştır. Suriyelilerin, "adli olaylara karışma" oranı 2013 için %0,43 olarak açıklanmıştır (www.aa.com.tr, 2017). Türkiye geneline kıyasla Suriyelilerin suça karışma oranı az görünmektedir. Bu oran ise Suriye nüfusunun Türk nüfusuna nazaran az olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim Suriyelilerin gün geçtikçe daha fazla asayiş olaylarına karıştığı görülmekte olup, bu durumun ise orta vadede ülke içinde büyük sorunlara yol açabileceği değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan, Suriyeli sığınmacıların asayiş denetimlerinde yaşanan sorunların başında dil gelmektedir. Emniyet mensupları uygulama noktalarında Suriyeli şahısları dil yetersizliğinden sorgulayamamaktadır. Hatta Arap nüfusun yoğun olarak bulunduğu Hatay ilinde dahi polislerin dil sorununu yaşadığı görülmektedir. Bu ise genel asayiş bağlamında güvenlik tedbiri alınmasını zorlaştırmaktadır. Bir diğer sorun ise Türkiye'de suç işleyen bir Suriyelinin güvenlik güçlerinden kurtulmak amacıyla rahat bir şekilde Suriye'ye kaçmasıdır. Bu durum ise suçluyu cezasız bırakmakta ve adalet sistemini sekteye uğratmaktadır. Buna ek olarak suç işleyen bir Suriyelinin güvenlik güçleri tarafından yakalanması halinde, Türk cezaevlerine atılmasından ziyade Suriye'ye sınır dışı edildikleri görülmektedir. Türkiye ile Suriye arasında yasadışı geçişin kolay olmasından hareketle suç işleyen bireyin sınır dışı edilip, aynı gün tekrar ülkeye dönebilmesi ile suçun cezasız bırakılması sorunuyla karşılaşmaktadır. Böylece, sınır dışı edilen, suça meyilli Suriyeliler ise aynı suçtu birden fazla işlemeye başlamaktadır.

Suriyeli sığınmacıların asayiş vakalarının tespiti ve önlenmesi normal Türk vatandaşlarına nazaran daha elzemdir. Çünkü Suriyeli sığınmacıların basit dahi olsa bir asayiş olayına karışması Türk halkı nezdinde hassasiyet oluşturmakta ve nefret söylemi dâhilinde büyük sorunlara gebe olmaktadır. Özellikle milliyetçiliğin yaygın olduğu toplumlarda göçmenlere yönelik baskılar daha belirgin görünmektedir. Türkiye halkının belli bir bölümünün de milliyetçilik kapsamında "Türk" olmayan göçmenlere karşı tahammül sınırları oldukça düşüktür. Bu kapsamda, Suriyeli sığınmacıların ülke içinde bulunmalarının istenmemesi durumu ortaya "Nefret Suçları"nın çıkarmaktadır.

Suriyelilerin ülkemizde bulunmasından kaynaklı diğer bir güvenlik sorunu ise nefret suçlarının halk içinde yaygınlaşması durumudur. Nefret suçları, sadece göçmen olmalarından kaynaklı olarak sığınılan ülkenin vatandaşları tarafından göçmenlere maddi ve manevi zarar verilmesidir. Göçmenlere yönelik nefret suçları, kitlesel göçün

güvenliğe etkisinde çarpan etkisi yaratmaktadır. Söz konusu etki olayların boyutunu olduğundan çok daha fazla göstermektedir. Emniyet personelinin ve yargı organlarının nefret suçuyla ilgili farkındalığın az olması halinde, nefret suçlarıyla mücadele kapasitesi oldukça azalmaktadır. Suriyelilere ev vermeme, onlarla muhatap olmama gibi ekonomik ve sosyal fırsatlara erişimde eşitsizlik durumu nefret duygularının bir parçasıdır. Söz konusu duygu durumunun halk nezdinde artması ise toplumsal ayrışmayı derinden etkilemektedir. Bu grupların arasında karşılıklı güven ortamının sağlanması halinde nefret suçlarının azalacağı değerlendirilmektedir. Örneğin, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesinde Suriyeliler ile ilgili yapılan bir araştırmada “güvenlik” konusunun halkın öncelikli sorunları arasında görüldüğü ortaya konmuştur. Göçmenler, kültürel, ekonomik ve toplumsal manada bir tehdit olarak toplum tarafından algılanmaktadır. Ayrıca, toplum tarafından Suriyeli sığınmacılar toplumsal düzeni tehdit eden önemli unsur şeklinde görülmektedir (Taştan vd., 2016: 23-24).

Suriyeli sığınmacılar, Türkiye içinde etnik olarak Arap, Kürt, Türkmen, Ermeni vb.; mezhepsel olarak Sünni, Nusayri, Selefi, Dürzilik vb.; dini olarak Müslüman, Hristiyan, Ateistlik vb. çeşitliliğe sahiptir. Bu gruplar kendi aralarında bütünlük kuramamakta ve Türkiye içinde dahi birbirlerine düşmanlık beslemeye devam etmektedirler. Bunun yanı sıra, Türkiye halkı tarafından Suriyelilere yönelik tahammülsüzlük artmakta ve en küçük asayiş vakaları bile ülke gündemini işgal etmektedir. Bu durum hâlihazırda iç siyasette kutuplaşmış bir ülkeyi göç politikasının yanlış uygulanmasıyla beraber daha da ayrıştırmaktadır. Türkiye'nin ayrışma sorunun önü alınmaması halinde komşudaki yangının ülkemize sıçramasının kaçınılmaz olacağı değerlendirilmektedir. Bahse konu ayrışmanın önlenmesi için ılımlı bir dil kullanılması, Suriyelilerin ülkeye entegrasyonun sağlanması, Suriyeli sığınmacıların ve Türk halkının talepleri doğrultusunda ortak bir politika belirlenmesi gerekmektedir.

2.6. Suriyelilerin Türkiye Ekonomisine Etkisi

Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye yönelik etkileri arasında ekonomi konusu da ön plandadır. Hâlihazırda iyi durumda olmayan Türkiye ekonomisi Suriye sorunun

çıkmaza girmesiyle daha kötüye gitmektedir. Bu başlıkta Suriye sorunu ve Türkiye'ye etkisini genel olarak inceleyeceğiz.

Ülke nüfusu ekonomiyi etkileyen önemli faktörler arasında yer almaktadır. Bununla beraber, nüfus yapısının ekonomiyi etkileyip etkilemediği hususu tartışmalı olup, bu konuda çok sayıda araştırma yapılmıştır. Yaptığı araştırma sonucunda Güneş, nüfus artışının ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin kısa dönemli olduğu, uzun dönemde bile nüfus artışının ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilediği savının Türkiye için geçerli olmadığı tezini savunmuştur (Güneş, 2004:135). Diğer bir ifadeyle Türkiye'de nüfus artışıyla ekonominin gerilediği algısı yanlıştır. Ancak, söz konusu tespit ani ve hızlı gelişen kitlesel göç göz önünde bulundurularak yapılmamıştır. Doğal nüfus artışından ziyade öngörülmeyen nüfus artışının elbette ekonomik anlamda Türkiye'ye etkisi olacaktır. Suriyeli sığınmacıların da bu kapsamda ülkemize hızlı şekilde gelişleri ekonomimizi olumsuz olarak etkilemiştir. Nüfus artışı ve diğer yönlü olumsuz etkinin nedenleri sırayla ele alınacaktır.

Genel olarak kitlesel göçler, menşei ülkelerde ve göç edilen ülkelerde işgücü piyasasını iki yönlü olarak etkilemektedir. Suriye örneğinde olduğu gibi söz konusu göçler ekonomik anlamda Türkiye'yi etkilediği gibi aynı şekilde Suriye'yi de etkilemektedir. Suriye'den Türkiye'ye yönelik olarak gerçekleşen göçlerin nedenlerinin tamamını iç savaştan kaçıp, güvenli bölgelerde konaklama ihtiyacı olarak görmek yanlış olur. Çünkü bazı Suriyelilerin ailesi Suriye'de nispeten güvenli bir bölgede yaşamakta olup, kendileri ise para kazanmak amacıyla Türkiye'de ikamet etmektedirler. Bu tür sığınmacılar, Türkiye'de elde ettikleri parayı haftalık ya da aylık olarak Suriye'deki ailelerine göndermektedirler.

Öte yandan, göçlerin neticesini etkileyecek derecede önemli diğer bir durum ise göç edenler arasında yer alan; eğitim çağında olmasına rağmen eğitim faaliyetlerini sonlandırmak zorunda kalan bireylerdir. Bu da yakın zamanda Türkiye'nin üretim-tüketim dengesini ve işgücünün yapısını etkileyebilecek derecede önemlidir. Zira işgücünün kalitesi; işletmenin kapasitesi, iş verimi, maliyet durumu ve insan kaynağına harcanan giderlere kadar birçok olguyu belirlemektedir (Aydin, 2016: 72).

Tablo 2: Suriyeli Göçmenlerin Meslek Profilleri

Kamp Dışında Yaşayan Suriyelilerin Mesleği	Sayı (Bin kişi)	Oran (%)
Mesleği Yok	1.841	49,9
Zanaatkar	359	9,7
El İşçiliği	264	7,2
Devlet Memuru	237	6,4
Tarım ve Hayvancılık	137	3,7
Operatör	111	3
Ofis Çalışanı	80	2,2
Mimar-Mühendis-Müteahhit	58	1,56
Ordu Çalışanı	17	0,5
Sağlık Çalışanı	34	0,9
Hukukçu	29	0,8
Yazar-Sanatçı	18	0,5
STK Çalışanı	1	0
Diğer	503	13,6
TOPLAM	3,689	100

Kaynak: Bezmialem Üniversitesi, 2015: 7

Bu çerçevede, iç savaşın tüm ülkeye yayılarak uzun zamandan beri sürdüğü ülkelerden birisi olan Suriye’de ise 10 binden fazla çocuk hayatını kaybetmiş, 1 milyon 867 bin 441 çocuk ise sığınmacı olarak başka ülkelere yerleşmiştir (BMMYK, 2016). Ayrıca, daha önce de bahsedildiği gibi Suriye’den kaçıp Türkiye’ye sığınan çocukların eğitim sorunu bulunmaktadır. Bu durum ise hâlihazırda iş piyasası anlamında kalifiyeli olmayan mevcut Suriyeli sığınmacıların daha da kalifiyesiz olması sonucunu doğurmaktadır.

Öte yandan, Suriye merkezli toplu göçün, Türkiye’nin işgücü piyasasını ne derece etkilediğini anlamayabilmek için öncelikle Suriyeli göçmenlerin meslek ve eğitim durumlarının incelenmesi gerekmektedir. Bezmi Alem Üniversitesi tarafından

3689 kişi üzerinden yapılan bir araştırmaya göre göçmenlerin meslek durumları aşağıdaki tabloda sıralanmıştır (Bezmi Alem Üniversitesi, 2015:7).

Söz konusu tabloda görüldüğü üzere Suriye’den gelen sığınmacıların mesleki nitelikleri oldukça düşük gözükmektedir. Dar kapsamlı yapılan bu araştırmanın ötesinde, Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin eğitim seviyesinin daha düşük olduğu kanaatindeyiz. Fakat, Suriyelilerin kendi ülkelerinde bu kadar eğitimsiz olmadığı, ancak eğitilmiş ve kalifiyeli kadronun daha çok Avrupa ülkelerine, Kanada, ABD gibi

gelişmiş ülkelere iltica ettikleri görülmektedir. Suriyeli göçmenlerin büyük bölümünün daha önce de herhangi bir işte çalışmadıkları ya da meslek sahibi olmadıkları anlaşılmaktadır. Bahse konu veriler bağlamında, Türkiye'nin sağlık ve sosyal yardım kaynaklarından Suriyeli sığınmacılara da pay verildiği düşünüldüğü takdirde kamu zararının ne boyutlarda olduğu görülebilecektir.

Öte yandan, Türkiye'de 2017 yılı içinde işsizlik oranlarında büyük bir artış gözlemlenmiş olup, söz konusu işsizlik artışını yalnızca Suriyeli sığınmacılara bağlamak doğru olmaz. Ancak, Suriyeli sığınmacıların ülkemizdeki ucuz iş gücüne yaptıkları katkı işsizlik oranlarının artmasına neden olmaktadır. TÜİK'in 2010-2016 yılları arasındaki işsizlik oranlarına yönelik verdiği rakam aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3: Türkiye'de İşsizlik ve İşgücü Oranları

Tarih	Dönem	15 ve daha yukarı yaştaki nüfus	İşgücü	İşsiz	İşgücüne dahil olmayan nüfus	İşgücüne katılma oranı	İşsizlik oranı	Tarım dışı işsizlik oranı
2010	Yıllık	52 904	24 594	2 737	28 310	46,5	11,1	13,7
2011	Yıllık	53 985	25 594	2 328	28 391	47,4	9,1	11,3
2012	Yıllık	54 961	26 141	2 204	28 820	47,6	8,4	10,3
2013	Yıllık	55 982	27 046	2 445	28 936	48,3	9,0	10,9
2014	Yıllık	56 986	28 786	2 853	28 200	50,5	9,9	12,0
2015	Yıllık	57 854	29 678	3 057	28 176	51,3	10,3	12,4
2016	Yıllık	58 720	30 535	3 330	28 185	52,0	10,9	13,0
2017	Ocak	59 493	30 658	3 985	28 835	51,5	13,0	15,2

Kaynak: www.tuik.gov.tr, 2017

İşsizlik oranlarının 2012 yılından bu yana orantılı bir şekilde arttığı görülmektedir. Söz konusu işsizlik rakamları “gizli işsizlik” gerçeği göz önünde bulundurulmayarak hesaplanmıştır. Bu şekilde düşünüldüğü takdirde ise işsizliğin ciddi boyutlara ulaştığı söylenebilmektedir. Özellikle 2017 senesinin başında işsizlik oranının %13'e kadar çıkması ekonomik anlamda ileriye dönük bazı tehlikeleri bizlere şimdiden göstermektedir.

Diğer bir yandan, inşaat, tarım, sanayi gibi kalifiyesiz ve ağır şartlar gerektiren sektörlerin işgücü ihtiyacı Suriyeliler tarafından karşılanmakta olup, bu durum ise yeni Türkiye’de kayıt dışılık sorununu ortaya çıkarmaktadır. Ani şekilde yapılan toplu göçlerin istihdam politikaları ile uyumlu hale getirilmemesi halinde mevcut işsizliğin oranı elbette artış gösterecektir.

İşsizliğin artması kayıt dışı piyasanın alanını yükseltirken, ödenmeyen vergi gelirleri sebebiyle sosyal ve sağlık harcamalarının bütçeden daha fazla olduğu görülmektedir. Bütçenin ise bu şekilde cari açık vermesi ülke ekonomisine büyük zararlar doğurmaktadır. Ayrıca, kayıt dışı istihdam sorunu, resmi işsizlik rakamlarının gerçek oranlarının ölçülmesini engellemektedir.

Tablo 4: Kayıt Dışı İstihdam Oranları

Yıllar	Tarım	Tarım Dışı	Sanayi	Hizmet	İnşaat	Genel
2010	85,47	29,06	32,68	27,11	-	43,25
2011	83,85	27,76	31,5	25,71	-	42,05
2012	83,61	24,51	27,89	22,73	-	39,02
2013	83,28	22,4	25,23	20,9	-	36,75
2014	82,27	22,32	20,26	21,09	36,61	34,97
2015	81,16	21,23	19,13	20,05	35,58	33,57
2016	82,09	21,72	20,2	20,35	35,76	33,49

Kaynak: www.sgk.gov.tr, 2017

Yukarıdaki tabloya bakıldığı zaman, Türkiye’de kayıt dışı istihdam oranlarında sürekli azalma olduğu görülmektedir. Fakat Türkiye’nin işsiz sayısı ile kayıt dışı istihdam oranları beraber ele alındığında; kayıt dışı istihdamla mücadelenin işsiz sayısının artması konusunda etkisinin olduğunu göstermektedir. Başka bir ifade ile kayıt dışı istihdam oranlarının azalmasına rağmen işsiz sayısının arttığı görülmektedir (Aydın, 2016: 80-81). Bu durum ise kayıt dışı istihdam oranlarının gerçeği yansıtmadığını ve ilgili yetkili merciler tarafından yeterli denetim ve mücadelenin yapılmadığını göstermektedir. Türkiye’de hâlihazırda özellikle sınır hattında bulunan iller ve büyükşehirler olmak üzere her yerde Suriyeli sığınmacının kayıt dışı bir şekilde istihdam edildiği görülmektedir. Suriyeli sığınmacıların yoğun şekilde kayıt dışı istihdam edildikleri sektörlerin başında; inşaat, tarım, hazır giyim ve tekstil

gelmektedir. Söz konusu sektörlerde istihdam edilen Suriyeli sığınmacıların sayısının artış göstermesine rağmen, çalışanlara ödenen ücretlerin azalması da dikkat çekicidir.

ORSAM'ın 2015 yılında Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa ve Kilis illerinde yaptığı mülakatlarda Türk şahısların yarısı ücretlerin %26-50 oranında azaldığını düşünmektedir. Gaziantep'te yapılan mülakatta ise şahısların %40'ı ücretlerdeki azalmanın %1-25 oranında olduğuna inanmaktadır. Öte yandan, Hatay, Şanlıurfa ve Gaziantep'te mülakata katılanların %80'i ücretlerdeki azalmanın sığınmacılardan kaynaklandığını düşünmektedir. Suriyeliler, işgücü arzını arttırarak kayıt dışı çalışmaları sebebiyle özellikle kayıt altına alınmayan sektörlerde belirgin bir ücret azalmasına neden olmuşlardır (ORSAM, 2015: 18). Hâlihazırda çalışan Türk vatandaşları, işlerini kaybetmekten oldukça endişe duymaktadırlar. Bilindiği üzere sosyal güvenceli çalışan bir Türk vatandaşı yerine hiçbir kaydı ve sorumluluğu olmayan Suriyeliler karın tokluğuna istihdam edilmektedir. Diğer taraftan, işverenler Türk işçilerin ücretleri arttırmamakta, Suriyeli işçi sayısının fazla oluşunu öne sürerek bilakis ücretleri düşürmektedirler (Arslan, Bayraktutan ve Eren, 2015: 246).

Türkiye ekonomisinde kayıt dışı ve kaçak çalışmanın kamuya zararı oldukça fazladır. Sadece 2013 yılı içinde kayıt dışı istihdam neticesinde 28,9 milyar TL'lik sosyal güvenlik ve vergi kaybı meydana gelmiştir (www.turkis.org.tr, 2014). Türkiye'deki kayıt dışı istihdamın oluşturduğu kamu zararına ek olarak, ucuz ve kayıt dışı çalışan Suriyeli sığınmacılar da katıldığı zaman kamunun gerçek zararının 28,9 milyarın üstünde olduğu söylenebilir.

Özel sektörde sigortalı olarak çalışan bireyin alması gereken asgari ücretin net miktarı 2017 yılına göre 1.404.06 TL olup, söz konusu işçinin işverene resmi rakamlara göre toplam maliyeti ise 2.088.56 TL'dir (www.csgeb.gov.tr, 2017). Yasal zorunluklar ve işverenin diğer harcamaları dahil edilmediği takdirde dahi net maaşı haricinde işçinin işverene maliyeti %48 oranında artmaktadır. Ancak, düşük maaş ve kayıt dışı olarak çalıştırılan Suriyelilerin işverene maliyeti sadece aldığı maaş kadardır. Öte yandan, özellikle inşaat ve sanayi gibi iş kazalarının yaşanabileceği ve işverene ağır sorumluluklar yükleyen sektörlerde ise Suriyelilerin çalıştırılması ile risk minimize edilmektedir. Suriyeli sığınmacıların ise genel itibarıyla küçük işletmeler ve şahıs şirketlerinde çalıştırıldıkları görülmektedir.

Öte yandan, Suriyeli sığınmacıların en fazla istihdam edildiği sektör olan inşaat sektöründe varlıklarını kabul ettirdikleri tespit edilmiştir. Suriyelilerin İnşaat sektöründe işçi ücretlerinin ucuzlamasında önemli rol oynadığı söylenmektedir. İnşaatçı çalışan Suriyeli sığınmacıların günlük yevmiyesi 60-70 TL arası olup, Türk vatandaşının hemen hemen yarısı kadar ücretle çalışmaktadırlar. Suriyeli göçmenler, temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla düşük ücretle çalışmaktadırlar. Düşük ücretle çalışmanın diğer sebepleri arasında, Türk Lirasının Suriye Lirasına göre daha değerli olması ve vasıfları yüksek olsa da dil farklılıkları sıralanabilir (Aydın, 2016: 84-85). Ayrıca, Suriye’de özellikle muhaliflerin etkin olduğu bölgelerde Suriye Lirasından daha çok ABD Doları ve Türk Lirasının kullanılması da dikkat çekmektedir.

Bakanlar Kurulu tarafından 15.01.2016 tarihinde 8375 sayılı “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik” kabul edilmiştir (www.resmigazete.gov.tr, 2017). Bahse konu yönetmeliğin 10. maddesi göre, “*geçici koruma sağlanan yabancılara asgari ücretin altında ücret ödenemez*” ifadesi yer almaktadır. Suriye krizinin uzun yıllar daha devam edecek olması ve buna bağlı olarak kamp dışında yaşayan Suriyelilerin geçimlerini idame ettirecek kadar para kazanabilmeleri adına yapılan bir düzenlemedir. Bu kapsamda, Suriyelilerin istihdamı ile ilgili birden çok sınırlama getirilmiştir. Buna göre, Emniyet Müdürlükleri tarafından kabul edilmiş 6 aylık resmi izin ya da oturma izni süresinin geçmemiş olması; Suriyeli işgücü istihdam etmek isteyen işverenlerin taleplerinin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına başvurularının gerektiği ve bu tür başvuruların bakanlıkça değerlendirileceği ifade edilmektedir. Ayrıca, YUKK, istihdam edilen çalışan sayısının %10’u kadar Suriyeli sığınmacı istihdam edilmesini teşvik etmektedir (Aydın, 2016: 86). Söz konusu karar sadece tavsiye niteliğinde olup, işverene herhangi bir yaptırımını bulunmamaktadır. Bu kapsamda bir maddenin YUKK gibi düzenleyici bir kanunda yer almasının gereksiz olduğunu değerlendirmekteyiz.

Suriye iç savaşının başlamasıyla beraber Suriye’de faaliyet gösteren Türk şirketleri de ciddi manada zarar görmüştür. Suriye’de 136 Türk inşaat firması toplam 1.5 milyar dolar zarar etmiştir (www.emlakkulisi.com, 2017). Sadece inşaat firmaları ile sınırlı kalmayan söz konusu zarar yatırım yapan diğer iş alanlarını da vurmuştur. Örnek verilmesi gerekirse, iç savaşın başlamasının ardından Güriş Holding, iki

çimento fabrikasını durdurmuş, böylece holdingin 280 milyon Euro'luk yatırımı elinden gitmiştir (www.hurriyet.com.tr, 2017).

Suriye merkezli toplu göçün Türkiye'nin Turizm gelirlerini doğrudan ve dolaylı olarak etkilediğini söylenebilir. Ayrıca, turizm istatistiklerinde Suriye krizinin ilk yıllarında Türkiye'ye giriş yapan Suriyelileri Turist olarak değerlendirmiştir. Bu sorunu fark eden TÜİK ise konuyla ilgili bir revize yaparak Suriyeli sığınmacıları araştırma kapsamı dışında tutmaya başlamıştır.

Ani ve kitlesel yapılan göçlerin arz-talep dengesi doğrultusunda hareket eden gayrimenkul sektörünü de doğrudan etkilediği söylenebilir. Özellikle Suriye sınırına yakın iller olmak üzere ülke genelinde konut fiyat endeksi artış göstermiştir. Sığınmacıların büyük bir bölümü asgari standartların dışında barınmakla birlikte bir bölümü de özellikle kiralık konut talebini önemli ölçüde arttırmaktadır. Mütakabiliyet ilkesi gereğince Suriyelilere konut satışı olanağı olmamakla birlikte mülteciler şehirde konut talebini arttırmaktadır (GYODER, 2015: 18).

Suriye krizinin ortaya çıkmasından sonra ekonomik sorunlar ve güvenlik saikleri ile yatırımcılar ve iş adamları 36 milyar dolar sermaye ile Suriye'den ayrılmışlardır (www.haberler.com, 2017). Bahse konu sermayenin ne kadarının Türkiye'ye girdiğine dair tespit edilmiş net bir bilgi yoktur. Ancak, tahminlere göre ülkeye sığınan üç milyon Suriye vatandaşı tarafından yasal ve yasa dışı yollarla ülkemize 3 milyar dolar sermaye getirildiği belirtilmektedir (Duruel, 2017: 218). Bununla birlikte söz konusu sermayenin çok az bir bölümünün Türkiye'ye giriş yaptığı anlaşılmaktadır. Bilindiği üzere Suriye'de bulunan sermayenin büyük bölümü güvenli olduklarını düşündükleri gelişmiş ülkelere akmıştır. Ancak, Türkiye ise yakın konumu ve nispeten daha güvenli olması sebebiyle küçük yatırımcıların sığınağı haline almıştır. Suriyeli küçük sermaye grupları geçimlerini sağlamak ve sermayelerini değerlendirmek amacıyla Türkiye'de küçük işletme ve şirketler açmışlardır.

Öte yandan dikkat çekici bir husus ise 2015 yılının ilk on ayında kurulan Suriye Ortaklı Sermayeli Şirket sayısı, 2010-2013 yılları arasında kurulan aynı tarzdaki şirketlerin sayısının toplamından fazladır. Suriye krizinin akabinde Suriye Ortaklı şirketlerin sermayelerinin de ciddi oranda arttığı doğal olarak görülmektedir. Ekonomi Bakanlığı'nın yayınladığı 2015 rakamlarına göre Suriyelilerin kurduğu şirket sayısı

2.827'dir (Aydin, 2016: 127). Ancak, Suriye vatandaşları tarafından kurulan ve yabancı sermaye niteliğindeki şirket sayısı 2016 sonunda 5.647 rakamına ulaşmıştır (www.ensonhaber.com, 2017).

Suriyeli sığınmacılara ait işletmelerin sayısı en fazla İstanbul'da bulunmaktadır. Türkiye'nin sanayi ve hizmet sektöründe en gelişmiş ili olan İstanbul'da yoğunlaşması doğal olarak görülmektedir. Suriyeli sığınmacıların en fazla işletme açtığı diğer yerler ise sırasıyla Gaziantep, Hatay ve Mersin olarak tespit edilmiştir. 2015 yılının ilk 11 ayında Türkiye'ye giren 918 milyon TL'lik sermayenin 205 milyon TL'sini Suriyeli sığınmacılar tarafından getirilmiştir (Aydin, 2016: 130). Ancak, Suriyelilerin ülke ekonomisine yaptığı katkının Suriyelilere yapılan kamu harcamalarının yanında çok cüzi miktarda kaldığı söylenebilir.

Suriyeliler için inşa edilen barınma merkezlerinde sunulan hizmetlerin normal bir ilçe düzeyinde olduğu, uluslararası açıdan kıyaslandığında, Türkiye'nin sığınmacılara yönelik önemli harcamalar yaptığı tespit edilmiştir. Barınma merkezlerinin dışında yaşayan Suriyelilere eğitim, sağlık, gıda vb. kalemlerde yardımlar yapıldığı da bilinen hususlardandır. Nitekim, İçişleri Bakanı Süleyman Soylu'nun Şubat 2017 ayı içinde yaptığı açıklamaya göre bugüne kadar Suriyeliler için Türkiye'nin 25 milyar dolar (91 milyar TL) harcadığı ortaya çıkmıştır. Başbakan Yardımcısı Numan Kurtulmuş ise Eylül 2015 ayında yaptığı açıklamada, Suriyelilere 7.6 milyar dolar harcadığını ifade etmiştir (www.sozcu.com.tr, 2017). Söz konusu rakamlardan anlaşılacağı üzere Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye maliyeti her geçen gün artan oran katsayısı ile artmaktadır. Bahse konu harcamalar Türkiye'nin orta vadede üstesinden gelebileceği türden değildir.

Diğer taraftan, AB, kendi sınır güvenliğini sağlaması karşılığında Türkiye'ye sığınmacılar için 3 milyar Euro'luk yardımda bulunacağını vaat etmiştir. AB, 2016 Eylül ayına kadar Türkiye'deki Suriyelilere 652 milyon Euro göndermiştir ve bunun 467 milyon Euro'su ise harcanmıştır. Ayrıca, BM bünyesindeki Dünya Gıda Programı (WFP) Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar için 348 milyon Euro ayırmış olup, bunun 278 milyon 400 bin Euro'su harcanmıştır.

Danish Refugee Council örgütü ise Türkiye'nin güneydoğusunda cinsel ve cinsiyetçi şiddete karşı projesi için 1 milyon Euro ayırmış olup, bu paranın 2016 yılı sonuna kadar 800 binini harcamıştır.

International Medical Corps örgütü ise savunmasız durumdaki mültecilere hayat kurtarıcı nitelikteki sağlık bakımı için 3 milyon 500 bin Euro ayırmış olup, bunun 800 bini 2016 yılı sonuna kadar kullanmıştır. Bu örgüte de farklı bir projede 3 milyon Euro daha sağlanmış olup, bütçenin 1 milyon 500 bini ise 2016 yılı sonunda harcanmıştır (www.amerikaninsesi.com, 2017). Ancak, bu yardım örgütü güvenliğe zarar verdiği gerekçesi ile Mart 2017 yılı içinde kapanmıştır (www.aksam.com.tr, 2017).

UNICEF ise Türkiye'deki Suriyeli çocuklara yönelik hizmetler için 8 milyon Euro ödenek sağlamış olup, 2016 yılı sonuna kadar bu ödeneğin 6 milyon 400 binini harcamıştır. Ayrıca, UNICEF'e Suriyeli çocuklara eğitim olanakları sunulması amacıyla 36 milyon 950 bin 286 Euro bütçe verilmiş olup, bahse konu bütçenin 2016 yılı sonuna kadar 33 milyon 300 bini kullanılmıştır.

BMMYK ise Türkiye'deki Suriyelilere yardım için 35 milyon Euro tutarında bir yardım bütçesi hazırlamış olup, söz konusu bütçenin 28 milyonu 2016 yılı sonuna kadar harcanmıştır. Öte yandan, BM Nüfus Fonu (UNFPA) kuruluşu ise Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar için 9 milyon Euro ödenek ayırmış olup, bu ödeneğin 7 milyon 200 bini harcanmıştır (www.amerikaninsesi.com, 2017).

AB tarafından yapılan bahse konu yardımlarla Türkiye'nin kendi kamu bütçesinden yaptığı yardımlar kıyaslandığında Türkiye'nin büyük bir yük altında olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle, Suriyelilere yapılan yardımların "artan oranla" giderek artması ve bunun yanında işsizlik, güvenlik vb. sayılmayan diğer giderler de hesaba katıldığında Suriyelilerin ülke ekonomisine zararının yüzlerce milyar dolar olduğu anlaşılmaktadır. Kısa vadede çözülmeyeceği aşikar olan Suriye sorununun ileriki dönemlerde başta güvenlik ve ekonomi olmak üzere ülkemizi önü alnamayacak krizlere sokacağını değerlendirmekteyiz.

2.7. Suriyelilerin Türk Vatandaşlığını Kazanması

Vatandaş kavramı, genel sözlük anlamıyla “*yurtları veya yurt duyguları bir olanlardan her biri*” şeklinde tanımlanmıştır (www.tdk.gov.tr, 2017). Vatandaşlık kavramı ise doktrinde “*uyrukluğu belirli bir devletle kişi arasındaki karşılıklı hak, görev ve yükümlülük ilişkilerini belirleyen hukuksal bağ*” şeklinde tanımlanmıştır. Söz konusu kavramın yerine ayrıca, tabiiyet, uyrukluk ve yurttaşlık kavramları da kullanılmaktadır. Söz konusu hukuki ilişki sayesinde, devletler kendi vatandaşlarına yükümlülükler koyma yetkisine sahip olmakta ve vatandaş durumunda olan şahsa da, başka bir devlete karşı ileri süremeyeceği bazı taleplerde bulunma hakkı vermektedir (Aybay, 1982: 3-4). Ayrıca, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi’nin 2. maddesinde ise vatandaşlık kavramı ile ilgili olarak “*kişinin etnik kökenini ifade etmeyen kişi ile Devlet arasındaki yasal bir bağ anlamına gelir*” denilmektedir (Aykaç, 2008 :361).

Bütün devletler, kendi vatandaşlarına hem iç hukuk açısından hem de uluslararası hukuk açısından birtakım ayrıcalıklar ve haklar tanımaktadır. Ayrıca, devletlerin egemenlik sınırları altında yer alan vatandaşlarına yönelik olarak kimlere hangi şartlarda ve hangi hukuki nedenlerle vatandaşlık verileceği, hangi durumlarda şahısların vatandaşlıktan çıkarılacağı gibi hususları düzenleme yetkisi vardır (Nomer, 2012: 10). Diğer bir ifadeyle her devlet kendi vatandaşlarını belirleme konusunda özgürdür.

Türk hukuku açısından vatandaşlık, 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu’nda düzenlenmiş olup, söz konusu kanunun ikinci bölümünde “Vatandaşlığın Kazanılması” başlığı altında vatandaşlığın hangi hallerde kazanılabileceği hususu yer almaktadır.

Bu kanunun 5. maddesine göre Türk vatandaşlığı, doğumla veya sonradan olmak üzere iki ayrı şekilde kazanılır. Doğumla kazanılan Türk vatandaşlığı, soy bağı veya doğum yeri esasına göre belirlenir. Bahse konu Türk vatandaşlığının kazanılması hususu doğum anından itibaren hüküm ifade etmeye başlar. Doğumla kazanılan Türk vatandaşlığında soy bağının bulunması için çocuğun Türkiye içinde veya dışında Türk vatandaşı ana veya babadan evlilik birliği içinde doğması gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığı zaman evlilik birliği içinde olmak kaydıyla Türk vatandaşı ile evlenen bir Suriyelinin çocuğu da Türk vatandaşı olabilmektedir. Söz konusu doğum, evlilik

birliği dışında gerçekleşirse ocuk Türk vatandaşlığını kazanamamaktadır. Özellikle doğu bölgelerinde imam nikhı ile yapılan evliliklerde bu durum sorun teşkil etmektedir. Ancak, kanunun 7. maddesinin 2. fıkrasına göre Türk vatandaşı ana ve yabancı babadan evlilik birliği dışında doğan ocuk Türk vatandaşı olarak kabul edilmektedir. Bu açıdan bakıldığı zaman, kanun evlilik dışı bir ilişkiden doğan Türk annenin çocuğunu Türk vatandaşı olarak kabul ederken, yabancı bir anneden doğan çocuğu kabul etmemektedir. Ancak, Türk vatandaşı baba ve yabancı anadan evlilik birliği dışında doğan ocuk, soy bağı kurulmasını sağlayan usul ve esasların yerine getirmesi halinde ise Türk vatandaşlığını kazanabilmektedir.

Türk Vatandaşlık Kanununun ele aldığı diğer bir husus ise vatansız doğan çocuklardır. Vatansızlık, günümüzde tahmini olarak 12 milyon insanı etkileyen oldukça önemli bir sorundur. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 15. Maddesi "*Herkesin bir vatandaşlığa sahip olma hakkı vardır ve hiç kimse keyfi olarak vatandaşlığından veya vatandaşlığını değiştirme hakkından mahrum edilemez*" denilmektedir (www.avrupasurgunleri.com, 2017). Bahse konu hak çerçevesinde, kanun koyucu tarafından dzenleyeme gidilmiş ve Türk vatandaşlık kanununun 8. maddesine "*Türkiye'de doğan ve yabancı ana ve babasından dolayı doğumla herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanamayan ocuk, doğumdan itibaren Türk vatandaşıdır. Türkiye'de bulunmuş ocuk aksi sabit olmadıkça Türkiye'de doğmuş sayılır*" hükmü konulmuştur. 2016 yılında yayımlanan "Bulanık Mekanlarda Gölgede Kalanlar: Suriyeli Mülteci ocuklar ve Vatansızlık Riski Araştırma Raporu"na göre, Kamp dışında doğan Suriyeli ocuklar kayıt altına alınmıyor. Kayıt altına alınmayan bu çocukların vatansız kalma riski altında bulunduğu ifade edilmektedir. Birleşmiş Milletler tarafından başlatılan, vatansızlığı on yılda bitirme kampanyası kapsamında yürütülen çalışmaların Türkiye'de aktif olarak yürütülmesi için adımlar atılması gerektiği vurgulanmıştır (Yeşim, Kırımsoy ve Antakyalıoğlu, 2016: 76). Suriyeli sığınmacıların sadece beyanı dahi doğan çocuklarının kimlik altında alınması için yeterlidir. Bu kadar kolay Şekilde kayıt altına alınmalarına rağmen vatansızlık sorunun yaşanması ise dikkat çekicidir.

Öte yandan, Türk vatandaşlığı sonradan da kazanılabilmektedir. Türk vatandaşlığının sonradan kazanılabilmesi için yetkili makam kararı, evlat edinilme ya da seçme hakkının kullanılması Şeklinde üç yol bulunmaktadırdır. Evlat edinme ile Türk

vatandaşlığının kazanılması hususu kanununun 17. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; *“Bir Türk vatandaşı tarafından evlat edinilen ergin olmayan kişi, millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak şartıyla, karar tarihinden itibaren Türk vatandaşlığını kazanabilir”* hususu hükme bağlanmıştır. Suriye konusu bağlamında bakıldığı zaman sayıları 600.000’ni bulan yetim ve öksüz çocukların dramı görülmektedir. Kimsesiz Suriyeliler, Türkler tarafından resmi olarak evlat edinilememektedir (www.on5yirmi5.com, 2017). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ise bu sorunu çözmek adına Ürdün’de uygulanan bir modeli esas alarak, Suriyeli kimsesiz çocuğu sahiplenmesi halinde Suriyeli ailelerin maddi yardımla teşvik edilmesini hedeflemektedir (www.haberturk.com, 2017).

Türk vatandaşlığının kazanılmasının bir diğer yolu ise evlenmedir. Bahse konu yasanın 16. maddesine göre *“Bir Türk vatandaşı ile evlenme doğrudan Türk vatandaşlığını kazandırmaz. Ancak bir Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olan ve evliliği devam eden yabancılar Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunabilir”*. Suriyeli kadınlar, bu husustan yararlanmak adına Türk vatandaşları ile evlilik gerçekleştirmektedirler. Ancak, Suriyeli sığınmacılar, evlenmekle hemen Türk vatandaşı olabilecekleri yanılgısına düşmektedirler. Oysa vatandaşlık için birçok şartın gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu şartlar ise 3 yıl boyunca evliliğin devam etmesi, aile birliği içinde yaşama, evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama, millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmama olarak sıralanmaktadır. Evlilik esnasında Türk vatandaşının ölümü halinde kanun koyucu yabancıya bir hak tanıyarak, aile birliği içinde yaşama şartını aramamaktadır.

Türk vatandaşlığının sonradan kazanılması için birçok şart aranmakta olup, söz konusu şartları taşımak ise yabancıya Türk vatandaşı olması için mutlak bir hak vermemektedir. Türk vatandaşı olmak isteyen yabancı için aranan şartlar:

- Kendi millî kanununa, vatansız ise Türk kanunlarına göre ergin ve ayırt etme gücüne sahip olmak,

- Başvuru tarihinden geriye doğru Türkiye’de kesintisiz beş yıl ikamet etmek,

- Türkiye’de yerleşmeye karar verdiğini davranışları ile teyit etmek,

- Genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden bir hastalığı bulunmamak,

- İyi ahlak sahibi olmak,
- Yeteri kadar Türkçe konuşabilmek,
- Türkiye'de kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağlayacak gelire veya mesleğe sahip olmak,
- Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak olarak sıralanabilir.

Diğer taraftan, söz konusu kanunda Türk vatandaşlığının kazanılmasında istisnai haller de düzenlenmiştir. Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak şartıyla İçişleri Bakanlığı'nın teklifi ve Bakanlar Kurulunun kararı ile yabancılar Türk vatandaşlığını kazanabilirler. İçişleri Bakanlığı'nın vatandaş olmasını istediği bir yabancının ise;

- Türkiye'ye sanayi tesisleri getiren veya bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal, sportif, kültürel, sanatsal alanlarda olağanüstü hizmeti geçen ya da geçeceği düşünülen ve ilgili bakanlıklarca haklarında gerekçeli teklifte bulunan,
- Vatandaşlığa alınması zaruri görülen,
- Göçmen olarak kabul edilen kişilerden olması gerekmektedir.

Suriyeli geçici korunanların 11. maddede düzenlenen genel başvuru yoluyla Türk vatandaşlığı elde etme yolu, Geçici Koruma Yönetmeliği ile engellenmiştir. Bu yönetmeliğin 25. maddesinde, geçici koruma kimlik belgesi süresinin ikamet izni toplamında dikkate alınmayacağı ve sahibine vatandaşlığa başvuru hakkı sağlamayacağı hususu yer almaktadır. Söz konusu hükmün Türk Vatandaşlık Kanunu ile uyumlu olup olmadığı tartışma konusudur. Bu durumla ilgili olarak düzenlemenin yönetmelikten ziyade kanunla yapılması gerektiği yönünde eleştiri yapılmaktadır. Nitekim YUKK'ta uzun dönemli ikamet kapsamında, geçici korumanın dikkate alınmayacağı hususu bulunmaktadır. Ancak, YUKK ve Vatandaşlık Kanunu'nda geçici koruma statüsünün vatandaşlık talebini engelleyeceğine dair herhangi bir hükme yer verilmemiştir. Bütün usul ve esasları Suriyeliler her türlü şartı taşımış olsalar dahi vatandaşlık hakkı konusunda idare, tam bir takdir yetkisine haizdir. Sonuç

itibariyle, Suriyelilerin başvuruları mutlak bir hak vermemektedir (Kaya ve Eren, 2015: 64).

Öte yandan, Türkiye Hükümeti, 2016 yılında yeni bir politika belirleyerek, göçmen olarak kabul edilen Suriyeli sığınmacıları Türk vatandaşlığına geçireceğini duyurmuştur. İçişleri Bakanlığı tarafından Mart 2017 ayı içinde yapılan bilgilendirmede, “2010-2017 arasında toplam 94.204 kişinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçtiği, bu kişilerden 12.242’sinin Suriye Arap Cumhuriyeti’nden Türkiye’ye geldiği” belirtilmiştir (www.milliyet.com.tr, 2017). Suriyelilere Türk vatandaşlığı verilmesi konusu kamuoyu tarafından çokça tartışılmıştır. Bir görüşe göre, Suriyeli sığınmacılara böyle bir hakkın verilmesi halinde Suriyeli sığınmacılara yapılan yardımlar düşecek, anılanlar ekonomiye katkı sağlayacak ve “ayrıcalıklı” haklarından vazgeçeceklerdir. Suriyelilerin hâlihazırda Türklere nazaran elde ettiği ayrıcalıklı hakların bazıları şunlardır:

- Türkler üniversiteye sınavla girmek zorundayken, Suriyeliler sınavsız girebilmektedir.
- Türk öğrenciler 400 TL burs alırken, Suriyeliler 1200 TL burs almaktadır.
- Türklere herhangi bir şekilde kira yardımı verilmezken, Suriyelilere 250 TL yardım yapılmaktadır.
- Türklerden SGK primi ve eczaneler için yüzde 20 katkı payı alınırken, Suriyelilerden herhangi bir ücret alınmamaktadır.
- Türkler genel kapsamlı olarak destek yardımı almazken, Suriyelilere 900 TL’ye kadar yardım yapılabilir (www.sabah.com.tr, 2017). Bahse konu görüşün oldukça yanlış olduğu kanaatindeyiz. Suriyeli sığınmacılara vatandaşlık hakkı verilmesiyle beraber kamu zararı çok cüzi miktarda azalacağı, ancak bunun yanı sıra ölümlü sosyolojik zararlara yol açacağı kanaatindeyiz.

Üç milyona yakın Suriyelinin kısa vadede vatandaşlığa alınmasının dünya tarihinde bir örneği de yoktur. Suriye krizinin geçici olacağının değerlendirilmesiyle herhangi bir entegrasyon çalışması yapılmamış Suriyeli sığınmacıların hızlı şekilde vatandaşlığa alınması olumsuz sonuçlar doğurabilir.

Öte yandan, söz konusu vatandaşlık çalışmasıyla beraber Suriyeliler, savaşın bitmesinden sonra bile ülkelerine dönmeyeceklerdir. Çünkü yapılan araştırmalara göre, vatandaşlık almamış olmalarına rağmen birçok Suriyeli ülkelerine dönmeyi planlamamaktadır. Buna mukabil Suriyelilere yönelik yapılan vatandaşlık çalışmalarının, özellikle Suriye olmak üzere birçok gelişmemiş ülkeden Türkiye'ye doğru yeni göç akımlarını doğurabileceğini değerlendirmekteyiz.

SONUÇ

Göç olgusunun insanoğlunun varoluşundan itibaren geldiği düşünülmele beraber, göç; tarihin her aşamasında kendisini bir şekilde göstermiştir. Özellikle doğal afetler, ekonomik ihtiyaçlar ve savaş nedenleri ile yapılan göçlerin 20. yy'dan sonra daha çok güvensizlik ortamından kurtulmak amacıyla yapıldığı görülmektedir. Bu açıdan, mülteci ve sığınmacı olarak diğer ülkelere göç etmek isteyen kitlelerle ilgili ortaya çıkan sorunların aynı dönem içinde uluslararası boyutta ele alındığını görmekteyiz.

Birinci Dünya Savaşı'nın akabinde başlayan çatışmalar, siyasî düşünceleri nedeniyle bulunduğu ülkeyi terk etmek zorunda kalan ve ülkelerine tekrar geri dönmekten korkan bireylerin sayısının çok fazla olması, mülteci sorununun uluslararası hukukta ciddi bir şekilde ele alınması hususunu gündeme getirmiştir. Milletler Cemiyeti ise kendi bünyesinde oluşturduğu birimlerle mülteci ve sığınmacı sorununu uluslararası boyutta çözmeyi amaçlamıştır. Milletler Cemiyeti'nin dağılmasının ardından BM kurulmuş olup, mülteci ve sığınmacı sorunları ise BM'nin bünyesinde kurulan BMMYK tarafından ele alınmaya başlanmıştır.

Öte yandan, süreç içinde barışı temin etmek amacıyla kurulan BM'nin çoğu konuda etkili olamadığı ve dolayısıyla savaşların ve savaş ortamının ortaya çıkardığı mağduriyetlerin devam ettiği görülmüştür. Bu çalışmanın somut olarak ele aldığı Suriye krizi kapsamında incelendiğinde ise hemen hemen bütün ülkeleri içinde barındıran ve dünya barışını temin etmeye çalışan BM'nin ne kadar etkisiz kaldığı açıkça görülmektedir. BM'nin Suriye krizindeki arabulucu rolünü dahi etkili şekilde yerine getiremediği, tarafları tek masaya dahi oturtamadığı, Suriye içindeki savaş mağdurlarına ulaşmakta bile çok zorlandığı görülmektedir. BM'nin yanı sıra AB'nin de mülteci ve sığınmacı sorunlarına karşı etkili olamadığı görülmektedir. Uzun yıllar göç politikası kapsamında birçok reform yapan AB'nin mezkûr soruna karşı etkisiz kalması eleştiri konusudur. Mülteci sorunu her ne kadar insan hakları bağlamında görülse de ülkelerin kendi menfaatleri doğrultusunda hareket etmeleri sebebiyle mağduriyetler oluşmaktadır. Uluslararası boyutta hala çözülememiş bir sorun olarak görülen mülteci sorunu ülkemiz açısından da önemli bir noktaya gelmiştir.

Göçebe bir hayattan yerleşik hayata geçip imparatorluğa dönüşen Osmanlı'nın kuruluşu ve çöküşü sürecinde göç olgusu öne çıkmaktadır. Bu sebeple göç için

Anadolu coğrafyasının kaderi dahi denebilir. Bu kapsamda, dönemin en güçlü ülkelerinden biri olan Osmanlı, genel olarak göç alan bir ülke konumunda olmuştur. 1492 yılında İspanya’da yaşayan Yahudilerin ve Rusların 19. yy’da bölgede yaptığı katliamlar ve siyasi baskılardan kurtulmak isteyen Kafkas ve Kırım halklarının Osmanlı topraklarına sığınmaları Osmanlı Devleti’nin güvenilir bir liman olduğuna dair verilebilecek güzel bir örnektir. Öte yandan, Osmanlı devleti, 17. yy’da Avusturya yönetimindeki Protestan Macarların şefi olan Thököly Imre’ye ve Avrupa’da sığınmacı olarak gezinen Macar Kralı II. Rakoczy Ferenc’ye yaptığı gibi ülkesinde siyasi baskılara maruz kalan birçok kişiye kucak açmıştır. Osmanlı, sığınmacı ve mültecilere yönelik insani ve siyasi amaçlı olarak geliştirdiği açık kapı politikasını yıkılmaya yüz tuttuğu ve işgal altında olduğu son dönemlerinde dahi uygulamaya devam etmiştir. Bu duruma gösterilecek örnek ise Bolşeviklere karşı başlattıkları savaşı kaybeden Beyaz Ordu mensubu çok sayıda asker ve sivilin 1917 yılında Osmanlı topraklarına göçüdür.

Osmanlı devletinin yıkılmasının ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti ile beraber dönemin şartları gereği yapılan mübadeleler sonucu birçok kişi göç etmek zorunda kalmıştır. Bunun yanı sıra yaşanan ekonomik sıkıntı ve kurtuluş savaşından yeni çıkmanın verdiği zorluklarla beraber iç göçlerde de gözle görülür artışlar yaşanmıştır. Ayrıca, ulusal devlet anlayışı ile yeni bir politika geliştiren hükümet, toplumu homojen bir yapıya kavuşturmak amacıyla ülke içinde iskân politikasını yürürlüğe koymuştur.

Öte yandan, kuruluşundan bu yana Türkiye Cumhuriyeti, istikrarsız bir bölgede bulunmanın verdiği etkiyle kitlesel olarak göçlere maruz kalmıştır. Yugoslavya-Makedonya’dan Türkiye’ye 1924 ve 1936 yıllarında iki aşamalı olarak kitlesel göçler yapılmıştır. Bulgaristan’dan farklı dönemler içinde birçok kez Anadolu topraklarına toplu göçler yaşanmıştır. 1979 İran devrimi, aynı döneme tekabül eden Afganistan-Pakistan’da yaşanan askeri ve ekonomik krizler, Yugoslavya’nın dağılması sonrası Bosna Hersek ve Kosova’da yaşanan savaşlar buna örnek olarak verilebilir. Ancak, 2001 yılından sonra Arap coğrafyasında ortaya çıkan istikrarsız ortam Türkiye’yi ciddi manada etkilemiş özellikle Irak ve Suriye’den gelen göçler tehlikeli boyutlara ulaşmıştır.

Osmanlı’nın kuruluşundan bu yana göçe yabancı olmayan Türkiye

Cumhuriyeti, göç ile ilgili birtakım politikalar geliştirmiştir. İçduygu (2014: 53), Türkiye'nin göç politikası ve yaşanan olaylarla ilgili olarak üç farklı ayrıma gitmektedir. Buna göre, 1923-1950 yılları arasını ulus-devlet inşasının kuruluş dönemi olarak görmektedir. Zikredilen dönemin ardından 1950-1980 yılları arasındaki ulus-devlet inşasının “yerel” ve “ulusal” olarak korunma dönemidir. Üçüncü ve son dönemi ise 1980 yılından bu yana, ulus-devlet inşasının ve korunmasının “küresel” şekilde belirginleştiği dönem olarak ifade edilmektedir. Bu ayrıma katılmakla beraber eksik olduğu kanaatini taşımaktayız. “Arap Baharı” olarak adlandırılıp, küresel bir krize dönüşen durumda Türkiye, dünyanın en çok göç alan ülkelerinden biri haline gelmiştir. Bu durumda hükümetin aldığı keskin ve radikal kararlar kapsamında göç politikası anlamında yeni bir döneme girildiği söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında ise dördüncü bir ayrım yaparak 2010 ve sonrasını “istikrarsızlık” dönemi olarak adlandırabiliriz.

Yapılan bu ayırmadan da anlaşılacağı üzere göç politikası genel olarak ulus-devlet ilkesi üzerine inşa edilmiştir. Ancak, söz konusu politika, mevzuatlarla pek desteklenmemiş ve genel geçer bir takım uygulamalar üzerine yürütülmeye çalışılmıştır. Türk Hukukunda, göçmen, mülteci ve sığınmacılara ilişkin düzenlenen ilk belge, 14.06.1934 tarihli ve 2510 sayılı İskân Kanunudur. Bu konuyla ilgili doğrudan ve dolaylı birçok düzenleme yapılmış olmasına rağmen içinde “mülteci” kavramı geçen ilk hukuk metni olan İskân Kanunu, iskân sorununu çözmek amacıyla hazırlanmıştır. Söz konusu kanundan sonra birtakım kanun ve yönetmeliklerle sığınmacı ve mülteci sorunlarıyla başa çıkılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda, 1994 Tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği hazırlanmış ve bununla beraber daha önce yalnızca “yabancı” ve “mülteci” olarak düzenlenen göç mevzuatımıza, “sığınmacı” ve “nüfus hareketleri” olgusu da eklenerek, genişletme cihetine gidilmiştir. Suriye iç savaşının patlak vermesinin ardından ülkemize yönelik kitlesel göçün ciddi boyutlara ulaşmasıyla beraber bu yönetmelik, Geçici Koruma Yönetmeliği 61. maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.

Suriye krizinin ardından ülkemize gelen yoğun ve büyük ölçüdeki kitlesel göçler sebebiyle ilk olarak 2012 Tarihli ve 62 Sayılı Yönerge çıkarılmıştır. Suriyelilerin durumuna ilişkin ilk hukuki düzenleme olan bu yönerge ile Suriyelilerin “geçici koruma” altında oldukları kabul edilmiştir. Ancak, mülteci akınının devam etmesi ve göç politikası olarak buna hazırlıksız yakalanılması akabinde, geniş

kapsamlı bir mevzuat hazırlanması hedeflenmiştir. Türkiye'de ilk defa mülteci, sığınmacı, göçmen, vatansız gibi uluslararası korunmaya ihtiyaç duyan kişileri yakından ilgilendiren bir yasal düzenleme, 2013 Tarihli ve 6458 Sayılı YUKK ile yapılmıştır. Kanunun kabul edilmesinin sonrasında, ivedi şekilde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün teşkilatlanması sağlanmıştır. Ancak, teşkilatlanma ile ilgili birkaç madde ve geri kalan kısımlar ise bir yıl sonra yani 11.04.2014 tarihinde yürürlüğe girebilmiştir. Bu durum ise yapılan köklü değişikliklerin hemen uygulanmasının zorluğundan kaynaklanmıştır. Geçici koruma, ani ve toplu göçler sebebiyle her bir birey için ayrı bir statü tespiti yapmanın imkânsız olduğu durumlarda geçici bir çözüm sağlamak amacıyla devletler tarafından uygulanmaktadır. Bu açıdan 2014 Tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği ortaya konmuştur.

YUKK'un hangi ihtiyaca binaen düzenlendiğiyle ilgili olarak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan raporda Hukuki Etken ve AB uyum süreci olarak iki gerekçe sunulmaktadır. Son zamanlarda Türkiye'ye yönelik gelen kitlesel göçler kapsamında söz konusu kanunun yapılmasında geç dahi kalındığı kanaatindeyiz.

Diğer taraftan, YUKK incelendiği takdirde göç politikası ve ilkeleri açısından her ne kadar detaylı ve ayrıntılı bir düzenleme yapıldığı görülmekteyse de geçmişten gelen geleneksel politikamızdan çok uzaklaşmadığı söylenebilir. Özellikle 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin kabul edilmesinin yanında, ilave edilen coğrafi çekince ile beraber yapılan mülteci ve sığınmacı ayrımı bu düzenlemede aynı şekilde devam ettirilmiştir.

YUKK ile beraber Emniyet Genel Müdürlüğü'nün göçle ilgili işlemler yapma yetkisi elinden alınmış, yerine uzmanlaşma hedefi güden Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) kurulmuştur. Geç alınmış bir doğru karar olarak değerlendirdiğimiz GİGM'in kuruluşu ve teşkilatlanması oldukça hızlı bir şekilde yapılabilmıştır. Ancak, akademik ve politik anlamda göç politikasında yeterli olunmaması ve hızlı gelişen kitlesel göçe acele müdahale edilmesi gerektiğinden GİGM'de uzman bir kadro istihdam edilememiştir. Bunun sonucunda ise her ne kadar eskiye nazaran bir ilerleme görülse de genel anlamda emniyet birimlerinin daha önce yaptığı göç işlemlerinden öteye geçilememiştir. Suriye denklemine incelediğimizde, Türkiye'den giden beyin göçünü tersine çevirmek ve 3. dünya ülkeleri vatandaşı olan

kalifiye bireyleri ülkemizde istihdam etmekten ziyade genel geçer politikalarla günü kurtarmaya çalışıldığı görülmektedir.

2011 yılında Tunus'ta başlayan ve buradan hareketle birçok Arap ülkesini etkisi altına alarak, iktidarları değiştirmeye yönelik yapılan siyasi ve toplumsal bir halk hareketi olarak tanımlanan “Arap Baharı”, yanlış ve art niyetli dış müdahaleler nedeniyle hem başarısız olmuş hem de yolundan bir şekilde saptırılmıştır. Ortadoğu'yu bilinmez bir kaosa sürükleyen bu süreç, 2010 yılında Tunus'ta başlayan protestoların domino etkisiyle gelişmiş, ardından; Mısır, Libya, Yemen, Bahreyn ve son olarak Suriye'de etkisini göstermiştir.

Bu çalışmanın ana konusu olan Suriye'de Arap Baharı olarak başlayıp iç savaşa giden süreç, 15.03.2011 tarihinde ortaya çıkmıştır. Türkiye ise bu durumdan ilk olarak 234 kişilik Suriyeli grubun 29.04.2011 tarihinde Türkiye/Hatay-Yayladağı ilçesinden ülkemize sığınmak istemesiyle etkilenmiştir. Söz konusu dönemde mezkûr grubu içeri alan karar alıcılar tarafından “*Suriye krizinin muhalifler lehine birkaç haftaya biteceği*” öngörüsüyle işlemler yapılmış ve anılanlara kısa süreliğine yer tahsis edilmiştir. Ancak söz konusu kriz kısa sürede bitmemiş ve yaşanan çatışmalar sonucu ülkemize giriş yapan Suriyeli sayısı giderek artarak milyonlara ulaşmıştır. Geline bu aşamada ülkemizde bulunan Suriyeli sığınmacılar incelendiği zaman Türkiye'yi ne kadar etkiledikleri anlaşılabilir.

Türkiye'nin ilk dönemde uyguladığı açık politika kapsamında Suriyelilerin Türkiye'ye giriş yapması serbestti. Ancak, Suriye tarafından gelmesi muhtemel tehlikeler gerekçe gösterilerek 09.03.2015 itibariyle alınan ani ve kesin bir kararla Suriye sınırındaki bütün kapılar kapatılmıştır. Bu durum ise Türkiye'ye yasadışı giriş-çıkışların sayısını önemli ve tehlikeli bir derecede arttırmıştır. Hâlihazırda, Suriye-Türkiye sınırında duvar örülerek, yasadışı geçişlerin önüne geçilmek istendiyse de tam anlamıyla bu durum engellenememektedir. Her ne kadar geç kalınmış gibi görünse de illegal olarak gerçekleşen sınır ihlallerinin bir nebze olsun azaltılması için geçişlerin “kontrollü” olarak açılması gerektiği kanaatindeyiz.

Suriyelilere yönelik yapılan büyük çaplı yardımlar ve ayrıcalıklara rağmen ani kitlesel göçün tahribatı sebebiyle birtakım sorunlar hâlihazırda devam etmektedir. Suriyelilerin ülke içinde yaşadığı sıkıntılar arasında eğitim hakkı da yer almaktadır.

Suriyeli sığınmacıların bazılarının çocuklarını okula göndermedikleri ve para kazanmaları amacıyla çalıştırdıkları görülmektedir. Ayrıca, okula gitmekle beraber Suriyeli çocukların dil ve kültürel farklılıkları da diğer bir sorundur. Bunun aşılması için ise özellikle çocuklar olmak üzere Suriyelilerin ülkeye entegrasyonun sağlanması için yeni politikalar geliştirilmelidir. Savaşın erken biteceği öngörüsüyle Eğitim Bakanlığı dil sorununa pek eğilmemiştir. Ancak, yapılan araştırmalara göre savaşın uzun yıllar daha devam edeceği ve savaşın bitmesi halinde dahi bazı Suriyeli ailelerin ülkelerine dönme niyetlerinin olmadığı bilenen hususlardandır. Bu ihtimaller ışığında eğitim ve dil sorunun çözülmemesinin ileriye dönük, önü alınmaz sorunlar getireceğinin aşikâr olduğunu değerlendirmekteyiz.

Öte yandan, pozitif ayrımcılığa tabi tutulması gereken ve korunması elzem olan kadın ve çocuklara önem verilmesi gerekmektedir. Bilhassa kadın olmanın yeteri kadar zor olduğu ülkemizde mülteci kadınların daha fazla şiddete ve birtakım zorluklara maruz kaldığı söylenebilir. Yapılan araştırmalarda Suriyeli kadınların erkeklere nazaran ülkemizde sosyal hayata uyum sağlayamadıkları görülmüştür. Bunun yanı sıra kadınlara yönelik olarak cinsel taciz, erken yaşta evlilik, çok eşli evlilikler ve emek sömürüsü şeklinde mağduriyetler görülmektedir. Ülkemizde sığınmacı olan kadın ve çocukların yaşadığı bu ve buna benzer birçok sorunla ilgili olarak başta Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve çocuklara yönelik faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının etkin şekilde görev yapması gerektiği kanaatindeyiz. Kadın ve çocukların ülke içinde yaşadığı sıkıntıları sadece sığınmacı sorunu olarak ele almayarak, genel kapsamlı bir politika izlenmesinin gerektiğini değerlendirmekteyiz.

Sığınmacılara verilen bir diğer hak ise sağlık hakkıdır. Türkiye’de özellikle Suriyelilere verilen sağlık hizmetleri çok geniş kapsamlıdır. Uygulamada görülen en belirgin sorun dildir. Bunun yanı sıra kitlesel göçün yaşandığı ilk yıllarda aşıların yapılmaması ve sağlık hizmetlerinden habersiz olunması gibi sorunlarda ortaya çıkmıştır. Suriyeli sığınmacılar, buna benzer birtakım sıkıntılara maruz kalsalar da çok iyi bir sağlık sisteminden faydalandıkları aşikârdır. Suriyeliler kayıt olmak dışında herhangi bir şarta bakılmadan ilaç temini de dâhil olmak üzere bütün sağlık hizmetlerinden bedava yararlanmaktadır. Ancak, bir Türk vatandaşı, kendi ülkesinde söz konusu hizmete bu denli kolay erişememektedir. Savaştan kaçan ve yardıma muhtaç sığınmacıların ihtiyaçlarının gözetilmesi gerektiği elbette söylenebilir. Ancak,

bunun eşitlik koşullarında yapılması gerekmektedir. Türkiye’de Türk vatandaşlarının bir kısmı sağlık hizmetlerinden yararlanmak için belli bir bedel ödemek zorunda kalmaktadır. Söz konusu durum ise hâlihazırda halkın nezdinde “kötü” olan Suriyeli algısını daha da olumsuz etkilemektedir. Bu sorunun ise yardım anlayışı ile eşitlik prensibi üzerinden kurulacak adil bir denge ile çözülebileceği kanaatindeyiz.

Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye etkileri arasında ekonomi konusu da ön plandadır. Hâlihazırda iyi durumda olmayan Türkiye ekonomisinin Suriye sorunun çıkmaza girmesiyle daha kötüye gittiği söylenebilir. Türkiye’ye sığınan Suriyeliler, ülke içindeki vasıfsız eleman sayısını arttırmıştır. Bu durum ise yakın zamanda Türkiye’nin üretim-tüketim dengesini ve işgücü yapısını etkileyebilecek derecede önemlidir. Suriyeli sığınmacıların ülkemizdeki ucuz iş gücüne yaptıkları katkı işsizlik oranlarının artmasına neden olmaktadır. Bilindiği üzere sosyal güvenceli çalışan bir Türk vatandaşı yerine hiçbir kaydı ve sorumluluğu olmayan Suriyeliler karnı tokluğuna istihdam edilmektedir. Diğer taraftan, işverenler Türk işçilerin ücretleri arttırmamakta, Suriyeli işçi sayısının fazla oluşunu öne sürerek bilakis ücretleri düşürmektedirler. İşsizlik oranlarının 2012 yılından bu yana orantılı bir şekilde arttığı görülmekte olup, bunun bir sonucu olarak Türk vatandaşlarının işlerini kaybetmekten oldukça endişe duymakta oldukları belirtilmiştir.

Öte yandan, Türkiye ekonomisinde kayıt dışı ve kaçak çalışmanın kamuya zararı oldukça fazladır. Sadece 2013 yılı içinde kayıt dışı istihdam neticesinde 28,9 milyar TL’lik sosyal güvenlik ve vergi kaybı meydana gelmiştir. Nitekim Türkiye’nin Suriyeliler için bugüne kadar 25 milyar dolar (91 milyar TL) harcadığı belirtilmektedir. Kısa vadede çözülmeyeceği aşikâr olan Suriye sorununun ekonomik boyutlardaki etkisinin giderek artabileceği hususunu değerlendirmekteyiz.

Diğer taraftan, Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların ortaya çıkardığı en önemli sorunun güvenlik olduğunu değerlendirmekteyiz. Suriye krizinin güvenlik boyutu sadece bölgesel değil tüm dünyayı etkiler hale gelmiştir. Türkiye, dünyada yayılan Suriyeli sığınmacıların büyük bölümüne ev sahipliği yapmaktadır. Ayrıca, Türkiye’nin en uzun kara sınırı ise Suriye sınırıdır. Suriyeli sığınmacıların “misafir” olarak geldikleri ve ülkelerine en yakın zamanda geri dönecekleri yanılgısı ile genel geçer bir politika izlenmiştir. Bu durum ise özellikle 2014 yılına kadar çok önemli boyutlara ulaşan kayıt dışılık sorununu ortaya çıkarmıştır. Ancak, kayıt dışılık sorunun

hâlihazırda ciddiyetini koruduğu kanaatindeyiz. Kayıt dışılık sorunuyla birlikte, sahteciliğin Suriyeliler arasında yaygın olması da bu sorunu körüklemektedir. Bu açıdan güvenlik güçleri; asayiş, terör vb. hususlarla ilgili olarak hızlı müdahale etmek konusunda zorlanmakta ve kimi zaman suçluları dahi tespit edememektedir.

Diğer bir yandan, Suriye krizinin aktörleri arasında yaşanan çatışmaların ülkemize yansıdığı görülmektedir. Suriye alanında hâlihazırda etkili konumda olan Esad rejimi ve destekçileri, birbirinden bağımsız onlarca gruptan müteşekkil muhalif kanat, DEAŞ ve PKK'nın Suriye uzantısı olan PYD/YPG yer almaktadır. Bu grupların kendi aralarında yaşadıkları çatışmalar Türkiye'yi doğrudan ve dolaylı şekilde etkilemektedir. Buna verilecek örneklerden biri ise Ankara'da 10.10.2015 tarihinde düzenlenmesi planlanan Barış Mitingi öncesi Gar'da, DEAŞ üyesi iki canlı bombanın kendisini patlaması sonucu 101 kişinin yaşamını yitirmiş olduğu terör olayıdır. Söz konusu vakanın yaşandığı dönemde YPG adı altında çatışan Kürt milislerle DEAŞ'in Suriye alanında birbirleri ile mücadele ettikleri bilinmektedir. Talimatı Suriye'den alan DEAŞ'e bağlı iki teröristin ise bu çıkar çatışması altında mitinge katılmak isteyen masum sivilleri hedef alması ülke içinde yaşanmış büyük bir güvenlik zafiyetidir. Bu ve buna benzer onlarca örnek ülkemizde vuku bulmuştur. Güvenlik güçlerinin bu teröristlerle etkin bir şekilde mücadele etmesi için iyi bir göç politikası anlayışı ve kayıt dışılık sorunun ortadan kaldırılması gerektiği kanaatindeyiz.

Diğer bir güvenlik sorunu ise Suriyelilerin ülke içindeki etkileri ile ortaya çıkan nefret suçlarıdır. Yaşanan süreçte özellikle ekonomik konularda hassas olan halkın belli bir bölümü Suriyelilerin ülkede yaşayış biçimlerinden ve tutumlarından oldukça rahatsız olmakta ve onlara karşı kin ve nefret beslemektedir. Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de daha uzun kalacaklarının anlaşılması ülke içinde halkın belli bir kesiminin tahammül sınırlarını zorlamaktadır. Son zamanlarda ise sosyal medyada bu durum daha belirgin bir hale gelerek, Suriyeli sığınmacılar hedef olarak gösterilmektedir. Söz konusu kin ve nefretin sonucu olarak, Suriyelilerle Türk vatandaşları arasında yaşanan gerilimler medyaya yansımaktadır. Bu sorun hâlihazırda küçük boyutlarda olmakla beraber, karar alıcı mekanizmanın ileriye dönük muhtemel kötü senaryolar için önlem alması gerektiğini değerlendirmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Acer, Yücel, Kaya, İbrahim ve Gümüş, Mahir (2010). *Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi*. Ankara: USAK yayınları.
- AFAD (2014). “Türkiye’deki Suriyeli Kadınlar”. Rapor.
- Ağır, Bülent Sarper (2014). “Güvenlik ve Göç Kavşağında Kosova Sorunu”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 69 (3), 455–479.
- Ağır, Osman ve Sezik, Murat (2015). “Suriye’den Türkiye’ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları”, *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), 95-123.
- Akalın, Hilal (2013). *Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Türkiye’de Mülteci Hukuku: Suriye Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Aksoy, Zeynep (2012). “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (20), 292-303.
- Aktaş, Aslı (2016). *Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Kadın Mülteciler: Kilis Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Alp, Mustafa (2004). “Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 53 (2), 33-59.
- Altınışik, Çiğdem ve Yıldırım, M. Şahin (2002). *Mülteci Haklarının Korunması*. Ankara: Ankara Barosu Yayınları.
- Altınsoy, Zeynep Deniz (2015). *Yabancılar Hukuku Çerçevesinde Uluslararası Koruma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, Mersin.
- Altun, Uğur ve Görel, Özge (2016). *Sığınmacılar ve Mülteciler Raporu*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
- Arak, Hüseyin (2009). “Karşılaştırmalı Edebiyatın Türkiye’deki Öncüleri: Leo Spitzer - Erich Auerbach”. *LITTERA Edebiyat Yazıları*, 25, 243-252.
- Arslan, Hammet (2016). “Geçmişten Günümüze İzmir Yahudileri: Yerleşme, Kurumsallaşma Süreci ve Mevcut Durum”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 197-224.
- Arslan, İbrahim, Bayraktutan, Yusuf ve Eren, Mehmet Vahit (2015). “Suriye’den Gelen Göçün Yerel Ekonomiye Etkileri: Gaziantep İli Örneği”. *Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu (29-30 Mayıs 2015)*, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.

- Atıkcın, Ece Özlem (2010). *Framing The European Union: Explaining The 2005 Constitutional Referenda Results*, Ph.D, McGill University, Canada.
- Atlıoğlu, Yasin (2017). “Suriye’de Radikal Milliyetçilik: Suriye Sosyal Milliyetçi Partisi Örneği”, *Bilge Strateji*, 9 (16), 69-96.
- Avrupa Birliği Komisyonu (2008). *Proposal For A Directive Of The European Parliament And Of The Council Laying Down Minimum Standards For The Reception Of Asylum Seekers (Recast)*. Brüksel.
- Aybay, Rona (1982). *Yurttaşlık (Vatandaşlık) Hukuku*. Ankara: Ankara Üniversitesi SiyasalBilgiler Fakültesi Yayınları..
- Aybay, Rona (1993). “Çifte Uyrukluk Sorunu”.*İnsan Hakları Yıllığı*, 15(1), 101-108.
- Aybay, Rona (2007). “Uluslararası Antlaşmaların Türk Hukukundaki Yeri”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 70:187-213.
- Aydın, İbrahim (2016).*Dış Göçlerin Türk Ekonomisine Etkileri: Suriye Kaynaklı Dış Göçün İktisadi Açıdan İncelenmesi ve Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ayhan, Veysel (2011). “Arap Baharı’nın ABD-Türkiye İlişkilerine Etkisi”.*Ortadoğu Analiz*, 3(36), 17–22.
- Aykaç, Alper Can (2008). “Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi”.*Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 77, 359-383.
- Ayrancı, Zişan Şirin (2006). *Türkiye-Suriye İlişkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Aytuğ, H. Kutay (2009). “AB Anayasasının Reddedilme Dinamikleri ve AB’nin İzlediği Yeni Strateji: Lizbon Antlaşması”.*Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 13-30.
- Bağcı, Hüseyin (1993). “Bosna Hersek Soguk Savaş Sonrası Anlaşmazlıklara Giriş”. *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi*, 16(27), 257-279.
- Bahadır, Hande, Uçku, Reyhan, Sedef Varol, Zeynep, Çiçeklioğlu, Meltem ve Mut, Ayşe Nur Usturalı (2016). “Kamp Dışında Yaşayan Sığınmacılar; Çalışma, Gelir, Eğitim, Barınma, Su, Banyo ve Beslenme Koşulları”. *Savaş, Göç ve Sağlık*. Türk Tabipleri Birliği Yayınları: Ankara.
- Barkın, Ersan (2014). “1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi”.*Ankara Barosu Dergisi*, 72 (1), 333-360.
- Bayraktar, Rasim (2013).“Zorunlu Göçten Ulus Ötesi Yurttaşlığa”.*Hitit Üniversitesi*

- İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24 (12), 109-126.
- Berber, Ferhat (2011). “19. Yüzyılda Kafkasya’dan Anadolu’ya Yapılan Göçler”. *Karadeniz Araştırmaları*, 31, 17-49.
- Bezm-i Alem Üniversitesi (2015). *İstanbul’da Yaşayan Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler. İhtiyaç Analizi Raporu*. İstanbul.
- Bilgin, Rıfat (2014). “Çatışma ve Şiddet Ortamında Büyüyen Çocuklar Sorunu”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 135-151.
- Birdiqli, Fikret (2010). “Birleşmiş Milletler (BM)’in Uluslararası Sorunları Önleyebilme Yeteneği”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (11), 172-182.
- BMMYK (1998). *Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü Çerçevesinde Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller Hakkında Elkitabı*. Ankara: BMMYK Yayınları.
- BMMYK (2001). *Dünya Mültecilerinin Durumu: İnsani Yardımın Elli Yılı (2000)*. Ankara: Başkent Matbaası.
- Bozbayındır, Gülşah Bostancı (2015). “Türk Ceza Kanunu’nda Göçmen Kaçakçılığı Suçu”. *Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu (29-30 Mayıs 2015)*, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi. İstanbul.
- Buz, Sema (2008). “Türkiye Sığınma Sisteminin Sosyal Boyutu”. *Türkiye Barolar Birliği (TBB) Dergisi*, 76 (1), 120-130.
- Canpolat, Hasan ve Arıner, Hakkı Onur (2012). *Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye’nin Göç Politikalarının Gelişimi*. ORSAM Rapor No:123. Ankara.
- Cin, Mustafa (2005). “Yabancı Çalışma İzinleri”. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Kamu-İş 8(3).
- Collelo, Thomas (1988). *Syria a Country Study*. Washington D.C.: US Government Secretary of the Army Federal Research Division.
- Çağ, Galip ve Eker, Sami (2013). “Ortadoğu’da Baas Rejimleri: Suriye ve Irak”. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, 2(2), 57-72.
- Çağlayan, Savaş (2006). “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, 17(1), 67-91.
- Çakır, Sabri (2011). “Türkiye’de Göç ve Kentleşme/Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar”. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 209-222.

- Çalık, Tacettin (2015). “Birleşmiş Milletler Organlarının İnsan Hakları ile İlişkisi”. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2 (Özel Sayı), 1091-1134.
- Çelebi, Özlen (Ed.) (2011). *Kuramların Sessizliği: Liberalizm, Realizm ve İltica Rejiminin Kuruluşu*. Ed. Ö. Çelebi, S. Özçürümez ve Ş. Türkay. Ankara: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Yayını.
- Çelik, Neşe Baran (2015). “Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri”. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı (1), 67-148.
- Çelikel, Aysel ve Gelgel, Günseli (2013). *Yabancılar Hukuku*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Çerkeşli, M. Talha (2016). *2000 Sonrası Türkiye-Suriye İlişkileri ve Arap Baharı*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, İstanbul.
- Çetin, Selvet (2011). *2010 Yılı Türkiye İltica ve Sığınma Hakkı İzleme Raporu*. Ankara: İnsan Hakları Araştırmaları Derneği Yayınları.
- Çiçekli, Bülent (2009). *Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar*. Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Çiçekli, Bülent (2014). *Yabancılar ve Mülteci Hukuku* (Güncellenmiş 5.bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Demir, Şerif (2007). “Adnan Menderes ve 6/7 Eylül Olayları”. *İstanbul Üniversitesi Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 6(12), 37- 63.
- Demirhan, Yılmaz ve Aslan, Seyfettin (2015). “Türkiye’nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi”. *Birey ve Toplum Dergisi*, 5 (9), 23-62.
- Demirtaş, Mehmet (2009). “Kırım Savaşı ve 93 Harbi Sürecinde Osmanlı Memleketine Gelen Göçmenlerin Sevk ve İskanları”. *Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 41, 215-238.
- Deniz, Orhan (2009). “Mülteci Hareketleri Açısından Van Kentinin Durumu ve Kentteki Mültecilerin Demografik Profili”. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14 (22), 187-204.
- Dikici, Ali (2014). “Türkiye’deki Balkan Muhacirleri Arasında Kaybolan Bir Topluluk: Torbeşler”. *Avrasya Etüdüleri* (46)2, 123-165.
- Dinçer, O. Bahadır, Federici, Vittoria, Ferris, Elizabeth, Karaca, Sema, Kirişçi, Kemal ve Çarmıklı, E. Özmenek (2013). *Suriyeli Mülteciler Sorunu ve Türkiye: Sonu*

- Gelmeyen Misafirlik*. Ankara: USAK ve Brookings Enstitüsü.
- Dizman, Ali Osman (2012). *Geçici Koruma Politikası ve Türkiye'ye Sığınan Suriyeliler*. Türkiye Ekonomi Politikası Araştırma Vakfı (TEPAV). Değerlendirme Notu.
- Doebler-Hagedorn, Franziska (2003). *The State At Its Borders: Germany And The Schengen Negotiations*, PhD thesis, London School of Economics and Political Science, United Kingdom.
- Dokuyan, Sabit (2014). "Savaş Ekonomisi ve Varlık Vergisi Üzerine Bir Değerlendirme". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 23-55.
- Duruel, Mehmet (2016), "Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorunu". *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 30 (5), 1399-1414.
- Duruel, Mehmet (2017), "Suriyeli Sığınmacıların Türk Emek Piyasasına Etkileri Fırsatlar ve Tehditler". *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 208-222.
- Dürgen, Betül (2015). *Türkiye'deki Suriyelilerin Hukukî Durumu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Düzkaya, Hıdır (2016). *Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Entegrasyonu ve İstihdam Politikaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ekşi, Nuray (2014). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*. İstanbul: Beta Yayıncılık
- Elmas, Fatma Yılmaz (2016). *Avrupa Birliği Göç-Dış Politika İlişkisinde Paradigma Değişimi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Ercoşkun, Burak (2015). *Suriyeli Mültecilerin Türkiye'ye Sosyokültürel ve Sosyoekonomik Etkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Yeniüzyıl Üniversitesi, İstanbul.
- Erdoğan, Murat (2017). *Kopuştan Uyuma Kent Mültecileri, Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç yönetimi: İstanbul Örneği*. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.
- Erdoğmuş, Yasin, Ertosun, Makbule ve Akadir, Kübra (2012). "Arap Dünyasında Entropi: Tunus, Mısır, Libya ve Suriye'de Halk Ayaklanmaları". *Türkiye Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Yakın Doğu Araştırma Merkezi*, 1, 25-35.
- Erkan, Rüstem ve Erdoğan, M. Yüksel (2006). "Göç ve Çocuk Suçluluğu". *Aile ve*

- Toplum Dergisi*, 3(9), 79-90.
- Eroğlu, Ender Canan ve Taşkiran, Ruken (2002). "Sığınma Hakkı ve Mültecilerin Durumu". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2002/1, 105-128.
- Erten, Rifat (2008). "Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı'nın Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına İlişkin Hükümleri Hakkında Değerlendirmeler". *Ankara Barosu Dergisi*, 66(4), 36-61.
- Erten, Rifat (2015). "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19(1), 3-51.
- Frye, Richard N. (Çeviren Mustafa Alican) (2012). "Asur ve Suriye: Eş Anlamalı Kelimeler". *Tarih Okulu Dergisi*, 13, 195-201.
- Ganiyeva, Salimya (2015). "Türk ve Rusya Federasyonu Hukukunda Mülteci ve Sığınmacı Kavramları Arasındaki Ayrım". *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16 (2), 45-82.
- Gil-Bazo, María-Teresa (2006). *Refugee Status, Subsidiary Protection, And The Right To Be Granted Asylum Under EC Law*. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR). Oxford University. United Kingdom.
- Giray Saynur, Bozkurt (2010). "Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar". *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 10(2), 51-95.
- Goularas, Gökçe Bayındır (2012). "1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Günümüzde Mübadil Kimlik ve Kültürlerinin Yaşatılması". *Alternatif Politika*, 4(2), 129-146.
- Goularas, Gökçe Bayındır ve Sunata, Ulaş (2015). "Türk Dış Politikasında Göç ve Mülteci Rejimi". *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 2(1), 12-40.
- Gökbilgin, M. Tayyip (1976). "Rakoczi, Ferenc ve Osmanlı Devleti Himayesinde Macar Mültecileri". *Türk Macar Kültür Münasebetleri Işığı Altında II. Rakoczi, Ferenc ve Macar Mültecileri Sempozyumu (31 Mayıs-3 Haziran 1976)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
- Gözüküçük, Muharrem ve Ed. Aydın, Fazıl (2014). *Yabancıların Çalışma İzinleri Uygulama Rehberi*. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (10). Ankara.
- Güler, Arzu (2013). "Uluslararası Mülteci Rejimi: Afganistan Örneği Üzerinden Bir Rejim Etkinliği Analizi". *Uluslararası İlişkiler*, 9 (36), 101-127.
- Güllüpnar, Fuat (2012). "Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme". *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (1),

53-85.

- Gümüş, Musa (2010). "1848 Mülteciler Meselesi Örneğinde 19. yüzyıl Türk Diplomasisi". *History Studies*, 2 (2), 255-280.
- Günay, Ayşe ve Özen, Ahmet (2002). "Avrupa Birliği'nde Mali Disiplinin Sağlanmasına Yönelik Maastricht Kriterlerinin Anayasal İktisat Perspektifinden Değerlendirilmesi". *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (2), 66-82.
- Güneş, Şahabettin (2004). "Türkiye'de Nüfus Artışının Ekonomik Büyümeyle İlişkisi Üzerine Ekonometrik Bir Analiz". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 60 (3), 123-136.
- GYODER (2015). "Gaziantep Gayrimenkul Sektörü Değerlendirme ve Öngörüler 2020". Gayrimenkul ve Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı Derneği, İstanbul.
- Hadimoğlu, Nimet Özbek ve Teksoy, Barış (2013). "Vatansızlığın Azaltılmasına Dair BM Sözleşmesi(1961) Karşısında Türk Vatandaşlığı Kanunu". *TBB Dergisi*, 107, 221-244.
- IOM Uluslararası Göç Örgütü (2009). *Uluslararası Göç Hukuku: Göç Terimleri Sözlüğü*. Ed. Bülent Çiçekli. İsviçre: IOM Yayınları.
- İçduygu, Ahmet, Erder, Sema ve Gençkaya, Ömer Faruk (2014). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023:Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere*. Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi. İstanbul.
- İçişleri Bakanlığı ve BMMYK (2005). *İltica ve Göç Mevzuatı*. Ankara: Başkent Matbaası.
- İnan, Canan Emek (2016). "Türkiye'de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme". *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2 (3), 10-33.
- İpek, Nedim (2006). *İmparatorluktan Ulus Devlete Göçler*. Trabzon: Serander Yayınları.
- Kaplan, Yavuz (2004). "Avrupa Birliğinin İltica Taleplerinin Kabulü ve Yetki Konusuna İlişkin Yeni Standartları". *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(2), 477-499.
- Kapu, Hüsnü (Ed.) (2012). *TRA2'de Göç Olgusu: Sebep ve Sonuçlar Bağlamında Analitik Bir Araştırma*. Kars: Serhat Kalkınma Ajansı Araştırma Projesi.
- Kara, Murat ve Dönmez Kara, Canan Öykü (2015). "Türkiye'de göç yönetimi: Kurumsal yapı ve işbirliği". *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 10 (2), 1-25.
- Kara, Polat ve Korkut, Recep (2010), "Türkiye'de Göç, İltica ve Mülteciler". *Türk*

İdare Dergisi, 467(1), 153-162.

Kara, Polat ve Korkut, Recep (2010). "Türkiye'de Göç, İltica ve Mülteciler". *Türk İdare Dergisi*, 467, 153-162.

Karabat, Ayşe (2013). *Suriye Savaşları*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Karadoğan, Umut C. (2011). "İşgal Döneminde İstanbul ve Gelibolu'da Bolşevik Aleyhtarı Wrangel Ordusu". *Bilig (Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi)*. 52, 135-157.

Karakurumer, Alkın (2007). *Yabancıların Sınırdışı Edilmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Karpat, Kemal H. (2010). *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*. Çev. Bahar Tırnakçı. İstanbul: Timaş Yayınları.

Kasapoğlu, Abdurrahman (2008). "Hz. Musa Kıssasında Korku Fenomeni". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 8(1), 101-151.

Kavuk, Mehmet (2015). "Yabancılar Hukuku'nda Vatansızlar ve Mülteciler". *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(28), 179-191.

Kaya, Esra ve Hasar, Hatem (2012). "Arap Dünyasında Entropi: Tunus, Mısır, Libya ve Suriye'de Halk Ayaklanmaları", *Türkiye Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Yakın Doğu Araştırma Merkezi*, 2012, 5-12.

Kaya, İbrahim ve Eren, Esra Yılmaz (2015). *Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu: Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri*. İstanbul: SETA Yayınları.

Kesgin, Selman Salim (2015). "Türk Kamu Yönetiminde Göç Algısı ve Politikaları". *Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu (29-30 Mayıs 2015)*, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi. İstanbul.

Keskinkaya, Volkan (2010). *Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme ve Türkiye*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Kırık, Ali Murat (2012). "Arap Baharı Bağlamında Sosyal Medya-Birey Etkileşimi ve Toplumsal Dönüşüm". *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, Kuruluş Dergisi* 2012, 87-98.

Kirişçi, Kemal (2002). *Avrupa Kalesi mi, Dostça Schengen mi? Avrupa ve Türkiye'de Sığınma Hakkı ve Mülteciler Uluslararası Sempozyumu*. Ankara: Toplumsal Araştırmalar Kültür ve Sanat İçin Vakıf Yayınları.

Koç, Muzaffer, Görücü, İbrahim ve Akbıyık, Nihat (2015). "Suriyeli Sığınmacılar ve İstihdam Problemleri". *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), 63-93.

- Korkmaz, Ahmet (2016). “Suriyeli Sığınmacılardan Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”. *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, 3 (6), 83-116.
- Köktaş, Arif (2011). *Sınır Güvenlik Birimi Kurma Çalışmaları*. Ankara: Stratejik Düşünce Analiz (SDE).
- Levy, Carl. (1999). “European Asylum and Refugee Policy After the Treaty of Amsterdam: The Birth of a New Regime? Refugees, Citizenship and Social Policy in Europe”, *St. Martin's Press*, New York, 12-50.
- Mazlumder Kadın Çalışmaları Grubu (2014). *Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Sığınmacı Kadınlar Raporu*. Ankara: Mazlumder.
- Mutlu, Yeşim, Kırımsoy, Emrah ve Antakyalıoğlu, Şahin (2016). “Bulanık Mekanlarda Gölgede Kalanlar: Suriyeli Mülteci Çocuklar ve Vatansızlık Riski”. *Gündem Çocuk Derneği Yayınları*. Ankara.
- Mutluer, Mustafa ve Südaş, İlkay (2013). ‘Görünmez’ Bir Küresel Sorun: Çevre Mültecileri. (Editör: E. Öner) İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Nomer, Ergin (2012). *Türk Vatandaşlık Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi (19. Baskı).
- Odman, Tefvik (1995). *Mülteci Hukuku*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, İnsan Hakları Merkezi Yayınları.
- Odman, Tefvik (2004). *Mülteci Hukukunda Uluslararası Düzenlemeler ve Uluslararası Standartlar*. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
- Orhan, Oytun (2014). *Suriye’ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular Sonuçlar ve Öneriler*. Ankara: ORSAM
- ORSAM (2015). *Suriyeli Mülteci Türkiye’ye Ekonomik Etkileri: Sentetik Bir Modelleme*. Rapor No:196. Ankara.
- ORSAM ve TESEV (2015). *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri*. Rapor No 195. Ankara: ORSAM ve TESEV Yayını.
- Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) (2014). *Suriye’ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler*. ORSAM Rapor No: 189. Ankara.
- Örki, Armağan (2015). “Suriye İç Savaşı Üstüne”. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, 4(1), 67-96.
- Özbek, Nimet (2015). “AİHM Kararları Işığında YUKK’nda İdarî Gözetimin Uygulandığı Mekânlar Hakkında Ortak Sorunlar”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 118: 15-50.
- Özcan, Mehmet (2005). *Avrupa Birliği Sığınma Hukuku, Ortak Bir Sığınma*

Hukukunun Ortaya Çıkışı. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu.

- Özçürümez, Saime ve Türkay, Şirin (2011).“Türkiye’de İltica Politikası, Aktörleri ve Çalışmaları: Bir ‘Epistemik Topluluk’ Oluşurken”. (Ed. Özlen Çelebi). *İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika* içinde. Ankara: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Yayını. 27-48.
- Özdemir, Nilay Gizem (2015). *Suriye’den 2010 Yılı Sonrası Süreçte Türkiye’ye Zorunlu Göçün Sosyolojik Etkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Özkan, Işıl (2011). “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Avrupa Birliği Adalet Divanı Kararları Işığında Avrupa Birliği’nin Göç ve Sığınma Politikası”.*Ankara Barosu Dergisi*, 2011(1), 165-188.
- Özkarslı, Fatih (2014). *Suriye’den Türkiye’ye Göç ve Suriyelilerin Enformel İstihdamı (Mardin Örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mardin.
- Öztürk, Emrullah (2014). *Türk Asıllı Afgan Mültecilerinin 12 Eylül Dönemi’nde İskân ve İstihdamı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Öztürk, Neva Övünç (2012). “Avrupa Birliği Temel Haklar Şartında Yer Alan Sığınma Hakkının Tahlili”.*İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3 (2), 187-229.
- Paksoy, H.Mustafa, Paksoy, Sadettin, Memiş, Hasan ve Özyalçın, Mehmet (2012). “Arap Baharı’nın Sosyo-Ekonomik Etkileri: Türkiye-Suriye Karşılaştırması”. *2. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu 1-2 Ekim2012*, 48-58.
- Peker, Bülent ve Sancar, Mithat (2001). *Mülteciler ve İltica Hakkı: Yasamın Kıyısındakilere Hoş geldin Diyebilmek*. Ankara: Toplumsal Araştırmalar Kültür ve Sanat için Vakıf Yayını.
- Poyraz, Yasin (2012). “Suriye Vatandaşlarının Geçici Korunması ve Uluslararası Mülteci Hukuku”.*Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(2), 53-70.
- Reçber, Sercan (2014). “Hayatın Yok Yerindekiler: Mülteciler ve Sığınmacılar”.*VI. Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumu (13-14 Kasım 2014)*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir: 247-268.
- Sağlam, Serdar (2006). “Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme”. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayını*, 3 (5), 33 – 44.
- Sağlam, Zeynep (2010). *Kur’an-ı Kerim ve Tevrat’a Göre Habil ve Kabil Kıssası*,

- Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Saraçlı, Murat (2011): *Uluslararası Hukukta Yerinden Edilmiş Kişiler*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Sav, Özden (2016). “Uluslararası Hukuk Açısından Sığınma, Göç, Nüfus Mübadelesi Vatansızlık Gibi Silahlı Çatışma Bağlantılı Nüfus Sorunları”. *TBB Dergisi*, 124 (1), 497-558.
- Savaşan, Zerrin (2009). “AB’de Sığınma Hakkı: Ortak Sığınma Sistemi Oluşturma Amacı ve Devam Eden Kısıtlamalar”. *İnsan Hakları Yıllığı*, 27, 13-34.
- Sepetçioğlu, Tuncay Ercan (2010). “Türkiye’de Ana Dili Türkçe Olmayan Göçmen Topluluklara Yaklaşımlara Dair Bir Örnek: Girit Göçmenleri”. *ÇTTAD*, 9(20 21), 77-108.
- Seydi, Ali Rıza (2014). “Türkiye’nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar”. *SDU Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 267-305.
- Sönmez, Pelin (2015). *Avrupa Birliği’nde Yeni Dönem Postkolonyal İlişkiler ve Göç Politikaları Diyalogu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi. Avrupa Birliği Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Sur, Melda (2013). “Birleşmiş Milletler Örgütünün Gelişimi ve Geleceği”. *Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi*, 8 (Özel Sayı), 2535-2550.
- Şahin, İsmail ve Düzgün, Oğuz (2015). “Türkiye’ye Gerçekleştirilen Ortadoğu Kaynaklı Zorunlu Göçlerin Sosyo-Ekonomik Etkileri: 1979-2014 Arası”. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 167 – 195.
- Şanlı, Yeliz (2004). *Küreselleşme Sürecinde İnsan Hakları: Sığınma Hakkı*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Şeker, Betül Dilara ve Boysan, Murat (2013). “İranlı Geçici Sığınmacıların Kültürleşme Tercihlerinin Demografik Özelliklere Göre İncelenmesi”. *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 18-39.
- Şen, Yağmur (2013). “Suriye’de Arap Baharı”. *Yasama Dergisi*, 23, 55-79.
- Şenışık, Pınar (2016). “1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi: Erken Cumhuriyet Döneminde Modern Devlet Pratikleri ve Dönüşen Kimlikler”. *Studies of The Ottoman Domain*, 6(10): 83-119.
- Şevket, Hüseyin ve Çapraz, Çağatay (2010). “İmre Thököly Gözüyle Osmanlı İmparatorluğu’nun 1694 Petrovaradin Kuşatması”. *Akademik Bakış*, 3(6), 123 -176.

- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2014). *Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018: Göç*. ÖİK Raporu. Ankara.
- T.C. Resmi Gazete, 10898, 05 Ocak 1961.
- Tan, Mehmet, Belli, Aziz ve Aydın, Abdullah (2012). “2002 Sonrası ve Arap Baharı Kapsamında Türkiye-Suriye İlişkileri ve Bölgesel Yansımaları”.*KahramanmaraşSütçü İmam Üniversitesi iktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 2012, 66 74.
- Taneri, Gökhan (2012).*Uluslararası Hukukta Mülteci ve Sığınmacıların Geri Gönderilmemesi (Non-Refoulement) İlkesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Taşdelen, İdil Ege (2011). *Türkiye’de Mültecilerin Hukuki Durumları ve İzmir’e İlişkin Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Taşdelen, İdil Ege (2011). *Türkiye’de Mültecilerin Hukuki Durumları ve İzmir’e İlişkin Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Taşkın, Hüseyin (2006). *Türkiye’nin Milletler Cemiyetine Girişi ve Türk Basınındaki Yansımaları (1930-1932)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Taştan, Coşkun, Kavuncu, Ayşe Çolpan, Akbulut, Ayşe Merve, İrdem, İbrahim, Osmanoğlu, Özkaya, Yıldız ve Aslıhan Küçüker (2016). ”Uluslararası Kitlemel Göçler ve Türkiye’deki Suriyeliler”.*1. Uluslararası Göç ve Güvenlik Konferansı Sonuç Raporu (11-13 Kasım 2016)*, Polis Akademisi Yayınları: Rapor 6.
- Tekelioğlu, Mehmet, Doğan, Abdulvehap ve Çelebi, Fatih (2015). “Türkiye’de Göç Politikalarının Gelişimi ve Mevcut Durum”.*Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu (29-30 Mayıs 2015), İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul*.
- Tezcan, Durmuş, Erdem, M.Ruhan, Sancakdar, Oğuz ve Önok, R.Murat (2006). *İnsan Hakları El Kitabı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tezcan, Ercüment (1999). “Maastricht ve Amsterdam Antlaşmalar çerçevesinde Avrupa Birliği ve Batı Avrupa Birliği ilişkileri”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 54 (1), 143-158.
- Tiryakioğlu, Bilgin (2009). “Yeni Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Eleştirel Analizi”.

- Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler: Uluslararası Sempozyum Bildirileri 15 ve 16 Mayıs 2009.* Ankara: Anadolu Üniversitesi, Eskişehir Türkiye Barolar Birliği Yayınları. 24-70.
- Toksöz, Gülay (2006). *Uluslararası Emek Göçü.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Topal, Ahmet Hamdi (2015). “Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü”.*İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 05-22.
- Toplu, Reyhan (2014). *TOHAV Göç Analiz Raporu 2014.* Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı.
- TTB (2014). *Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu.* Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayınları.
- Turan, Şakir (2009). *18. Yüzyılda Orta ve Doğu Anadolu’dan Batı Anadolu’ya Göçler,* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Tuzcu, Ayla ve Bademli, Kerime (2014).“Göçün Psikososyal Boyutu”. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6 (1), 56-66.
- Tütüncübaşı, Uğur (2011). “Türk Vatandaşlığından Çıkma ve 6304 Sayılı Kanun Kapsamında Türk Vatandaşlığından Çıkanların Hakları (Yeni “Mavi Kart” Uygulaması)”.*Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13(2), 153-194.
- Unat, Nermin Abadan (2002). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa.* Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul.
- Uzun, Hakan (2016). *Suriye İç Savaşı Aktörlerinin Ağ Bağ Teorisi Yöntemiyle İncelenmesi.*Ankara: Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Yayınları. Rapor No: 1.
- Ündücü, Cemile, Erdoğan, Melike ve Işık, Özge (2007). “Avrupa’da Uluslararası Emeklilik Göçü ve Bütünleşme Kapsamında Yönetime Katılım Üzerine İnceleme (Costa Del Sol, Tuscany, Algarve ve Malta Örneği)”.*Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7 (1), 159-188.
- Ünlü, Güler (2007). *Uluslar Arası Göç ve Göçmenliğin Değişen Koşulları İçinde Mültecilik,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Muğla.
- Van Selm, Joanne ve Tsolakis, Eleni (2004). “The Enlargement of an “Area Freedom, Security and Justice”: Managing Migration in a European Union of 25 Members”. *Migration Policy Information (MPI) Source.* Washington.

- Yalçın, Cemal (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yaman, Ahmet Emin (2003). “II. Dünya Savaşında Türkiye' de Askeri Mülteciler ve Gözaltı Kampları (1941-1942)”. *Ankara Üniversitesi Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 21(33), 143-166.
- Yaman, Gülhan (2014). “Göçmen İlişkiler Ağının Ulusötesi Göçe Etkisi: Belçika'daki Emirdağlılar Örneği”. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 21 (1), 281-299.
- Yasin, Yeşim (2016). “Sağlık Hizmeti Veren Sivil Toplum Kuruluşları ve Sığınmacılar”. *Savaş, Göç ve Sağlık*. Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayınları.
- Yavuz, Celalettin (2005). *Geçmişten Geleceğe Suriye-Türkiye İlişkileri*. Ankara: Ankara Ticaret Odası Yayınları
- Yavuz, Ömer ve Mızrak, Sefa (2016). “Acil Durumlarda Okul Çağındaki Çocukların Eğitimi: Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Örneği”. *Göç Dergisi*, 3(2), 175-199.
- Yazıcı, Nevin (2012), “Suriye Siyasi Tarihi”. (Ed. Ümit Özdağ), Küçük Orta Doğu Suriye içinde, Ankara. Kripto Yayınları: 31-33.
- Yenidünya, Ahmet Caner ve Alşahin, Mehmet Emin (2009). “Göçmen Kaçakçılığı Suçu (TCK. m.79)”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 82, 1-50.
- Yılmaz, Abdurrahman (2014). “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri”. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/2 Winter, 2014, 685-1704.
- Yılmaz, Necla Öztürk (2007). “5543 Sayılı İskân Kanunu Hükümleri Uyarınca Türk Vatandaşlığının Kazanılması”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 68, 241-264.
- Yüksel, Sinan (2012). “Kuzey Savaşları Sırasında Rusya'nın Karadeniz'e Yönelik Faaliyetleri”. *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 31 (52), 171-190.
- Zapata-Barrero, Ricard (2002), “State-Based Logic versus EU-Based Logic Towards Immigrants: Evidences and Dilemmas”. *Asian Pacific Migration Journal*, 11 (4), 505-528.
- Ziya, Olcay (2012). “Mülteci-Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (99), 229-240.
- Zor, Ali Rıza (2012). *Türk Dış Politikasında Milletler Cemiyeti Dönemi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul.

İnternet Kaynakları

ankara.meb.gov.tr, Pasaport Kanunu. Web:

<https://ankara.meb.gov.tr/dosyaindir.asp?dosya=02625> (Erişim Tarihi: 12.04.2017)

antalya.meb.gov.tr, Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri (2017). Web:

https://antalya.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_10/02015212_yabanc.pdf (Erişim Tarihi: 09.05.2017)

Çavuşoğlu, Ayfer Uyanık (2016). “Suriyeli hastalara sunulan sağlık hizmeti”. Web:

<http://www.literaturaktuel.com/suriyeli-hastalara-sunulan-saglik-hizmeti/> (Erişim Tarihi: 14.05.2017)

digm.meb.gov.tr, Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Öğrencilere İlişkin Kanun

(2017). http://digm.meb.gov.tr/belge/ib_kanun_2922.doc (Erişim Tarihi: 21.04.2017)

Eşsiz, Veysel ve Günel, Gökçe (2017). “Mülteci Destek El Kitabı” ([http://carim-](http://carim-south.eu/carim/public/polsoc texts/PS2TUR015_TU.pdf)

[south.eu/carim/public/polsoc texts/PS2TUR015_TU.pdf](http://carim-south.eu/carim/public/polsoc texts/PS2TUR015_TU.pdf) (Erişim Tarihi: 22.04.2017)

eur-lex.europa.eu, Council Directive. Web: [http://eur-lex.europa.eu/legal-](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0095)

[content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0095](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0095) (Erişim Tarihi: 27.04.2017)

kms.kaysis.gov.tr, Nüfus Hizmetleri Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik.

Web:

<https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/28829?AspxAutoDetectCookieSupport=1>

(Erişim Tarihi: 22.04.2017)

melikgazi.meb.gov.tr, Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye

Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler. Web:

https://melikgazi.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_05/03024558_suriye.pdf

(Erişim Tarihi: 09.05.2017)

tr.wikipedia.org, Alan Kurdi (2017). Web: https://tr.wikipedia.org/wiki/Alan_Kurdi

(Erişim Tarihi: 18.05.2017)

treaties.un.org, Convention On The Nationality Of Married Women. Web:

<https://treaties.un.org/doc/Treaties/1958/08/19580811%2001->

34%20AM/Ch_XVI_2p.pdf (Erişim Tarihi: 01.04.2017)

www.unhcr.org, Convention relating to the status of Stateless Persons. Web: <http://www.unhcr.org/protection/statelessness/3bbb25729/convention-relating-status-stateless-persons.html> (Erişim Tarihi: 30.03.2017)

Uzun, Bayram ve Yavuz, Ayşe (2017) “Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Yabancı Uyrukların Türkiye’de Taşınmaz Mal Edinimi”, Web: https://openaccess.artvin.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11494/704/uzun_yavuz_2003_9kurultay.pdf?sequence=3&isAllowed=y (Erişim Tarihi: 01.04.2017)

www.21yyte.org, Suriye Krizinin Kronolojisi. Web: <http://www.21yyte.org/arastirma/suriye-krizi-izleme-merkezi/2013/09/02/7192/suriye-krizinin-kronolojisi> (Erişim Tarihi: 09.05.2017)

www.aa.com.tr, Suriyelilerin adli olaylara karışma oranı on binde 33. Web: <http://aa.com.tr/tr/turkiye/suriyelilerin-adli-olaylara-karisma-orani-on-binde-33/118752> (Erişim Tarihi: 18.05.2017)

www.achpr.org, African (Banjul) Charter On Human And Peoples' Rights. Web: http://www.achpr.org/files/instruments/achpr/banjul_charter.pdf (Erişim Tarihi: 30.03.2017)

www.acilafet.gov.tr, Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslarda Değişiklik Yapılması. Web: <http://www.acilafet.gov.tr/Eklenti/2510,gecici-koruma-yonergepdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 14.05.2017)

www.afad.gov.tr, Geçici Koruma Altındaki Kişilere İlişkin Sağlık Hizmetleri Yürütülmesi Web: https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2311/files/2015-8_Genelgemiz.pdf (Erişim Tarihi: 14.05.2017)

www.afad.gov.tr, Barınma Merkezlerinde Son Durum. Web: <https://www.afad.gov.tr/tr/2374/Barinma-Merkezlerinde-Son-Durum> (Erişim Tarihi: 27.04.2017)

www.agos.com.tr, 1964 Tehciri, İstanbul Rumlarının sonu oldu. Web:

<http://www.agos.com.tr/tr/yazi/6407/1964-tehciri-istanbul-rumlarinin-sonu-oldu>
(Erişim Tarihi: 10.04.2017)

www.aksam.com.tr, Türkiye, Mercy Corps'un bütün faaliyetlerini yasakladı. Web:
<http://www.aksam.com.tr/ekonomi/turkiye-mercy-corpsun-butun-faaliyetlerini-yasakladi/haber-603692> (Erişim Tarihi: 16.05.2017)

www.al-monitor.com, Türkiye Suriye sınırındaki kapıları niçin kapattı? Web:
<http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2015/03/syria-turkey-close-border-bab-al-salam-security-measures.html> (Erişim Tarihi: 09.05.2017)

www.amerikaninsesi.com, AB Türkiye'ye Yapılan Mülteci Yardımlarını Açıkladı.
Web: <http://www.amerikaninsesi.com/a/ab-turkiyeye-yapilan-multeci-yardimlarini-acikladi/3518519.html> (Erişim Tarihi: 16.05.2017)

www.anayasa.gen.tr, 1982 Anayasası. <http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm>
(Erişim Tarihi: 27.04.2017)

www.avrupasurgunleri.com, Suriyeli Mülteci Çocuklar ve Vatansızlık Riski
Araştırma Raporu. Web: <http://avrupasurgunleri.com/suriyeli-multeci-cocuklar-ve-vatansizlik-riski-arastirma-raporu/> (Erişim Tarihi: 18.05.2017)

www.bbc.com, Daily Mail: Türkiye'de DEAŞ militanlarına sahte pasaport satılıyor.
Web:
http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150918_suriye_pasaport_daily_mail
(Erişim Tarihi: 18.05.2017)

www.bbc.com, Suriyeli gözüyle Reyhanlı'da saldırı sonrası yaşam. Web:
http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/05/130514_reyhanli_suriye (Erişim Tarihi: 18.05.2017)

www.birgun.net, "Nizip Mülteci Kampı'nda 30 çocuğa tecavüz edildi". Web:
<http://www.birgun.net/haber-detay/nizip-multeci-kampi-nda-30-cocuga-tecavuz-edildi-112033.html> (Erişim Tarihi: 11.05.2017)

www.cenevrefisi.dt.mfa.gov.tr, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği.
Web: <http://cenevrefisi.dt.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=203413> (Erişim

Tarihi: 17.03.2017)

www.csgeb.gov.tr, Asgari Ücretin Net Hesabı ve İşverene Maliyeti. Web:
<https://www.csgeb.gov.tr/home/Contents/Istatistikler/AsgariUcret> (Erişim Tarihi:
 16.05.2017)

www.dw.com,Zorunlu Göç 75. Yılında Anıldı. Web: <http://www.dw.com/tr/zorunlu-g%C3%B6%C7-75-y%C4%B1nda-an%C4%B1d%C4%B1/a-3668880> (Erişim Tarihi: 05.04.2016)

www.echr.coe.int, Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Web: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf (Erişim Tarihi: 30.03.2017)

www.emlakkulisi.com, Türk inşaat firmaları Suriye'de 1.5 milyar dolar zarar etti!
 Web: <http://emlakkulisi.com/turk-insaat-firmalari-suriyede-15-milyar-dolar-zarar-etti/190118> (Erişim Tarihi: 16.05.2017)

www.ensonhaber.com, Suriyelilerin Türkiye'de kurduğu şirket sayısı. Web:
<http://www.ensonhaber.com/suriyelilerin-turkiyede-kurdugu-sirket-sayisi-2017-04-13.html> (Erişim Tarihi: 16.05.2017)

www.eudocitizenship.eu, Convention To Reduce The Number Of Cases Of Statelessness. Web:
<http://eudocitizenship.eu/InternationalDB/docs/Convention%20n.13%20to%20reduce%20the%20number%20of%20cases%20of%20statelessness%20FULL%20TEXT.pdf> (Erişim Tarihi: 01.04.2017)

www.eur-lex.europa.eu, Council Decision of 28 September 2000 establishing a European Refugee Fund. Web: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32000D0596> (Erişim Tarihi: 20.03.2017)

www.eurlex.europa.eu, Establishing The Criteria And Mechanisms For Determining The Member State Responsible For Examining An Asylum Application Lodged In One Of The Member States By A Third-Country National. Web:
<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:050:0001:0010:EN:PDF> (Erişim Tarihi: 20.03.2017)

www.eur-lex.europa.eu, Eurodac. Web: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32013R0603> (Erişim Tarihi: 20.03.2017)

www.eur-lex.europa.eu, Laying Down Minimum Standards For The Reception Of Asylum Seekers. Web: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex:32003L0009> (Erişim Tarihi: 20.03.2017)

www.eurlex.europa.eu, On Minimum Standards For The Qualification And Status Of Third Country Nationals Or Stateless Persons As Refugees Or As Persons Who Otherwise Need İnternational Protection And The Content Of The Protection Granted. Web: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32004L0083> (Erişim Tarihi: 20.03.2017)

www.eur-lex.europa.eu, the Dublin Convention. Web: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32000R2725> (Erişim Tarihi: 18.03.2017)

www.europa.eu, Thessaloniki European Council 19 And 20 June 2003 Presidency Conclusions. Web: http://europa.eu/rapid/press-release_DOC-03-3_en.htm (Erişim Tarihi: 20.03.2017)

www.gazetevatan.com, Reina saldırganı bir bir itiraf etti! Emri veren... Web: <http://www.gazetevatan.com/reina-saldirgani-bir-bir-itiraf-etti-emri-veren--1032954-gundem/> (Erişim Tarihi: 18.05.2017)

www.goc.gov.tr, 1967 Protokolü Web: [http://www.goc.gov.tr/files/files/M%C3%9CLTEC%C4%B0LER%C4%B0N%20HUKUK%20STAT%C3%9CS%C3%9CNE%20%C4%B0L%C4%B0%C5%9EK%C4%B0N%201967%20PROTOKOL%C3%9C\(1\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/M%C3%9CLTEC%C4%B0LER%C4%B0N%20HUKUK%20STAT%C3%9CS%C3%9CNE%20%C4%B0L%C4%B0%C5%9EK%C4%B0N%201967%20PROTOKOL%C3%9C(1).pdf) (Erişim Tarihi: 15.03.2017)

www.goc.gov.tr, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. Web: http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_kanun.pdf (Erişim Tarihi: 27.04.2017)

www.goc.gov.tr, Geçici Koruma Yönetmeliği, Web: http://www.goc.gov.tr/files/files/03052014_6883.pdf (Erişim Tarihi: 27.04.2017)

www.goc.gov.tr, Geçici Koruma Yönetmeliği. Web: http://www.goc.gov.tr/files/files/03052014_6883.pdf (Erişim Tarihi: 27.04.2017)

www.goc.gov.tr, Giriş-Çıkış İstatistikleri. Web: http://www.goc.gov.tr/icerik6/giris-cikis_363_378_4708_icerik (Erişim Tarihi: 27.04.2017)

www.goc.gov.tr, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Web: http://www.goc.gov.tr/icerik3/multecilerin-hukuki-statusune-iliskin-1967-protokolu_340_343_650 (Erişim Tarihi: 08.02.2017)

www.goc.gov.tr, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Web: http://www.goc.gov.tr/icerik6/goc-tarihi_363_363_380_icerik (Erişim Tarihi: 04.04.2017)

www.goc.gov.tr, Kitlese Akınlar. Web: http://www.goc.gov.tr/icerik3/kitlese-akinlar_409_558_559 (Erişim Tarihi: 08.04.2017)

www.goc.gov.tr, Geçici Koruma. Web: http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik adresinde 30.04.2017)

www.goc.gov.tr, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları Web: http://www.goc.gov.tr/files/_dokuman19.pdf (Erişim Tarihi: 22.04.2017)

www.goc.gov.tr, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları. Web: http://www.goc.gov.tr/files/_dokuman19.pdf (Erişim Tarihi: 27.04.2017)

www.haberler.com, Suriye'deki İç Savaşın Ekonomiye Etkileri. Web: <https://www.haberler.com/suriye-deki-ic-savasin-ekonomiye-etkileri-7189679-haberi/> (Erişim Tarihi: 16.05.2017)

www.haberturk.com, Çocuğa bakacak Suriyeli aileye teşvik var. Web: <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1042949-suriyeli-kimsesiz-cocuklar-suriyeli-koruyucu-ailelere-verilecek> (Erişim Tarihi: 18.05.2017)

www.haberturk.com, Mardinli aile sahte kimlikle Almanya'da Suriyeli mülteci oldu. Web: <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1179728-mardinli-aile-sahte-kimlikle-almanyada-suriyeli-multeci-oldu> (Erişim Tarihi: 18.05.2017)

www.hrcr.org, American Convention on Human Rights. Web: http://www.hrcr.org/docs/American_Convention/oashr5.html (Erişim Tarihi: 01.04.2017)

www.hurriyet.com.tr, Esad'ın ajanları aranıyor. Web:

<http://www.hurriyet.com.tr/esadin-ajanlari-araniyor-23295446> (Erişim Tarihi: 18.05.2017)

www.hurriyet.com.tr, Suriyeli'den 15 Bin Dolara Photoshop'la Sahte Pasaport. Web:

<http://www.hurriyet.com.tr/suriyeliden-15-bin-dolara-photoshopla-sahte-pasaport-40034840> (Erişim Tarihi: 18.05.2017)

www.hurriyet.com.tr, Türk firmaları kapılarına kilit vurdu, zarar çok büyük. Web:

<http://www.hurriyet.com.tr/turk-firmalari-kapilarina-kilit-vurdu-zarar-cok-buyuk-20114753> (Erişim Tarihi: 16.05.2017)

www.kanunum.com, Türk Vatandaşlık Kanunu. Web:

<https://www.kanunum.com/files/1312-1.pdf> (Erişim Tarihi: 12.04.2017)

www.karar.com, BM'nin En Son Rakamlarına Göre Dünyadaki Mülteci Sayısı 60

Milyon. <http://www.karar.com/dunya-haberleri/bmnin-en-son-rakamlarinagore-dunyadaki-multeci-sayisi-60-milyon-82395> (Erişim Tarihi: 06.01.2017)

www.madde14.org, İçişleri Bakanlığı 2010 Genelgesi - Mülteci ve Sığınmacılar.

Web:

[http://www.madde14.org/index.php?title=%C4%B0%C3%A7i%C5%9Fleri_Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1_2010_Genelgesi_\(M%C3%BClteci_ve_S%C4%B1%C4%9F%C4%B1mac%C4%B1lar\)](http://www.madde14.org/index.php?title=%C4%B0%C3%A7i%C5%9Fleri_Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1_2010_Genelgesi_(M%C3%BClteci_ve_S%C4%B1%C4%9F%C4%B1mac%C4%B1lar)) (Erişim Tarihi: 22.04.2017)

www.mevzuat.gov.tr, Belediyeler Kanunu. Web:

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf> adresinde 30.04.2017)

www.mevzuat.gov.tr, Büyükşehir Belediyesi Kanunu. Web:

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf> adresinde 30.04.2017)

www.mevzuat.gov.tr, İskan Kanunu. Web:

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5543.pdf> (Erişim Tarihi: 22.04.2017)

www.mevzuat.gov.tr, Kabul ve Barınma Merkezleri İle Geri Gönderme

Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik. Web:

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.19614&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=Kabul%20ve%20Bar%C4%B1nma%20Merkezleri%20ile%20Geri%20G%C3%B6nderme%20Merkezlerinin%20Kurulmas%C4%B1,%20Y%C3%B6netimi,%20%C4%B0%C5%9Fletilmesi> (Erişim Tarihi: 22.04.2017)

www.mevzuat.gov.tr, Muharip Yabancı Ordu Mensuplarından Türkiye'ye Kabul Edilenler Hakkında Yönetmelik. Web:

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.957473.pdf> (Erişim Tarihi: 21.04.2017)

www.mevzuat.gov.tr, Türk Ceza Kanunu. Web:

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf> (Erişim Tarihi: 18.05.2017)

www.mevzuat.gov.tr, Türk Vatandaşlık Kanunu. Web:

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5901.pdf> (Erişim Tarihi: 21.04.2017)

www.mevzuat.gov.tr, Türkiye’de Oturan Yabancıların Nüfus Kayıtlarının Tutulması Hakkında Yönetmelik. Web:

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.200611057.pdf> (Erişim Tarihi: 22.04.2017)

www.mevzuat.gov.tr, Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun. Web:

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4817.pdf> (Erişim Tarihi: 22.04.2017)

www.mevzuat.gov.tr, Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği. Web:

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.6244&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=yabanc%C4%B1lar%C4%B1n> (Erişim Tarihi: 22.04.2017)

www.mfa.gov.tr, Türkiye’nin Yabancı Terörist Savaşçılarla Mücadelesi. Web:

http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-yabanci-terorist-savascilarla-mucadelesi.tr.mfa (Erişim Tarihi: 18.05.2017)

www.milliyet.com.tr, 12 bin Suriyeli Türk vatandaşı oldu. Web:

<http://www.milliyet.com.tr/12-bin-suriyeli-turk-vatandasi-oldu-gundem-2410069/> (Erişim Tarihi: 18.05.2017)

www.milliyet.com.tr, Milliyet, Kilis'te boşanmalar hızla artıyor! Web:

<http://www.milliyet.com.tr/kilis-te-bosanmalar-hizla-artiyor-/siyaset/detay/1961239/default.htm> (Erişim Tarihi: 11.05.2017)

www.milliyet.com.tr, Sahte Diploma, Kimlik Ve Sürücü Belgesi Düzenleyen Suriyeli Yakalandı. Web: <http://www.milliyet.com.tr/sahte-diploma-kimlik-ve-surucu-belgesi-kilis-yerelhaber-1164695/> (Erişim Tarihi: 18.05.2017)

www.milliyet.com.tr, Suriye'deki silahlar Türkiye'ye geliyor!. Web: <http://www.milliyet.com.tr/suriye-deki-silahlar-turkiye-ye-gundem-2218224/> (Erişim Tarihi: 18.05.2017)

www.multeci.org.tr, 1994 Yönetmeliği. Web: <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1994-Yonetmeli.pdf> (Erişim Tarihi: 22.04.2017)

www.multeci.org.tr, 57 Sayılı Genelge. Web: <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/57-Sayili-Genelge-2010-Degisikligi.pdf> (Erişim Tarihi: 22.04.2017)

www.multeci.org.tr, İçişleri Bakanlığı 2010 Genelgesi - Yasa Dışı Göçle Mücadele. Web: <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/Icisleri-Bakanligi-2010-Genelgesi-Yasadisi-Goc-ile-Mucadele.pdf> (Erişim Tarihi: 22.04.2017)

www.multeci.org.tr, Sığınmacı / Mültecilere Ait İşlemler. Web: <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/2010-SHCEK-in-Siginmaci-Multecilere-Ait-Islemler-Konulu-Genelgesi.pdf> (Erişim Tarihi: 22.04.2017)

www.multeci.org.tr, Yabancı Uyraklı Öğrenciler. Web: <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/MEB-Yabanci-Uyraklı-Ogrenciler-Genelgesi-2010.pdf> (Erişim Tarihi: 22.04.2017)

www.ntv.com.tr, 10 milyon 926 bin adet 'captagon' hapi yakalandı. Web: <http://www.ntv.com.tr/turkiye/10-milyon-926-bin-adet-captagon-hapi-yakalandi,UaYk6IKMaEG6-H5zw45kpQ> (Erişim Tarihi: 18.05.2017)

www.nvi.gov.tr, Türk Vatandaşlık Kanunu. Web: <https://www.nvi.gov.tr/PublishingImages/mevzuat/yururluktan->

kaldirilanlar/kanunlar/403%20say%C4%B1%C4%B1%20T%C3%BCrk%20Vatanda%C5%9F%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20kanunu.pdf (Erişim Tarihi: 20.04.2017)

www.nvi.gov.tr, Yabancıların Türkiye'de İkamet Ve Seyahatleri Hakkında Kanun. Web: <https://www.nvi.gov.tr/PublishingImages/mevzuat/yururlukten-kaldirilanlar/kanunlar/5683%20say%C4%B1%C4%B1%20Yabanc%C4%B1lar%C4%B1n%20T%C3%BCrkiye%20de%20%C4%B0kamet%20Ve%20Seyahatleri%20Hakk%C4%B1nda%20Kanun.doc> (Erişim Tarihi: 19.04.2017)

www.oas.org, Organization of American States, American Convention on Human Rights, “Pa t o San Jose”. Web: https://www.oas.org/dil/treaties_B-32_American_Convention_on_Human_Rights.pdf (Erişim Tarihi: 30.03.2017)

www.odatv.com, Sahte Kimlik Pazarı. Web: <http://odatv.com/avrupaya-kacmak-isteyen-sahte-suriye-pasaportu-aliyor-3110151200.html> (Erişim Tarihi: 18.05.2017)

www.ohchr.org, Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. Web: <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/cedaw.pdf> (Erişim Tarihi: 01.04.2017)

www.ohchr.org, International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination. Web: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CERD.aspx> (Erişim Tarihi: 06.01.2016)

www.ohchr.org, International Covenant on Civil and Political Rights. Web: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx> (Erişim Tarihi: 01.04.2017)

www.ohchr.org, International Covenant on Civil and Political Rights. Web: <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx> (Erişim Tarihi: 06.01.2016)

www.ohchr.org, International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. Web: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx> (Erişim

Tarihi: 06.01.2017)

www.ohchr.org, Universal Declaration of Human Rights. Web:

http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf (Erişim

Tarihi: 29.03.2017)

www.ombudsman.gov.tr, İřkence ve Diđer Zalimane, Gayri İnsani veya Kūçültücü Muamele veya Cezaya Karřı sōzleřme. Web:

<https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/25703--Iskence-ve-Diger-Zalimane,-Gayriinsani-veya-Kucultucu-Muamele-veya-Cezaya-Karsi-Sozlesme.pdf> (Erişim

Tarihi: 06.01.2017)

www.on5yirmi5.com, 600 binden fazla Suriyeli yetim ocuk var. Web:

<http://www.on5yirmi5.com/roportaj/guncel/stklar/159476/600-binden-fazla-suriyeli-yetim-cocuk-var.html> (Erişim Tarihi: 18.05.2017)

www.posta.com.tr, Hatay'da Suriyeli muhalif komutana bombalı suikast. Web:

<http://www.posta.com.tr/hatayda-suriyeli-muhalif-komutana-bombali-suikast-haberi-298379> (Erişim Tarihi: 18.05.2017)

www.refworld.org, Additional Protocol To The Provisional Arrangement And To

The Convention Concerning The Status Of Refugees Coming From Germany. Web:

<http://www.refworld.org/docid/3dd8d1fb4.html> (Erişim Tarihi: 28.03.2017)

www.refworld.org, Arab Convention on Regulating Status of Refugees in the Arab

Countries. Web: <http://www.refworld.org/docid/4dd5123f2.html> (Erişim Tarihi:

15.03.2017)

www.refworld.org, Arrangement of 12 May 1926 relating to the Issue of Identity Certificates to Russian and Armenian Refugees. Web:

<http://www.refworld.org/pdfid/3dd8b5802.pdf> (Erişim Tarihi: 28.03.2017)

www.refworld.org, Arrangement of 30 June 1928 relating to the Legal Status of Russian and Armenian Refugees. Web:

<http://www.refworld.org/pdfid/3dd8cde56.pdf> (Erişim Tarihi: 28.03.2017)

www.refworld.org, Cartagena Declaration on Refugees, Colloquium on the

International Protection of Refugees in Central America, Mexico and Panama. Web: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36ec.html> (Erişim Tarihi: 30.03.2017)

www.refworld.org, Convention of 28 October, 1933 relating to the International Status of Refugees. Web: <http://www.refworld.org/docid/3dd8cf374.html> (Erişim Tarihi: 28.03.2017)

www.refworld.org, Convention on Certain Questions Relating to the Conflict of Nationality Law. Web: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3b00.html> (Erişim Tarihi: 01.04.2017)

www.refworld.org, Declaration on Territorial Asylum. Web: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3611c.html> (Erişim Tarihi: 29.03.2017)

www.refworld.org. Provisional Arrangement Concerning The Status Of Refugees Coming From Germany. Web: <http://www.refworld.org/docid/3dd8d0ae4.html> (Erişim Tarihi: 28.03.2017)

www.resmigazete.gov.tr, 2016/8375 Sayılı Karar. Web: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/01/20160115-23.pdf> (Erişim Tarihi: 16.05.2017)

www.resmigazete.gov.tr, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Taşra Teşkilatı Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği. Web: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/11/20131114-4.htm> (Erişim Tarihi: 27.04.2017)

www.resmigazete.gov.tr, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Uluslararası Göç Örgütü Arasında Örgütün Türkiye'deki Hukuksal Durumu, Ayrıcalıkları ve Dokunulmazlıkları Hakkında Anlaşma. Web: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/01/20040108.htm> (Erişim Tarihi: 27.04.2017)

www.resmigazete.gov.tr, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/10/20111024-9.htm> (Erişim Tarihi: 27.04.2017)

www.sabah.com.tr, Suriyeliler Türk vatandaşlığına geçince neler değişecek? Web:

<http://www.sabah.com.tr/gundem/2016/07/06/suriyeliler-turk-vatandasligina-gecince-neler-degisecek> (Erişim Tarihi: 18.05.2017)

www.sgk.biz.tr, Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği. Web:

<http://www.sgk.biz.tr/mevzuat/21589.html> (Erişim Tarihi: 22.04.2017)

www.sgk.gov.tr, Kayıt Dışı İstihdam Oranları. Web:

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari/kayitdisi_istihdam_orani (Erişim Tarihi: 15.05.2017)

www.sozcu.com.tr, Misafirler, suç makinesi gibi. Web:

<http://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/misafirler-suc-makinesi-1230634/> (Erişim Tarihi: 18.05.2017)

www.sozcu.com.tr, Son dönemde Türkiye’de düzenlenen terör saldırıları. Web:

<http://www.sozcu.com.tr/2017/gundem/son-donemde-turkiyede-duzenlenen-teror-saldirilari-1526510/> (Erişim Tarihi: 18.05.2017)

www.sozcu.com.tr, Türkiye Suriyelilere kaç para harcadı? Web:

<http://www.sozcu.com.tr/2017/ekonomi/turkiye-suriyelilere-kac-para-harcadi-1682465/> (Erişim Tarihi: 16.05.2017)

www.tbmm.gov.tr, 1924 Anayasası. Web:

<https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.htm> (Erişim Tarihi: 12.04.2017)

www.tbmm.gov.tr, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. Web:

<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf> (Erişim Tarihi: 29.03.2017)

www.tbmm.gov.tr, Tutanak. Web:

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c003/b014/tbmm230030140470.pdf> (Erişim Tarihi: 05.04.2016)

www.tdk.gov.tr, Web:

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58da6210b6b751.16116812 (Erişim Tarihi: 28.03.2017)

www.tdk.gov.tr, Web:

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5986d1dd0a4598.67197021 (Erişim Tarihi: 06.01.2017)

www.tdk.gov.tr, Mülteci. Web:

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_karistirilan&view=karistirilan&kategori1=krs_akan&kelimez=68 (Erişim Tarihi: 06.01.2017)

www.tdk.gov.tr, Yurттаřlık. Web:

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimez=330770 (Erişim Tarihi: 18.05.2017)

www.tuik.gov.tr, Nüfus Hizmetleri Kanunu. Web:

http://www.tuik.gov.tr/jsp/duyuru/adnks/dosya/kanun/nufus_kanunu.pdf (Erişim Tarihi: 22.04.2017)

www.tuik.gov.tr, Türkiye’de işsizlik ve işgücü oranları. Web:

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi: 15.05.2017)

www.turkis.org.tr, Kayıt Dışı İstihdamın Maliyeti. Web:

<http://www.turkis.org.tr/dosya/PDh4fkvu6W36.pdf> (Erişim Tarihi: 16.05.2017)

www.uhdigm.adalet.gov.tr, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme.

http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktaraflioz/bm/bm_08.pdf (Erişim Tarihi: 01.04.2017)

www.un.org, Convention On The Elimination Of All Forms Of Discrimination Against Women. Web:

<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm> (Erişim Tarihi: 06.01.2017)

www.unhcr.org, Convention Governing the Specific Aspects of Refugee Problems in Africa. Web: <http://www.unhcr.org/about-us/background/45dc1a682/oau-convention-governing-specific-aspects-refugee-problems-africa-adopted.html> (Erişim Tarihi: 30.03.2017)

www.unhcr.org, Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler Sıkça Sorulan Sorular. Web:

[http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/faq_for_syrians_\(turkish\)_02032017.pdf](http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/faq_for_syrians_(turkish)_02032017.pdf)

(Erişim Tarihi: 09.05.2017)

www.unicankara.org.tr, Birleşmiş Milletler Teşkilatı. Web:

<http://www.unicankara.org.tr/today/1.html> (Erişim Tarihi: 08.02.2017)

www.unicef.org, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. Web:

https://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html (Erişim Tarihi: 06.01.2017)

www.unicef.org, The African Charter On The Rights And Welfare Of The Child.

Web: https://www.unicef.org/esaro/African_Charter_articles_in_full.pdf (Erişim

Tarihi: 01.04.2017)

www.yenisafak.com, Bakan Avcı'dan Mülteci Çağrısı. Web:

<http://www.yenisafak.com/gundem/bakan-avcidan-multeci-cagrisi-2450253> (Erişim

Tarihi: 09.05.2017)

www.yok.gov.tr, Türkiye'de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin

Yönetmelik. Web:

http://www.yok.gov.tr/web/guest/icerik/journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BIsfYRx/10279/17831 (Erişim Tarihi: 21.04.2017)

www.ysk.gov.tr, Türk Vatandaşlığı Kanunu, Web:

<http://www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/Mevzuat/5901.pdf> (Erişim Tarihi: 01.04.2017)

www.zmo.org.tr, İskan Kanunu. Web:

http://www.zmo.org.tr/mevzuat/mevzuat_detay.php?kod=33 (Erişim Tarihi: 12.04.2017)